

44 12534

34
H

ZRINYI MIKLÓS KATONAI AKADEÉMIA
Hadművészet története tanszék

E 1981

3445

8

Értékelve: 1982

**SZEMELVÉNYEK A SZOVJET KATONAI
TEORETIKUSOK ÉS KATONAI ÍRÓK
MŰVEIBŐL**

(1917—1940)

ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADEMIA
Hadművészet története tanszék

Leltározva 2010

**SZEMELVÉNYEK A SZOVJET KATONAI
TEORETIKUSOK ÉS KATONAI ÍRÓK
MŰVEIBŐL**

(1917—1940)

Előszó

A kötetet a „Voproszi strategii i operativnovo iszkusstva v szovjetszkih voennih trudah” (A hadászat és a hadműveleti művészet kérdései a szovjet katonai művekben) (1917—1940.) című kiadványából válogattuk össze. A legismertebb szovjet katonai teoretikusok és katonai írók: Tuha-csevszkij, Isszerszon, Triandafillov, Szvecsín, Kamanyev és Kraszilnyikov munkáiból azokat nyújtjuk át az olvasónak, amelyek a legjobban tükrözik a szovjet hadászat, hadműveleti művészet második világháború előtti elméleteit és amelyek érzékeltetik a szovjet hadtudomány gazdag eredményeit, a szocialista hadművészet fejlődését.

A könyv csak kis töredéke a szovjet katonai írók alkotásainak. De igen alkalmas arra, hogy megismertessen a múlt értékelésének marxista--leninista módszerével. Arra is jó példa az összeállított gyűjtemény: hogyan lehet értékes következtetéseket levonni a jövőre.

Készült: a ZMKA nyomdájában

F. K. Ölvedi Ignác alezredes — 001.

TUHACSEVSZKIJ M. N.

Mihail Nyikolaevics Tuhacsevszkij (1893—1937.) a Szovjetunió marsallja, kiváló katonai teoretikus és hadvezér volt. 1918-ban lépett a Szovjetunió Kommunista Pártjának soraiba. A polgárháborúban hadsereg-, majd frontparancsnok volt. A polgárháború után magas katonai beosztásokat töltött be. Katonai körzet élére állították, majd kinevezték a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg katonai akadémiája parancsnokává. Később a vezérkari főnök és a hadügyi népbiztos helyettese lett. 1934-ben a bolsevik párt Központi Bizottsága póttagjává választották. 1937-ben a személyi kultusz áldozata lett.

Tuhacsevszkij marsall a két világháború közötti időszak egyik legtehetségesebb, világviszonylatban is elismert katonai teoretikusa volt. Tevékenyen részt vett a hadsereg szervezési kérdéseinek és a szocialista hadtudomány elméleti alapjainak, elvi tételeinek, többek között a mély hadművelet, mély harc elméletének kimunkálásában.

Főbb munkái: „A nemzeti- és osztálystratégia” 1920.; „Menetelés a Visztulához” 1923.; „A korszerű stratégia kérdései” 1926.; „A háború mint a fegyveres küzdelem problémája” 1928.; „A háború új kérdései” 1932.; „A mai Németország katonai tervei” 1935.

A háború új kérdései

AZ ÜTKÖZET

A „külön menetelni — együtt harcolni” — szabály megmutatkozik Napóleon számtalan ragyogó hadműveletében, így például az Ulm-i hadműveletben is. Napóleon hadseregének arcvonala az Ulmhoz való előnyomulás folyamán 200 km-ről szeptember 20-ig folyamatosan csökkent, október 3-án már alig volt több 100 km-nél és Mack bekerítésének előestéjén már csak 70 km-t tett ki. Az Ulm alatti ütközet kezdetekor Napóleon összes főerői együtt voltak. Ez a mozgási vázlat kifejezhető a „külön menetelni, együtt harcolni” képlettel. Más szavakkal a hadműveletek során Napóleon arra törekedett, hogy összehangolja a különféle mozgásokat és döntő ütközettel fejezze be az összecsapást. Az ütközet kimenetele meghatározta a hadművelet kimenetelét is.

Moltke stratégiája ugyanezt a helyzetet fejlesztette tovább.

Mi történt Moltke után? A néhány százezres hadseregeket milliós hadseregek váltják fel. Az erődökkel nem védett államhatárok már nem voltak elegendők a szétbontakozásra és manőverezésre, így Schlieffen csapástmérő hadseregei részére semleges államokon keresztül keres kijáratot. A hadseregek az ütközetek megvívásához már nem csökkentik arcvonalukat. Ellenkezőleg Németország és Franciaország közötti határmenti ütkö-

zetek már Belgium területére is áterjedtek. Hol van itt a régi képlet „külön menetelni — együtt harcolni”? Ezt a képletet korszerű körülmények között alkalmazhatjuk a csapatoknak az ország vasútvonalain végzett mélyen lépcsőzött szállítására, mozgásaira. De konkrétan azonban ennek a megfogalmazásnak a tartalma mégis más lesz. Mivel az arcvonalat az egész államhatár képezi, a döntő ütközethez szükséges kedvező szárny megnyerésére nem marad hely.

Ezért a határmenti ütközetek frontális összecsapások formáját öltik magukra. A szárnyakon jelentkező előnyök csak véletlenek lehetnek.

Nézzük meg a hadművelet és az ütközet kölcsönös kapcsolatát.

A napóleoni hadművelet az esetek többségében megsemmisítő döntő ütközettel végződött. A hadműveletet az ütközet fejezte be. Schlieffennél a hadművelet lényegében csak elkezdődött a döntő határmenti ütközettel. Ebből adódik az a következtetés, hogy Napóleon és Moltke idejében az ütközet az ellenség fegyveres erők megsemmisítésének fő eszköze volt. Schlieffen elgondolásában viszont az ütközet csak közbeeső szerepet játszott.

A megsemmisítésre való döntő törekvés nemcsak a gyakorlatban, de még az elgondolásban sem tűzte maga elé a határmenti ütközetet, sem az ezt követő ütközetek megvívását. A francia hadsereg megsemmisítését csak a svájci határhoz való szorítás után tervezték. Következésképpen a több döntő ütközet elgondolása csupán az ellenség visszaszorítását tűzte ki célul, de nem feltételezte a megsemmisítését.

Mi is ment végbe a hadseregek szervezésében és fegyverzetében? Miért ilyen határozottan ellentétesek Napóleon lehetőségei Schlieffen lehetőségeivel? Az alapvető ok a termelőerők és a haditechnikai eszközök fejlődésében rejlik. A milliós hadseregek sokezer kilométeres arcvonalakat hoztak létre, a hadseregek fegyverzetében megjelent géppuska pedig ezeket az arcvonalakat igen mozgékonyá és szívóssá tette.

Bebizonyosodott, hogy még a gyengébb ellenség ellenálló ereje is rendkívül megnövekedett. De mindezek ellenére a kialakuló ütközet támadási üteme nem hogy növekedett, hanem ellenkezőleg, csökkent.

A későbbiekben megmutatkozott, hogy az ország vasúti hálózata meglehetősen rugalmas, hogy a nyitott szárny büntetlenül nem képezhet ívet. A védőnek a határra rátapadó arcvonala elegendő erőt és eszközt képviselt ahhoz, hogy feltartóztassa a támadót és veszélyeztesse annak a nyitott szárnyát. Megkezdődik a „futás a tengerhez”, mely maga után vonja az összefüggő arcvonal meghosszabbodását.

Összességében sem a háború előtti elmélet, sem az imperialista háború gyakorlata nem adott választ arra, hogy két hadsereg döntő összecsapása során, ütközetében, a többszáz kilométeres arcvonalon miképpen lehet megsemmisíteni az ellenséget. A megsemmisítés feladata kisiklott az ütközetből és mint a hadművelet végső célja jelent meg. Miért jöhetett létre ez a jelenség? Először is azért, mert senki sem látott reális eszközöket ahhoz, hogy az ellenséget frontális összecsapás esetén egy döntő ütközetben meg lehet semmisíteni. Másodszor ebben közre játszott a katonai gondolkodás konzervatizmusa, mely mindig hajlamos régi formákat alkalmazni. Adott esetben nem lépett túl a régi nevelés keretein. Abból az elképzelésből indult ki, hogy az ellenséget akkor is meg lehet semmisíteni,

ha nincs minden oldalról körülzárva. Turenne idejében a stratégia például el akarta kerülni a döntő ütközetet, ezért csak manőverezésre szorítkozott. Jelen esetben azonban teljesen más kép alakult ki. Az ország összes erői ütközetbe lesznek vetve, de még sem jutnak végleges megoldáshoz, ez most a hadműveletre vár.

Igy tehát az imperialista háború időszakának kezdetére olyan jellemző helyzet állt elő, amikor a döntő ütközet a saját ellentétébe csapott át. Eddig az ellenséges hadseregek megsemmisítését szolgáló döntő ütközet, a megoldást elodázó cselekménnyé vált, jobban mondva olyan közbenső eszköz lett, amely előkészíti ugyan a megsemmisítést valamilyen távolabbi etapra, de nem az ütközet menetének idején.

A hadművelet Napóleon szerint megkövetelte: először, a folyamatos, széttagolt mozgást, majd a folyamatos összpontosítást a döntő ütközetre és a legkedvezőbb feltételek kialakítását. Az imperialista háború alatt a folyamatos széttagolt mozgás lehetetlenné vált. A hadseregek mozgásának útvonalán egyik döntő ütközetet, követte a másik és az utolsó megsemmisítő ütközet nem jött létre. Más szavakkal, az ütközeteket nem lehetett teljes mértékben végigvívni a megsemmisítő hadműveletig és megfordítva, a hadművelet nem hozott létre olyan helyzetet, hogy végbemenjen a megsemmisítő döntő ütközet. A megszokott akadémikusi gondolkodás a megsemmisítő ütközetet a régi formában tételezte fel és ezt a hadművelet befejező részének tekintette. Éppen ezért az ellenség teljes szétverésére olyan ütközetben, mely reálisan lehetővé tette volna ennek a célnak elérését az imperialista háborúk idejében senki sem törekedett. Így például a franciák olyan összefüggő, álló arcvonallal rendelkeztek, mely a németek főerőit lekötötte és a franciák nem törekedtek arra, hogy ellenfelüket ütközetben semmisítsék meg. Ezek az ütközetek a franciák részéről csak eszközök voltak, hogy az összefüggő arcvonalon viszonylag keskeny rést üssenek, olyant, melyen keresztül lehetővé válik a hadművelet befejezésére irányuló törekvés, a régen ismert napóleoni stílusban. De az ilyen hadműveletre nem került sor. Az ütközetek bár hatalmasokká váltak, de a háború szemszögéből nézve csak olyanok voltak, mint a szűnyogcsipések.

Már a háború elején megmutatkozott, az ellenséges tömeghadsereg a határozott pusztító csapás méréséhez ugyanolyan, vagy még nagyobb erőbevetésre van szükség, ami maga után vonja a csapás arcvonalának kiszélesedését. Tételezzünk fel egy olyan hadsereget, mely 100 hadosztályból áll és amely arra készülődik, hogy döntő vereséget mérjen az ellenségre. Továbbá, hogy egy hadsereg a főcsapáshoz 60 hadosztályt összpontosított, a kiegészítő csapáshoz viszont 40 hadosztályt alkalmaz. (A csapásmérő hadosztály támadási sávjának arcvonala 2 km.) Így a főcsapás irányában ezért 120 km-es arcvonalat nyerünk, vagyis a csapás nem egy pontban, hanem széles arcvonalon történik. A régi hagyományoknak megfelelően a franciák, szinte majdnem az egész állásháború időszakában egy keskeny áttörési szakaszt választottak ki, mely még a napóleoni idők szervezési formájából maradt, vagyis ami megkövetelte a csapás kiválasztását egy ponton, és a hadsereg nagyobb részét ennek érdekében ide összpontosították. De ami helyes volt Napóleon ütközeteiben, — ahol az esetek többségében nem voltak 100 ezernél nagyobb létszámú hadseregek és ahol meglehetősen csekély lőtávolságú fegyvereket alkalmaztak az a nézet az imperialista háború feltételei mellett teljesen helytelenné vált. Amikor a

követően hatalmas lépcsőket képeztek. Ennek ellenére az odaérkező németek mindig képesek voltak a betörést elszigetelni és megakadályozni, hogy franciák keskeny arcvonalon egy áttörési szakaszt választottak ki egymást a franciák a részbe nemhogy a második, de még az első lépcsőjükkel is benyomuljanak. Ennek következtében bár a franciák általában mindig erőfölényben voltak, az áttörések szervezésénél a parancsnokságuk nem volt képes ezt az erőfölényt, ami kedvező feltételeket biztosított a védelem számára, eredményesen kihasználni. Annak érdekében, hogy realizálják az erőfölényt és az ellenségre tényleges döntő vereséget mérjenek az vált szükségessé, hogy ezeket az erőket széles arcvonalon vessék ütközetbe, vagyis a régi elmélet nézetei szerint „szét kellett dobni őket.” A széles arcvonalon szükséges, hogy nagy ellenséges erőkre vereséget lehessen mérni, de minden körülmények között az ellenség jelentős részére, továbbá, hogy még nagyobb saját erőket tudjunk harcba vetni.

Az imperialista háborúban lefolyt ütközeteket tanulmányozva azt a következtetést lehet levonni, hogy az ellenséges hadsereg megsemmisítésének problémája ebben a háborúban hatalmas nehézségekbe ütközött. Az ütközet ellentétbe került a hadművelettel olyan értelemben, hogy az ütközzel nehéz volt az ellenségre döntő vereséget mérni, az ütközet el-siklott. Ugyanakkor a manőverező hadművelet, mely végső fokon biztosította volna döntő veszteség okozását, nem tetté lehetővé a hadművelet kezdetén a döntő ütközet kialakulását.

A küzdelem új eszközei és elsősorban a légierő a motorizálás és mechanizálás az ellenség fegyveres erői megsemmisítésének kérdésében új lehetőségeket teremtettek. Megszülettek a mély ütközetek formái, mely hírnökévé váltak a hadművészet új korszakának, amely biztosította annak lehetőségét, hogy az ellenségre döntő csapást lehessen mérni. A mély ütközetek szervezése és megvívása a hadműveleti művészetnél kerül tárgyalásra.

A HADMŰVELETI BÉNÍTÁS

Széles arcvonalon az ellenség hadműveleti bénításának formái igen sokrétűek lehetnek. Amikor támadó hadműveletet készítenek elő a főcsapáson kívül az ellenség lekötésére egy sor kiegészítő csapást terveznek. Ezek lehetnek harcászati, vagy helyi hadműveleti jellegűek és amelyeknek az a rendeltetésük, hogy a védő erről a helyről még a legkisebb erőket se legyen képes átdobni a főirányba. Hasonló feladat végrehajtása során amellet, hogy kénytelenek leszünk kisebb, vagy nagyobb mértékben behatolni az ellenség védelmi sávjába fel kell használnunk azokat a bénításból eredő lehetőségeket is, melyek az adott védelmi sávban az egyes hadseregek szervezéséből adódnak. Tételezzük fel, hogy mellék irányban, két hadosztály véd egymással szemben, egyformán széles arcvonalon. További feltételezés, hogy miután az ellenség minden harmadik ezrede elfoglalta a fő védelmi arcvonalszakaszát, a védelmi sávban egy-egy zászlóalj mozgat előre. Ilyenformán a hadosztály védősávjában az ellenség részéről három zászlóalj lesz, melyeket zászlóalj tüzérsgel, részben ezred tüzérsgel támogatnak és amelyeket a fő védelmi sáv tüzér állásaiból távoli tűztámogatásban részesítenek. Ahhoz, hogy az ellenség figyelmét a főcsapástól elvonjuk és hogy megerősítsük abban a hitében, miszerint a

mellék irányban is határozott támadás folyik a hadosztályparancsnokoknak elegendő erő és eszköz áll rendelkezésére. Erre a feladatra a hadosztály alkalmazza a kilenc zászlóalját, a teljes tüzérsgét, és a Tábori Utasítás követelményének megfelelően semmisíti meg a védelmet. Ezeket a tevékenységeket a lefogás szükséges normái teljes mértékben biztosíthatják. A lekötéssel tehát érezhetően meg lehet gyengíteni a szembenálló felet, aki egyébként izgatott a készülődő és küszöbön álló események miatt és gyakorlatilag a már szétesztott tartalékát nem lenne képes átdobni főcsapásunk irányába. Hadműveletileg demonstratív jellegű hasonló tevékenységi formák — attól függetlenül, hogy harcászatiilag a leghatározottabb jellegűek is lehetnek, feltudnak fejlődni és fel is fejlődhetnek az egész arcvonalon, mely nem esik egybe a főcsapás szakaszával. Erre a célra a védelemben levő csapatok elegendő erővel rendelkeznek, csak művészet és bátorság kell hozzá. Teljesen nyilvánvaló az is, hogy a védelem megsemmisítésével még nem fejeződött be a hadműveleti bénítás szerepe az arcvonal másodlagos irányában. Miután a hadosztályok és hadtestek tevékenységükkel megsemmisítették az ellenség biztosítási övében levő csapatokat fel kell készüljenek arra, hogy mesterien hajtsák végre a részleges rohamot abból a célból, hogy elfoglalják az ellenség főálláskörletének egyes szakaszait, kikényszerítsék az ellentámadásokat, de minden esetre elérjék azt, hogy a tartalékokat az ellenség készenlétben tartsa. Teljesen érthető, hogy ilyen részleges támadásokat tüzérsgéi vonatkozásban is annyira elő kell készíteni, hogy a támadó részlegeket felesleges veszteség ne érje. Hasonló részleges támadásokhoz szükséges erők és eszközök mindig elegendő mennyiségben lesznek, még a védelemben levő hadosztályok és hadtestek esetében is, ha meg van a szükséges taktikai kezdeményezés és leleményesség. A kérdés lényege itt abban rejlik, hogy a támadásra kijelölt szakasz mélysége és szélessége ne legyen túlságosan nagy.

Az ellenséges arcvonal hadműveleti bénítása bizonyos helyzetekben azzal is elérhető, hogy néhány terepszakaszt harcban feladunk, mégpedig úgy hogy a visszavonulás folyamán az ellenséget jól előkészített védelmi övezetbe vezetjük, melyet nem nagyszámú, de tartós vasbeton építményekkel erősítettünk meg és ahol az ellenséget jól elhelyezett akadályokkal és megszervezett erőkkel fel lehet tartóztatni. A gyors előremozgás érdekében az ellenség számára kiegészítő erők és eszközök szükségesek, hogy leküzdje az akadályokat, sőt egyes esetekben, — mivel nem ért el megfelelő előremozgási ütemet, — kénytelen kiegészítő tartalékokat vonni arra, az arcvonalszakaszra, ahol mi szándékosan területet adtunk fel és ahol nem tervezünk döntő csapást mérni.

A hadműveleti bénítás olyan új formáiról, amelyek a légierő, a harcokocsik növekedésével és korszerűsítésével kapcsolatosak, már az előzőekben is volt szó. A hadműveleti számítás ilyen körülmények között teljesen szokatlan jellegű lehet az eddigi elképzelésekkel szemben. A bénítás nagy kiterjedésben áttevődhet az ellenség mélységébe, ott megállapodhat és tönk्रे teheti mindazt, amit az ellenség a mélységben lépcsőzött. A hadműveleti bénítás régi formája lekötötte az ellenség jelentős részét, közvetlenül az arcvonalban (az első állás) de nem volt képes az ellenség ténykedését a mélységben is korlátozni. Ezért az imperialista háborúban a frontális csapások többsége az ellenség számára nem végződött katasztrófával. Vitathatatlan, hogy ha a németek képesek lettek volna az 1918. évi márciusi támadás idején a franciák mélységét megbénítani, akkor a francia

hadsereg nem tudott volna időben segítséget nyújtani az angol hadsereg arcvonalaán létrejött kiszögellés felszámolásához és a katasztrófa az antant számára Franciaországban elkerülhetetlen lett volna. A bénítás új formája lehetővé teszi az olyan törekvést, hogy az ellenséget az arcvonalteljes szélességében és mélységi lépcsőzésében, a főbb irányokban bénítsuk ott, ahol a készülő döntő csapás elhárítására tartalékokat összpontosíthat. Kétségtelen — miként azelőtt — most sem lehet követelmény, hogy az ellenség bénítását szolgáló minden hadművelet az egész arcvonalteljes és mélységben is a hadsereg és front hadtápig bezárólag sikeres legyen. **A harc kétoldalú lesz és sok függ a felkészültség fokától, az anyagi ellátottságtól, a szembenálló felek hadművészetétől és főleg a váratlanság fokától.** Ez ugyan teljesen kézenfekvő, de ugyanakkor az új forma lényege, egyszerűsége is abban is kifejeződik, hogy a korábbiakhoz képest új lehetőséget is biztosít. Ezeket az új technika váltotta ki, — más oldalról — ezek az új formák még tovább, előbbre lendítik a technikát, számos felmerült harcászati szükséglet kielégítésére. Ezek ugyanakkor új szervezési formákat követelnek meg, szükségessé teszik létrehozni a harci, illetve a hadműveleti felkészítés új formáit.

A hadtápbénítás, a mélységben levő ellenséges erők egész összehangolt rendszerének feldarabolása végrehajtható légideszantok segítségével, melyeket a front, hadsereg, hadtest tartalékok elhelyezkedési körletei közt kell ledobni. Vasutakat és utakat igen könnyen lehet elfoglalni és szétrombolni még kis erőkkel is, ezenkívül mélyen tagolt rombolási zónákat kell képezni, melyek leküzdése és helyreállítása az ellenségtől sok időt vesz igénybe.

A légideszantok teljes sikerrel támadhatják meg a vasúton átdobott legnagyobb egységet is. A lövészadosztály lépcsője szállítás alatt széthúzódhat 300—450 km-re még akkor is, ha az egyes lépcsők nem erősebbek egy zászlóaljnál. Nem kétséges, hogy az egész hadosztály mozgásának dezorganizálására elegendő kiküldeni három olyan rohamcsapatot, melyek mindegyike rendelkezik a zászlóalj megtámadásához szükséges fegyverzettel. Az egymástól százkilométeres távolságra ledobott osztagok képesek arra, hogy szétverjenek több lépcsőt, megrongálják az összeköttetést a vasútvonal mellett, felrobbantsanak néhány hidat és a hadosztályt hosszú ideig harcképtelenné teyék. Ha a hadosztály ezredei, vagy hadtápjai a deszantokkal való sikeres harc felvétele után egy meghatározott helyen, a vasútvonal rendbehozásáig gyülekezni akarna, ehhez 10—15 napra lenne szüksége.

A deszantcsapatok ereje nemcsak a csapatok létszámától függ, hanem attól is, hogy oda dobják le őket, ahol az ellenség feltehetőleg a leggyengébb. Éppen ezért a deszantok szabadon támadhatják mozgás közben az egyes lépcsőket, képesek a vasútvonalat, útvonalat rombolni, megszakítani a híradó összeköttetést, elhelyezhetnek időzített aknákat, robbanóanyagot stb. Ha mindezekhez még hozzávesszük a maradandó hatású mérgező anyagok alkalmazásának lehetőségét, akkor ezeknek a csapatoknak a jelentősége mégjobban szembetűnik. A légideszant csapatok ha feladatukat végrehajtották légiszállító eszközök segítségével visszatérhetnek a kiindulási helyükre. Az ilyen légideszantok tevékenysége jelentős mértékben felülmúlja a tengeri hatalmak közlekedési vonalait ellen alkalmazott tengeralattjárók tevékenységét.

Géppuskákkal, könnyű ágyúkkal és gránátvetőkkel felszerelt hasonló csapatok alkalmazása igen gyakori lesz. Bár ezt sokan még nem is képzelelik el, de ez kétségtelenül mégis ez be fog következni. Ha bármely európai országot és annak polgári légiflottáját vesszük alapul, akkor világossá válik, hogy néhány forduló segítségével mindegyik képes lenne az ellenfél mélyenfekvő hátsó területeire deszant csapatokat szállítani és a fenti példa alapján az is világosan látható, hogy ezek harca a lépcsőben levő hadosztállal mennyire veszélyes lehet az arcvonalteljes mögötti területen és a hadtápbénítás mélységében.

A gépesített deszantok kidobása még nagyobb veszéllyel jár és fokozottabban demoralizáló jelentőségű.

A deszant csapatokkal a kapcsolatot a harci légierő tartja fenn és ez látja el őket löszrel. Ugyanakkor a deszantcsapatok harcosait ki kell képezni arra, hogy kezelni tudják az ellenség fegyvereit, hogy képesek legyenek széles körben felhasználni az ellenség hadtápbénítás területén zsákmányolt fegyvereket és löszert.

Ha a légideszantok működési körzetében levő polgári lakosság kiemelt ellenséges érzelmű, saját burzsoá államával szemben és ugyanakkor forradalmi beállítottságú, ebben az esetben a légideszantok jelentősége még inkább megnövekszik és határozott hadműveleti tényezővé válik.

A bénítás új formája nemcsak az ellenséges fegyveres erők elleni ténykedés. Ezek irányulhatnak az ipar mozgósítása ellen és szolgálhatják a haditermelést, valamint az anyagi ellátás bénítását is. A korszerű technika elért sikerei, a központosított energia gazdálkodás fejlődése — elsősorban a villamosítás, — a termelés szervezésének élenjáró módszere, a különféle jellegű gyárak kooperálása stb. — mindezek előhírnökei annak, hogy az ipar és a vasút elleni harc nemcsak a bombázásban és egyes objektumok megsemmisítésében fog kimerülni, hanem a termelés és az üzemeltetés egyes folyamatait elleni harcban is megmutatkozik. Így például egy adott országban, ahol az energetikai bázis centralizált és jól szervezett elektromos energiarendszert képez — nem célszerű egyes hadianyag gyárak ellen harcolni — mégha ezek nagyobb jelentőségűek akkor sem — hanem az energiaátadási rendszer stb. ellen kell a tevékenységet kifejteni. A transzformátorok, állomások, magasfeszültségű elektromos vonalak, mint objektumok megbízhatóan nem oltalmazhatók, ezért ezeket könnyebben meg lehet semmisíteni. Ugyanígy célszerűbbnek látszik a szénszállító oszlopok ellen harcolni, mint a rendeltetés helyét jelentő elektromos állomások ellen. A levegőből végrehajtott támadással ezeket a szénszállító útvonalakat, például egy vasúti kereszteződésben szétverni és így a forgalmat sokáig fel lehet tartóztatni. A kőszén, vagy tőzeg üzemű főbb elektromos állomások elleni rendszeres ismétlődő repülő támadásokkal végső soron elérhető a hadiipar energetikai gazdálkodásának dezorganizálása, ami megfosztja a termelést attól, hogy az arcvonalteljes időre kiszolgálja. A katonai irodalomban ezekre a kérdésekre nem találunk gyakorlati utasításokat. Ebben megmutatkozik a vezérkarok felkészületlensége (maradisága), vagy pedig az új harci módszerek eltitkolása. Megjegyzendő, hogy technikai vonatkozásban ennek a kérdésnek a megoldásához a mi osztályellenségeink, az „ipari párt” vezetői közel jutottak. Azt tervezték, hogy a Don-medencéből a központi ipari körzetbe irányuló szénszállításokat dezorganizálják. Ez a terv katonai szemszögből figyelmet és a legrészletesebb tanulmányozást érdemli...

Az ellenség haditermelése elleni küzdelemből vegyünk egy másik példát. Tétélezzük fel, hogy szándékunkban áll az ellenséget megfosztani lőpor gyártó bázisától. Meg kell-e ezért feltétlenül semmisíteni — bombázással — a gyárat és a raktárakat? Nyilvánvaló, hogy nem. Először is, más gyárakhoz hasonlóan ezeket légvédelmi eszközökkel és vadászgépekkel megbízhatóan oltalmazzák. Másodszor, ugyanezt a célt elérhetjük akkor is ha a lőporgyárral kooperáló olyan üzemek ellen irányul tevékenységünk, amelyek nyersanyagot, vagy más, a termeléshez szükséges elemeket szolgáltatnak ezeknek a gyáraknak. Ide sorolhatjuk még azokat a gyárat, amelyek cellulózt, szeszt, szalmiákszeszt, kénsavat stb-t állítanak elő. A lőporgyártáshoz nyersanyagot szolgáltató alapvető létesítmények megsemmisítésével, valamint a vasúti szállító vonalak elleni állandó harc jelentős mértékben dezorganizálható a lőporgyártás, ugyanakkor sértetlenül marad a lőporgyár.

Vegyünk egy harmadik példát, a lőszergyártást. Ezt dezorganizálni lehet az egyes alkatrészek készítése üzemének megsemmisítésével az egyes gyártási folyamatok szétrombolásával. Például, ha szétromboljuk az esztergapadokat előállító gyárrészleget, nagy veszteségeket okozunk a lőszergyártás folyamatának. Ugyanakkor nyilvánvaló az is, hogy ezek a gyárrészlegek nincsenek annyira védve, mint a speciális hadianyaggyárak. A lőszergyártás elleni harc irányulhat a robbanó anyagot szállító gyár, valamint a lőszerhüvely gyártás és az összeszerelő üzem ellen is. Nincs értelme megsemmisíteni az összes gyárat, elegendő, ha szétromboljuk az egyes alkatrészeket előállító üzemeket, mert ezzel aránytalanságot hozhatunk létre magában a lőszergyártásban.

Ha valamilyen gyárat légítámadásnak teszünk ki, akkor ezt a bombázást nem lehet „általános” bombázási feladatnak beállítani. Tisztázni kell, hogy hol, milyen üzem képezi a legsebezhetőbb pontot és arra kell mérni a főcsapást. Fegyvergyár esetében például különösen fontos megsemmisíteni a kiváló minőségű acélt előállító martinkemencét, a kovácsoló részleget stb.

Az ellenség hadtápjának megbénítására irányuló műszaki feladat megoldásának egyik módszere a vasútvonalak elleni küzdelem. A vezérkarok ezt a múltban csak a nagyobb vasúti objektumok, csomópontok ellen tervezték. Ezeket a csomópontokat megbízhatóan védték és itt nem is egyes objektumok elleni harcról, hanem a vasúti közlekedés folyamatosága ellen irányuló harcról van szó. Természetesen mindez nem jelenti azt, hogy teljesen ki van zárva egy nagyobb vasúti csomópont, vagy hasonló más objektum szétrombolásának a lehetősége. — Ezek a feladatok részét képezhetik a vasúti rongálási tervek általános folyamatának. Például az állomások közötti vasúti híradó összeköttetés rendszeres rombolása, ha az jelentős mértékben dezorganizálta a forgalmat. Tétélezzük fel, hogy egy megrongált vasúti távírvonal rendbehozatalára két óra szükséges. Ebben az esetben egy nap alatt 12 rongálást kell végrehajtani ahhoz, hogy az adott vasútvonal üzemképtelen legyen. Egyéb feladat ellátása mellett például hasonló feladatot lehet kiadni a felderítő repülőgépeknek, vagy be lehet állítani egy rendszeres rombolási feladattal megbízott repülőgépet is.

A vasutak munkájának dezorganizálása elérhető azzal is, hogy aránytalanságot hozunk létre a gördülő állomány és a vízellátás között. Nem

feltétlenül szükséges, hogy a nagyteljesítményű vízellátó állomásokat semmisítsük meg. A vízellátásban a vonalszakaszon levő kutak szétrombolásával feszültséget lehet létrehozni. Természetesen az ellenségnek van lehetősége a vízellátás nehézségén enyhíteni pl. ciszternákkal történő vízellátás megszervezésével stb. Ezzel a feladattal azonban meglehetősen nehéz lesz megbirkózni. Másodszor ezzel a megoldással csökkent a hadi szemzögből lényeges, hasznos vasúti áteresztőképesség. Ugyanígy a vasúti fűtőházak, a mozdonyok és vagonok rombolásával — ha azok nem is a főbb vasúti csomópontokon és jobban védett helyeken, hanem a kisebb és kevésbé védett helyeken vannak, feszültséget lehet előidézni. Ilyen rendszabályokkal nehézséget lehet okozni a vasúti közlekedésben. Egészében véve és összességében az ellenség vasúti forgalma ellen irányuló harcban egy jó pályamérnök vagy pályafenntartó, jobb módszereket találhat, mint a legjobban felkészített régi típusú vezérkari tiszt.

Természetesen érthető, hogy az ország vasúti szállító eszközeinek, távíró-távbeszélő hálózatának, haditermelésének dezorganizálására irányuló harcot stb-t úgy kell tervezni, hogy a repülőerők és eszközök céltalan elaprózása elkerülhető legyen. Az ellenség szervezett hátországi életének legkülönfélébb objektumai közül azokat kell kiválasztani, amelyek megsemmisítése először is lényeges aránytalanságokat eredményez, feszültséget és válságot okoz, másodszor, ami a légierő számára minimális veszteségi kockázattal jár. A légierőnek ilyen irányú tevékenysége a mai hadseregek legjobb szövetségese.

Csapataink harca az ellenség hátában a saját támadó mozgásunk megkönnyítését kell eredményezze. Mint ismeretes a védő csapatok hátravonásakor, illetve azok visszavonulása után, romboló osztagaival igyekezni fog a vasútvonalakat és útvonalakat olyan állapotban visszahagyni, amelyeknek helyreállítása sok időt vesz igénybe. A légierő, a bombázók, a rombolók, a felderítők, a légideszantok stb. tevékenységét úgy kell megszervezni, hogy az ellenség vasútromboló és útromboló szerveinek munkáját módszeresen megakadályozza. A rombolási munkát nem lehet teljes mértékben megakadályozni, de ha a teljes helyett, csak közepes rombolással találkozunk, már az is nagy eredményt jelent.

Figyelembe kell venni, hogy a jövő háborújában a hadseregek hadtápterületein, sokoldalú, a legkülönfélébb diverziós cselekményekkel találkozunk. A Szovjetunió elleni intervenció esetén számolni kell azzal, hogy a kapitalista országok munkásosztályának, a falu mezőgazdasági munkásainak és szegényeinek fellépése nemzetközi szocialista hazájuk védelméért, ellenségeink hátországiában forradalmi mozgalmat eredményez. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy a haldokló, de elkeseredetten küzdő osztályellenség, a kulákok és más hasonló elemek, bizonyos bázisul szolgálhatnak hátországunkban a diverziós tevékenységek kifejlesztéséhez. Ezek ellen a szovjet falvak minden erejét, a kolhozokat, szovhozokat, mozgósítani kell a diverziós akciókkal szemben, ki kell fejleszteni a kolhoztagok ellenállását s ez hátországunk fontos feladata.

A HADMŰVELET

Mindenekelőtt nézzük meg a hadműveletek azon formáit, amelyek feltételei az imperialista háború hadseregei fegyverzetének és szervezetének sajátos viszonyai között fejlődtek ki.

Mindenekelőtt figyelembe kell venni az ellenséges erők elosztását széles arcvonalon, az arcvonal mögött, valamint a fő harci övezetek között és a mélyen fekvő hátsóbb területeken. Ez a számítás adja a megoldást a hadműveleti elhatározáshoz.

A hadművelet régi formáinak idején a legnagyobb eredményt, az ellenséges csoportosítások két szárnyáról való bekerítésével lehetett elérni. A szárnyakon szétvert ellenséges részek, illetve megkerült csoportosítások széles átjárókat biztosítanak a megkerülő oszlopoknak, amelyeket a hadművelet kezdetén gyakran nincs mivel feltartóztatni. Az ellenség lépcsőzött tartalékai a mélységből részenként érkeznek be és így részenként külön-külön szenvednek vereséget. Csak hosszabb idő eltelte után kezd kialakulni a résbe betört csapástmérő tömeg és a visszavonuló csapatok között a védelmi új arcvonal. Az áttörésben levő csapatok az előremozgás tovább folytatása során mind nagyobb, és nagyobb ellenállásba ütköznek, elsősorban azért, mert az ellenség ezekben az irányokban fokozatosan megerősödik, másodsorban, mert az utak helyreállításának nehézsége általában azt eredményezi, hogy csökken a lőszer és egyéb más lefogyó eszközök javadalmazása. Így tehát az áttörés továbbfejlesztésének üteme a mélységben, a szárnyak megkerülése céljából, fokozatosan csökken. Minél nagyobb a megsemmisítendő ellenséges arcvonal, annál mélyebbre kell kifejleszteni a hadműveletet, a hadművelet annál hosszabb ideig folytatódik. Ugyanakkor az időszükséglet nem arányosan emelkedik, hanem progresszív módon, a fenti körülményektől függően. Kézenfekvő, hogy mennél több idő telik el a hadművelet megkezdése és befejezése között, az ellenség annál több ellentevékenység kifejtésére kap lehetőséget. Ezek az ellentevékenységek lehetnek: az áttört csapatok köré létrehozott, kívülről megszilárdított védelmi vonal; a legnagyobb veszélyt jelentő főcsoportosítás megkerülése; új, aktív ellencsapást végrehajtó csoportosítás létrehozása az áttörésben levő csoportok szárnyán; a romboló szolgálat és a légierő széles körű alkalmazása a támadó csapatok hadtápjának és helyreállító szolgálatának a megsemmisítésére. Tíz-tizenöt nap után és a váratlanság, az ellenség bizonytalankodása, szállítmányainak késése stb. feltételek mellett, még mindig megmaradhat a támadó csoportosítás gyors előnyomulásának lehetősége. A továbbiakban megkezdődhet az egyre fokozódó támadási ütem csökkenése.

Megkerülő hadműveletek megvívásánál nem lehet elzárkózni olyan bonyolult kérdés tárgyalása elöl, mint a megkerülés végrehajtásának cél-szerű mélységet.

Ha mindkét megkerülő csoportnak igen meredek irányt adunk, akkor ez a leggyorsabban az ellenség szárnyain és mélységében érezteti hatását, még a bekerítésig egy sor veszteség-okozást és csapás mérését teszi lehetővé, de csak abban az esetben, ha az ellenség arcvonala szilárdan és kirtartóan védekezik, ha a híradás bénítása miatt az ellenség vezetési rendszere nem megfelelően működik stb. Ha viszont a két szárnyról fenyegetett ellenség időben értékeli a veszélyt és ki kívánja vonni a csapatait a bezáródó gyűrűből, akkor ezt könnyebben megteheti, mint a támadó, aki a harapófogót akarja bezárni. A visszavonulás útja ebben az esetben sokkal rövidebb, mint a két szárnyról való megkerülés útja.

Mennél kisebb a megkerülés vonalának meredeksége, annál kisebb lesz a megkerülő és a megkerült közötti különbség a térség leküzdésére. Ugyanakkor ez az előny korántsem minden esetben reális. A tevékenység nagy mélységbeni fejlesztésének követelménye összeütközésbe kerül a hosszabb, progresszíven növekvő időintervallummal és ezzel együtt ellentmondás keletkezik, mely a bekerítendőnek lehetővé teszi, illetve megkönynyíti, hogy kivonja magát a csapások alól, ugyanakkor le is fékezi a bekerítő tevékenységét.

Mik az elméleti előfeltételei az ellenség legeredményesebb megsemmisítését előidéző bekerítésnek? Olyan kérdések tartoznak ide, mint az arcvonal bénítása (szélességben és mélységben) a főcsapások, vagy a főcsapás mérése az arcvonal azon szakaszán, ahol kaput nyitunk a bekerítésre. Az áttörés szakaszát a legnagyobb titokban kell előkészíteni, hogy az azt követő bekerítő mozdulat teljesen váratlanul érje az ellenséget. De még is kevés. Ugyanilyen figyelmesen kell előkészíteni a csapást is, hogy a támadásnak kitett ellenséges rész nemcsak szétverve, hanem meg is legyen semmisítve és fel legyen számolva. Csak ilyen feltételek mellett, vagyis, ha a bekerítő oszlopok az első csapás után hatalmas anyagi és élőerő fölényrel rendelkeznek, s ha képesek megállás nélkül és gyorsan kifejleszteni a sikert, valósulhat meg gyakorlatilag az ellenség bekerítése.

A csapástmérő csoportosításoknak rendelkezniük kell a lefogás eszközeinek magas normáival. Ilyen erő- és eszköz elosztási számvetést a hadsereg részére — tüzérségi vonatkozásban — Triandafillov elvtárs ragyogóan kifejtett „Korszerű hadseregek hadműveleti jellege” című könyvében találunk. Ezért ezt a kérdést szükségtelennek tartjuk megismételni. Figyelembe kell venni azt is, hogy a csapástmérő csoportok erejét nemcsak az áttörésre kell kiszámítani, hanem még inkább ki kell számítani a bekerítésre. Az áttörés és bekerítés tervét nemcsak a szétvert arcvonal maradék erőinek figyelembevételével kell kidolgozni, nemcsak a szárnyakon és a beszögellésekben levő erőkkel kell számolni, hanem figyelembe kell venni a mélységben lépcsőzött ellenséges tartalékok ellenállását is. Azonban még ha számolunk is az ellenséges csapatok egymást követő vereségével, vagyis először az áttörési frontszakaszon bekövetkezett pusztulásával, majd a következőkben a beérkező tartalékokéval, még akkor is úgy kell szervezni a megkerülő csoportot, hogy az gyorsan képes legyen szétverni a beérkező tartalékokat, majd megkerülni azokat és végleges vereséget mérni a megkerült arcvonalszakaszon védekező csapatokra.

A csapástmérő csoportosítás megkerülő tevékenységét az arcból indított támadásokkal kell segíteni, mégpedig úgy, hogy ezek új áttöréssel ténylegesen veszélyeztessék az ellenséget, főleg abban az esetben, ha az megpróbálná gyengíteni az arcvonalat. Csakis a frontális és a szárnyakon levő erők szoros együttműködése révén lehet feltartóztatni és fogságbaejteni a bekerített ellenséges csoportot. A fentebb felsorolt elgondolások azt mutatják, hogy a kétszárnyon végrehajtott megkerülés nagy előnyökkel kecsegtet, de ugyanakkor nagy erők igénybevételét is megköveteli, mivel mindegyik csoportosításnak nemcsak át kell törni az arcvonalszakaszt, hanem képesnek kell lennie még arra is, hogy önállóan megkerülő ténykedést végezzen, szétverje az ellenség beérkező tartalékait is. Ha ezt a feltételt nem tartják szem előtt, akkor az ügyesen manőverező ellenség az egyik támadó csoportosítás előtt

záróöveket hoz létre, átmegy védelembe és a másik szárnyon ugyanakkor határozott ellencsapást mér a másik megkerülő csoportosítás szárnyába és egyenként vereséget mér a támadóra.

Mennél szélesebb a megkerülésre tervezett ellenséges arcvonalt, annál nagyobb erők szükségesek a védő csapatainak szétverésére. Az arcvonalt kibővítésével az erőszükséglet valamelyest csökken, és maga a megkerülés is sokkalta rövidebb idő alatt hajtható végre. Ilyen viszonyok között az ellenségnek is nehezebb időben átdobni a szükséges tartalékokat.

Sokkal egyszerűbb a védő megsemmisítésének kérdése, ha a támadás és a megkerülés egy oldalról történhet, és ha az ellenséget valamilyen járhatatlan akadály felé el lehet reteszelni, legyen ez akár tenger, mocsár, vagy semleges államhatár.

Ilyen hadművelet kifejlesztésének elve körülbelül ugyanaz, mint a két szárnyon történő megkerülésnél: az előkészítés legnagyobb titokban tartása, az áttörés váratlansága és a megkerülés megkezdése, kapcsolatban kell legyen az arcvonaltból indított támadásokkal. Amikor a szembenálló ellenfelek körülbelül egyenlő erejűek, akkor általában ez a tevékenység a legcélszerűbb és ezt a leggyakrabban ilyenkor kell alkalmazni. A terep jó kihasználása esetén az ellenségre igen súlyos csapást lehet mérni.

Teljesen nyilvánvaló, hogy a repülőgépek és egyéb motorikus eszközök igénybevitelével vagy csupán légierő felhasználásával is sokkal határozottabb jelleget lehet kölcsönözni a megkerülő tevékenységnek, mint azelőtt. A gépesített egységek, melyek gyorsan és megsemmisítő erővel képesek megkerülni a szárnyakat — és amelyekről már a „Szervezési” részben is szó volt —, a váratlanság tényezőjének figyelembevételével nehezen elhárítható jelleget kölcsönözhetnek ennek a tevékenységnek, ugyanakkor nem lehet figyelmen kívül hagyni annak rendkívüli jelentőségét, amit ilyen viszonyok közt a hadszíntér talajtani térképe jelent.

Olyan körülmények közt, amikor a rendelkezésre álló erők és eszközök nem elegendők az ellenség teljes megsemmisítésére, még ilyenkor is meg lehet jelentősen gyengíteni az ellenség erőt, többször ismétlődő, váratlan, rövid és különböző arcvonalszakaszokon mért csapásokkal. Az egyes csoportosítások rövid idő alatti gyors megkerülésével és megsemmisítésével csökkenteni lehet az ellenség létszámát, meg lehet ingatni az önbizalmát és kedvező feltételeket lehet teremteni a döntő csapáshoz.

Ha visszatérünk az 1914—18-as háború elemzéséhez, azt láthatjuk, hogy az összes fentebb felsorolt hadműveleti számvetési módszereket alkalmazták, de az élet, a fegyverzet és a szervezés fejlődése gyakran megcáfolta őket, még a háború manőverező időszakában is.

A polgárháborúban az arcvonaltak géppuskával való rendkívül gyenge ellátottságából kifolyólag, a manőverezés fejlődése a hadműveletekben, mélységben könnyebben volt végrehajtható. A győzelem valószínűségi elmélete világos volt.

Napjainkban ez a kérdés sokkal bonyolultabb és az előző számítási módszerek már nem alkalmazhatók. Az az oldal, amely ezek nélkül már megoldhatatlan, a meghatározhatatlan események és jelenségek vonatkozásaihoz tartozik. A „Fegyverzet”, „Harc”, „Ütközet”, „Hadműveleti bémítás” fejezetekben tanulmányozzuk azokat a számítási elemeket, melyek a régi módszerek átdolgozásához és átszámításához szükségesek.

A harc új eszközeivel elméletileg hogyan lehet kigondolni az ellenség legyőzésének valószínűségét?

Elsősorban számításba kell venni azt, hogy az ellenség főerői az esetek többségében az arcvonaltban helyezkednek el. Ebből az következik, hogy minél szélesebb a frontális támadás kiterjedése, minél figyelemesebben lesznek előkészítve a tüzesszerek, minél váratlanabb a támadás kezdete, annál nagyobb a százalékos esély a védekező ellenséges csapatok átkarolására és az ellenség annál több egyidejű csapást szenved el.

Ha a szükséges mennyiségű tüzérséggel és aknavetőekkel rendelkező németek 1918 márciusában még szélesebb arcvonaltal támadtak volna, akkor az angolok és a franciák a szétrombolt arcvonaltal aligha tudták volna helyreállítani. Valóban, az angolok és franciák március 21-től március 29-ig a németek által támadott arcvonalszakaszon az erőiket 22 hadosztályról 74 hadosztályra növelték, vagyis a tartalékban levő 63 hadosztályból 52 hadosztályt vetettek be kiegészítésként. A másik oldalon, a németek a hadművelet első napján 62 hadosztályt vonultattak fel és a hadművelet végéig erőiket 91 hadosztályra növelték. Teljesen nyilvánvaló, hogy ha a németek azonnal bevetették volna a 91 hadosztályt, akkor az angolok és franciák első arcvonala akkora veszteséget szenvedett volna, amit ilyen kiterjedésben szétziláltan az angolok és franciák összes tartalékainak bevetésével is aligha tudtak volna újraszervezni. A 63 hadosztálynyi tartalék 80 km-es szakaszon ugyan helyreállíthatta volna a szétvert arcvonalt, de azt nem lett volna képes tartani, ha az arcvonalt 110—120 km-es szélességben szenvedett volna vereséget.

Együttal meg kell említeni azt is, hogy az a veszteség, amit a németek az angoloknak 1918. március 21-én okoztak, elkerülhető lett volna. Sokkal rugalmasabb taktikát alkalmazva — mint például amilyent később a franciák alkalmaztak, az angolok megóvhatták volna hadosztályaikat. Így tehát a frontális ütközet az imperialista háború korában nem volt elkerülhető. Az első övezetben levő géppuskák képesek voltak oltalmazni a főbb övezetekben levő főerőket a váratlan tüzérségi pusztítástól és a további megsemmisítéstől. Csak a hatalmas harckocsikötélekek és repülőerők megjelenése tette lehetővé az egyidejű ütközetet az ellenséges arcvonalt teljes mélységében.

Az új fegyverek és az új szervezés figyelembevételével tehát a részletes hadműveleti számvetések kiindulópontját a széles kiterjedésben végrehajtott frontális támadás, annak megfelelő előkészítése és olyan mennyiségű tüzesszerek készenlétebe helyezése képezi, mely lehetővé teszi, hogy az arcvonalt védő ellenség egységeit ne csak üssék, hanem meg is semmisítsék. Mindezt pedig úgy kell végrehajtani, hogy biztosítva legyen a maximális titoktartás és a támadás kezdetének lehető legnagyobb váratlansága. Az első döntő ütközet frontjának szélessége önmagában meghatározza az ellenség várható veszteségének mérvét. A szétvert ellenséges arcvonalt olyan tűztorlaszhoz kell szorítani, melyet a hadosztály, hadtest és hadsereg tartalék körzetében tüzérséggel és géppuskákkal felszerelt harckocsicsapatokból és légideszantokból kell létrehozni. A „Fegyverzet” fejezetben olyan számítások találhatók, melyek azt mutatják, hogy egy hadosztály által támadott ellenséges arcvonalt, hátsóbb területére, tüzesszerekkel megerősített lövészászlóalj erejű deszantot lehet ledobni. Ismeretes, hogy sikeres rohamhoz védelemben levő zászlóalj ellen közepeesen egy egész tüzérosztályt kell alkalmazni. Számolva azzal, hogy egy vé-

delemben levő ellenséges hadosztály ellen két-három hadosztály támad és amelynek hadtápját két-három „deszant-zászlóalj” dezorganizálja, aligha képes a hadtest és a hadosztály tartalékok erejével időben megsemmisíteni a hátában tevékenykedő csapatokat. Ez pedig azt jelenti, hogy a frontális, gyors és határozott támadás, nagymértékben megnöveli a korszerű támadó ütközetek megsemmisítő tevékenységét és jelenti továbbá azt is, hogy az ellenség első vonalában levő csapatait — kedvező feltételek mellett — teljes mértékben szét lehet zúzni.

Így tehát a győzelem valószínűségének kiszámításához az első feltétel a támadóütközet arcvonalának szélessége. Mennél szélesebb a támadás arcvonala — egyéb egyenlő feltételek mellett — annál nagyobb lesz a hadművelet sikere.

A számítások második feltétele a mélységben széttagolt ellenséges lépcsők egymásutáni megsemmisítésének feladata. Ezeket a lépcsőket olyan megfontolás alapján kell szétverni, hogy az ellenség főerői, a közelebb eső lépcsőkben minél hamarabb legyenek megsemmisítve, mielőtt még a mélységben levő tartalékok képesek lennének határozottan fellépni, a hadtáp területen tevékenykedő deszantokkal szemben. A leglényegesebb számítási elem ebben az esetben a mélységben levő ellenséges tartalék részére szükséges idő, ami nemcsak a deszant szétveréséhez kell, hanem ami szükséges az általuk megrongált utak rendbehozatalára. Ehhez viszont a deszantok jól megszervezett és végrehajtott működése esetén igen sok idő szükséges.

Figyelembe kell venni, hogy lehetséges olyan eset is, amikor az ellenséges területre, nagy mélységbe időleges deszantokat dobnak le, amelyek hidakat és egyéb tereptárgyakat robbantanak fel és így megnehezítik a mélységben levő tartalékok időben történő beérkezését.

A szétdarabolt és mélységben lépcsőzött ellenség megsemmisítését — ez pedig általános szabály — a hadsereg főerői hajtják végre, mégpedig elsősorban a gépesített egységekkel. Éppen ebben rejlik a megsemmisítés egymásutánisága. Ugyanakkor egyáltalán nincsen kizárva olyan lehetőség, hogy elegendő deszant eszközök esetében, az egyes szétdarabolt ellenséges részek megsemmisítését, a megfelelően szervezett deszantegységek kapják feladatuk.

A győzelem régi és új valószínűsége igen élesen különböznek egymástól. Hasonlatosságot mutat ezek sorrendiségének módszere is. Régebben a csapást elsősorban valahol az ellenséges főcsoportosítás szárnyainak körzetében mérték, majd ezután áthelyezték sorrendben a főerők szárnyára és mélységébe. A számításokat most is így kell végrehajtani az egymás utáni vereség mérése céljából, de most már teljesen más sorrendben. Korábban, elsősorban mintegy másodlagosan kezdődött az ellenség pusztítása olyan céllal, hogy a hadművelet az ellenség végleges szétverésével fejeződjön be. A meghatározó erejű főcsapást most is elsősorban az első döntő ütközetben mérik, a továbbiakban pedig az egymást követő vereséget a gyengébb, lépcsőzetesen elhelyezett alegységekre mérik, ha nem jelennek meg a mélységi tartalékok erős csoporttal.

Természetesen nincs kizárva annak a lehetősége sem, hogy a kialakult helyzet szükségessé teszi a hadművelet felépítés megváltoztatását, amikor is a főerők a mélységbe helyeződnek át, a hátármenti, vagy az arcvonallal határos övezetek pedig a széttagolt ellenséggel, főleg a harckocsi-

elhárító eszközökkel állnak harcban. Ugyanakkor figyelembe kell veyék azt is, hogy ez a módszer, a korlátozott területi kiterjedéssel rendelkező államra nézve, nagyon veszélyes.

Az új frontális és első pillanatra mintegy vonalnak látszó hadműveleti forma sokaknál nemkívánatos „fogadtatásra” talált, mivel ebben a formában többen a manőverezéstől való elszakadást látják. Ez a vélemény azonban nagyon felületes. A hadművelet új formái több új, jóval sokoldalúbb és hatásosabb manőverezési formákat kínálnak. Ha korábban a főerőket valahol a szárnyakon vagy az áttörés helyén rejtve és váratlanul kellett szétbontakoztatni, akkor ma a szétbontakoztatás még bonyolultabb és nehezebb feladatot jelent. Széles arcvonalon hatalmas erőket az ellenségtől rejtve kell összpontosítani, és váratlanul kell szétbontakoztatni, ezzel egyidőben birtokba kell venni az ellenség mögöttes területét is, ahová légi-deszantokat és gépestített csapatokat kell ledobni. Ezekután a manőver kombinálható a főerők egymásutáni csapásával, először az ellenség főerői ellen, majd ezt követően a mélységben lépcsőzött erőkkel szemben, illetve az újólág átdobott és alkalmazásra kerülő légi- és motorizált deszantok eszközeivel. Ilyen manőverezési feltételek mellett a széles arcvonalon végrehajtott frontális csapás több régi manőverformával gazdagodik: átkarolással, megkerüléssel, mélységbe való kijutással stb. Ezeket a tevékenységeket nagyfokú mozgékonyág és manőverezőképeség kell, hogy áthassa. A katonai találékonyság és szervezőképesség számára az új formák lényegesen szélesebbkörű lehetőséget adnak.

A „manőver megőrzésének” zászlaja alatt a régi formák hívei lapulnak meg, akik lényegében a konzervativizmust képviselik, nehezen szakadnak el a régi formáktól.

Az új harceszközök új harci formákat, teljes és gyökeres átállást követelnek. Az, aki ezt az átállást átalussza, lehet, hogy nem is ébred fel.

A döntő hadművelet számításánál és tervezésénél szigorúan össze kell vetni a tevékenység méreteit lehetőségeinkkel.

Mindenekelőtt meg kell határozni a csapás arcvonalának szélességét. Általában az élőerő több, mint a lefogás technikai eszközei. Éppen ezért a támadás arcvonalának lehetséges szélességét ezek az utóbbiak határozzák meg. Támadás esetén egy ellenállási csomóponttal, vagyis az ellenség védelemben levő zászlóaljával szemben középtértékben egy harckocsizászlóaljat és tüzérezredet kell szembeállítani. Az átlagos számvetésbe be kell venni mind a hadosztálytartalékokat, mind pedig a főparancsnokság megfelelő tartalékait. Megengedhető az is, hogy az összes ellenállási csomópontokat egyidőben nem kell megtámadni. A megmaradt, de megbénított ellenséges zászlóaljak végleges felszámolása utólag is történhet.

Ennek megfelelően tehát az ütközet arcvonalának szélességét az első lépcsőbe előrevont ellenséges erők, valamint a támadó lefogó eszközei határozzák meg.

A továbbiakban ezen túlmenően értékelni kell a mélységben az ellenség széttagoltságának jellegét és meg kell határozni a lefogó eszközök mennyiségét, vagyis a repülőgépeket, a harckocsikat, a tüzérséget, valamint a géppuskákat, amelyek az ellenség mögöttes területén lépcsőzött erők szilárd bénításához szükségesek.

Meg kell határozni mindenekelőtt a deszantok mennyiségét és erejét, amelyeket az ellenség hadosztály első lépcső hadosztályhadtáp körle-

tébe dobunk ki. A deszantoknál a géppuskák mennyisége, a megerősítő tüzérség minden esetben általában meg kell feleljen egy zászlóalj tüzérségének.

Ha egy zászlóalj tüzerejét átlagosan 50 géppuskában és két lövegben számoljuk, akkor ilyen mennyiségű géppuska és löveg átdobása, körülbelül 6 szállítóharckocsit, vagy ugyanennyi K—5, illetve ANT—9 típusú utaszállító repülőgépet igényel (figyelembe véve a kevés üzemanyag készletet.) Célszerűnek látszik mindkét kidobási formát kombináltan alkalmazni. A továbbiakban ki kell számítani azoknak a deszanteszközöknek a mennyiségét, ami a hadtest-tartalékok és hadsereg-tartalékok bénításához szükséges. A számítás módszere ugyanaz, mint az előzőnél, de figyelembe kell venni, hogy a nagyobb mélységben levő deszantok a front főerőitől nem kapnak gyorsan segítséget és ezért ezeket a lehetőségekhez mérten meg kell erősíteni. Különösen fontos a velük való megbízható és jól megtervezett összeköttetés fenntartása repülőgéppel.

A deszantcsapatokat meg kell erősíteni műszaki csapatokkal, amelyeknek az a feladata, hogy megszervezzék az ellenség különféle harcrendi lépcsői közti torlaszok kiépítését. Vegyianyagot szállító repülőgépek igen nagy szerepet játszhatnak a zárótorlaszok megerősítésében, amit a fontosabb hegyszorosokra, utakra és egyéb helyekre tartós hatású mérgezőanyagok szórásával végeznek.

Összességében és egészében véve, az arcvonalra mért csapás szélességét és az ellenség lépcsőinek megsemmisítését annak figyelembevételével kell felmérni, hogy milyen lefogóeszközök állnak rendelkezésre és a deszanteszközökkel hogyan lehet bénítani az ellenség hadtápját. A hadművelet terve rögzíti az ellenséges erők megsemmisítésének sorrendjét és módját. A váratlanság, vagyis a tevékenység rejtettsége, és gyorsasága, a csapatok minősége és gépesítése képezi a korszerű hadműveletben a siker zálogát.

Néhány szót a határmenti hadműveletekről. Mindenki tisztában van vele, mennyire veszélyes az ellenség légi ereje abban az időszakban, amikor a hadsereg a vasútvonal mentén összpontosul. A veszély leküzdésére megnövelik a vasút légvédelmi eszközökkel való ellátását. Mindemellett mindenki kiválóan tudja, hogy ezek az eszközök sem garantálják az összpontosítás zavartalanágát, ezért számolni kell azzal, hogy ez katasztrófával végződhet. Már önmagában ez a tény is arról tanúskodik, hogy a határmenti ütközetnek új formája kell, hogy kialakuljon. Ilyen formát valóban el lehet képzelni. Ha például háború idején a határmenti hadszíntereken deszantokkal megerősített hadiállományú gépesített egységeket és légi-erőt gyülekeztetnek, akkor nemcsak ezek összpontosítását lehet szétszórni, hanem meg lehet zavarni az ellenség mozgósítását is a határmenti hadszíntéren. A békeállománnyal rendelkező összes helyőrségek légideszantokkal béníthatók, majd gépesített egységekkel egyiket a másik után meg lehet semmisíteni. Emiatt pedig az ellenség repülőter hálózata mintegy hátrább kerül és így a vasútvonalon összevont hadsereggel vívott harc jelentős mértékben megnehezül. Végezetül pedig, még ha be is következne valamilyen elhúzódo tevékenység az összpontosított csapatok ellen, ez akkor is olyan feltételek mellett történik, amikor az ellenség határmentén levő hadszínterén a csapatok szét vannak verve, ezért ennek a körülménynek már nem lehet olyan jelentősége, mint előzőleg volt.

A hadművelet kifejlesztése az ellenséges főerők ellen a mélységben igen bonyolulttá válhat.

A csapástmérő arcvonal egyes szakaszainak mozgási iránya a mélységbe nem kell, hogy feltétlenül párhuzamos legyen. Az arcvonalból egy másután mért csapás gondolata összekapcsolódhat az egyes szakaszokon folyó tevékenységgel, a szárnyakról az összetartó irányokba indított tevékenységekkel és mindezekkel növekszik az ellenség vereségének valószínűsége és mérete is. Így a stratégiai folyamatnak ez az új formája összekapcsolódhat a manőverező tevékenységek különféle formáinak egész rendszérével.

A kialakult helyzet sokrétűsége és bonyolultsága, a felek fegyverzeti ellátottsági foka, gépesítettségük mértéke, a fő- és másodlagos jelentőségű arcvonalak döntő módon kihatnak a hadművelet tervezésének jellegére. A hadművelet formái a reális anyagi és szervezési lehetőségekre, az ellenség fegyverzeti ellátottságának színvonalára és szervezettségére, a stratégiai helyzet minden bonyolultságára, ellentmondásosságára és sokrétűségére kell épüljenek.

A páncélelhárító fegyverek gyors fejlődése lehetővé teszi, hogy az első harci lépcső a leghatásosabban védekezhessen. Arra kell törekedni, hogy kikapcsoljuk a deszantokat szállító harckocsi-csoportokat. A legmegbízhatóbb páncélelhárító eszközök a tüzérségi harckocsik.

A csapathadtápban és a hadsereghadtápban levő harckocsi és gépesített magasabbegységeket a mélységben úgy kell elhelyezni, hogy lehetőségük legyen az ellenség bármely ledobott légideszantját azonnal megtámadni. Ebből az következik, hogy figyelmesen kell tanulmányozni a deszantok leginkább várható megjelenésének a körleteit és a tevékenységnek azokat az objektumait, amelyeket ezek a deszantok elfoglalhatnak.

Nagyon fontos a hadseregpáncsnok számára, hogy rendelkezzen egy páncélelhárító légi-motorizált deszanttal, mely képes arra, hogy megtámadja a leszállás körletében az ellenség bármely deszantját.

A légi tevékenységet úgy kell irányítani, hogy az ellenséges deszant ledobása után, azok el legyenek vágva a levegőből való lőszerutánpótlástól. A deszantcsapatokat ily módon nagymértékben meg lehet gyengíteni.

Határozott megoldást jelent a deszant elleni harcban azoknak a repülőtereknek időben történő megtámadása, amelyekről legnagyobb a valószínűség a légideszantok indítására.

A felderítés és figyelés alapos megszervezésének kivételesen fontos jelentősége van.

A hadtápparáratust úgy kell megszervezni, felfegyverezni és kiképezni, hogy különféle tagozatain képes legyen az ellenség légi-, motorizált deszantjai elleni harcra.

A távíróvonalak és utak lehetséges rongálása megköveteli, hogy a hadtápterületen jól kiépített rádióösszeköttetés, valamint az út- és hídszolgálat megbízhatóan működjön. Abban az esetben, ha a védőnek sikerül megszüntetni a hátában szervezett zavarokat, akkor ezzel a támadó ellenség alapvető számításait hiúsította meg.

Már szó volt arról, hogy ha a védő el akarja kerülni az egyidejű vereséget harcrendjének teljes mélységében, intézkedést tehet a védelem első lépcsőjének meggyengítésére és a hátsóbb lépcsők megerősítésére. Ez

megnehezíti a légi-, motorizált deszantok tevékenységét és nem ad lehetőséget a támadó főerőnek arra, hogy kiaknázzák az első lépcsővel szembeni gazdag lehetőséget.

Abban az esetben, ha mindkét fél jelentős mennyiségű gépesített csapatokkal rendelkezik és egyforma erővel igyekeznek egymás hátszárának megsemmisítésére, akkor nincs kizárva annak lehetősége, hogy kialakul egy sajátos jellegű „álló arcvonala”. Valóban, a hadsereg főerőinek bevetéséhez nagyteljesítményű és folyamatosan működő hadtápra van szükség. Ha a hadtáp állandóan fennakadással dolgozik, gyakorlatilag létrejöhét olyan helyzet, hogy a döntő támadásnál a hadtápot nem lehet tervszerűen működtetni.

A szárazföldi csapatok, a haditengerészet és a légierő összehangolt tevékenysége mellett, a légiflotta önálló hadművelete is számba jöhet, és erre is sor kerülhet. Az önálló légi hadműveletnek két formája lehetséges:

1. légi-bombázó hadművelet és
2. bombázó-deszant hadművelet.

Több katonai író, mint például Douhet, Helder és mások, azt tartják, hogy a háborút csak légi-bombázó tevékenység alkalmazásával is meg lehet nyerni. Természetesen előfordulhat olyan politikai helyzet is, amikor egyik, vagy másik állam engedhet a számára nehezen elhárítható légibombázás nyomásának. De alapvetően, ami törvényszerű, a légi-bombázó hadműveletnek csak kiegészítő jellege lesz. Szükséges valamilyen kiegészítő erő, amely képes kihasználni a bombázás eredményét.

Sokkal nagyobb önálló jelentősége lehet a bombázó-deszant hadműveletnek. A bombázás eredményét a deszantterők azonnal és közvetlenül felhasználhatják. A polgárháborúk idejében, vagy a kiélesedett osztályharcokban a tevékenységek ezen formája esetenként döntő jelentőségű lehet.

A korszerű technika eredményei, amelyek biztosítják a repülőgépek automatikus stabilizálását a levegőben, új lehetőségeket nyitnak a hatalmas és váratlan légi hadműveletek megvívásához, még rossz időjárás esetében is. Az automatikus stabilizálást összekapcsolva a televízióval és az infravörös sugarak felhasználásával, hamarosan meglesz a lehetőség bonyolult hadműveletek pontos végrehajtására, függetlenül attól, hogy felhős, vagy ködös-e az idő. A kutatás ezen a területen minden korszerű hadseregben intenzív és állhatatos jellegű.

A VEZETÉS

Mind a harc, mind a hadművelet olyan bonyolult folyamat fejlődése, melyet a szembenálló felek fegyveres ellentevékenysége határoz meg. Ezzel a folyamattal jönnek létre a harc vezetésének nehézségei. Valójában saját tevékenységét összességében nemcsak az a fél irányítja, amely tervének megfelelően azt fejleszteni igyekszik, hanem ez azt is jelenti, hogy a harc tényleges vezetése, a harctevékenység összes folyamatainak vezetése, vagyis nemcsak a saját tevékenység vezetése, hanem bizonyos mértékben az ellenség is a saját tevékenységünk rákényszerítése által. Így például, — az ellenség mozgásának párhuzamos követésekor — bizonyos mértékig a támadó is „vezet”, mivel az ellenség kénytelen meghatározott sorrendben visszavonulni.

A harc vezetésének művészete megköveteli ennek a bonyolult ellentmondásos folyamatnak az ismeretét. A támadó például el kell foglalja az ellenség védelmét, ki kell kapcsolja a védelem azon csomópontjait, amelyek akadályozzák a támadó mozgását, így tehát fel kell építse, majd fel kell darabolja a harcrendjét, hogy az egyesített és részleges erőkkel előbb elérje az egyes ellenállási góccok felszámolását, majd az egész védelemre vereséget mérjen. Találkozó támadásnál pontosan ugyanez a helyzet áll elő, amikor szembe kell állítani a saját harcrendet az ellenségével és a harcrendi elemek egymás utáni megsemmisítésére kell törekedni.

Ezzel kapcsolatban még a békeidőben, a felkészülés időszaka alatt szükségessé válik, hogy elméletileg és gyakorlatilag szembeállítsuk harci módszereinket az ellenség harcászati módszereivel. Nem lehet elképzelni a saját támadó vagy védő taktikánkat „általában”. Az ellenség fegyverzetét, szervezését és harcászati doktrínáját, a csapatok kiképzésének elszakíthatatlan összetevőjeként kell beállítani.

A cári hadsereg a harc tanulmányozásának hihetetlen egyoldalúságában szenvedett. Az „orosz szív”, „a dicsőséges orosz szuronyok”, stb. felváltották a harc tanulmányozását, az orosz védelem és a német támadás összevetését. A támadó, vagy védő módszereket leegyszerűsítették, „általánosságban” önmagában nézték, és az ellenséges harc helyzet kölcsönhatásos folyamatán kívül.

A cári hadseregben a harc rossz vezetésének kérdése azzal magyarázható, hogy a harcot nem dinamikájában, fejlődésében és mélységében tanulmányozták. A régi elképzelés valamely rögzített helyzet sémájából adódott, a harcot pedig csak az ellenséges állások szuronyrohamának pillanatáig tervezték, „megmerevedve” ebben a sémában. Hogy mi történik majd a támadás után, arra már nem gondoltak. Mélységben a harc folyamatát úgy képzeltek el, mint a „túlvilágot”. Ezzel a halott sémával magyarázható a cári hadsereg vereségének gyökerei, alapvető okai. A cári hadsereg képes volt a harchoz szétbontakozni, de nem ismerte a fegyvernemi csapatok együttműködését, nem ismerte a híradást és a harc mélységben történő vezetését. Az 1926—1927-es években, amikor már szakítottunk a régi „megmerevedett” harcászati oktatással, egy ízben a régi iskola képviselőivel polemizálva, Triandafilov elvtárs elmésen megjegyezte, hogy a cári tanítási módszer kimerült a katonák szuronyrohamra vezetésével, melyet az a hagyományos mondás követett, hogy „a visszavonulást szaporán kezd meg.” A harc már akkor befejeződött, amikor lényegében véve teljesen és döntő szakaszában alighogy kibontakozott.

Különösebb magyarázat nélkül is világos, hogy az egész harc folyamat irányításának uralása érdekében feltétlenül szükséges, hogy annak kezdete mesterségesen ne legyen elszakítva a végétől, vagyis a harc terv csak akkor mondható ésszerűen átgondoltnak, ha az végig gondolt és a megindulás össze van kapcsolva a harc végső feladatával. Belátható, hogy ez nem jelenthet egy másik típusú olyan maradi sémát, mely a jövőbeni folyamat fejlődését mesterségesen beskatulyázza, a lényegnek ellentmondó szoros keretek közé. A harc és a hadművelet fejlődésére vonatkozó helyes elképzelés kialakításánál keresni kell, a harc életképes tervét, amelyben a kezdet és a vég, törvényszerű egységben kapcsolódik össze.

A harcot egészében összefoglaló terv még a legjobban átgondolt és biztosított terv is, az események menetében gyökeresen megváltozhat. Ezt

nem lehet számításon kívül hagyni, de ugyanakkor mégsem lehet egy olyan tervvel nem rendelkezni, mely a harc kezdetét és végét ne kapcsolná egybe. Annak érdekében, hogy a harc kezdete és vége egybe legyen kapcsolva, meg kell jelölni az ellenség szétdarabolt harcrendjének megsemmisítési sorrendjét, vagyis az összefegyvernemi csapás arcvonalát és erejét össze kell hangolni a terepszakaszokra való előremozgás sorrendiségével és abba a körletbe való kijutásával, melynek birtokbavétele az ellenség megsemmisítését jelenti. Az összefegyvernemi vezetésnek a harc összes fázisában biztosítania kell a csapatok közti együttműködést.

Nem szabad azonban a harcot úgy elképzelni, mintha az a különféle harci-technikai eszközök összekapcsolt sértetlen futószalagja lenne. A harc bonyolult, változó, éppen ezért a vezetésnek fel kell készülni a helyzet éles változására és arra, hogy esetenként az előzetesen elgondolt terv gyökeresen megváltozhat.

A harc terve elsősorban is számoljon a reális tényekkel, és azokkal a tényezőkkkel, amelyek döntő szerepet játszanak a harc különböző fázisaiban.

A gyalogság fegyverzetének és szervezésének jellege, — amelyről már előzőleg részletesen szó volt — csak akkor eredményezi az ellenség arcvonalának elkerülhetetlen áttörését, ha minden feltétel megvan a teljes önállóságra, és a legkisebb gyalogos kötelék tevékenységét semmilyen tervek nem korlátozzák. A kis kötelékeknek nincs joguk ahhoz, és nem lehet, hogy „intézkedést várjanak”. Bátran, öntevékenyen, határozottan kell tevékenykedni, a parancsnoknak támaszkodnia kell erre az önállóságra, öntevékeny mozgásra, és a terv készítésekor ezzel számolva kell, hogy intézkedjen és vezesse a harcot. Bármennyire is paradoxnak tűnik, világos, hogy a harcvezetés egy sajátos formája a „vezetés” és „önvezetés” összekapcsolásának. De ezeket a tevékenységeket nemcsak parancsnokok határozzák meg, hanem az ellenség lövéseinek lövései, géppuskái és harcokocsijai is befolyásolják. Így a vaskalaposok bár „parancsolnak”, de nem vezetik az események folyamatát és segítség nélkül tehetetlenül kullognak utána.

A „kemény” csapatvezetés távolról sem mindig a harc tényleges irányítását jelenti. Gyakran a „kemény” vezetés ellentétbe kerül a harc folyamatával. Azok a parancsnokok, akik „kemény”, „rövidre fogott gyep-lővel” akarják harcrendjüket irányítani, az áttörés és üldözés időszakában gyakorlatilag fékezik a támadást és dezorganizálják a saját sikerüket.

Hosszú ideig az volt a leggyengébb pontunk, hogy a kis gyalogos alegységek önálló tevékenységre nem voltak alkalmasak. „Várok az intézkedésre”, — de lényegében „tehetetlenkedem” ez volt a tényleges korbácsunk a harcmezőn való tevékenységben. Ebben a kérdésben az utóbbi években azonban jelentős haladást értünk el. A gyalogság lépésről, lépésre sajátítja el, hogy az önállóság a saját kezdeményezésre, nem kivétel, hanem szabály, amely nélkül nem lehet végrehajtani a tervezett általános irányítást.

Kis alegységek viszonylatában a harcosok önállóságra való nevelésében hatalmas tartalékokkal rendelkezünk. A hadsereg pártszervezetei, a parancsnokok és vöröskatonák pártpolitikai nevelési rendszere lehetővé teszi számunkra, hogy gyorsan és határozottan szakítsunk a régi hagyó-

mányokkal, hogy megszüntessük a „bámészkodást” és a harcosokat valóban aktívvá, öntudatosan bátrakká és önálló tevékenységre alkalmassá kiképezzük. Csak ezen tényezők eredményezhetik, hogy „a várok az intézkedésre” képletet elfogadhatatlannak és összeegyeztetetlennek tartjuk a harci ütőképességgel.

A harcot és a hadműveletet ténylegesen szervező vezetés az erőket és eszközöket egy meghatározott és világosan kifejezett cél érdekében összpontosítja. Amennyiben az adott erő és eszköz összefogása nem segít és a célt nem éri el, akkor a vezetés feladata, nem a „nógatás”, hanem az erők újszerű megszervezése, vagy az előző számvetés kijavítása. Különböző azok a parancsnokok, akik rosszul értelmezik a manőver lényegét vagyis, az erő-kifejtés összpontosítását, a legjobban azok szeretik egyenlően elosztani az alárendeltjeik között a manőver körzetét és mindegyiktől egyforma tevékenységet követelnek meg. Szerencsétlenség egy ilyen „beskatulyázott” parancsnok beosztottjának lenni.

Teljesen más kép alakul ki egy jó és pontos parancsnoki vezetés esetében. A világosan meghatározott cél, a belsőleg összeegyeztetett terv az összes erőket és eszközöket, minden lelkesedést és hangulatot egy meghatározott, érthető és megszervezett irányban mozgósít.

A jó vezetés összes erőit és eszközeit egy főcél elérése érdekében képes összpontosítani, ha pedig a helyzet szükségessé teszi, megadott időben képes kell legyen gyorsan átrendezni ezt az összpontosítást egy új irányba. Az állhatatosság és a rugalmasság egyformán szükséges dolog.

A harc és hadművelet irányításának le kell küzdeni egy sor különféle előre nem látható nehézséget és surlódást. Elegendő megemlíteni csupán a légi támadást, vagy a harcokocsik áttörését. Ha mindehhez hozzáteesszük a jelenlegi hadtáp bonyolultságát, amikor a vezetésben jelentkező feszültség ebben az irányban még világosabbá válik.

A teljesen tönkretett vasútvonalak és utak helyreállítása, új gépkocsit utak építése, útjavítások és a fennakadás nélküli szállítások, illetve hátraszállítások megszervezése, mindezek elszakíthatatlan kapcsolatban kell legyenek egymással és összhangban kell álljanak a harcoló részlegek előremozgásával.

Ma már bonyolultabbá vált a vezetés hadműveleti oldala is.

A mozgékonyság fejlődése maga után vonta, hogy a mozgás sebességét és a harci tevékenységet illetően a különféle fegyvernemek között jelentős különbségek keletkeztek. A légierő, a gépesített alakulatok, a gépkocsizó lövészek, a lovasság és a lövészcapatok, — egyidőben léteznek. Ez a tény, vagyis a mozgásuk különbözősége, igen bonyolulttá teszi az oszlopok mozgásának összeállítását, valamint a különböző csapástmérő erők és csoportok lépcsőinek harcászati összehangolását a közeli és távoli tevékenységgel, továbbá a védelem lépcsőinek, tevékenységével. A mélységben folyó harc, ütközet és hadművelet vezetése igen nehéz feladat, és a kérdés nemcsak a híradás bonyolultságában rejlik. A rádió, repülőgép és gépkocsi kivezető utat jelenthetne a nehézségekből. De a vezetésnek gyakorlatilag bonyolult összekapcsolnia az egymástól eltérő különféle olyan tevékenységeket, mint a légidesszantok harca, harcokocsi-áttörés, légibombázás, tüzérségi összecsapás, gyalogsági harc, stb. Csak a széleskörű gyakorlat teszi lehetővé a vezetés apparátusának tökéletesítését és az új feladatokhoz való felkészítést.

A vezetésnek meg kell találnia a megfelelő méreteket a megjelölt feladatra vonatkozólag, a rendelkezésre álló erők és eszközök figyelembevételével. A csapás arcvonalának szélessége, a lendület mélysége, a hadművelet kifejlesztésének sorrendbeni méretei az ellenség mélységében, a feszítettség fokozása, vagy csökkentése — mindezek pontosan és megfontoltan kapcsolatban kell legyenek a folyó tevékenységekkel és a reális lehetőségekkel.

A hadműveleti és harcászati vezetés a szétdarabolt ellenséges harci és hadműveleti felépítés megsemmisítésére kell támaszkodjon úgy, hogy ezekkel szembeállítja a döntő fölényben levő saját erőit és eszközeit. A feladat és végrehajtás egyeztetése mellett azonban a harcászati és a hadműveleti vezetésnek még egy sor olyan szervezési kérdést kell megoldani, mint: létrehozni a vezetés szerveit, a parancsnokságot és a törzset; az önálló irányokban megszervezni a deszantcsapatok vezetését; megerősíteni a csatlakozási pontokat; megszervezni a hadiutakat, stb. Mindez nagyfokú előrelátást, határozottságot és hozzáértést kíván.

Ha az összefegyvernemi csapatok vezetésének szervezése állandó jellegű, vagyis az ezredek, hadosztályok, stb. állandó állománnyal és törzssel rendelkeznek, akkor a hadsereg és front vonatkozásában a szervezés nagyfokú rögzítést igényel. A megszabott alkalmazási irány jelentőségétől függően a hadtest és hadsereg állománya változhat.

Semmi esetre sem célszerű egy hadtestnek, vagy hadseregnek két fő, vagy több irányt adni. A parancsnoknak és törzsének az a feladata, hogy minden egyes alárendelt egység részére szóló feladatot a lehető legpontosabban és legegyszerűbben adja meg. Minél egyszerűbb a feladat megadása, annál nagyobb a valószínűsége a sikeres végrehajtásnak. Ezért a megfelelő erőkkel és eszközökkel biztosított minden egyes irányba egységes, különálló parancsnokságot és törzset kell létrehozni. A parancsnokokat és törzsüket képességüknek megfelelően az adott irány jelentőségétől függően kell kiválasztani, olyan megfontolás alapján és arra törekedve, hogy a parancsnok ne legyen elszakítva a vele együtt dolgozó törzstől. Minél fontosabb az irány, a törzset annál jobban el kell látni híradó, szállító és egyéb eszközökkel.

A vezetés gyakorlati megszervezése a csapat és a hadműveleti törzsekre hárul. Éppen ezért az egyik döntő kérdés a hadsereg háborúra való felkészítésében a személyi állomány kiválasztása és a törzsek harci felkészítése.

Az összefegyvernemi parancsnok kezében a törzs pontos és rugalmasan működő szervezet kell legyen. A törzsen belül meghatározott magabiztos és pontosan szétválasztott munka kell folyjon. Ez vonatkozik nemcsak az adott törzsen belüli munkára, hanem az adott egység speciális törzseivel vagy az alárendeltek törzseivel való együttműködés kérdéseire is. Ennek érdekében a törzs működési területén, vagyis a hadműveleti területen, a híradás, felderítés, belszolgálat stb. kérdéseiben szigorúan szabályozott mellérendeltségi viszony és felelősségtudat kell legyen.

A korszerű hadtápok széttagoltsága és a levegőből való állandó sebezhetősége a törzstől és a politikai szervektől megköveteli, hogy fokozottabb gondossággal szervezzék meg a törzsmunkát; a légedeszantok elleni

védelmet; a betört harcokcsik elleni védelmet; a légvédelemmel kapcsolatos általános intézkedéseket; a helyi munkás-paraszt tömegek igénybevétele a hadtáp körlet megerősítésére; a megerősített körzetek létrehozását és az akadályövezetek kiépítését.

A harcészültség növelése a küszöbön álló hadműveletekre igen bonyolult feladat elé állítja a parancsnokságot, és a politikai szervezet. A politikai munka széleskörű kifejlesztése, az agitáció- és propagandamunka módszereinek széleskörű alkalmazását diktálja. Ugyanakkor a hadműveleti helyzet állandóan megköveteli az álcázást és a katonai titkok szigorú betartását. A hadműveleti tevékenység sikere a váratlanságtól függ. Mindezeket a feltételeket minden egyes esetben szigorúan be kell tartani és meg kell találni olyan formát, mely biztosítékot nyújt a tömegek harci aktivitásának kifejlődéséhez, és ugyanakkor a titoktartás és a váratlanság tényezőinek érvényre jutásához is. Ezenkívül a valóban hathatós titoktartás csak olyan feltételek mellett lehetséges, ha a tömeghadsereg alkalmazásának feltétele mellett, a pártpolitikai szervek is mozgósítják magukat ennek a bonyolult feladatnak a megoldására.

A harc és hadművelet politikai előkészítésénél nem szabad elfelejtenni az ellenség dezinformálásáról sem.

A polgárháború tapasztalatából tudjuk, hogy a pártnak milyen hatalmas szerepe volt az arcvonalak védelme szempontjából az ország felkészítésében, és abban, hogy a „mindent, mindenkit Keletre”, vagy „mindent a Déli Frontnak” jelszó, semmilyen formában nem árulta el a frontjaink tervét. Ugyanakkor a párttagok és szakszervezetek mozgósítása létrehozta a feltételeket a frontok megszilárdítására az előttük álló harcok érdekében.

ISSZERSZON G. SZ.

Gregorij Szamoljovics Isszerszon 1898-ban született. Részt vett a polgárháborúban, 1919 óta párttag. A Katonai Akadémiát 1924-ben végezte el, majd különböző parancsnoki és törzsbeosztásokban dolgozott. Hadosztályparancsnok, a vezérkar I. osztálya főnökének helyettese és a Frunze Akadémia hadművelési fakultásának volt a parancsnoka. 1936-ban a Vezérkari Akadémia hadművelési művészet tanszékének vezető professzora lett. 1955-ben helyezték nyugállományba.

Jelentősebb művei: A hadművelési művészet fejlődése (1932), A mély hadművelés alapjai (1933), A védelmi hadművelés alapjai (1938), A hadművelés vezetésének alapjai (1938), A küzdelem új formái (1940). Ezekben a művekben az elmúlt korok hadászatait és hadművelési művészetét elemzte. Munkásságának fő érdeme a hadművelési művészet és a mély hadművelés elméletének sokoldalú megállapozása.

A hadművelési művészet fejlődése

A SZERZŐ ELŐSZAVA A MÁSODIK KIADÁSHOZ

A mű második kiadására az első után 4 évvel került sor.

Ez alatt az idő alatt hatalmas változások mentek végbe.

Ha munkám célja a korszerű hadműveletek megvívására vonatkozó elmélet pontos megfogalmazása lett volna, akkor most lényeges változtatásokat kellene eszközölni.

Ilyen célt azonban nem tűztünk magunk elé. A munka megőrzi a hadművelési méreteken folytatott fegyveres küzdelem új formáinak történelmileg és elméletileg megalapozott jellegét. Ez feleslegessé teszi, hogy alapvető változásokat eszközöljünk.

Az utóbbi négy év valamennyi eredménye és irányvonalának helyesége — melyet az európai kontinensen levő fegyveres erők új, hatalmas mérvű fejlődése mutat — alapjaiban beigazolódott.

A nagy, sokmilliós, technikai eszközökkel jól felszerelt hadseregeknek, a nagy kiterjedésű csatatereken folyó, nagymélységű hadműveleteken kívül más alkalmazási lehetőségei nem lehetnek.

Ez a történetileg megalapozott elgondolás soha nem találkozott és nem is találkozhat elvi ellentmondással. Ezt a felfogást a mai katonai írók elfogadták és nálunk is széles körben elterjedt.

Ebből a szempontból különösen a német fasiszta katonai sajtó nyilatkozott.

Ludwig tábornok, a „Militär Wissenschaftliche Rundschau”¹ című katonai folyóiratban a korszerű nagymélységű hadműveletek három lépcsővel való megkezdéséről ír.

Ugyanebben a folyóiratban² Erfurt tábornok, a régi vonalas szétbontkozás alapjait bírálja, és a következőket írja:

„Az aránytalan törekvés gondolata sokaknál a mély lépcsőzés követelményeinek elhanyagolásához és támadásban a tartalékok szükségességének tagadásához vezetett.

A világháború bebizonyította, hogy a vonalas (egy lépcsős) felépítésben széles arcvonalon kibontakozott ütközetben, szinte lehetetlen a főcsapás irányának, vagy a megalkotott elhatározásnak a megváltoztatása. A támadó és védő kis mélységű arcvonalai nehézkessé és merevvé váltak.

A közelmúlt vonalhadászatáról le kell mondani és át kell térnünk az erős hadműveleti tartalékok lépcsőzésére mind a támadás, mind a védelem során... az elkövetkezendő manőverező háborúban nagyerejű összpontosításokra, szélességben és mélységben történő tagozódásokra kell gondolnunk.”

Hasonló határozottsággal nyilatkozik erről a kérdéstről a francia katonai elmélet is.

Luazo tábornok a „Deux manoeuvres” című igen érdekes munkájában arról ír, hogy nemcsak a hadművelet megkezdésekor kell nagy erővel rendelkező, hanem hosszú időn keresztül biztosítani kell folyamatos előrevonásukat a mélységből. Véleménye szerint az erők mély lépcsőzése alapvető körülmény.

A hadműveleti felépítés mély lépcsőzése és a szárazföldön zajló ütközetek nagy hadműveleti mélysége egyre jobban a korszerű viszonyok jellemző vonásává válik.

Minden jel arra mutat tehát, hogy kegyetlenül megbűnhődik az, aki ezt a fejlődési irányt nem képes, vagy nem is akarja figyelembe venni.

Évszázadunk a sokmilliós hadseregek, a hatalmas haditechnika, a mély hadászat és hadművelet évszázada.

Figyelembe kell azonban venni, hogy olyan hadműveletről írunk, amelyet még senki semmikor nem vívott meg. A hadműveletet a harc olyan eszközeivel folytatjuk, amelyeket harcban és hadműveletben teljesen még senki sem próbált ki.

A hadműveleti művészet területén ilyen körülmények között végzett kutatómunkánk lényegesen különbözik az elmúlt időszak hasonló munkáitól, hisz a múltban az olyan katonai kutatók mint Schlieffen, Bernhardi, Schlichting, mindenben a legutóbbi háborúk történelmi tapasztalatainak tanulmányozására építették hadműveleti elméletüket, és közben azokat az adatokat használták fel és azokkal dolgoztak, melyek eléggé hihetőek és a valóság által igazoltak voltak.

Természetesen a kutatásnak ez a bevált útja számunkra is kötelező, és munkánk állapotát képezi.

¹ 1936. március 22. szám.

² 1938. június 4. szám.

Szocialista építésünk forradalmi korszakának viszonyai között, amikor olyan társadalmi rendet és hadsereget hoztunk létre, amelyet még senki sem teremtett meg, amikor a termelési lehetőségeink soha nem látott mértékben fejlődnek, és amikor nap mint nap és minden órában egészen új fajta anyagi értékeket teremtenek, ilyen körülmények között a múlt tapasztalatából számunkra csak az értékes, ami általános és mindenkorra érvényes.

Vajon teljesíthettük volna-e a jelen feladatait, ha nem mentünk volna túl a meglévő tapasztalatok határain, és nem értékeltük volna át napjaink új körülményeinek szemszögéből, ha kíméletlenül nem vetettük volna el mindazt, ami elavult és amit korunk is elvetett.

A forradalmi fejlődést hadműveleti művészetünk minden területen rendkívül élesen érzékeli is.

A korszerű fegyveres küzdelem formáinak kutatásában teljesen új feladatok előtt állunk. Olyan feladatok ezek, amelyek eddig még fel sem vetődtek, így természetes, hogy megoldásukra sem került sor. Ebből pedig nehézségek is adódnak. Még nagyon sokat kell tenni annak érdekében, hogy a szabályzat hadműveleti mértékben pontosan és határozottan előírja a korszerű fegyveres küzdelem lefolytatásának alapjait. Az ilyen szabályozás szükségességét a nagy mélységű hadművelet lényege határozza meg, mely a harci erőfeszítések bonyolult rendszerét jelenti, egy központosított, egységes, együttműködési rendszerben, az arcvonal mentén és a mélységben, a földön és a levegőben.

Még mélyrehatóbban kell kutatni a korszerű harc technikai lehetőségeit, hisz a hadművelet kimenetelét az ellenségre harcászati mértékben való közvetlen ráhatás dönti el. A küzdelem hadműveleti formái mit sem érnek, ha azok nem viselik közvetlenül magukon a harcászati csapás, döntő ütőerejét.

Ezzel magyarázható, hogy a második kiadást egy új résszel egészítettük ki, amely önállóan vázolja a küzdelem új formáinak történelmi gyökereit.

Végül, még egyszer ki kell hangsúlyozni, hogy ez a munka nem szándékozik a tevékenységek vezérfonalává válni. Meglehetősen értelmetlen lenne, ha a hadműveleti művészet problémáit kötelező megoldásként tüntetnék fel. A hadműveleti művészet lényege, a formák és módszerek teljes szabadságát tételezi fel, amelyek a mindenkorai helyzet konkrét viszonyaival összhangban választhatók meg.

A hadműveleti művészet minden tételét, mint iránytmutató elméletet kell értelmezni, amely csak meghatározott körülmények között, és azoktól függően képes adni egyik, vagy a másik tétel konkrét megfogalmazását.

Ezért ez a munka kedvezőtlen hatást gyakorolna, ha csak a tételek mozgatóit rögzítettük volna és a megoldások fontosságát hangsúlyoznánk. A hadműveleti művészetben nincsenek receptek. Arról van szó, hogy a múlt hadműveleti művészetéhez viszonyítva az alapvető elvi eltérés korunk körülményeiben és a nagymélységű hadműveletek új formáiban jelentkezik. Csak ennyi jelentőséget kell tulajdonítani jelen munkában a tételnek.

A HADMŰVELETI MŰVÉSZET FEJLŐDÉSE A VILÁGHÁBORÚ ELŐTT

A hadműveleti művészet elméletének fejlődése rendkívül bonyolult folyamat.

„A hadászat új módszere sohasem úgy született mint Minerva, hogy kipattant Jupiter fejéből — mondja Schlichting —, hanem a korszak viszonyai és a rendelkezésre álló új harceszközök alapján alakult ki”

Korszerűségünk összes tényezője és ezek szociális, politikai, gazdasági és technikai jelentősége, ilymódon kiinduló alap az elkövetkezendő háború hadműveleti jellegének meghatározásához.

Ezeket a tényezőket csak akkor lehet áttekinteni, ha az új korszakban egyensúlyba kerülnek. Ezek fejlődési tendenciája a fegyveres küzdelem jellegének a meghatározásához fontos, mivel a jelleget csak a történelmi folyamat dinamikájában lehet felismerni és megérteni.

A korszerű hadművelet konkrét jellegének tisztázása érdekeben meg kell határozni azokat az előfeltételeket, amelyek a jelleget kialakították és fejlődését napjainkig megsabták. Ez a történelmi vizsgálati módszer igazolja azokat az előfeltételeket is, amelyek a jelenlegi szakaszban meghatározzák a fegyveres küzdelem hadműveleti formáinak további fejlődését.

Történelmi szempontból a jelenség, most hadművelet megnevezés alatt szerepel, és nagyon szemléltetően tárja fel azokat a fő ismérveket, amelyek fejlődésének jellegét, meghatározzák.

A napóleoni korszakban a háború lényegében két alapvető szakaszra osztható fel. Ezeknek a szakaszoknak térbeni és időbeni kiterjedése korántsem volt egyenlő. Ezek a szakaszok a következők: a hosszú hadműveleti vonalat eredményező hosszantartó nagy hadjárat és az azt egy helyen befejező rövid ütközet. Clausewitz ezt képletesen a következő szavakkal fejezte ki: „A harcmező a hadászat szempontjából legfeljebb mint pont jelentkezik; pontosan ugyanúgy korlátozódik az ütközet időtartama is egy pillanat időtartamára.” És valójában a Napóleon idején az ütközet a hadműveleti vonal hosszához viszonyítva térben csak egy pont, időben csak egy pillanat volt.

A hadművészet ezen korszakát joggal lehet a **ponthadászat korszakának** nevezni hisz a hadvezérnek egyéb feladata sem volt, mint hogy valamennyi erőt egyidőben, egy pontra összpontosítva, az összevont erőt egyszerre vesse ütközetbe.

A napóleoni korszak hadművészetének ilyen kifejezőmódjára az akkori anyagi előfeltételek jók voltak.

Ebben az időszakban a tűz igen hatástalan, a felhasznált lőszer pedig jelentéktelen súlyú volt. Az ellenségre mérendő csapás fő tényezőjét az élőerő közvetlen csapása jelentette. Ez a körülmény megkövetelte, hogy az összes csapatokat a harcmezőn kívül tömör, mélyentagoló csapásmérő oszlopba sorakoztassák fel.

Teljesen érthető, hogy ilyen összpontosított helyzetből, csak a belső arcvonal tömeges csapása volt lehetséges.

Ebben az időszakban a harcmezőn végrehajtott tömeges összpontosítást a harc anyagi eszközeinek akkori állapota is lehetővé tette.

A napóleoni korszak harci viszonyainak jellemzője, hogy távolabbra láttak (általában 3—4 km-re), mint ameddig lőttek. A gyalogsági fegyverek ugyanis mindössze 200 m-re, az ágyúk 1200 m-re tüzeltek. A tűz hatótávolsága tehát jelentősen elmaradt a látótávolságtól. Ilyen körülmények között a felek a harcmezőn csak nézegették egymást, de nem tudtak egymásra tüzelni.

Ez a körülmény is magyarázza, hogy Napóleon korszakában a „közvetlen menetből” indult találkozóharc miért nem bontakozhatott ki, hisz a találkozóharc számára az is fontos, hogy a feleknek lehetőségük legyen tűzzel hatni egymásra mihelyt észreveszik egymás közeledését.

Ily módon a harcmező megközelítésekor és a harc közben beálló szünetek a napóleoni korszak fegyvereinek korlátozott lőtávolságából adódtak. Ugyanakkor ezek a szünetek biztosították a harcrendhez szükséges előzetes felállást, még a harc kezdete előtt, a harcmező elérését megelőzően.

A napóleoni korszak hadművészetének rendkívül fontos ismertető vonása, hogy az ütközetet — nem jelentette az addigi tevékenységek végét — előre nem határozták meg, és az ütközetet nem mint önálló harcászati mozzanatot folytatták le. Ezt bizonyítja az itáliai hadjárat és az 1812-es hadjárat borogyinói ütközete.

A napóleoni korszak ütközetei tehát egy-cselekményű harcászati jelenségek voltak. Térbeli kiterjedésük azért nem volt, mert méreteiket szinte csak egy pont jelentette, időbeni kiterjedésük sem volt nagy, mélységük azért nem volt, mert egyhelyben folytak. Ilyen körülmények között a napóleoni hadművészet — a szó korszerű értelmében — még nem ismerte a hadműveletet.

A hadművelet ismertető jegyei akkor még hiányoztak.

Igaz, minden történelmi korszak magában hordja az új irányzatok születésének csiráit, bár még csak kezdetleges formákban.

A fegyveres küzdelemnek egy ütközet keretein túlnövő új formáit így már a napóleoni korszakban is észlelni lehet.

Ez látható az Ulm-i, a Regensburg-i, a Leipzig-i és az 1814. évi hadjáratok példáiból is.

Az 1812. év eredményeit vizsgálva Clausewitz a következőket írta: „... elmúlt az az idő, amikor a győzelem egy csapással is kivívható...”

A napóleoni korra azonban nem ezek az újszerű megnyilatkozások jellemzőek.

Napóleon korára nem volt jellemző a széles hadműveleti vonal. Ilyen körülmények között a hadászat alapvető feladatát az jelentette, hogy a szárazföldi ütközethez valamennyi erőt egyidőben összpontosítson és amikor az ütközet megkezdődik átadja helyét a harcászatnak.

Ezt a helyzetet Clausewitz a következő szavakkal jellemezte: „Mihelyt az ellenség annyira megközelített, hogy megengedhető az általános döntő ütközet — a hadászat ideje lejárt, pihenni térhet.”

Ez a tétel hosszú időre elterjedt és konzervatív szerepet játszott, megváltoztatta a körülményeket, kiélezte az elvi ellentéteket és közben megszületett mint jelenség, a hadművelet.

A napóleoni hadművészetet befolyásoló körülmények a XIX. század második felében gyökeresen megváltoztak.

A tőkés társadalom új termelési viszonyai talaján a tőkés rendszer felvirágzása és az általános hadkötelezettség bevezetése, valamint az ipar alapján létrejött technikai folyamat, új előfeltételeket teremtett a katonai rendszer fejlődéséhez.

Hatalmas szerepet játszott a gyorstüzelő huzagoltcsövű fegyverek rendszeresítése.

Moltke korában a Dreyse (Drejze) puskával felszerelt zászlóalj már képes volt percenként 4000 lövést leadni. A lőtávolság igaz még korlátozott volt (300—400 m), de rövid időn belül a francia Chassepot (Saszpo) puska elérte az 1000—1300 métert.

A huzagoltcsövű ágyú bevezetése azonnal 3,5 km-ig növelte a tűzhatás távolságát.

Ilyen körülmények között a tűz szerepe is jelentősen megnövekedett, a tűz az ellenségre való ráhatás döntő tényezőjévé vált és megalapozta a tüzellel való pusztítás korszakának kezdetét.

A harcászati tűz azonban hatalmas ellentmondást váltott ki a napóleoni mély oszlopokkal szemben, amelyek nem tették lehetővé az összes tüzeszközök egyidejű alkalmazását, sőt nagy célt is mutattak a tűzfegyverek számára. Amikor a tűz a harc döntő tényezőjévé vált, szükség volt arra, hogy a lehető legnagyobb mennyiségű tüzegység egy vonalban mozogjon, hogy valamennyi tüzeszköz bevonható legyen a tűzcsapás végrehajtásába.

A XIX. században a harcászat terén végbement fejlődés eredményeképpen, a nagymélységű oszlopok szélességben szétbontakoztak, kialakult a tűz-széles arcvonala, később pedig a csatárlánc.

Megszűnt a tömegek ütközet előtti nagymélységű, zárt, tömör oszlopokba történő összpontosítása. Ezek az erők széles vonalban, a tüzerő minőségileg új bázisán bontakoztak szét.

„Ha tudatosan nem akarták korlátozni a harcoló katonák számát, akkor elkerülhetetlenül el kellett jutni a szétszórt rendhez, és az arcvonal kiterjesztéséhez — mondta Schlieffen.³

A konzervatív harcászat még hosszú ideig a tömegek keskeny, szűk térségben kialakult összezsúfolására törekedett. Azonban „a katona okosabbnak bizonyult tábornokánál” — mondotta Engels — és egészséges szellemben foglalta el helyét a tűz széles arcvonalán.

A harcászat ilyen értelmezése azonnal hatást gyakorolt a fegyveres küzdelem jellegére és kialakította a szélesebb harcrendbe való törekvést.

„A mélységben veszíteni több, mint az összesűrített arcvonalon nyerni — mondta Moltke. — Két hadosztály, amely sorban egymástól 7—10 km-re halad, jobban képes egymást támogatni, mint ha az egyik hadosztály megy, a másik libasorban áll.”

A XIX. században a tevékenységek szélességben történő kiterjedéséhez egy másik új tényező is hozzájárult, sőt hatalmas jelentőségűvé vált. Ez az új tényező a vasútvonalak létrejötte volt. A vasútvonalak

³ Schlieffen: A jövő háborújáról.

nagymértékben meggyorsították a hadsereg összpontosítását a hadszíntéren. A vasútvonalak hálózata lehetővé és szükségessé tette, hogy a csapatokat a részükre meghatározott körletekbe, kiterjedt arcvonalon gyűjtsék össze.

A 300 000 embert, akit Napóleon még könnyen irányított és egy tömegbe vont össze, Moltke 1866-ban az Ausztria ellen viselt háborúban már három önálló hadseregben, 400 km-es arcvonalon bontakoztatta szét. Ezt lehetővé, sőt szükségessé tette a vasútvonalak iránya és a cseh határviszonyok alakulása. 1870-ben viszont a Franciaország ellen szétbontakozott porosz hadsereg a megindulási helyzetet 100 km-es arcvonalon foglalta el. Ez a szélességi kiterjedés a továbbiakban az előrenyomulás ütemének megfelelően 150 km-re emelkedett.

A napóleoni hadművészet alapjait a konzervatív elmélet örökérvényű elvekbe rögzítette, így képtelen volt tisztázni az új korszak körülményeit és követelményeit.

Az ellenfelek, Moltke—Benedek és a francia marsalok (Bazaine és Mac-Mahon) még mindig keskeny térségbe igyekeztek tömöríteni hadseregeiket és a poroszok harcvonalát egyre erősebb tüzellel árasztották el.

A XIX. század második felének háborúiban lényegében két korszak és két katonai iskola hadművelési művészete küzdött egymással. Természetesen az a fél élvezte az előnyöket, aki képes volt figyelembe venni az adott időszak újonnan kialakuló viszonyait.

Ez csak azért tölthetett be ilyen szerepet, mert a XIX. század második felében a poroszok háborúja történelmileg haladó volt, és mert az „1870—71-es háború a Németország felszabadításával és egyesítésével kapcsolatos haladó burzsoá-politika folytatása volt. III. Napóleon szétzúzását és megdöntését gyorsították...” (Lenin, A béke programjáról, 1916. március 25).

Amióta a hadművelési művészet elismerte az erők szélességben, egy vonalban történő szétbontakozását, a hadseregek is széles arcvonalon vonultak a hadszíntérre.

Igy köszöntött be az az új korszak a hadművelési művészet fejlődésében, amelyet a **vonalhadászat korszakaként** ismerünk.

Ennek során nem a fegyveres erők számbeli növekedése vezetett közvetlenül a szélességben történő szétbontakozáshoz — a porosz hadsereg létszáma az 1866—1870-es években ugyanis még egyáltalán nem múlta felül a régi napóleoni hadseregét —, hanem az anyagi tényezők, a harc új eszközei és a vasútvonalak.

Az új tüzeszközök voltak azok az alaptényezők, amelyek következtében létrejött a széles arcvonal, ami végül is a szélességben történő szétbontakozáshoz és a vonalhadászathoz vezetett. Ez a körülmény csak még jobban alátámasztja azt az engelsi tételt, hogy semmi sem függ úgy a gazdasági viszonyoktól, mint a hadsereg és a flotta és hogy a fegyverzet, az állomány, a szervezet, a harcászat és a hadászat, elsősorban a termelés és a közlekedés adott pillanatban elért fejlettségi fokától függ

A vonalhadászat korszakának beköszöntésével a hadszíntéren lejátszódott események menetébe egy sor új jelenség kapcsolódott be, a cselekmények nem korlátozódtak többé egy szárazföldi ütközetre, így túlnőttek a harcászat keretein.

Olyan esetekben, amikor a hadseregek széles arcvonalon léptek ütközetbe, a harci erők arcvonal szerint bontakoztak szét, és az ütközetek nem egy pontban keletkeztek, hanem áttevődtek az arcvonal különböző pontjaira.

A XIX. század második felében a fegyveres küzdelem jellegében abban volt alapvető eltérés, hogy a napóleoni korszak egy pontja önálló szétszórt sorokra bomlott fel.

Igaz ez még nem volt összefüggő arcvonal, ez csupán az alkalmazott harci erők egyes pontjainak szaggatott vonalát képezte.

Az 1866-os háború három önálló harccal kezdődött 100 km-en szétszórt arcvonalon.

Az 1870-es háború két hatalmas ütközettel kezdődött (Spichern és Wörth), amelyek egyidejűleg folytak és egymástól 60 km-es távolságra játszódtak le.

Moltke előtt az egymással kapcsolatban nem levő harcászati irányok és a szétagolt harci erők, térben történi egyesítésének teljesen új problémája állt.

Ez a körülmény volt az első jele annak a jelenségnek, amelyet a korszerű terminológiában hadművelet megnevezés alatt ismerünk.

És mint ismeretes, Moltke még nagyon kevés eredménnyel bírkózott meg ezzel a jelenséggel. „A nagy hadászatnak — mondja Schlichting — nem eléggé teljes az értelmezése ahhoz, hogy a hadszíntéren levő önálló hadseregek tevékenységét egyesíteni lehessen.

A XIX. század második felének harctevékenységeiben az új nemcsak azok arcvonal szerinti szétagoltságában mutatkozik meg.

A szélességi kiterjedéssel együtt — igaz kezdetleges formában — kialakultak a mélységi, következésképpen az időbeni kiterjedések első jelei is, amit a napóleoni korszakban ilyen formában még nem ismertek. Most ugyanis az ütközetek, szélességben és mélységben játszódtak le. A napóleoni korszakban az ütközetek a szó szoros értelmében egy helyen, és csak néhány óráig tartottak.

A második kiterjedésnek, vagyis a mélységi kiterjedés létrejöttének meghatározott objektív előfeltételei voltak.

A XIX. század második felében, a tűzhatás távolsága egyenlő volt a látótávolsággal. Így az ellenséget tűzzel azonnal meg lehetett semmisíteni, mihelyt láthatóvá vált, hisz közepes látási viszonyok mellett, rendszerint 3—4 km-ig lehetett ellátni. És ugyanilyen lőtávolsággal rendelkeztek az új, huzagolt csövű ágyúk is (3,5 km).

A tűzharc a menettel kezdődött és a harcba elkerülhetetlenül belesodorta a mélységből közeledő oszlopokat is. Az első lövésekre az oszlop elővédje megkezdte a lóról szállást, és ettől kezdve az ütközet és a harc közötti szünetekre senki sem gondolt.

Ez a helyzet már egészen más körülményeket teremtett.

Az olyan mérvű harcelőtti előzetes összpontosítás, mint amilyen a napóleoni időkben létezett, már teljesen lehetetlen volt.

Minden harc közvetlenül a menettel kezdődött. A találkozóharc kialakulása a XIX. század második felében többek között azzal is magyarázható, hogy a lőtávolság már elérte a látótávolságot.

Igaz, hogy ezt hosszú időn keresztül nem ismerték fel. A konzervatív porosz tábornokok a tűzértséget még 1866-ban is az oszlopok végén, fogatolt helyzetben meneteltették, és a napóleoni hagyomány szerint a harchoz előzetesen akarták felzárkóztatni. Azonban az új fegyverrel az események feltartóztathatatlan menete, az új, már erősebbé vált, és a harc megindulásakor a kezdeményezés a tábornokok kezéből átment az előőrökhöz.

Még fontosabb volt az a körülmény, hogy ez a harcászati mélység hirtelen kinőtt a harc kereteiből és a hadműveleti mélység ismérvét kapta.

A csapást követő gyors lefolyású harc a XIX. század második felében súlyos tűzharccá alakult át, és időben jelentősen elhúzódott.

A Moltke-kor ütközetek már 10—12 óra hosszáig is elhúzódtak. Az ütközetek kimenetele már nem olyan döntő jelentőségű, mint a napóleoni időkben. A tűz már nem oldhatta meg a feladatokat egy harccselekménnyel, egyetlen terepszakaszon. Az ellenséget egy ütközetben már nem lehetett teljesen megsemmisíteni, mivel egy hátsóbb terepszakasra vonult vissza és ott új ütközetet szervezett.

Ilymódon a harci erőfeszítések mélységben tagozódtak.

Az 1870-es háborúban Metz körül már időben egymás után három ütközet játszódtak le (Colombes—Neully, Mars-la—Tour, és a Gravelotte—Saint—Privat). Az események 6 napig tartottak és ez alatt az idő alatt a porosz hadsereg a balszárnnyal befejezte a megkerülést, miközben összesen 90 km-t tett meg. A mélységben tagozódó ütközeteknek ez a figyelemreméltó rendszere már tartalmazta a korszerű hadművelet összes jegyeit.

Ezek az ismertetőjegyek azokból az erőfeszítésekből tevődtek össze, amelyeket Moltke kénytelen volt térben és időben egyesíteni az általános cél érdekében.

Ugyanilyen jellegű volt a sedani menetmanőver is, amely már 10 napig tartott és amit 150 km-ig terjedő mélységben hajtottak végre.

Ilymódon a XIX. század második felében lehetővé vált a harc nagy mélységben való kiterjesztése, igaz még csak kezdetleges formában.

Az 1870-es háborúban (a Második Birodalom bukásáig) mélységben összesen négy mozzanatot számoltak össze, amelyek önálló ütközetek voltak (Spichern—Wörth, Metz, Sedan és Párizs). Ezek még önálló láncolatot képeztek és a harci erőfeszítések között még nem volt kapcsolat. Nagyrészt még egyetlen ütközettel fejeződött be és ezek eléggé hasonlítottak a napóleoni időkben hadműveleteihez.

A pontok területére kiterjedő sor még gyakran egy általános ponthoz vezetett (Königgrätz, Sedan). A hadászat még mindig képes volt figyelembe venni saját alapvető feladatait, valamint az összes meglévő erők egy helyre történi egyidejű összpontosítását. A különbség azonban abban volt, hogy ez az összpontosítás a szélességi szétagoltságból valósult meg, következésképpen az ellenség koncentrikus megkerülését a különböző irányokból hajtotta végre.

A vonalhadászat korszakára a kívülről összetartó irányba végrehajtott koncentrikus manőver volt jellemző.

Ezt a manővert különböző irányokból hajtották végre, igaz még csak egy ütközetre. Az elmúlt évszázadhoz viszonyítva azonban a Moltke-korszak befejező szakasza már magában hordta az elvi különbségeket.

Amikor a harc a hadjáratl kezdett kialakulni, és amikor a harc egyes mozzanatai között levő szünetek megszüntek, az ütközet szervesen a menet-manőverből keletkezett. A hadjárat közvetlenül harcba nőtt át, a menet-manőver pedig ütközeté fejlődött. A további tervet már az első felépítés során kialakították.

Ugyanazok a porosz hadtestek, amelyek az 1866-os szétbontakozás során, kifejezetten szárnyhelyzetet foglaltak el és 400 km távolságra voltak egymástól, Königrätz alatt az átkarolást összekapcsolták és 4—5 km-re megközelítették egymást. Ilyen körülmények között a szétbontakozás tervét már az előttük álló tevékenység tervét is tartalmazta. Mivel azonban a kezdeti csoportosítás megváltoztatásának lehetőségei nagyon korlátozottak voltak, a hadtest felépítését a támadás alatt már képtelenek voltak lényegesen megváltoztatni.

Amíg Napóleon a menetet az előtte álló ütközetből függetlenül építette fel, mert volt lehetősége az ütközetbe lépés előtt a megfelelő harcrend létrehozására, addig Moltke már a szétbontakozás és a menet-manőver előtt kénytelen volt rögzíteni az ellenség szétzúzása tervét.

Moltke korában a csapatok tevékenységének tervezése már megkövetelte az előrelátást, azaz a haditevékenységeknek olyan jelleget adott, amely megfelelt a korszerű hadművelet sajátos értelmezésének.

Moltke már kénytelen volt a menetrendet a szétbontakozás lehetőségeinek a figyelembevételével felépíteni.

A korszak hadvezéri művészete számára a választvonal a hadjárat és a harc, a menet-manőver és az ütközet, a hadászat mint a hadszíntér harcászata és a harcászat mint a harc vezetése között húzódott.

A hadseregek hadszíntéren történő vezetésének közvetlenül át kellett nőni az ütközet vezetésébe, azaz magába kellett foglalnia mindazon ismereteket, amelyeket a korszerű hadműveleti művészetnek is tartalmaznia kell.

Ezt azonban még sokáig nem tudták megérteni. Túlságosan mély gyökereket vertek a napóleoni korszak hadművészetének elvei, amelyeket örökérvényűnek tartottak. A sedani ütközet előestéjén a hadseregek vezetése kicsúszott Moltke kezéből és csak az alárendelt parancsnokok kezdeményezése tudta meghatározni a menet-manőver utáni ütközet kimenetelét. A XIX. század második felének új jelenségei és körülményei, a katonai elmélet konzervativizmusán keresztül, még hosszú ideig nem tudtak az emberek tudatába behatolni. A XX. század elején még Leer is a napóleoni hadművészet alapjaira építette fel saját hadászatának dogmatikus rendszerét. Eközben a haditevékenységek új jellege már az 1866-os és az 1870-es háborúkban megmutatkozott: a haditevékenységek széles-ségben megnövekedtek, mélységben tagozódtak és szervezeten kinőttek az eddigi keretektől, azaz már pontosabban ugyanazokat az alapvető jegyeket tartalmazták, amelyek a hadművelet fogalmát is meghatározzák.

A XIX. század második felének háborúi, a történelem olyan kiinduló szakaszát jelentették, amelyben létrejött a hadművelet és ez a fejlődés meghatározott kezdetét jelentette.

A HADMŰVELETI MŰVÉSZET FEJLŐDÉSE A VILÁGHÁBORÚBAN

Az imperializmus korszaka lehetővé tette a hadművelet alapvető jegyeinek további széleskörű elterjedését, a hadműveletek arcvonal szerinti kiterjedésének és mélységi tagozódásának növekedését.

Az imperializmus piacokért, nyersanyag lelőhelyekért és a tőke elhelyezéseért folytatott harca háborút indított a világ újrafelosztásáért. Mindez az uralkodó osztályok politikájának elkerülhetetlen következménye, mely életre keltette a fegyverkezést és a nagylétszámú hadseregek nagymérvű növekedését segítette elő.

A katonai rendszer kiszélesítésének folyamata idézte elő a hadművészet további fejlődését a XX. század fordulóján, de ez a folyamat egyben meghatározta az új követelményeket is.

Az 1870-es háború tapasztalatai alapján a porosz katonai doktrina arra következtetésre jutott, hogy a tüzérség növekedése esetén nem szabad erőszakolni az arctámadást. „Tisztán harcászati áttörési kísérletek, a jövőben szinte megvalósíthatatlanokká válnak”, foglalta össze az 1870-es év tapasztalatait Schlichting.

Ezek a következtetések vezették győztes befejezéshez a Gravelotte—Saint—Privat-i ütközeteket. Ezek voltak a tüzérséggel megerősített arcvonal rohamozásának első példái. Ekkor már világossá vált, hogy a tűz pusztító eszközei összehasonlíthatatlanul erősebbek védelemben, mint támadásban.

A támadó példátlan veszteségei, sikertelen rohamai és ugyanakkor a védővonal elvesztése azáltal, hogy a csapatoknak egy jelentéktelen csoportosítása megjelenik a szárnyon, elreteszezi azt, így egy csapásra megváltoztatja a helyzetet, feleslegessé tette az arctámadást.

Ilyen körülmények között a támadó a védővel szemben hátrányosabb helyzetbe került, ha azt arcból rohamozta. A hátrányos helyzetből a kiutat a szélesebbkörű manőverezésben kellett volna keresni.

A manőverezés számára még nagyon sok szabad terület maradt. Azonban Moltke⁴ időszakában ezt még nagyon kevesen értették meg.

„És csak késő este — írja Schlieffen —, inkább véletlenül, mint tervszerűen jelent meg a hadosztály az ellenség szárnyán és hátában, így ösztönösen tanította meg a parancsnokokat hogyan kell elfoglalni az erős állásokat.”

A hadművészetnek az 1870-es háború utáni fejlődése, a megoldás szárnyra való átvitelének jegyében zajlott le, Schlieffen is ebből vezeti le tanításainak valamennyi tételét.

Az arcvonal ugyanazzal a vonalas hadászattal még tovább szélesedett.

„A széles arcvonal alapján — írja Schlieffen — lehetővé válik az átkarolás, természetesen feltételezve a hatalmas nagy létszámú hadsereg meglétét:...

⁴ Moltke, Helmuth Karl Bernhard von, gróf (1800—1891): porosz tábornagy, 1857—88-ig a porosz vezérkar főnöke volt; vezérlete alatt győzött a porosz hadsereg a porosz—osztrák—dán (1864), a porosz—olasz—osztrák (1866) és a francia—porosz háborúban (1870—1871). Nagy tömegek hadbavetésére, a csapatok gyors mozgására és a tüzérség tömeges alkalmazására törekedett.

Korszerű ütközetben küzdelem folyik a szárnyakért... És ebben a küzdelemben az győz, aki nem a középben, hanem a szárnyakon rendelkezik tartalékokkal.”

A hadművészet lényeges fejlődése a XX. század fordulóján következett be. A szárny meghosszabbításával és az arcvonal szélesítésével kapcsolatos döntés szükségessé tette a hadseregek létszámának további növelését.

1914-ben a németek 2 milliós hadsereggel rendelkeztek. Ez a létszám négyszeresen múlta felül az 1870-es hadseregüket.

A kapitalista országok katonai rendszereinek versenye az 1914-es háború előtt, alapjában véve a saját szárny lehető legnagyobb kiterjedésben állt, annak érdekében, hogy lehetővé váljon az ellenfél megkerülése.

A vonalhadászat a virágzás felső fokára ért és el kellett vezetnie az összefüggő vonalas arcvonalhoz. Közben folytatódott a harci eszközök technikai tökéletesedésének folyamata is. A minőségileg új lőfegyverek, a harci eredmények elérésében, összehasonlíthatatlanul nagyobb erőfeszítést tettek lehetővé.

Az ellenséget már Moltke idején képesek voltak egészen a látóhatárig pusztítani.

A tűztávolság 1870-től 1914-ig lényegében jelentéktelen mértékben fejlődött. A gyalogsági fegyverek lőtávolsága elvileg 1200 m-től 2000—2500 m-ig növekedett, gyakorlatilag azonban az előző színvonalon maradt. A könnyű tüzérség lőtávolsága 3,5 km-től 4—6 km-ig növekedett, ami nem tett szükségessé módosításokat.

Ami a nehéz tüzérséget illeti, igaz, hogy lőtávolsága 11 km-ig növekedett, azonban a gyakorlatlan alkalmazás miatt nem volt képes lényeges befolyást gyakorolni a harc távolságának kiterjedésére.

A tüzérszerek fejlődése a XX. század fordulóján, főképpen a tűzgyorsaság növekedése terén ment végbe.

Ezen a területen hatalmas eredményeket értek el. Az egy perc alatt leadott lövések mennyiségét a következő növekedés mutatja:

Fegyverfajta	1870-ben	1914-ben	Megjegyzés
Puska	5	12/10	A számlálóban — az elméleti tűzgyorsaság; a nevezőben — a gyakorlati.
Géppuska	0	500/250	
Ágyú	2	20/12	

Az összefüggő arcvonal egyúttal nagyerejű összefüggő tűzvonallá alakult át. Ez a tűzpusztítás virágzó fénykora volt, amely már a XIX. század második felében jelentkezett, a huzagolt csövű fegyverek rendszeresítésével.

Világossá vált, hogy a hatalmas kiterjedések és az eredmények között feszítetttség következik be, amely alapjaiban változtatja meg a fegyveres küzdelem valamennyi körülményét és még nagyobb ellentétet szül a régi konzervatív katonai elmélettel szemben, ami még a napóleoni korszakból maradt vissza.

„Az összes katonai rendszerben bekövetkezett változás — írta Engels — szükségessé tette, hogy a katonai szolgálatra alkalmasak részére kötelezővé tegyék a milliós hadseregekben való szolgálatot és az addig soha nem látott erejű lőfegyverek rendszeresítése döntő mértékben meghatározta a háborúk bonapartista időszakát, előkészítve ezzel valamilyen másfajta háborút.”

Az imperialista korszak legközelebbi eseményei igazolták és tisztázták a fegyveres küzdelem növekvő méreteit.

Az orosz—japán háborúban a Mukden alatti ütközet már 150 km-es arcvonalon folyt és 3 hétig tartott.

A hadművelet fő sajátosságai — a harci erőfeszítések térben és időben történő kiszélesítése — a mennyiségi mutatók szerint is rendkívüli módon megnövekedtek.

1914-ben a német hadseregek, a franciák ellen 340 km-es arcvonalon bontakoztak szét. A felsorakozott hadtestek ugyanilyen széles arcvonalon mentek át támadásba a marnei ütközetben és 250 km-es arcvonalon harcoltak. Ennek során az arcvonal jellege lényegesen eltért a Moltke-korszak térben önálló pontjainak láncolatától, a XX. században az önálló pontok sora egy folyamatos vonallá egyesült.

Most a kérdés csak abban áll, hogy milyen határokat ér el az összes arcvonal kiterjedése.

A különböző irányokból végrehajtandó koncentrikus manőver — amely feltételezte a manőverezés meghatározott szabadságát — térben kevésbé volt alkalmas a XX. század lassú arcvonala számára. Az arcvonal a tevékenység sávjában minden teret kitöltött, majd ezt követte a külső arcvonalról történő mély behatolás manővere és az új korszak számára ez vált jellemzővé.

A különböző irányokból végrehajtott koncentrikus manőverek, csak az egyes, rész-hadszíntereken voltak megvalósíthatók, megtartva még a manőverezés számára szükséges szabadságot. Koncentrikus manőverekre Kelet-Poroszországban, az 1914-es háború kezdeti időszakában került sor.

Az összefüggő arcvonal térben maga után vonta a hadművelet második jegyének, mélységi tagozódásának a további fejlődését is.

A dolog lényege nem a hadművelet kiterjedésének a növekedésében állt. 1914-ben a marnei támadás során ez 400 km volt, de ugyanilyen távolság volt a korábbi kor hadjárataiban is.

Az új minőségi különbség abban állt, hogy 1914-ben a harci események egységes láncolata a teljes mélységben, 400 km-en játszódtak le. Ezeket a harci eseményeket egységes elgondolás alapján, a hadműveleti tervbe egyesítették. Ez a láncolat egy hadműveletben a mozzanatok sorából állt, vagyis az egymás után következő hadműveletek összekapcsolt sora volt, amelyeknél mindegyik az előbbiből következett.

Ily módon az 1914-es háborúban, a hadművelet mélysége új minőségi jelleget kapott, az egymással kapcsolatban levő harci események egységes láncolatán keresztül.

Igaz, hogy ez a láncolat a mélységben még nem volt összefüggő. Az ütközetek nem a teljes mélységre terjedtek ki és különálló terepszakaszokon játszódtak le.

A marnei menet-manőver idejéből a harci események csak az összidő 23 százalékát tették ki. A keleti hadszíntéren ez az arány még kisebb volt. Ugyanis itt 1914 augusztusában a harcra közepesen az összidő 20,7 százaléka, de szeptemberében már csak 5,5 százaléka jutott.

A mélység hadművelési telítettsége harci tartalommal ilyképpen még korlátozott volt és az egymás után következő ütközetek jellege szaggatott volt. Minőségileg azonban ebben a jelenségben az volt új, hogy ezt a szaggatott sort, már egységes hadművelési láncolat kapcsolta össze.

A XX. század kezdetén a hadművelést úgy fogalmazták meg, hogy a hadművelés harci erőfeszítések láncolata, amelyek összefüggő arcvonalon, egységesen mélységben kerülnek végrehajtásra és az ellenség megsemmisítése, vagy az arra történő ráhatás egységes elgondolás alapján történik.

A hadművelési művészetnek, mint a hadművelés megvívásáról szóló tanításnak, alapvető feladatává vált az egyes, harcászatiilag egymással közvetlen kapcsolatban nem levő harci erőfeszítések, térben és időben történő egyesítése az általánosan kitűzött cél elérése érdekében. Más szavakkal, a hadművelési művészet a harci erőfeszítések valamennyi láncolatának egyesítése olyan tevékenységekbe, amelyek szélességben és mélységben arányosan össze vannak hangolva, amelyek céltudatosan és folyamatosan az ellenség széttűzéséhez vezetnek.

Ennek a feladatnak megoldása a hadművelési művészetet, a hadseregvezetés új bonyolult problémája elé állította azáltal, hogy egyvonalú összefüggő arcvonalat hozott létre.

Már előre látható volt, hogy az imperialista háború korszakában amikor a harcoló koalíciók egyformán agresszívek voltak, az ismertetőjegyek azonossága mellett, a hódító célok, a fegyveres küzdelem szörnyű kimerítő jellege és a felek ismert gazdasági egyensúlya esetén a küzdelem megmerevedik.

Az objektív előfeltételek összessége, vagyis a hadseregek hatalmas létszáma, a tűz óriási ereje, a háború imperialista jellege, az idegen és ellenséges harcoló tömeg — a különböző irányzatok szerint — az eredmények fejlődésének éppen ilyen perspektíváihoz vezettek.

Engels a jövő háborújáról még 1877-ben a következőket írta:

„Nem lehetséges többé másfajta háború, mint világháború, még pedig egy eddig soha sem sejtett méretű és hevességű világháború. Nyolc-tíz millió katona esik majd egymás torkának és közben úgy letarolja egész Európát, ahogy ezt eddig még egyetlen sáskajárás sem tette. A harminc éves háború pusztításai három-négy esztendőre összesűrítve és az egész kontinensre kiterjesztve: éhínség, járványok, a hadseregnek és a néptömegeknek az égető inség előidézte általános elvadásása, kereskedelmünk, iparunk és hitelrendszerünk mesterségesen kialakított gépezetének menthetetlen széttűlése, amely általános csődbe torkollik, a régi államoknak és hagyományos állambölcsességüknek olyan mérvű összeomlását, hogy a koronák tucatszámra gurulnak az utcák kövezetére és senki sem akad, aki felvenné őket, így hát teljesen lehetetlen megjövendölni, hogy mindez mivel végződik majd és ki kerül ki győztesként ebből a harcból. E háború bizonyosra vehető eredményei az általános kimerültség és az, hogy létrejönnek a munkásosztály végső győzelmének feltételei...”

Engelsnek ezek a zseniális szavai 30 évre előre megmutatták az imperializmus fegyveres küzdelmének minden jellemző vonását.

A kérdés végső megoldását, a hadművelés lefolytatásának ilyen, vagy másféle módszerével az imperialista háború keretein belül általában nem lehetett elérni.

Az imperializmus korának hadművelési művészetét a régi osztály képviselői képtelenek voltak magasabb fokra, az új követelményeinek színvonalára emelni. Konzervatív katonai elméletre támaszkodtak, melynek gyökerei még a napóleoni korszakra nyúltak vissza. Így a fegyveres küzdelem lefolyása jóval hamarabb feltárta saját ellentmondásait, és világosan megmutatta annak összes gyengeségeit.

Moltke korszakában, amikor a hadseregek még nem foglaltak el összefüggő arcvonalat, jobbra vagy balra eltávolodtak, egy irányba csapatösszevonást hajtottak végre vagy fordítva, különböző irányokba széttelepültek és végül amikor a hadseregek összes tömegeikkel másik oldalra fordultak el, még biztosítva volt a szabad manőverezés.

Ilyen körülmények között Moltke a hadművelési tevékenység számos olyan változatával rendelkezett, amely az események folyamatában megkövetelte az aktív hadművelési vezetést.

Amikor a szétbontakozott hadseregek létrehozták az összefüggő arcvonalat és megszállták a szétbontakozásuk teljes sávját, az arcvonallal történő manőverezés térben, az irány megváltoztatása útján, minőségileg különbözött az előző manőverektől.

A vezetés magasfokú művészetére annak érdekében volt szükség, hogy a hadművelési vezetés képes legyen kihasználni valamennyi konkrét helyzetet az ellenség széttűzésére. Ezt csak a hadseregek erőskezü vezetésevel, egyesek visszatartásával és másoknak az ellenség hátába és szárnyába való mozgatásával lehet elérni.

Mindezt Schlieffen is szem előtt tartotta mondván, hogy a korszerű hadseregeket ugyanúgy kell vezetni, mint a zászlóaljkat.

Az összefüggő arcvonalakat a vonalhadászat korszakában egyáltalában nem tagadták. Az arcvonal tört vonala, amely a harctevékenységek folyamán keletkezett, a manőver számára még elegendő lehetőséget biztosított.

A hadművelési vezetés művészetében azonban képtelennek bizonyult felemelkedni az új követelmények színvonalára. A vezetés még mindig a napóleoni iskola alapjaiból élt és az összefüggő arcvonalon való szétbontakozás időszakában még mindig azt tette fel, hogy az ütközet vezetése nem a hadművelési művészetre tartozik. A hadjárat esetén a hadművelési művészetnek nem marad más feladata, mint az, hogy szabályozza a csoportosított erők működését és azokat meghatározott irányokba terelje.

A hadművelés jellegének fejlődését — amely megmutatta, hogy a menet-manőver már 1870-ben átnőtt az ütközetbe és a harctevékenységek összefüggő arcvonalának új viszonyai között minden ütközet már eleve magában hordta az előfeltételeket a következő hadművelés számára — egyáltalán nem tudták megmagyarázni. Emiatt nem is lehetett elvárni, hogy a hadművelési művészet az új körülmények között foglalkozzon a hatékony, folyamatos vezetéssel, a hadművelés teljes kiterjedésére, az ütközetig bezárólag.

Ennek meg nem értését elősegítette a katonai elmélet megrögzött konzervativizmusa, amely a csapatok vezetésének fontos kérdéseiben még a XIX. század kezdetének színvonalán állt.

1914-ben a hadműveletek vezetése a csoportosítások meghatározásából és irányításából állt. A hadseregek jóelőre megkapták további tájékoztatásukat és ennek megfelelően irányok szerint összpontosultak.

Ezt javasolta még a háború előtt Bernhardi — mondván, hogy a korszerű hadseregeket úgy kell vezetni, mint a kilőtt nyilat. Mint ismeretes, a kilőtt nyíl irányítására a kilövés után már nem lehet hatást gyakorolni. Ezt történt 1914-ben is a német hadsereggel.

A hadsereg magasabbegységei figyelembe vették ugyan a kijelölt irányokat, de saját tájékozódási pontjaikat anélkül tüzték ki, hogy figyelembe vették volna a kialakult helyzetet. Így előfordult, hogy a csapatok egészen másként ténykedtek, mint ahogy a helyzet követelményeiből kifolyólag cselekedni kellett volna.

A hadművelati művészet a világháborúban nem felelt meg a hadművelat vezetése új feltételeinek és megszülte a „messzetekintés” hadászatiát.

A konkrét helyzet valamennyi körülményeinek figyelembevételével az ütközet kezdetekor és ezek kihasználása az ütközet alatt, nem képezte a hadművelati gondolkodás tárgyát az eredmények továbbfejlesztésének egyes mozzanataiban.

Moltke azt tanította, hogy:

„Minden ütközet úgy jelentkezik, mint időszakos pont a hadászati elhatározások (megoldások) számára. . . .

Az ütközet anyagi és erkölcsi következményei így óriásiak és az ütközet kimenetelétől függően, mindig új körülmények jönnek létre. Sokminden, amit korábban szemelőtt tartottak, teljesíthetlenné válik és megfordítva, sok mindent ami azelőtt még lehetetlen volt, most figyelembe kellett venni és ezek teljesíthetővé váltak.”

Ez a bizonyos helyzet feledésbe merült.

Függetlenül az ütközet kimenetelétől, sőt attól is, hogy az ütközet előtt hol álltak a hadseregek, beálltak saját irányaikba.

Az események anélkül játszódtak le, hogy a főparancsnokság azok objektív fejlődésére valamilyen mértékben is hatást gyakorolt volna.

A hadművelati művészet kiadta kezéből a tényleges vezetést azáltal, hogy az eseményeknek szabad lefolyást engedélyezett.

A hadművelat irányíthatatlanná vált, amelyet a hadművelati művészet ellentmondása idézett elő. 1914-ben a hadművelati művészet nem került a haditevékenységek vezetésének rendszerén belül arra a helyre, amely megillette volna. Nem az új követelményeket vette figyelembe, hanem ténylegesen a marnei menet-manőver időszakának babérján pihent.

A hadművelati művészet a saját tevékenység körét nem találta meg. Ezt mutatja például az, hogy a német főhadiszállás mélyen a hátsóországban rejtőzött és ha 1914-ben a valóságban egyáltalán nem létezik, az események menetében lényeges változás akkor sem következett volna be.

A kedvező hadművelati helyzetek egész sorának vizsgálatából olyan következtetés vonható le, hogy a németek a sikert kiengedték a kezükből.

Így például a határmenti ütközetben az 5. francia hadsereg a teljes pusztulástól menekült meg, pedig már súlyos helyzetben volt.

A német főparancsnokság még csak nem is zavartatta magát a határmenti ütközet kimenetelének hadművelati értékelésével és a kialakult helyzettől teljesen függetlenül adták ki az 1914. augusztus 27-i direktívát: „A német hadseregek megparancsolom, hogy Páris irányába nyomuljon előre. . . .”

Ez az előrenyomulás támadássá alakult át, de ebben a konkrét helyzetben a támadási célt lekicsinyelték.

A dolog lényege ténylegesen abban állt, hogy az erőket a mélységbe, a Rajnától a Marnehoz változatlan csoportosításban egyszerűen, mechanikusan áthelyezték.

Úgy számoltak, hogy elegendő a hadművelati erők egyszerű előrevitele és csak ez képezte a hadművelat teljes elgondolását. A tényleges cél — az ellenség előerőinek a megsemmisítése — a hadművelati perspektívában elveszett.

A hadművelati művészet nemigen foglalkozott a kérdések konkrét megoldásával, „hol és milyen helyzetben lesz az ellenség”, ezeket a problémákat azzal pótolták, hogy „hova és mikor kell kijutni”.

A támadó az összes arcvonalon egyszerűen figyelmen kívül hagyta azt az ellenséget, amelyet foglyul kellett volna ejteni.

Érthető, hogy ilyen körülmények között lehetetlenné vált az ellenség előerőinek szétzúzása.

A támadó hadművelat ellökő (eltaszító) hadművelatté alakult át.

Így a vonalhadászattól a megsemmisítés terméketlen szándéka lett, amelynek alap gondolata a XIX. század második felében született meg. Ez volt az elkorcsulás első jele, felszínre hozva az imperializmus korszaka hadművelati művészetének teljes tehetetlenségét és azt, hogy képtelen volt felemelkedni a XX. században létrejött hadseregek új követelményeinek színvonalára.

Az 1920-as vizsziulai hadjáratban — amely kétszer szélesebb méretben mutatta be a vonalas hadászat jelenségét — a hadművelati vezetés módszereiben hasonlított a németek Marne-i hadjáratához.

A hadsereget a kijelölt irányokban 600 km-es mélységben lekötötték, a hadseregek újra további pontokat (célokat) kaptak, ami lehetővé tette, hogy az adott helyzettel ne törődjenek, újra indokolatlanul párhuzamos vonalú előremozgást hajtsanak végre, függetlenül a kialakult helyzettől. A hadművelati vezetés újra ki volt kapcsolva az ütközet menetének irányításából azáltal, hogy nagy mélységben „pihenve” helyezkedett el.

Végeredményben a ragyogó lehetőségek egész sorát hanyagolták el. A 3. lovas hadtest és a 4. hadsereg messze előretolt állást foglalt el. Azonban ahelyett, hogy kihasználva a közelebb adódott helyzetet, elfordultak volna az ellenség szárnyába és hátába, ahol hadművelati eredményt érhettek volna el, mint kilőtt nyílak igyekeztek előre a távolabbi célok elérésére, amikor a lengyelek nyitott szabad szárnya ott állt előttük.

A csoportosítást tehát változatlanul áthelyezték a Dvínától a Vizsziulához és indokolatlan támadást hajtottak végre „általában”, amelyről Sztálin azt mondta: hogy „Az indokolatlan (egytömegben való) előremozgás hálalt jelent a támadó számára.”

A vonalas hadászat megbukott abban a pillanatban, amikor az összefüggő fal egyszerű támadássá fajult, amikor az ellenség az arcvonal előtt visszavonulva, képes volt szabadon csoportosulni az ellencsapás végrehajtásához. Ekkor megmutatkozott, hogy ennek a falnak a mozgása éppen annyira lehetséges előre, mint hátra és összeomlik egy egyszerű szárnycsapástól.

Megmutatkozott a hadművelati erőfeszítések valamennyi ellentéte, ha a csoportosítás egy változatlan irányú tevékenysége nem járt sikerrel. A hadművelati művészet nem rendelkezett az események hadművelati értelmezésével, így beköszöntött a teljes fejvesztettség.

A hadseregek csoportosításának oly mérvű megváltoztatását, mely döntő lehet az ütközet kimenetele szempontjából, csak az erőviszonyoknak az egyes irányokban történő megváltoztatásával lehet elérni.

Ehhez azonban szükség van az arcvonal mélységből történő pótlásaira és a mélységi tartalékok meglétére. A vonalas hadászat viszont nem rendelkezett hadművelati tartalékokkal, de nem is ismerte el azok szükségességét.

A napóleoni idők szellemében az ütközetet még úgy szemlélték, mint egy cselekményű erőfeszítést, amely megköveteli az összes meglévő erők egyidejű alkalmazását.

Még mindig hivatkoztak Clausewitzra, aki a következőket írta:

„Az összes erőket, amelyek rendeltetése a hadászati célok teljesítése, egyidejűleg kell alkalmazni, emellett alkalmazásuk annál inkább tökéletes és teljes lesz, minél nagyobb lesz a nyomás egy adott pillanatban.”

De az ami helyes és hihető volt a napóleoni háborúk tapasztalatai alapján, természetesen nem valószínű, hogy hihető lesz a XX. században, amikor a hadművellet sok cselekményűvé vált, amikor megnövekedett a folyamatosság szerepe és a hadművelati erőfeszítések a mélységben széttagoltá váltak.

És amikor a marnei csatában és a Visztulánál szükség lett volna tartalékokra, hogy ezek képesek legyenek elhárítani az ellenség csapását, a hadművelati vezetés intézkedésében nem szerepelt egy hadosztály sem.

A fentiek szerint az események fejlődése azt mutatja, hogy a vonalhadászat lényegében megszűnt létezni, hiszen ha a hadművelati művészet olyan helyzettel találta szembe magát, melynek során a hadászat valamit erőtlennül csinált, ez azt jelentette, hogy támadtak azért, hogy meghaljanak.

Amikor visszaemlékeztek a régi tanításokra, segítségül hívták Schlieffen hagyatékát is. A döntéseket a szárnyakon kell kicsikarni, a siker annak az oldalán lesz, akinek hosszabb szárnya van. Ezzel gondolták megmenteni a megmenthetőt és megkezdték a szárnyak kitolását a tengerhez.

Ennek során azonban nem vették figyelembe, hogy az ellenség is képes ugyanezt csinálni.

Ebben az időszakban a hadművelati művészet a világháborúban még megoldatlanabb ellentmondásokkal találkozott.

Már a XX. század elején, a fegyveres erők nagymérvű növelésekor látható volt, hogy a hadseregek létszáma nagyobb, mint az egymással határos államok arcvonalának kiterjedéséhez szükséges.

1914-ben, a háború második hónapjában a svejci határtól a tengerig húzódó 700 km-es arcvonalat már nem lehetett tovább szélesíteni. A hadművellet első ismertető jegye — vagyis a harci erőfeszítések kiterjesztése arcvonal szerint — a világháborúban befejeződött. Az arcvonal elérte a természetes földrajzi határt, amely a továbbiakban úgylátszik nem volt képes növekedni, ha csak a tenger nem szándékozott kiszáradni.

A vonalhadászat ilyen helyzetben eljutott saját ellentmondásaihoz. Az arcvonal kiszélesítésének az volt a célja, hogy az átkarolás elérése érdekében elkerülhetővé váljon az arctámadás. Ez a lehetőség most már elmúlt, az arcvonal szerinti manőverezés szabadsága elveszett, következésképpen a vonalhadászat is elvesztette azt az értelmet, amely miatt létrejött.

A vonalhadászat a fejlődés során már eleve magában hordta mindazon tényezőket, amelyek elkerülhetetlenül az öntagadáshoz vezették. Schlieffen ezt még nem láthatta. A szárny megkerülésének erőfeszítéseiről és a kiterjedésről szóló tanítás a vonalhadászat megfogalmazásában jutott kifejezésre, amikor az események objektív menetében az ellentmondások jelei már mutatkoztak.

Amikor arcvonallal szemben arcvonal állt, a vonalhadászat lényegében megszűnt létezni. Nem maradt más hátra, mint áttérni az áttörésre.

Ami az 1870-es háború után lehetetlen volt, az a világháborúban szükségessé vált. A szárnyon esetleg hadosztályt alkalmaztak, de többé már nem lehetett azt tanítani, hogy rendelkezni kell erős állásokkal azért, hogy ne legyen szabad szárny.

Vissza kellett térni a Gravelotte—Saint—Privat alatti 1870-es ütközethez és a lendületes, erőteljes támadást át kellett változtatni a megerősített sáv tervszerű áttörésévé. Így aztán bezárult a fejlődés köre. Mindez 1918-ban nagy frontális ütközethez vezetett és megteremtette a fegyveres küzdelem fejlődésének új szakaszát. Világossá vált, hogy a vonalhadászat időszaka lejárt és hogy az áttörés problémáinak megoldását a hadművelati művészet fejlődésének új útjain kell keresni.

Ebben az időben már megmutatkozott az imperialista háború elhúzó, kimerítő jellege.

Az arcvonal leküzdésének feladata már önmagában is jelentősnek mutatkozott. A harcászat tartalma öncélú volt, és a hadművelati művészet feladata az volt, hogy megszervezze és biztosítsa a frontális támadást, mely a hadművellet céljait szolgálta. A feladat kétségkívül szükségessé tette, hogy a támadás eszközei a védelmi eszközökkel szemben fölénybe kerüljenek.

Ez hatalmas technikai problémát jelentett, amely már a tüzellel való megsemmisítés időszakának beköszöntésével időszerűvé vált. A védő eszközök fölénye a támadó eszközökkel szemben a világháborúig nyilvánvaló volt. Ez az előfeltétel a kiindulási alap ahhoz, hogy a súlypontot a szárnyra lehessen áthelyezni. Ennek ellenére Schlieffen sokat foglalkozott azzal, hogy a német hadsereg erős támadó eszközöket kapjon. Ez konkrétan kifejeződött a nehéztüzérség felállításának javaslatában is. Nehéztüzérséget elsőnek a német hadsereg szervezett a szárazföldi csapatok állományába. Azonban ezek az eszközök is megmutatták, hogy teljesen lehetetlen megoldani a védő és a támadó eszközök viszonyának problémáját az utóbbi javára.

A Marne-i támadások sehol sem küzdötték le a védelem arcvonalát, hanem csak hátra szorították.

A megsemmisítés hadművelete a kitérés hadműveletévé alakult át és ez mutatta a vonalhadászat elkorcsosulását.

Amikor az összefüggő arcvonalak elérték fejlődésük utolsó szakaszát, a védő és a támadó eszközök közötti verseny jelentette azt a főirányt, amely körül — egészen napjainkig — a harc technikai eszközeinek forradalma forgott és forog.

A világháború eseményeinek haditechnikai fejezetében, 1914 végétől, különösen érdekes a támadó és védő eszközök közötti harc.

Kezdetben ez a verseny kétségtelenül az utóbbiak javára dőlt el.

A pusztítás fő eszközét, a géppuskát jóval könnyebben és olcsóbban lehetett tömegesen gyártani, mint a tüzérségi lövegeket. A géppuska lett a lefogás fő eszköze. Amíg a géppuskák mennyisége a hadosztálynál, a háború 4 éve alatt közepesen 20-szorosára emelkedett, addig a hadosztálytüzérség állománya alig 2-szeresére növekedett. A tűzfőlény kétségtelenül a védelem oldalán maradt. Ez szükségessé tette a lefogás tüzérségi eszközeinek nagymérvű összpontosítását.

A közepes norma egy arcvonalkilométerre 60 löveg volt. Gyakorlatilag azonban ezt a normát jelentősen felemelték és az arcvonalkilométerenkénti sűrűség meghaladta a 100 löveget.

A tüzérségi eszközök ilyen mérvű tömörítése végsősoron mégsem volt képes a tűzrendszer leküzdését megoldani.

A tüzérség ténylegesen csak a védelem előretolt területére tudott hatni. A támadó tüzérség ugyanis képtelen volt a tűztevékenységét a védelem teljes harcászati mélységére kiterjeszteni, mert a rohamozó gyalogság mögül nem érte el azt.

A problémát nem a lefogás kis tűzereje, hanem az alacsonyfokú mozgékonyosság okozta, ugyanis az előrenyomulás közben, az ütközet mezején, olyan természetes akadályokkal találkoztak, amelyek a lóvontatású tüzérség számára leküzdhetetlennek bizonyultak.

A gyalogság támogatása során az volt a végzetes, hogy 3—4 órás sikeres gyalogsági roham után, 100 támogató lövegből csak csekély mennyiség folytatta a tüzelést, így a roham kifáradt és elakadt.

Nyilvánvalóvá vált, hogy a problémát nemcsak a tüzérségi eszközök mennyiségi növelése útján lehet megoldani, hanem új eszközöket is kell kísérletezni. Olyan tüzeszközök létrehozása vált szükségessé, amelyek az ellenség eszközeitől védték, azaz az ellenséges lövedékektől való védelemre páncélt kaptak, amelyek olyan mozgékonyak, hogy bármilyen terepen képesek behatolni az ellenséges védelem mélységébe és közvetlenül lefogni, pusztítani az ellenség tüzeszközeit.

Ez az elképzelés megvalósult a harckocsikkal. A harckocsiban egyesültek a lánctalpas önjáróképeség, a páncélzat és a tüzeszközök.

A harckocsik létrejötté hatalmas jelentőséggel bírt a támadás eszközeinek, a védő eszközök fölötti fölény elérésénél jelentkező problémák megoldásában.

A védelem teljes harcászati mélysége lefogásának követelményét kiváltották még a harc egyéb eszközei is, vagyis a harci repülőgépek, melyek a tüzeszközök és a mérgező anyagok levegőben történő szállítását végezték.

A hatalmas technikai folyamat a világháború éveiben kialakította az állásvédelem új körülményeit és a magasfokú ipari fejlődésen keresztül biztosította, sőt irányította is a támadó és védő eszközök közötti probléma megoldását az előbbi fölényének elérése útján.

Az első időszakban a harckocsikkal való támadások nem sikerültek. Az ok abban keresendő, hogy harcászati alkalmazásuk elmélete még nem volt kielégítő, ugyanakkor alacsony színvonalon állt a harckocsik harci kezelése is. A harckocsi nem oldotta meg azonnal a védelem leküzdését. Az első harci sikert 1918-ban érték el. Az új harci eszközök azonban csak a háború végén mutatták meg a tűzvonalba való „betörés” harcászati lehetőségeit.

A védelem leküzdésének harcászati megoldására valamennyi adottság csak a világháború utolsó időszakában alakult ki.

A hadműveleti művészet éppen ezen a területen volt tehetetlen.

Az áttörés harcászati szervezésének és anyagi biztosításának vizsgálatából az tűnik ki, hogy a hadműveleti művészet lényegében megszünt vezetni a hadműveleteket. Szembe került a harcászattal, bár ezt értelmetlenül ellentmondásnak tartotta. A harcászat és a hadműveleti művészet — különböző méretekben bár — de egy folyamat jelenségei. Ezek nemcsak együtt élnek a haditevékenységek során, hanem egyik átnő a másikba.

Ha a harcászati áttörés nem nő át hadműveleti sikerré, a hadműveleti művészet értelmetlenné válik. A harcászati erőfeszítés csak lépést jelent a célok eléréséhez és sohasem lehet öncélú. Ez ugyan így történt az 1918-as eseményekben, ezt a problémát gyakran még napjainkban is így értelmezzük.

Az áttörést harcászati méretben oldották meg. A harcászati eredmények hadműveleti sikerré való kifejlesztése elmaradt.

„1918-ban az áttörések jellemző vonása — írta Lubenyev tábornok — abban állt, hogy csak az arcvonal áttörésének első fázisát tervezték meg; a hadműveleti továbbfejlesztést viszont szem elől tévesztették.”

A hadműveleti művészet nem biztosította az áttörés harcászati feltételeinek hadműveleti áttörésbe és szétbontakozásba való átmenetét. Ebben foglalható össze az imperialista háború nyilvánvaló csődje is.

A harcászati eredmények arcvonal szerinti egyesítése, mint a hadművelet új jelensége megoldatlan maradt. Az általános cél eléréséhez a harci erőfeszítések térben rendszertelenül bontakoztak ki, az egyesülés mindennemű kilátása nélkül.

A támadó kézítusában vetette rá magát az arcvonal egyik vagy másik szakaszára és a jobbik esetben mindegyikbe betört egy kissé. A tevékenységnek ezt a módját el kell ítélni, mert nem vezet a döntő célok eléréséhez.

Az 1918-as helyzetben, a hadműveletek végrehajtása során, az áttörés végeredményben már nem döntötte el a háború kimenetelét, bár kétségtelenül befolyást gyakorolt a felek politikai, gazdasági és katonai helyzetére. A hadműveleti művészet feladata nem abban áll, hogy az objektív feltételeket tanulmányozza, hanem abban, hogy azokat figyelmen kívül véve, az objektív lehetőség határain belül leküzdje és megtörje az ellenség ellenállását.

A kimerítő jellegű ütközetek rendszere hadműveletileg nem tudta megoldani az állásrendszerű arcvonal áttörésének problémáit, mert képtelen volt erre. Ugyanez vonatkozik az ellenség kimerítésére is, hisz ez a rendszer hamarabb kimerítette a támadót, mint a védőt: ez ostoba önk-

merítő rendszer volt, ami szemléltetően látható a támadás és védelem során alkalmazott erők és eszközök viszonyából az 1916—1918-as évek áttörései során.

Ennek az alkalmazása felszínre hozta a rendszer valamennyi gyengeségét, a hadművelati művészetet zsákutcába juttatta és lényegében rést ütött ebbe az értelmetlen rendszerbe.

De semmilyen fal sem pusztul el attól, hogy szöveget vernek bele. A fal elpusztítása érdekében a pilléreket kell ledönteni. Ennél azonban a hadművelati művészet még sokkal gyengébbnek mutatkozott. A harcászati feltételek hadművelati fejlődésének távlatait a mélységben még nem látták előre.

Az áttörés továbbfejlesztésére nem álltak rendelkezésre hadművelati lépcsők.

Amikor a rés az állásrendszerű arcvonalban szétnyílt — mint a németek 1918 márciusi áttörésénél — egyetlen támadó fél sem volt olyan helyzetben, hogy képes lett volna a létrejött hézagon keresztül a csapást a mélységbe kifejleszteni, ezen keresztül a harcászati betörést hadművelati betöréssé változtatni. Az áttörés harcászati megszervezésének erőfeszítései, a fegyverek alkalmazásának egész technikai folyamata, a lefogás erőinek és eszközeinek nagymérvű összpontosítása, lényegében feleslegesnek bizonyultak, a harcászati siker nem tudott átnőni a hadművelativé.

Milyen kegyetlen iróniával szemléli a történelem a német parancsnokságot, hogy amikor az 1918. március 25-én lezajlott ütközet során Picardie-ban (Franciaország északi tartománya) a franciák és az angolok között áttörték és 15 km-es rés keletkezett, ebben egyetlen ember sem volt.

Khul tábornok „A világháború, ellenségeink elhatározásában” című munkájában írta:

„Ha a lovasság széles arcvonalon, a hézagban tört volna előre, a franciák és az angolok csatlakozásán keresztül, akkor feltartóztathatta volna a gépkocsikon és vasúton átdobás alatt levő francia hadosztályokat, azokat utolérhette volna, meglepetésszerűen kivethette volna állásaikból, megközelítve a fedezés nélkül levő ellenséges tüzérseget, pánikot keltett volna.”

De jaj! Nemcsak ilyen lovasság nem volt, hanem általában az elért harcászati siker kihasználásáról és az áttörés kifejlesztéséről sem gondolkozott senki. Az angol—francia áttört vonal mögött nem keletkezett pánik és rémület. Ellenkezőleg, az idejében megérkezett tartalékok hamarosan lezárták a keletkezett rést.

Értelmetlenül törték fel az ajtót, azon nem volt kinek bemenni. Ez így történt az összes 1918-as áttörésnél.

Az imperialista háború nem oldotta meg az áttörés problémáit, a háború befejeződött, de hadművelati méretekben nem bizonyította be az áttörés lehetőségeit.

A német arcvonal 1918-ban elsősorban nem a külső, hanem inkább a belső nyomás hatására, a forradalmasodó tömegek nyomása alatt omlott össze. Ez nemcsak az arcvonal katasztrófájához, hanem a monarchia bukásához vezetett.

Erre a folyamatra természetesen befolyást gyakorolt az Antant erőiben és eszközben meglevő hatalmas gazdasági fölénye. Miután a német

arcvonal elveszítette védőképességét, a szövetségeseknek még ekkor is 4 hónap kellett ahhoz, hogy 100 km-re visszaszorítsák a kimerült német hadsereget.

Ennek ellenére 1918-ban a németek a következő évre általános támadást készítettek elő. Mielőtt azonban a döntő roham elkezdődött volna, a németek elszórták fegyvereiket az ütközet mezején.

Kühlmannak még ezek után volt bátorsága kijelenteni: „A háború utolsó négy hónapja alatt a francia parancsnokság megmutatta, hogy korszerű háborúban hogyan kell az áttörést megszervezni és vezetni. És egy jól megszervezett áttörés mire vezet.”

Ennek a kornak a hadművelati művészete gyengének bizonyult azoknak az új problémáknak a megoldására, amelyek elősegítették volna a fegyveres küzdelem új jellegének feltárását. A hadművelati művészet megrekedt a vonahadászat színvonalán és tehetetlenné vált, amikor a hadászat saját ellentmondásaihoz érkezett. A védelem hadművelati leküzdésének problémája megoldatlan maradt.

Ilyen hadművelati összegezéssel jutottunk el napjainkig.

A háború kifejezetten politikai jellege esetén, új hadsereggel és új anyagi-technikai bázison a hadművelati művészet megoldotta volna azokat a problémákat, amelyeket az imperialista háború körülményei között nem volt képes megoldani.

A vonalhadászat a XIX. század második felében kibontakozó nemzetközi háborúk korszakában ragyogó megoldásokkal indult.

Az 1914—18-as imperialista világháborúban már a fejlődés gátjává vált.

A forradalmi osztályok háborúi beköszöntésének korszakában már új megoldások születtek. Ebben vannak hadművelati művészetünk hatalmas feladatai.

A TÁMADÁS ÉS A VÉDELEM ESZKÖZEINEK VISZONYA FEJLŐDÉSÜK JELENLEGI SZAKASZÁN

A korszerű hadművellet jellege, amely a támadás elé feladatul állította a nagymélységű védelem leküzdését, megköveteli a támadás eszközeinek megfelelő anyagi biztosítást.

A hadműveletek ugyan nem voltak mozgékonyak és manőverezőek, harcászati méretekben minden magasabbegység végsősorban bebizonyította a szembenálló arcvonal leküzdésének szükségszerűségét. Harcászatiilag minden harc, végsősorban az arctámadáshoz vezet.

A roham mindent meghatároz, mindent betetöz és mindent megold.

Ennek az alapvető problémának a megoldását meghatározza a termelés fejlődésének napjainkban elért színvonala, a támadó és a védő eszközök részaránya.

Elméletileg ezt a kérdést már a világháború utolsó időszakában megoldották, amikor a gyakorlati megoldások első mutatói létrejöttek.

A támadás új eszközeinek alkalmazására azonban a világháború nem adott tiszta képet. A harc új technikai eszközeinek (a harckocsiknak és a repülőknak) az üzemeltetése még nem érte el azt a színvonalat, amit el kellett volna érni. A szűk harcászati alkalmazás kereteinél nem jutottak tovább, így sehol sem érték el a hadművelati mértéket.

A küzdelem technikai eszközeinek forradalma eközben tovább haladt előre, és a korszerű harckocsik és harci repülőgépek minőségileg már lényegesen korszerűbbé váltak, mint 1918-ban voltak. Ezt a további rohamos fejlődést a következő adatok bizonyítják.

Harckocsi	1918-ban	A jelenlegi időszakban
Sebessége	2—4 km/ó	25—40—60 km/ó
Hatótávolsága	40—50 km	300 km

Repülőgép	1918-ban	A jelenlegi időszakban
A motor teljesítőképessége	500—600 lóerő	3000 lóerő
Bombaterhelése	0,4 t	3,4 t
Sebessége	120 km/ó	400—460 km/ó
Hatótávolsága	250—300 km	3000—4000 km

Emellett a korszerű adatok semmiképpen sem jelentik a végső határ elérését, sőt a további növekedés tendenciái érvényesülnek.

Ilyen körülmények között a védő és támadó eszközök közötti verseny problémáinak a megoldása az utóbbi javára, még nagyobb távlatokat kapott.

Mennyiségi szempontból a tüzesszűkök védelemben érthetően mindig erősebbek maradtak, mint támadásban. A géppuska és az üteg védelemben mindig erősebb lesz, mint támadásban. Ez nem ezen tüzesszűkök minőségéből, hanem védelemben és támadásban a célok jellegéből következik. A védelemben levő géppuska és üteg céljai a gyalogság nyílt támadó csoportosításai, amelyek könnyű és kedvező célpontot képeznek a tűz számára. Az üteg célja támadásban a szétszórta, álcázott és fedett géppuskák és lövegek. Ezek lefogása nagymennyiségű lőszer és idő felhasználását, valamint pontos tüzelés végrehajtását követeli meg.

A támadás során a tüzesszűkök mennyiségi tömörítése ezért nélkülözhetetlen feltétel.

A harc új technikai eszközei azonban minőségileg bizonyos fölényt tesznek azért a védelem tüzesszűközei felett.

A harckocsi lényegében nem képezi a tüzefegyver új típusát. Magában hordja ugyanazt a géppuskát, vagy ágyút, amelyek előidéztek a létrejöttét és számukra csak a mozgás páncélozott eszközeként szolgál. Eppen ebben áll azonban a probléma minőségi megoldása is.

A páncéllal védett géppuska a mozgékonyasággal, terepjáró képességgel, a védelem tüzetől való viszonylagos védettséggel felruházva képessé vált arra, hogy közvetlenül megsemmisítse a védekező tüzérszűket a saját anyagi súlyával, mint a csapás és a roham új fajtájával. Kétségtelen, hogy a harckocsiban elhelyezett géppuska és löveg erősebb mint a nyílt tüzelőállásban.

Fuller elméletéből el kell fogadni azt a tételt, mely szerint a harckocsi az ismert mértékben megváltoztatta a védelem és a támadás eszkö-

zei közötti viszonyokat az utóbbi javára. Emellett szem előtt kell tartani, hogy a gépesítés még egy lényeges kérdést is megold, a nagy mélységű menetoszlopok korszerű körülmények közötti leküzdését, amelyek a levegőből végrehajtandó támadáshoz a legjobb célt képezik.

A gépesítés technikai problémái — többek között a harcászati alkalmazás, a bármely terepen kibontakozó mozgás harcászati való átmenet — általában kiküszöbölték az úthálózat korábbi jelentőségét és szükségessé tették a mély menetoszlopokban való mozgást. Ezzel elérhető a támadás legnagyobb gyorsasága és viszonylagosan a legjobb passzív védelem a légitámadással szemben. Az úttalan harcászat, mint a korszerű gépesített magasabbegységek tevékenységeinek egészen új jegye, hatalmas jelentőséggel bír a hadművelet jellegének fejlődésére és előidézi a hadműveleti művészet jelenlegi időszakába való átmenetet.

Mindez érthetően megnöveli a támadás lehetőségeit. Lényegében a harckocsik minőségi értékelése, a harci repülőgépekre is vonatkoznak, hisz ugyanazok a tüzesszűkök és robbanó lövedékek (bombák), amelyeket a védelem a földön helyhez kötve alkalmaz, a levegőbe kerül áthelyezésre. Kétségtelen, hogy a pusztítás azon eszközei, amelyeket a levegőből alkalmaznak nagygyorsaságú repülő berendezésekkel, erősebbek, mint ugyanazok az eszközök a földön védelemben történő elhelyezés esetén.

Emellett figyelembe kell venni, hogy a levegőből támadó eszközök napjainkig erősebbek maradtak, mint a földi légvédelmi eszközök. A légvédelem a földről ebből a szempontból kétségtelenül utat enged a légitámadásnak.

Igaz ez a körülmény kétélű mind a támadás, mind a védelem számára: a légierő mint támadó eszköz, szörnyű fegyver a támadó számára is. Ebben az esetben azonban a támadó a döntő irányba igyekszik a légi fölényt kivívni. A légierő hatalmas tüzerójának összpontosítása a levegőben nélkülözhetetlen, mint a támadás tüzesszűközeinek tömörítése a földön.

A védő géppuska tüzetől való védettség, a mozgékonyaság, a terepjáró képesség és végül a légtér gyors leküzdése tehát olyan döntő tényezőket képeznek, amelyek előidéznek a támadás új technikai eszközeinek fölényét a védelem tüzesszűközeivel szemben.

A probléma alapvetően a **mozgékonyasággal** oldódik meg, amely a tűz erejének új tulajdonságot ad.

A korszerű haditechnika fejlődése főképpen a mozgékonyaság növelésének és tökéletesedésének jegyében zajlik le. Mindaz, ami ezt növeli, kifejleszti a támadás értékét. A védelem értéke csak a tüzerő tökéletesedésével növelhető. A gyalogságnál a tűzgyorsaság azonban a géppuska rendszeresítésével még a világháború időszakában elérte a fejlődése tetőfokát. Talán csak a tüzerő lövegek automatizálása maradt megoldatlan. A védelem értékét úgy növelték, hogy a lehető legnagyobb mértékben fokozták a tüzerőt. Ezért az elhárítás eszközeinek, a gyors tüzelésű páncélhárító és légvédelmi ágyúknak a fegyverzetbe történő rendszeresítése, a támadás kérdéseinek kutatását más útra terelte.

A műszaki művészet, a vegyvédelem, az akadályok, a harckocsi elhárító akadályok, az aknamezők, az elektromosság és a rádió, mint az ellentevékenység és a romboló eszközök alkalmazásának a lehetőségei, nagyobb távlatok, de általában a jó technikai eszközök és a tudomány szembe került a korszerű védelem ellen irányuló támadással. Figyelembe kell

venni, hogy az arcvonal megszilárdulása és az állásháború jellege tudja csak biztosítani a tudomány, a technikai eszközök széleskörű fejlődését. Közben a küzdelem korszerű, gyors eszközeinek fejlődése — a légiere, a gépesített eszközök — lényegesen nagyobb mértékben feltételezik a haditevékenység mozgékonyságának fejlődését.

A tudomány és a technika fejlődésében kétségtelenül meghatározott perspektívák és lehetőségek adódnak az ellentevékenység számára. Napjainkban azonban szemellátható, hogy a küzdelem technikai eszközeinek fejlődésében a támadó eszközök vezetnek és hogy a védelem eszközei, mint ellentevékenységek válasz eszközei fejlődnek ki.

A támadás eszközeinek fölénye komolyan kezdi nyugtalanítani az európai vezérkarokat, ami mindennél jobban kitűnik a korszerű állandó erődítés fejlődéséből. Franciaország keleti határán az erődítés vasbetonból készült, összefüggő arcvonallal, a megközelítési útvonalakat pedig nagyfeszültségű elektromos mezővel vették körül.

Ugyanilyen erődítést hoztak létre a németek a demilitarizált rajnai zónában. A megerősített vasbeton öv kétségtelenül leküzdhetetlenné vált a korszerű támadó eszközök számára. Ha figyelembe vesszük a vasbeton feltalálásával az erődítési művészet valószínű fejlődését — ami lehetővé tenné a betonerődök gyors felépítését a haditevékenységek manőverező folyamatának körülményei között is — akkor azzal kell számolni, hogy a hadműveleti művészet előtt az állásharc teljesen új problémája áll, magasabb tudományos technikai bázison. Nehéz előre látni e harc jellegének fejlődését. Fel lehet azonban tételni, hogy az előfeltételek a nyugat-európai kontinensen, a második imperialista háború távlatában gyökeresnek.

A keleteurópai hadszíntéren ilyen álló arcvonal számára az előfeltételek nincsenek meg. Ha lenne is ilyen arcvonal egyes szakaszokon, vagy más minőségben létre is jönne, eléggé világos távlatokkal kellene rendelkezni ahhoz, hogy az ilyen beton vonalat másféle szempontból rohamozzák, nem a földről, hanem a levegőből.

Ebből a szempontból a légideszantok hatalmas jelentőséggel bírnak, és rendkívül nagy jövő áll előttük; aligha lehet előre látni a légideszantok jelentőségét a hadműveleti művészet fejlődése szempontjából.

A támadás és a védelem eszközeinek versenyét összességében minden területen a kutatás és a kísérletezés jellemzi.

Szem előtt kell tartani, hogy a harceszközöket mindig kölcsönviszonyban kell vizsgálni, ellenállásuk szembeállításával.

A harceszközök lehetőségeinek értékelésénél nem szabad a kérdést abszolút formában feltenni, olyan gondolattal, hogy úgyszólván egy sor jellegzetes sajátossággal rendelkeznek, amelyek meghatározzák az összes egymással szembeni ellenállás leküzdésének közvetlen lehetőségét.

Az elhárítás ereje és lehetősége nem marad egy szinten, de aligha képes olyan nagy fejlődésre, mint a támadás eszközei.

Az a fél, amely védelemre kényszerül, az ellenállás valamennyi lehetséges eszközét igénybe veszi.

A harc menete ebből a szempontból nagyon sok új lehetőséget vet fel és nem elegendő csak a támadás korszerű eszközei csapásának az erejét előkészíteni.

Mindez szükségessé teszi a támadó eszközök további tökéletesítését és új eszközök fektetését. A technikai gondolat előrelátása és haladása kötelessé mindezt szem előtt tartani.

Egy azonban vitathatatlan: napjainkban a támadás eszközeinek a védőeszközök fölényének tendenciája egyre világosabban érvényesül. Ez a körülmény meghatározza az elkövetkezendő háború jellegét, a védelem leküzdését és a mély támadó hadművelet lehetőségének anyagi megalapozását.

A HADMŰVELETI MŰVÉSZET FEJLŐDÉSÉNEK ÚTJAI

A korszerű hadműveleti művészet egy sor új probléma előtt áll. Még nagyon sok a fel nem tárt és megoldatlan kérdés.

A technika, a fegyverzet és a harcrendek változásai, amelyek már meghonosodtak a harcászokban, nem kerültek megfelelő mértékben feldolgozásra sem a fegyveres küzdelem egészében, sem a hadműveleti művészetben.

A korszerű hadművelet új politikai körülmények között és anyagi-technikai bázison bontakozik ki, ennek ellenére még nem dolgozták ki a haditevékenységek fejlődését hadműveleti méretekben.

A helyzetet még csak súlyosbítja, hogy a világháborúban nem volt egyetlen hadművelet sem, amelyet példaképpen vehetnénk a jövő hadműveléteinek meghatározásához.

Egyes hadműveletek, amelyekben a kitűzött hadműveleti célokat elérték és az ellenségét szétverték, egyáltalán nem jelentettek döntő fordulatot a háború menetében.

Az 1918-as év, amely telített volt nagyméretű összetűzésekkel, egyáltalán nem tudta megoldani az arcvonalak hadműveleti áttörését.

Az 1918—1921 közötti években a polgárháború már új időszakot jelentett a hadművészet történetében és a fegyveres küzdelem egész jellegének megváltoztatását mutatta.

Clausewitz mondotta a francia forradalom háborúiról: „a forradalmi háborúk fejetejére állították az összes régi szokásokat.” Nem kell Clausewitznek lenni ahhoz, hogy ha a jelenlegi keleti—nyugati viszonylatot vesszük, meglássuk a forradalom osztályháború valószínű kihatásait.

A polgárháború óta eltelt időszak változásainak jelentőségét nehéz felmérni.

Ma már a támadás és a védelem mennyiségi oldalainak vizsgálatánál világosan látszik a támadó fegyverek fölénye.

Ilyen körülmények között a védelem leküzdése új problémaként jelentkezik, mert azt teljes mélységében át akarjuk törni.

Az imperializmus korszakáig, amíg a fegyveres erők korlátozottak voltak (1870-ben a porosz hadsereg 500 000 ember) a hadművelet lefolytatásának kérdései nem voltak olyan jelentőségűek, hogy önálló elméletként kellett volna velük foglalkozni.

Jelenleg a tömeghadseregek korában a fegyveres küzdelem eszközei jellegükben rendkívül különbözőek, a technika bonyolult, a felépítések mélyek, a harcrendbe való szétbontakozás nagyon bonyolult; problémát okoz a hadtáplá meg szervezése is. Emiatt a hadművelet megszervezése és vezetése egy sor olyan problémát vet fel, amelyeket elméletileg meg kell vizsgálni és kidolgozni.

A hadműveleti művészet, mint a hadműveletről szóló tanítás, nagy fontosságú a hadműveleti munka gyakorlatában, valamint a nagyméretű katonai egységek vezetésében.

A hadműveleti művészet problémáinak aktualitása egyéb okkal is magyarázható. Kétségtelenül megállapítható, hogy a harcászat és a technika vonatkozásában végbement mélyreható változások ugyanilyen változásokat okoznak a hadműveletek lefolytatásában is.

Hadműveleti doktrinánk előtt jelentős feladatok állnak: a frontális tevékenység, nagymélységű támadás a védelem teljes hadműveleti mélységének leküzdésére, valamint olyan nagyerejű csapások mérése, amelyeknek célja az ellenség végleges és teljes szétverése.

Ilyen körülmények között hadműveleti művészetünk alapvető feladata: a megsemmisítő mély hadművelet elméletének megalapozása és kidolgozása.

A jövő háborúja hadműveleti jellegének változásai

Hadműveleti művészetünk elméletének alapját a leghatározottabb támadó hadműveletekre való törekvés képezi. A jövő háborújának egész jellege azt mutatja, hogy ezek a hadműveletek hatalmas méretűek lesznek, ami egyben meghatározza alapvető jellemvonásaik további fejlődését is.

A hadművelet jellegének történelmi fejlődése azt mutatja, hogy ez a fejlődés alapján két irányban történhet: kiszélesedtek az arcvonalak és megtörtént a mélységbeni tagozódás.

Az arcvonalak kiszélesedése, már az 1914—18-as világháborúban kialakult. A fegyveres küzdelem ebben az időszakban már olyan széles arcvonalon bontakozott ki, amennyire azt a földrajzi határok megengedték.

Nincs semmi alapunk feltételezni, hogy ebben a vonatkozásban a történelem visszajára fordul. Mi nem állunk és nem is állhatunk annak a burzsoá ellentmondásos elméletnek a talaján, amely a kis hivatásos hadseregekre épül azzal, hogy a kis hadseregek újra keskeny arcvonalakon fognak tevékenykedni, mert nem lesznek összefüggő arcvonalak. Nekünk éppen ennek ellenkezőjét kell feltételeznünk: a jövő háborújában — ha azt a földrajzi feltételek megengedik — az arcvonalak méginkább ki fognak szélesedni. Ezenkívül figyelembe kell venni, hogy a mozgósítás feszítettségének állandó növekedése a hadműveleti sűrűségek növekedését is eredményezi.

A harcászati sűrűség természetesen jóval magasabb lehet, amikor a felek arra törekednek, hogy az arcvonalak egyes szakaszán nagy sűrűségű csapásmérő csoportosításokat hozzanak létre. Ennek következménye az arcvonalak egyenlőtlen elfoglalása, valamint az, hogy még az összefüggő arcvonalak esetében is lesznek olyan arcvonalszakaszok, amelyeket alig, vagy egyáltalán nem szállnak meg. Ha ezt a tényt összekapcsoljuk nyugati határaink hatalmas kiterjedésével, akkor azt kell feltételeznünk, hogy nyugati hadszínterünkön az összefüggő hadászati arcvonalban feltétlenül lesznek hézagok. Ezen a hadászati összefüggő arcvonalon lehetnek nyitott szárnyak, amelyeket a korszerű, mozgékony technika hozzáértő alkalmazásával aktívan ki lehet használni.

Korszerű viszonyok között azonban a gyengébben megszállt arcvonal szakaszok is előkészített védelmi vonalakra támaszkodnak és ezért meghatározott ellenálló képességgel rendelkeznek. A műszaki záruk, a vegyi anyagok, a munkák gépesítése, valamint a gyorsan szilárduló vasbeton minden esetre jóval nagyobb lehetőséget biztosítanak mind az a múltban volt.

A hadműveleti manőver lehetőségei ma jelentős mértékben fejlődtek. Ez a világháború időszakához viszonyítva lehetővé teszi, hogy új erő bevetésével jóval meghosszabbítsuk saját veszélyeztetett szárnyainkat az ellenség megkerülő csoportosításaival szemben.

A világháború időszakában, amikor a németek a Marne folyó irányában támadtak, a franciák mindössze 11 gyalog- és 6 lovas hadosztályt voltak képesek átdobni a veszélyeztetett balszárnyra Párizs alá. A korszerű viszonyok között a vasút megnövekedett lehetőségei és a csapatok gépesítése következtében nyugati frontunk központi szakaszán az ellenünk támadó lehetséges erők felét viszonylag rövid idő alatt át lehet manővertetni az egyik szárnyról a másikra. E hadműveleti manővert jelentős mértékben szolgálja és segíti a légi szállítás, amely az összpontosítások határidőit a minimumra csökkenti. A manőverezési lehetőség azonban azt is lehetővé teszi, hogy a manőverező ellenség ellen a manőver irányában rövid idő alatt összefüggő arcvonalat hozzunk létre. E mellett számításba kell venni azt is, hogy a megkerülő manővernek ellenszere is a korszerű légi erők, a műszaki akadály és zárrendszerek.

Normális jelenségeknek lehet tehát vennünk, hogy a határozott megkerülő manőver átváltozik frontális csapássá, amelynek ugyanolyan határozottnak kell lennie, mint a megkerülő manővernek és ki kell terjednie az ellenség védelmének teljes mélységére.

Ez a probléma vezet el bennünket a mélységi tagozódás problémájához.

A világháború manőverező időszaka ezen a téren kevés eredményt hozott. Voltak bizonyos egymással kapcsolatos, egymás után lefolytatott ütközetek, de ezek nem voltak folyamatosak és a harctevékenység nem terjedt ki a támadás teljes mélységére. A várható háború hadműveleteinek jellegében pontosan ezen a területen kell számolnunk a legnagyobb változásokkal. Feltétlenül erre mutatnak a világháború utolsó évének jelentős ütközetei. Így pl. 1918 márciusában a németek 60 km-re törtek be az ellenség védelmébe, a háború utolsó hónapjaiban az egyesített antant csapatok 100 km-es mélységet értek el a német arcvonal áttörése során. Jellemző, hogy ebben az időben az ütközetek sorozatát szünet nélkül folytatták. A jövő háborújában a tevékenységek mélységének megnövekedésével úgy kell számolnunk, mint normális jelenséggel. Ez mindenekelőtt a korszerű hadműveleti felépítés jelentős mélységéből fakad.

Az első védővonalban közvetlenül küzdelmet folytató hadosztály körülbelül 6—8 km mélységű harcászati övezetet foglal el. Mögötte 8—10 km távolságra számolni kell a közeli tartalékokkal, amelyek a második védővonalat képezik. Még hátrább kb. 20—25 km távolságra kell feltételeznünk a hadsereg tartalékok csoportosításait, amelyek a 3-ik védővonalat képezik. Végül a hadműveleti felépítésnek ez a mélysége a hadseregtartalékok mögött 25—40 km távolságra levő hadtápellátó vasútvonalakra épül, amelyekre bármikor megérkezhetnek az új tartalékok.

Ily módon tehát a korszerű hadműveleti felépítés mélysége eléri a 60—100 km-t. Figyelembe kell venni azt is, hogy ezt a mélységet új tartalékokkal lehet táplálni és adott határokon belül állandóan támogatni.

Ebből következik, hogy a korszerű hadműveleti mélységet a harci erőfeszítések szakadatlan sorozatával kell leküzdeni. E felépítés minden kilométeréért elkészeredett harcot kell folytatni.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a hadművelet mélységbeni növekedése a jövő háborúban ugyanolyan jelenség lesz, mint ahogyan azt az arcvonalak szélesedésére vonatkozóan megállapítottuk. A jövő hadművelete, a feszített harcvekenységek összefüggő láncolata lesz, ami kiterjed a teljes mélységre. Ez a tűz és a mozgás összefüggő sorozata lesz, amely szélességében már teljes mértékben kibontakozott a világháborúban és amely mélységében a jövő háborújában bontakozik ki.

Összegezésképpen megállapíthatjuk, hogy a korszerű hadművelet jellegének fejlődésében meghatározó és új a hatalmas feszítettség, amely kifejezésre jut a hadművelet mélységének megnövekedésében.

A jelenlegi hadműveleti terminológiában ezt a jelenséget egymás után következő hadműveleteknek nevezzük. Azonban ez lényegét tekintve már helytelen meghatározás. Új jelenségnek vagyunk a szemtanúi, amikor a hadműveleti erő kifejtések lánc, sorozata, egy nagy összefüggő „nagy mélységű” hadművelet fogalmába sűrítendő össze.

Korszerű viszonyok között már nem beszélhetünk az egymás után következő hadműveletek sorozatáról. Sokkal helyesebb az egymás után következő hadászati erő kifejtések, valamint a háború egyes hadjáratának sorozatáról beszélni.

Mindezek alapvetően megváltoztatják a hadművelet lefolytatásának formáit és módjait és arra mutatnak, hogy a hadművészet fejlődésének új szakaszán vagyunk, amikor át kell térnünk a mély hadműveletre.

A támadás mély hadműveleti felépítése

Az új technika új alkalmazási formákat követel. Ez a kérdés a harcászati csoportos harcrendre és a mély harcra való áttéréssel megoldódott. Ugyanakkor a nagyméretű seregtestek vezetése még mindig elmaradt színvonalon áll.

Ha a támadás nagymélységű lesz, akkor a hadműveleti felépítés is kétségtelenül alapvető változásokat követel. Nem valószínű, hogy az egymás mellett vonalban elhelyezett hadseregekkel meg lehet oldani a mély hadművelet problémáját. Határozottan állíthatjuk, hogy a hadműveleti erő kifejtések ilyen formája már semmit nem tud megoldani és erőtlennül szétomlik a jelenlegi nagymélységű ellenállás falán.

Ez a probléma elvezet bennünket korunk mély hadászatának központi kérdéséhez.

E kérdés megoldásához elsőrendű feladat az ellenállás mélységének tisztázása. Az ellenállás ereje folyamatosan növekedik és legmagasabb kulminációs pontját akkor éri el, amikor a támadó már közel van a célhoz és amikor a védő kénytelen minden rendelkezésre álló erőt és eszközt latba vetni, hogy megmentse saját helyzetét.

A világháborúban (1914-ben) a németek ezt teljesen figyelmen kívül hagyták és a határmenti ütközetekben maximális hadműveleti tevékenységet diktáltak. Amikor kiérték a Marne folyóhoz, már nem volt erejük az angol—francia erők megnövekedett ellenállásának leküzdésére.

A hadművelet kifulladásának valójában két alapvető oka volt. Az első, hogy a támadó erői kimerültek. A második — és ez nagyon lényeges —, hogy a védő ellenállása állandóan folyamatosan növekedett.

Amikor a támadó az ellenséget a támadás során nem semmisítette meg, hanem a védőnek lehetősége volt csapatait hátravonni, akkor a kulminációs időszakban a védő jóval erősebbnek bizonyult, mint a támadó. A támadó mindezekkel a tényekkel nem számolt, sőt úgy gondolta, hogy a támadás befejező szakasza a legkönnyebb időszak lesz. Ebben mutatkozott meg a jelentős mértékű tévedés. Tudomásul kell venni, hogy az első lépés, amelyet a csapatok kellő idejű csoportosításával és tervszerű előkészítésével biztosítunk, ebben a viszonylatban a legkönnyebb lépés lesz.

A nehezebb időszakok mindig a hadművelet kifejlesztése során fognak bekövetkezni, amelyeket nem lehet előre látni. **A legmagasabb feszítettséget és a krízist a hadművelet befejező időszakában várhatjuk.** A hadműveleti vezetés művészete és szilárdsága abban nyilvánul meg, hogy erre az időszakra teljes előrelátással rendelkezve, összegyűjtse a megmaradt összes lehetőségeket és maximálisan kihasználja azokat, a határozott célú támadó hadművelet befejezésére.

Újólág és újólág alá kell húzni, hogy a korszerű hadművelet mély hadművelet, amelyet a védelem teljes mélységére kell folytatni és végrehajtása feltételezi a teljes mélység leküzdését.

Ilyen körülmények között a hadműveleti művészet az előtt a jelentős feladat előtt áll, hogy meg kell oldania a mély hadművelethez szükséges hadműveleti felépítés problémáját.

A korszerű mély hadműveletet nem lehet sikeresen az egyesített erő kifejtések egyidejű csapásával végrehajtani. A hadművelet új formája megköveteli a hadműveleti felépítés nagy mélységét, az erő kifejtések olyan tagolását, amelyek a cél megközelítésének mérvében fokozatosan növekednek az ellenség ellenállásának sikeres leküzdésére.

Mivel a korszerű ellenállás mélyen lépcsőzött, folyamatosan erősödő, arra van szükség, hogy a támadás felépítésében és az erő kifejtések tagolásában ugyanolyan legyen és a hadművelet egész időszakában fokozni tudja a csapás erejét.

A korszerű hadműveleti erő kifejtések mélységben lépcsőzése azonban nem egyenlő a részenkénti vagy hadműveleti csoportosításonkénti ütközetbe vetéssel. Ez az elv feltételezi a hadműveleti erő kifejtések egymás után következő és szakadatlan növekedését, mely arra épül, hogy az ellenség ellenállását teljes mélységben meg kell törni.

Minél nagyobb a védelem feltételezett mélysége és minél nagyobb az ellenállás lehetséges feszítettsége, annál mélyebben kell lépcsőzni a támadó hadműveleti erő kifejtését.

A szükséges erő- és eszköz számvetést nemcsak az arcvonal szélességének, hanem a hadművelet mélységének megfelelően is el kell végezni.

A korszerű támadás mély hadműveleti felépítésének problémája a hadászati tartalékokkal kapcsolatos tétel megváltoztatását is érinti.

Amíg a hadászati feladatokat az erők egyidejű bevetésével valószínűsítették meg, nem volt szükség hadászati tartalékokra. Clausewitz még úgy vélekedett, hogy a hadászati tartalékok képzése értelmetlen és felesleges. Ezzel kapcsolatban írta, hogy: „... Kézzelfogható értelmetlenségnek lehet tekinteni azt a gondolatot, hogy bizonyos erőket tartalékoljunk abból a célból, hogy az általános döntés után alkalmazzuk őket.”

Amíg Napóleon korszakában ezt az általános döntést el lehetett érni egy döntő ütközettel, addig ez a megállapítás helyes volt. Az 1870—1871-es francia—porosz háború második időszakában ezt a tételt már kétségbe vonták, a századfordulón pedig világhosszá vált annak helytelen-sége.

Schlieffen ezt a problémát már előre látta. Tervének megalkotásakor már számolt a jobb szárnya mögötti erős tartalékokkal. A tartalékokat azonban a jobbszárny meghosszabbítására akarta felhasználni, ha a támadás kifejllesztése során nem lesz képes a megkerülésre. Ennek a tartaléknak tehát az volt a feladata, hogy az első lépcső hadseregekkel egy-vonalban, annak szárnyán hajtsa végre feladatait.

Korszerű körülmények között a hadművelati tartalékok elsősorban nem arra kellene, hogy az arcvonalat meghosszabbítsák, bár a háború kezdetén ez a tényező is megőrzi jelentőségét. A tartalékok most már a hadművelati erő kifejtések mélységbeni növelésére szükségesek, hogy az ellenség ellenállása megtörhető legyen annak teljes mélységében.

A hadművelati és hadászati tartalékok problémája a korszerű körülmények között már átnőtt a hadművelati lépcső problémájává, amelyek mögött a mélységben már kirajzolódnak az ugyanilyen jellegű hadászati lépcsők körvonalai.

Ez természetesen a fegyveres erők további növekedéséhez vezet, ami egyben elvet a kis hivatásos hadseregekről szóló minden elméletet.

Korszerű körülmények között a hadseregek növekedésének egyik fő oka az, hogy a mély hadászat elveinek megfelelő erős, mélyen tagozott hadművelati lépcsőkre van szükség a nagymélységű támadások megvalósítására.

A KORSZERŰ HADMŰVELET MÉLYSÉGI TAGOZÓDÁSA

Korszerű körülmények között a nagymélységű szétbontakozást több tényező teszi szükségessé. A jövő háborújának jellegéből ered a fegyveres küzdelem hatalmas feszítettsége. Számolnunk kell azzal, hogy egyetlen országban sem lesz elegendő a kezdetben meglévő hadsereg és a legnagyobb mértékben ki fogják használni a mozgósítás lehetőségeit. De arra nem vállalkozik egyetlen ország sem, hogy ezt már a háború kezdetére kimerítse. A lépcsőzött mozgósítás magával hozza a hadászati erő kifejtések lépcsőzött megvalósítását a fegyveres küzdelemben.

Az első lépcső hadsereg mögött következnek a másod- és harmadvonali erők, amelyek már eleve a hadászati lépcsők egymásutáni ütközetbe vetésére kényszerítenek bennünket.

Erre a tényre mutat rá az is, hogy milyen nagyságú fegyveres erőkkel rendelkeznek jelenleg békében az egyes országok. Mivel lehet például magyarázni, hogy Franciaország hadászati első lépcsőként fedező hadsereget tart a Rajna folyónál, amely mögött szétbontakoznak és ütközetbe lépnek a francia főerők.

Németország a rajnai sávban szintén jelentős erőket tart, kb. ugyanazzal a fedező feladattal és ugyanazzal a hadászati első lépcső feladattal.

Minél nagyobb az ország területe, minél nagyobbak mozgósítási lehetőségei, annál nagyobb méreteket fog ölteni a hadászati erő kifejtések időben lépcsőzése. Ilyen körülmények között lehetőség van az erő kifejtések folyamatos növelésére és maximumának biztosítására a küzdelem

döntő utolsó szakaszában. Korszerű körülmények között a fegyveres erők lépcsőzött küzdelemben vetése nemcsak hadászati, hanem hadművelati méreteken is szükségessé válik. Ez a szükségszerűség egy sor anyagi tényezőtől és a küzdelem technikai eszközeinek fejlődéséből fakad.

A küzdelem technikai eszközeinek fejlődésében vörös vonalként húzódik az a törekvés, hogy minél jobban megnöveljék ezeknek az eszközöknek a hatótávolságát. A törekvés arra irányul, hogy az ellenség megsemmisítését minél nagyobb mélységre terjesszék ki. Ezért fejlesztik olyan nagyütemben a légierőt és ebben van a magyarázata a csapatok magasfokú motorizálásának és gépesítésének.

Megfigyelhető ez a jelenség a lőfegyverek fejlődésében is. A XIX. század második felében a fejlesztés alapvetően a hatótávolságra és a tűzgyorsaságra, a XX. század kezdetén, a világháború előtt, főképpen a tűzgyorsaságra irányult, a lőtávolság nem növekedett. A géppuska létrehozásával elérték a gyalogsági lőfegyverek tűzgyorsaságának felső határát. A világháborúban és a világháború időszakától kezdve napjainkig ismét a lőtávolság növelése lépett előtérbe. A géppuskákat képessé tették a fedett állásokból nagy távolságra való tüzelésre. A tüzés hatótávolsága is jelentősen megnövekedett és ma már általánosan eléri a 12—20 km-t. Ez a tényező döntő jelentőségű a harcászat szempontjából.

A napóleoni korszakban a főerők közvetlenül a harcmező előtt bontakoztak szét. A XIX. század második felében a tűzfegyverek hatótávolságának megnövekedése következtében áttértek a menetből való szétbontakozásra és a találkozó tevékenységekre.

Korszerű viszonyok között, a tűzfegyverek hatótávolságának növekedésével a találkozó tevékenység mindinkább előtérbe lépett.

A XIX. század második felében még olyan távolságra lőttek, amelyre látni lehetett. Jelenleg a tüzeszközök hatása jóval nagyobb, mint amilyen távolságra tábori körülmények között el lehet látni. Ez azt jelenti, hogy a korszerű harc már nagy távolságokra meg fog kezdődni. Ez többek között azt is jelenti, hogy pl. ha menetet hajtunk végre, a menetbiztosítást már nem elegendő 5—6 km távolságra kiküldeni. Összességében tehát megállapítható, hogy a tűzfegyverek hatótávolságának megnövekedése a fegyveres erők gépesítése és motorizálása maga után vonta bizonyos harcászati távolságok, pl. a menetbiztosítás távolságának növekedését. Hadművelati méreteken azonban másként áll a kérdés.

Ha a hadseregarancsnok vezetni akarja csapatait a mély hadművelletben, akkor kellő időben elhatározásra kell jutnia, még mielőtt az ellenség hadművelati csapása alá kerülnének a csapatok. Elhatározását a szétbontakozás kezdetére meg kell hoznia. Ehhez azonban arra van szükség, hogy megfelelő csoportosítással rendelkezzen, amely a főerőktől nagy távolságra (1—2 napi menettávolság) tevékenykedik.

A korszerű viszonyok között látszatra visszatérünk a napóleoni időszak jelenségére — a hadsereg elővédre. Ez a visszatérés azonban már egy történelmileg új korszakban történik, amikor létjogot nyert a mély hadászat, teljesen más minőségi tartalommal. Ez azt jelenti, hogy a találkozóharc a harcászat szintjéről hadművelati szintre emelkedik. Harcászatiilag a találkozóharcot rendszerint az elővéd előrevetett alegységei és egységei fogják vívni. Ez a találkozóharc hadművelatileg találkozó ütközetbe nő át, amelyben az elővéd a hadsereg elővéd feladatát látja el. Ez azt is

jelenti, hogy a támadás hadműveleti felépítése elkerülhetetlenül a mély lépcsőzészhez vezet. Ez az új jelenség eddig fel nem tárt problémát rejt magában.

Nézzük meg ilyen vonatkozásban a jelenlegi haditechnikát.

A hatótávolság és az erő kifejtések áthelyezésének gyorsasága szempontjából nyilvánvalóan első helyre kerül a légierő. A küzdő felek szárazföldi csapatai még egyetlen lövést sem tesznek a háború kezdetén, amikor a légierő — kihasználva maximális hatótávolságát — a háború első óráiban csapásokat mér az ellenségre. A tömegesen alkalmazott nagyhatóerejű légierő kétségtelenül az egyik legfontosabb tényező.

A légierő után a szárazföldi csapatok leghatékonyabb és leggyorsabb előremozgó része következik. Ez az erő a gépesített magasabbegységek és a korszerű gépesített lovasság. Ezek képezik az első „elővéd” lépcsőt. Legfontosabb hadműveleti rendeltetésük, hogy gyorsan előremozogva és szétbontakozva megbontsák az ellenség csoportosítását, megakadályozzák szétbontakozását a háború kezdetén, amikor a saját főerők a szétbontakozás bonyolult időszakában vannak.

Végül a hadszíntérre érkezik az összefegyvernemi gyalogos magasabbegységek főereje. Azonban ez az erő nem tud egyszerre belépni a küzdelembe. A korszerű vasutak, amelyeknek fejlődése elmaradt a fegyveres erők fejlődésének gyorsasága mögött, nem képesek arra, hogy a csapatokat rövid idő alatt a küzdelem körzetébe szállítsák. Ezek beérkezése huzamosabb időt vesz igénybe. A megérkezett erők jelentős része a beérkezés után közvetlenül megkezdí hadműveleti tevékenységét. A későbbiek bizonyos késéssel lépnek a küzdelembe. Ily módon a fegyveres erők főereje lépcsőzötten — két alapvető lépcsőben — lép a küzdelembe és így képződik a második és a harmadik hadműveleti lépcső.

Amikor a hadászati első lépcső mélyen lépcsőzötten teljes mozgásba lendül, az ország mélységében már kirajzolódnak a mozgósítás útján felállított hadászati második lépcső körvonalai.

A hadműveleti felépítés mélysége jelentős méreteket fog elérni. A légierő tevékenysége a maximális hatótávolságokra történik. 2—4 napi menettávolságra (általában 100 kilométerre) előretörnek a gépesített magasabbegységek és a lovasság. A csapatok főerejének első támadó lépcsője, ha minden hadosztály legalább egy menetvonalal rendelkezik (ez nem mindig biztosítható), kb. 75 km hosszúságúra nyúlik el. Végül a második napi menettávolságra már jóval szélesebb arcvonalon mozog a csapatok főerejének második lépcsője, amely szintén eléri az 50 km-es mélységet.

Összességében tehát az egész hadászati lépcső kb. 250—300 km mélységet foglal el. Az ilyen mélységet nem lehet biztosítani a szétbontakozás mai körülményeivel.

A korszerű viszonyok között, amikor az állandó készenlétben levő csapatok már teljesen kimozdultak és elhelyezkedtek a határok közelében, ezek a fedező erők lehetővé teszik a határokhöz sokkal közelebb eső szétbontakozást, a hadműveleti tevékenységek így lényegében az elhelyezési körletekből kezdődnek és kivételnek kell tekintenünk az olyan meneteket, amelyeknek a távolsága eléri a 300 km-t.

Ilyen körülmények között a támadó hadműveleti felépítésének jelentős része nem éri el a teljes mélységbeni fejlődést. Amikor a hátsó had-

műveleti lépcső még a mély hadtápterületen menetel, a hadműveleti első lépcsők már elkeseredett küzdelmet vívnak. Nehéz lesz meghatározni, hogy hol és mikor alakul ki ez a hatalmas méretű hadművelet és mikor lehet majd meghúzni a határt közte és az ütközet között.

Míg a vonalhadászat korában az ütközet elkülönült a hadműveletől, addig a mélyhadászat időszakában a hadművelet és az ütközet szervesen összekapcsolódnak, összefolynak. Közöttük időben és térben minden határ elmosódik. A korszerű ütközet az állandóan növekvő hadműveleti erő kifejtések általános folyamatában az arcvonal szélességében alakul ki és a mélységben fejeződik be. Lefolyására az lesz a jellemző, hogy mindkét fél fokozatosan veti be saját erőit és a végső sikert az fogja kivívni, aki mélyebb hadműveleti felépítéssel rendelkezik.

Korszerű körülmények között a hadműveleti művészet megköveteli, hogy a hadműveleti sikereket a múlttól eltérően a mélységből induló és a mélységbe irányuló csapásokkal érjük el.

A MÉLY ÁTTÖRÉS ÉS AZ ARCVONAL FELGÖNGYÖLÍTÉSE

Az elmúlt időszakok hadművészete az áttörés problémáját hadműveleti méretekben nem oldhatta meg. A probléma megoldatlansága a küzdelem új technikai eszközeinek megjelenését eredményezte, ami megteremtette a feltételeket a harcászati méretű megoldáshoz. Az arcvonal áttörésének és felgöngyölítésének problémáját azonban hadműveleti méretekben megoldani nem lehetett.

A jövő háborújának új jellege megköveteli, hogy a korszerű hadművészetnek ezt a központi problémáját más módon oldjuk meg.

Az arcvonalakat döntő hadműveletekben kell áttörni. Az áttörést a teljes mélységre ki kell fejleszteni és el kell érni az arcvonal teljes összeomlását.

A mélyhadászat pontosan ennek a kérdésnek a megoldásában teszi le a történelmi érettségi vizsgát. Ha ez a vizsga sikerül, úgy kimonhatjuk, hogy a mélyhadászat megfelel a korszerű körülmények objektív tényezőinek, ugyanakkor látnunk kell, hogy ezek az objektív tényezők a mély áttörés szükségességében rejlenek.

A harckocsik, a messzehordó tüzérség és a front légierő alkalmazásával már kidolgozták a mély harc új formáit és ezek a formák az áttörés problémáját harcászati méretekben megoldják. Azonban ezek a korszerű védelemnek csupán a harcászati mélységét érintik, és nem vezetnek a probléma hadműveleti megoldásához, bár az odavezető út kezdetét jelentik.

A nagymélységű harcászati erő kifejtésnek át kell nőnie nagymélységű hadműveleti áttöréssé. Ez az az alapvető probléma, amelyet a mélyhadászat korszaka hadműveleti művészetének meg kell oldania. A mélyhadászat összes eredményei használhatatlanná válnak, ha a probléma hadműveleti megoldásában nem érünk el eredményeket.

Világosan meg kell értenünk, hogy a rohamozó első lépcső, amely közvetlenül töri át az arcvonalat, ezt a feladatot csak harcászati méretekben tudja megoldani, és nem képes a teljes hadműveleti mélység áttörésére.

A korszerű áttörést csak akkor lehet végrehajtani, ha a harcászati áttöréshez szükséges erőkön kívül, rendelkezésre állnak azok az erők is, amelyek ezt a harcászati áttörést képesek kifejleszteni a mélységbe.

A korszerű nagymélységű áttörés megköveteli a két alapvető lépcső létrehozását. Az első lépcsőnek harcászati méretekben kell áttörnie az arcvonalat, a második lépcső — amelyet sikerfejlesztő lépcsőnek is nevezhetünk — a csapást átvizsi a mélységbe és megvalósítja a teljes hadműveleti mélység áttörését.

Az áttörő hadművelet mély felépítése megoldja a korszerű hadművelet alapvető problémáját. Ez a megállapítás minden olyan esetre érvényes, amikor az ellenség védelmét arcból mért csapással kell leküzdeni.

A századfordulón a német katonai ideológusok még azt állították, hogy a küzdelemben az győz, akinek arcvonala szélesebb, a szárnyai pedig erősebbek. **Ma világosan és egyértelműen ki kell mondanunk, hogy a győzelem azé lesz, aki mélyebb és erősebb lépcsőkkel rendelkezik.**

Ez a megállapítás újból arra a következtetésre ösztönöz, hogy korszerű viszonyok között a fegyveres erők létszáma még jobban megnövekszik és nincs létjogosultsága a kis hadseregekről szóló elméletnek.

Hátra van még a korszerű áttörő hadműveleti felépítés.

Amikor a háború kezdetén az elővéd megkezd az ütközetet és az átkaroló manőver lehetősége megszűnik, a hadműveleti művészet megkezd az áttöréssel kapcsolatos tevékenységét.

A gépesített magasabbegységekből és lovasságból álló elővédet, miután biztosította a főerők szétbontakozását, valószínűleg a szárnyak irányába vonják ki és a továbbiakban a hadműveleti felépítés mélységébe kerül.

Helyére a beérkező összefegyvernemi magasabbegységek lépnek, amelyek összefüggő arcvonalat alkotnak. Ezek képezik jelentős mennyiségű harckocsival, tüzérséggel és egyéb megerősítő eszközökkel a rohamlépcsőt, amelyet a légierő is támogat. Közben mögöttük azokból a gyors csapatokból, amelyek korábban az első lépcsőt képezték, létrejön a sikerfejlesztő lépcső, amely a jelentős nagyságú gépesített és lovas magasabbegységeket, valamint a távolsági légierő nagy részét foglalja magában. Aki a hadművelet kezdetén első volt, most a hadműveleti felépítésben utolsóvá válik. Aki utolsóként hajtotta végre a mozgást az előrevonáskor, az a roham időszakában az első sorokban tevékenykedik.

Ilyen hadműveleti felépítésben kezdődik meg a korszerű nagymélységű áttörő hadművelet. Ennek a felépítésnek az a célja, hogy az áttörés után megnövelje a csapás erejét és kifejlessze a csapást a mélységbe.

A mély áttörés korszerű hadműveletének az a célja, hogy egyidejűleg szétverje és felgöngyölítse a védelem teljes hadműveleti mélységét. Amikor a rohamlépcső harcászati méretekben megoldja a védelem első védővénének áttörését és az ellenség arcvonalán tatóngó rés keletkezik, a támadó hadműveleti felépítésének mélységéből előrerohan a sikerfejlesztő lépcső. Ezt a lépcsőt a levegőben megelőzi a légierő, amely az áttörés szakaszától jelentős távolságon elzárja az ellenséges tartalékokat és megfosztja annak lehetőségétől, hogy az áttörés szakaszára beérkezzenek. Egyidejűleg a légiúton szállított légideszant osztag kiszáll az ellenség mélységében.

Mindez a tevékenység kifejleszti a mélységbe irányuló csapást. Minél nagyobb és erősebb a sikerfejlesztő lépcső, annál nagyobb mély-

ségű lesz az áttörés. Ahhoz, hogy a védelem hadműveleti méretekben áttörésre kerüljön arra van szükség, hogy a sikerfejlesztő lépcső tevékenysége során áttörje az ellenség védelmének teljes mélységét.

Az ellenséges ellenállás határozott megdöntésében megvalósul a hadműveleti áttörés problémájának megoldása.

A fegyveres küzdelem történelmi gyakorlata és a hadművészet elmélete napjainkig a hadműveleti manővernek két alapvető típusát különböztették meg: manőver a belső vonalak mentén — összpontosított csapással és manőver a külső vonalak mentén — megkerülő csapásokkal. Ezt a két típust rendszerint szembeállították egymással és szélsőséges jelenségnek tartották.

Clausewitz így ír erről: „A hadászati manőverezés során két ellentéttel találkozunk, amelyek a manőverezésnek két teljes sajátos fajtáját képezhetik. Az első ellentét a tevékenység a belső vagy a külső vonalakon, a második — a csapatok összpontosítása egyhelyen, vagy széttagolása több pontra.”

A korszerű mély hadművelet a két manővertípus sajátos összekapcsolása. A rohamlépcső széles arcvonalakon kezdi meg a tevékenységet és rendszerint a külső hadműveleti vonalakon tevékenykedik. A sikerfejlesztő lépcső központosított csapást mér a védelem mélységében és tevékenysége a belső hadműveleti vonalakon folyik.

Ezzel megdőlnek az oly gyakori és dialektikusnak nem nevezhető állítások, hogy a megkerülő manőver és a bekerítés eltűnik a fegyveres küzdelem történelmi színpadáról. Ezek az állítások figyelmen kívül hagyják a korszerű hadművelet jellegének alapvető kérdését: nem látják a mélységi és szélességi kiterjedéseket.

A rohamlépcső számára az arcból mért csapás magától értetődően megmarad a tevékenység alapvető formájának. Azonban a rohamlépcső a frontális csapással általában még semmit sem old meg, ha harcászati erő kifejtései nem nőnek át hadműveletiekké. Ez pedig csak abban az esetben lehetséges, ha a belső vonalon — a mélységre irányulva megvalósítja a megkerülést, a bekerítést és az ellenség szétverését.

A mélységben a manőver tartalmában és méreteiben újjászületik. Összességében megvalósul a mély hadászat hadművészete, amelynek lényege a manőverezés művészetében és a megsemmisítő csapásokban rejlik.

A mély hadművelet vezetésének művészete

A mély hadművelet új jellege, magától értetődően lefolytatásának is új jelleget ad.

Ha a korszerű hadműveleti művészetből kiemelnénk az ütközetet, akkor a hadműveleti művészet saját magát likvidálná, semmivé válna. Schlieffen még a maga idejében a következőket írta: „A hadvezér legfontosabb feladatát végrehajtottnak kell venni abban az esetben, ha az ellenséggel való összeütközés előtt kellő időben hadseregeinek és hadtestjeinek parancsot ad, hogy milyen utakon és milyen irányokban mozogjanak.”

Tapasztalatból mondhatjuk, hogy milyen eredménye lett 1914-ben azoknak a hadműveleteknek, amelyek a fenti megállapítás szerint kerül-

tek lefolytatásra. Azonban a konzervatív elmélet ereje nagy. A világháború tapasztalatait még nem minden vonatkozásban értékesítették. Így pl. az egyik francia teoretikus a következőket írja:

„A hadászati manőver lényege nem más, mint a különböző rendeltetésű oszlopok képzése és ráirányításuk az általános célra. Abban a pillanatban, amikor a manőver az elgondolás területéről áttér a végrehajtás területére csupán az alárendeltéknek rögzített irányokban, valamint az ezen irányok szerinti erőelosztásban fejeződik ki. A manőver végrehajtása nem más, mint az irányok kiválasztása, valamint az erők és eszközök elosztása az oszlopok között.”

Eszerint az idézet szerint a hadászat (pontosabban a hadművelati művészet) csupán összeállítja az oszlopokat és ráirányítja a célra. A továbbiakban feltételezik, hogy a hadművelet a korábban kiválasztott irányokban fog lefolyni és nem lesz más, mint a szétbontakozott csapatok összefüggő fala, amelynek más rendeltetése nincs, mint az adott irányokban megjelenő ellenség szétverése. Ez a felfogás már 1914-ben és 1920-ban jelentős méretű hadműveletek összeomlásához vezetett.

A mély hadművelet — amely magában foglalja a hadművelati méretű tevékenységek összes jelenségeit — **végegyeredményben ütközetek sorozata, ezért nem mondható, hogy a hadművelati művészetnek csak az előkészítés időszakában van szerepe. Ha csak az előkészítés időszakára vonatkoznának, nem nevezhetnénk hadművelati művészetnek.**

Az oszlopok összeállítása és ráirányítása az általános célra a hadművelati művészetnek jelenleg csak kis részét képezheti. A korszerű hadseregparancsnok már a hadművelati felépítés létrehozásával egyidőben megkezdi és vezeti a hadműveletet. Amikor az összefegyvernemi magasabbegységek főerői még a vasúton az arcvonál felé közelednek csak, a gépesített és lovas magasabbegységekből álló elővéd már feszített harctevékenységeket folytat.

Ilyen körülmények között a hadművelati tevékenységet csupán arra korlátozni, hogy az oszlopokat állítjuk össze és irányítjuk a célra, nem jelent mást, mint biztos vereséget. A korszerű hadseregparancsnoknak lépésről lépésre szabályozni, szakadatlanul és hatékonyan irányítani kell az események menetét. Ha a parancsnok kívül marad a vezetés aktív részvételén, úgy tevékenysége zűrzavarhoz vezet. Áthelyeződik a hadművelet és ütközet menetének irányítására ugyanúgy, mint ez valamikor volt a nagyon régi időkben.

Számításba kell venni, hogy a motorizált és gépesített lovas magasabbegységekből álló elővéd ütközetbe lépésének pillanatától jelentős idő fog eltelni, amíg a következő lépcsők összefegyvernemi magasabbegységei ütközetbe lépnek. Az egyes lépcsők előremozgásában és ütközetbe lépésében szünetek fognak beállni, mialatt a mélységből az egymás után következő lépcsők fokozott ütemben közelednek az arcvonál elé, ugyanakkor az elővéd már feszített harcokat folytat az ellenséggel. Ez a szünet a mélyhadművelet kibontakozása során reális jelenséggé válik.

A mély hadművelet vezetéséhez magasfokú művészetre van szükség. A helyzetről szóló sokféle adat megköveteli a magasfokú hadművelati művészetet abból a célból, hogy az összes adat elemzése, számvetése és szintézise alapján el lehessen jutni a megalapozott elhatározás meghozatalához.

A korszerű hadseregparancsnok és törzsének munkájában a hadművelet megtervezésének és végrehajtásának technikája és számvetése alapvető tárgyként szerepel. A nagy méretek, a hatalmas oszlopok, a technikai eszközök tömege és a megnövekedett hadtáp megkövetelik a kiemelkedő képességeket a számvetések elkészítésére, a tevékenységek megszervezésére és irányítására.

A hadművelati művészet korszerű viszonyok között, mindenekelőtt szervezési művészetté válik. Ez azt jelenti, hogy a hadművelati vezetési szerveknek mindent helyesen ki kell számolni, pontosan meg kell szervezni és szilárdan kell irányítani.

A korszerű hadműveletben az erők és eszközök hatalmas tömege vesz részt. Abban az esetben, ha a szervezési művészet nem lesz a feladat teljesítésének magaslatán, vagy csak egy részletkérdésben is hibázik, a hadművelati vezetést a sikertelenség veszélye fenyegeti.

A korszerű hadművelati művészet előtt az a feladat áll, hogy előre meghatározza a mély hadművelet megszervezésének és vezetésének technikáját.

Előttünk egy feltétlenül szükséges feladat áll, az új szabályzat kidolgozása a seregtestek hadművelati vezetésével kapcsolatban.

Feltétlenül ki kell dolgozni a sikerkifejlesztő lépcső ütközetbe vetésének és további tevékenységének alapvető szabályait. Olyan fejezetnek, mint „az áttörés kifejlesztése” máris helyet kell kapnia a harcászati szabályzatban és az egyik legfontosabb részét kell, hogy képezze, amikor az arcvonál teljes mélységű áttöréséről van szó.

Amikor a hadseregparancsnok tervszerűen és számvetések alapján vezeti a hadműveletet, olyan vezetővé válik, aki élesen és azonnal reagál a helyzetre, bátor és minden vonatkozásban megalapozott elhatározást hoz. Ezeket az elhatározásokat már nem a hadseregtörzs kényelmes irodáiban kell meghozni, hanem az áttörés arcvonálához közel telepített hadművelati vezetési ponton. Ha a parancsnok ezen a vezetési ponton tartózkodik, akkor közvetlen közelségbe kerül a helyzettel és érezni fogja az arcvonál érverését.

Igy emelkedik a korszerű hadvezér a helyzet magaslatára, ahol a rádióhíradás, a televíziós berendezések és a repülőgép segítségével minden lehetősége meglesz a mély, áttörő hadművelet vezetésére.

Elhatározásainak kidolgozásához és technikai végrehajtásához nagy-képességű törzs áll rendelkezésre. A törzset vezető hadművelati rész állandóan a hadseregparancsnok közelében tartózkodik. A törzs második része hátrább helyezkedik el, vezeti és szabályozza a mély hadművelati felépítés magasabb egységeinek mozgását. A törzs harmadik része még hátrább, a mélységben helyezkedik el, kb. a vasúti kirakó állomások vonalában és irányítja az utánpótlás egész mechanizmusát a hadművelet teljes mélységére.

Igy tehát a hadművelet vezetése is mélyen lépcsőzött lesz, ami elkerülhetetlenül bonyolultabbá teszi a munka szervezését és összehangolását. A vezetésnek ez a rendszere szintén szabályozásra kell, hogy kerüljön, meghatározott szabályzati pontok alapján. Még ebben az esetben is magasfokú művészetre lesz szükség, hogy a hadművelati tevékenységek vezetését tervszerűvé és akadálytalanná tegyék.

Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy a világháború kimerítő hadműveleteit felváltják a határozott áttörések és a sikernek a mélységben való gyors kifejlesztése az ellenség teljes megsemmisítése céljából. Ezek a perspektívái a jövő hadműveleti művészetnek.

A KÜZDELEM ÚJ FORMÁI

A korszerű háborúk jelentősége (1936—1940)

A hadművészet története azt mutatja, hogy a háborúk formái és módjai szakadatlanul váltják egymást.

Minden esetben, amikor a termelőerők fejlődése új technikai eszközöket hoz létre, amikor megváltoznak a társadalmi viszonyok és a társadalmi körülmények, amikor a küzdelemnek új célokat tűz ki, megváltoznak a háború lefolytatásának módjai és formái.

A nagy történelmi időszakokban, amikor a küzdelembe hatalmas néptömegek kerülnek bevonásra, a küzdelemnek nagy történelmi jelentősége van, a küzdelem formái nem spontánul, nem maguktól és nem a fejlődés zavartalan folyamatában váltják egymást. A változást rendszerint nehéz próbatételek kísérik és elkéseredett küzdelemben folyik le.

A fejlődés történelmi folyamata annak a győzelméhez vezet, ami keletkezik és fejlődik. Az új mindig felváltja a régit, és ez alól a hadügy sem kivétel. A küzdelem új formái két módon valósulhatnak meg. Vagy felismerik az emberek ezeket az új formákat és mélyreható tanulmányozásuk eredményeképpen, tudatosan valósítják meg azokat az új körülmények között, vagy pedig az új spontánul betör a tevékenységek folyamatába és ott alapvető változásokat okoz.

Az első út a zseniális hadvezérek útja, akik felismerve koruk új körülményeit „a küzdelem jellegét, hozzáigazítják az új fegyverhez és az új katonához” (Engels) és ezzel tudatosan irányítják a haladás medrében, amelyet a történelem előre megrajzolt.

A második úton a történelemtől elmaradott katonai elmélet az életbe betörő új jelenségek előre nem látott tényezőivel találja magát szembe.

Ebben az esetben a fegyveres küzdelem új formái csak nehéz, hosszadalmas megpróbáltatások után jönnek létre, de ezt a folyamatot nagy és véres veszteségek kísérik.

Az eddigi háborúk tapasztalatai azt bizonyítják, hogy az új formák megvalósulásánál mindkét út szerepelt.

Korunkban ez ismét bebizonyosodott.

A korszerű háború lefolytatása összes körülményeinek hatalmas változásait nem tisztázták mindenhol. A küzdelem új formáinak felismerése sok helyen nagyon későn valósult meg. Ugyanakkor világossá vált, hogy egy lehetséges új háború mind tartalmát, mind lefolytatását illetően alapvetően különbözni fog az 1914—18 évi háborútól. Az első imperialista háborútól eltelt időben az egész hadügy soha nem látott változásokon ment keresztül. A haditechnika még soha nem haladt ilyen gigantikus lépésekkel előre. A hadseregek még soha nem mentek át ilyen alapvető változásokon. 1918 után a katonai irodalom behatóan foglalkozott a jövő háború jellegének kutatásával. Sok elméletet dolgoztak ki és meghatározták azt az utat, amely a mély hadművelet még ismeretlen alapjaihoz vezetett.

Ezzel az állásháború nehéz öröksége és a hadművészet pangása után, a frissítő gondolatok eljutottak a mély hadművelet elképzeléséhez. E hadművelet lényege az ellenség szétverése a teljes hadműveleti mélységben, ami a háborút a megsemmisítő csapások és a manőverek háborújává teszi. Am az új elméletet sokkal többen ellenezték, mint támogatták. Sokan egyszerűen fantáziának tekintették.

Az elmélet azonban reális formákat öltött. A történelmi valóság véget vetett a kételkedésnek.

A XX. század 3. és 4. évtizedének korszerű háborúi a hadművészet történetében új oldalt nyitottak. A küzdelem új formáiról és módjairól korábban is voltak ismereteink. Ezekről beszéltünk és írtunk. Azonban kevesen hittünk bennük.

Most az európai harcmezőkön lejátszódó események teljes valójukban tárták fel őket. A történelmi valóság önmagáért beszél.

A hadművészet új formái, amelyeket a beköszöntő korszak hatalmas változásai hívtak életre, már nem problematikusak többé. Az elméletről áttértek a gyakorlatra és jelenleg már nemcsak hipotézisek, vagy jóslatok, hanem a fegyveres küzdelem valóságos új formái.

A háború módjai és formái mindig azoknak a politikai, gazdasági, földrajzi, technikai és egyéb körülményeknek termékei, amelyek között a háború keletkezik és lefolyik.

Ezek a körülmények rendkívüli módon különböznek egymástól, rendkívül sokfélék lehetnek és minden esetben létrehozzák a csak rájuk jellemző sajátos hadműveleti hadászati formákat.

Lenin azt írta, hogy „a korszak... magába foglalja a tipikus és nem tipikus, a kis és nagy háborúk különböző jelenségeinek összességét, amelyek tipikusak az élenjáró és az elmaradott országokra.” (Lenin XIX. kötet 202. oldal, oroszul.)

Korunk, amelyet a politikai jelenségek rendkívüli bonyolultsága és a háborús jelenségek sokfélesége jellemez, ezt a tételt teljes mértékben megerősíti.

A korszerű háborúk amelyek különböző országok között és különböző területeken folynak sokféle sajátossággal rendelkeznek és sajátos helyzetben folynak le.

Magától értetődik, hogy ezeknek a háborúknak a tapasztalatait nem lehet mechanikusan összegezni, függetlenül lefolyásuk körülményeitől. Ugyanakkor nem lehet őket figyelmen kívül hagyni azzal, hogy azok csak az adott háború egyedi esetei.

Egy adott, kor háborúit rendszerint azonos eszközökkel vívják meg, tehát elemzésük alapján fel lehet tární általános körülményeiket és jelenségeiket. Magától értetődik, hogy egészében az adott korszakra jellemző tipikus háborúról csak abban az esetben beszélhetünk, ha az a háború nagyméretű, hatalmas embertömegek bevonásával folyik és nagy területre terjed ki. Clausewitz azt írta, hogy az ilyen nagy háború „külön korszakot képez a hadművészet fejlődésének történetében.”

A korszak jellemző vonásai azonban a különálló un. kis háborúkban is megjelennek és ezzel megadják a korszerű háború jellegének legfontosabb vonásait.

Korunk gazdag a legkülönbözőbb méretű és jellegű háborúkban, a legkisebttől a legnagyobbig, egészen az olyan nagyméretű korszerű háborúig, mint amilyen most a 2. imperialista háború Nyugat-Európában.

Ezek a háborúk nagyon gazdag anyagot adnak az elméleti kutatásokhoz, amelyeknek az a feladatuk, hogy megállapítsák a korszerű háború sajátos körülményeit és jellegét, azt az általánost, amely az adott korszak háborúira általában jellemző, tipikus és törvényszerű. Ebben a viszonylatban négy év alatt 1936—1940-ig Európa különböző részein három korszerű háború folyt le. A spanyolországi háború, a német-lengyel háború és a nyugateurópai háború. Közülük kettő már véget ért. A harmadiknak egy nagy szakasza fejeződött be, amelynek külön önálló jelentősége van és megkezdődött az átmenet a háború végső fázisába.

A hadművészet új formái jelentkezésének szempontjából a spanyol polgárháborút egy nagy dráma nyitányának, a német—lengyel háborút a dráma kibontakozásának, a nyugateurópai háborút pedig végső kifejlődésének nevezhetnénk, bár a befejezést még a jövő rejti magában.

A jövő hadművészetének formái, tartalma és lehetséges jellege már kétségtelenül megtalálhatók ezekben a háborúkban. Ezért tanulmányozásuknak hatalmas jelentősége van, abból a szempontból, hogy meghatározzuk a közeljövő lehetséges fegyveres küzdelmének formáit és tartalmát.

A spanyolországi háborút méretei alapján még azokhoz a kis háborúkhöz sorolhatjuk, amelyek a hadászat területén viszonylag kevés tapasztalatot adnak. Ez a háború természetesen csak a nagy, korszerű hadseregekkel lefolytatott küzdelem hiányos képét adhatja.

A lengyel—német háború olyan sajátos körülmények között folyt le, amikor a vesztes fél uralkodó osztályának politikája már jó előre „biztosította” azt, hogy az első komoly katonai összeütközésnél vereséget szenvedjen.

Ettől függetlenül azonban meghatározott képet kaphatunk a korszerű háború különálló hadjáratának lehetséges formáiról.

A nyugateurópai háború, amely hosszú várakozási időszak után hatalmas méretű fegyveres küzdelemmé vált, kibontakoztatta a korszerű európai imperialista háború teljes képét.

Formáit illetően az említett háborúk három különböző típust képeznek, amelyekben a hadművészet új formái fokozatosan kerültek megvalósításra.

A spanyolországi háború manőverező háborúként kezdődött majd állásháborúvá változott és az állásháború leküzdésével fejeződött be.

A német—lengyel háború manőverező háborúként kezdődött és így is fejeződött be.

A nyugateurópai háború állásháborúként kezdődött, majd hosszabb szünet után hatalmas erővel manőverező háborúvá változott át és így fejeződött be első szakasza.

Ha a korszerű háború lehetséges formáiról beszélünk, akkor ez a három típus magában foglal minden lehetőséget, hiszen a jövő háborúja nem lehet más csak manőverező, vagy állásháború esetleg a kettőnek összekapcsolása.

A spanyol háború tapasztalatairól

A spanyolországi háború tapasztalatából gyakran vonnak le olyan következtetést, hogy a küzdelem új eszközei csak biztosították a korszerű roham végrehajtását, azonban a háború jellegén és formáin semmit sem változtattak.

A korszerű nagy háború kimenetele, valamint, a küzdelem új eszközeinek tömeges alkalmazása szempontjából ez a következtetés semmiképpen nem nevezhető körültekintőnek és megalapozottnak.

A háborúk történetében általában ritkák azok az esetek, amikor az új harceszközök egyszerre döntő hatással vannak a küzdelem jellegére, mivel alkalmazásuk művészete nem születik meg egyidőben maguknak az eszközöknek megjelenésével.

Amikor a küzdelem új eszközei csak korlátozott mennyiségben kerülnek alkalmazásra, lehetőségeikről gyakran torzított elképzelések születnek és ilyenkor rendszerint kétségbevonják alkalmazásuk eredményességét.

A spanyolországi háborúban nem volt arra példa, hogy a gépesített csapatok a védelem leküzdése után eljutottak volna olyan mélységbe, ahol már lehetséges a szabad manőverezés.

Figyelembe kell azonban venni, hogy a köztársaságiaknak nem voltak páncélos és gépesített csapataik, a „nemzetiék” pedig mindössze egy részben páncélos és három gépesített hadosztállyal rendelkeztek és ezek is csak a háború végén jelentek meg. Az viszont világos, hogy egy páncélos hadosztály nem elegendő ahhoz, hogy az áttörést kifejlessze a mélységbe. Spanyolországban egyébként nem volt megfelelő mennyiségű nehéztűzérő sem, amely nagy mélységre tudott volna tűzcsapásokat mérni.

E kis háború korlátozott méretei nagyon kevés tapasztalatot adtak és ha ezeket a tapasztalatokat nem fogadjuk óvatosan, akkor a gondolat elkalandozhat és szem elől tévesztheti a nagy háború perspektíváit.

Erre már Engels is rámutatott, amikor arról beszélt, hogy a kis gyarmati háborúk milyen hatással voltak a francia hadvezérek szellemi tevékenységére.

„Mik lennének a következményei annak, ha a Szent Szövetség háborút indítana Franciaország ellen egy 1852-es győzelmes forradalom esetén?” című cikkében Engels a következőket írta:

„Ami a franciákat illeti, egyidőre elveszítették a nagy háború napóleoni tradícióinak fonálát annak következtében, hogy kis háborút folytattak Algírban. Nem vesztik-e el a vezénylő tábormokok, a nagy háború körülményei között szükséges látásukat? Kétségtelen az a tény, hogy a francia lovasság Algírban tönkremegy. Erejét elveszíti, elfelejti a csapás végrehajtását zárt felépítésben és hozzászokik a szétszórt felépítésbeni tevékenységekhez, amelyekben mindig felülműlják őket a kozákok, a magyarok és a lengyelek.” (Marx—Engels VIII. kötet 456. old. oroszul.)

Nyugodtan kimondhatjuk, hogy a spanyolországi háború még nem volt nagy próbatétel és jogunkban áll megkérdezni, nem adott-e ez a háború félrevezető elképzeléseket a korszerű nagy háborúról? Nem topogtak-e egy helyben Spanyolországban a harckocsi csapatok, amelyek lehet,

hogy megtanulták az egyes különálló kis csoportokban való tevékenységet ahelyett, hogy hadműveleti kötelékben hajtottak volna végre csapásokat az ellenség elhelyezésének mélységében.

Ez a háború azonban inkább a korszerű fegyverzet egyes típusai technikai kipróbálásának nevezhető, mintsem a nagy háború és a küzdelem új formái főpróbájának. Ezért a spanyolországi háború tapasztalataihoz óvatosan kell hozzányúlnunk.

E háború tapasztalataiból levont következtetések a korszerű fegyveres küzdelem kilátásait távolról sem tüntetik fel rózsás színben. Az állás-háború elkerülhetlen, a háború újra elhúzódó jelleget ölt, amikor egymás után kell leküzdeni az ellenállási vonalakat, a küzdelem új eszközei nem tudják megváltoztatni a korszerű harc és hadművelet természetét és a nagymélységű csapások nem kerülhetnek megvalósításra, a mély megsemmisítő hadművelet új formáiról semmiképpen nem lehet beszélni, — ilyenek voltak azok a szomorú tapasztalatok, amelyek elkerülhetetlenül következtek a spanyolországi eseményekből. Ezek alapján nem egyszer levonták azt a következtetést, hogy célszerű visszatérni az 1918. évi módszerekre.

Ügylátszott mintha nem változott volna semmi.

Az általános fejlődést tekintve a spanyolországi háború valóban inkább az első világháborúhoz hasonlított. Ha régi módszerekkel folytatják a háborút, akkor megisméltódnak a régi történetek. Igaz, hogy a spanyolországi háború vége eltért az 1914—18 évi háború végétől. A támadó elérte a célját és az áttörés elvezetett a végső eredményhez. Ennek oka azonban egyáltalán nem a küzdelem régi módjainak hatásosságában volt, hanem abban, hogy a támadó hatalmas fölényben volt a védővel szemben. A köztársaságiak anyagi vonatkozásban gyengék voltak, tartalékokkal nem rendelkeztek.

Korai volna tehát az olyan következtetés levonása, hogy a küzdelem új formái, amelyek megkövetelik az ellenséges ellenállás teljes mélységének áttörését és leküzdését nem igazolódtak be a gyakorlatban.

Spanyolországban ehhez nem is voltak meg a feltételek, és alkalmazásukra nem is volt szükség. Sokan ezt nem értették meg, pedig a hadművészet fejlődésének új szakasza már kopogtatott a történelem ajtaján, bár az egyelőre még nem nyílt ki.

A spanyolországi háborúban a küzdelem új formái még nem váltak valósággá. Az új korántsem egyszerre, mindenütt és minden körülmények között tárul fel konkrét formájában. A történelemben minden újért küzdeni kell. Az új teljes megjelenéséhez megfelelő körülmények, élenjáró elmélet és célratörő akarat szükségesek. Ezek a körülmények a spanyolországi háborúban nem voltak meg.

A spanyolországi háború befejezése után félévvel azonban Európa keleti részében olyan események történtek, amelyek új lehetőséget tártak fel a fegyveres küzdelem megvívásában.

A korszerű háborúba lépés jellege

A háborúba lépés jellege meghatározza azokat az alapvető irányvonalakat, amelyekben a háború — különösen az első időszakban — tovább fejlődik. Mivel általában a fejlődés minden következő szakasza a megelő-

zőből indul ki, a háborúba lépés jellege gyakran meghatározza a háború lefolyásának egész jellegét. Ahhoz, hogy helyes elképzelést alakítsunk ki a háborúról, mindenekelőtt annak kezdetét kell tisztáznunk.

Ebben a viszonyban a német—lengyel háború a történelem új jelenségét képezi.

Németország és Lengyelország között a politikai konfliktus már 1938 végén jelentkezett. A feszültség hosszú hónapokon keresztül növekedett. 1939 nyaratól már érett a fegyveres összeütközés, a nyár végétől mindkét fél nyíltan fenyegette egymást, arról beszéltek, hogy a fegyveres összeütközés elkerülhetetlen és megkezdtek a készülődést.

Mégis amikor szeptember 1-én a német-fasiszta hadsereg teljesen szétbontakoztatott erőivel átlépte a lengyel határt ez addig soha nem látott hadászati meglepetést eredményezett.

A német—lengyel háború Németország egyidejű légi és földi fegyveres betörésével kezdődött, minden előkészítő szakasz nélkül.

A történelem új jelensége mutatkozott. Az első világháború után a katonai irodalomban olyan elmélet jelent meg, hogy a háborút az ún. „betörést végrehajtó hadseregek” (másszóval „fedező hadseregek” — Szerk.) kezdik meg, fedezetük alatt bontakoznak szét és lépnek be a küzdelembe a főerők. Eszerint a fegyveres erők mozgósításának és összpontosításának már a háború kezdete után, vagy közvetlenül azt megelőzően kellett megtörténni pontosan úgy, ahogy az 1914-ben történt. Ilymódon a háborúba lépés meghatározott lépcsőzött jelleget kapott, először megindulnak a betörést végrehajtó fedező hadseregek, utána a főerő tömegei.

Ez az elmélet azonban azonnal komoly kritika alá került és ellentéteként pl. a német katonai irodalom az alábbiakat tárgyalta:

„A holnap hadászatának arra kell törekednie, hogy az összes meglévő erőket összpontosítsa a háború megkezdésének első napjaira. El kell érni, hogy a váratlanság hatásossága olyan magas legyen, hogy az ellenséget megfossza a védelem megszervezésének anyagi lehetőségeitől. Más szavakkal — a háborút hatalmas erőkkel meglepően kell megkezdeni és rövid idő alatt jelentős eredményeket elérni.”

Az ilyen csapásra már nem mondhatjuk, hogy az a háború első óráiban kezdődik. Ellenkezőleg a háború következik, be, mert megkezdődött a csapás.

Emelett teljesen elvetették azt a régi tradíciót amelynek megfelelően a csapás előtt figyelmeztetni kell az ellenséget. A hadüzenet eltűnt a történelemből és a háború már a korábban szétbontakoztatott fegyveres erőkkel — egyszerűen megkezdődik. A mozgósítás és az összpontosulás már nem úgy történik, mint az első világháborúban a háború megkezdése után, hanem észrevétlenül, fokozatosan, jóval a háború megkezdése előtt. Magától értetődik, hogy ezt lehetetlen teljes mértékben rejtetni. Kisebb-nagyobb mértékben az összpontosulás világossá válik az ellenség előtt. Azonban a háború veszélyétől, a kezdetig még hátra van egy lépés. Ez a lépés szüli a bizonytalanságot, hogy valójában katonai támadás készül-e, vagy pedig csak fenyegetés. Amíg az egyik fél bizonytalankodik, a másik már szilárdan dönt, folytatja az összpontosítást és végül hatalmas fegyveres ereje ott áll a határon szétbontakozva. Ezután nem marad más hátra, mint jelt adni és a háború teljes méreteiben azonnal kibontakozik.

Igy kezdődött a német—lengyel háború, amely a korszerű háborúalakulás teljesen új jellegét tárta fel és ez a lengyelek részére hadászati váratlanságot eredményezett.

A korszerű összpontosításról

A német—lengyel háború eseményeinek kutatásánál felmerül a kérdés, hogyan volt lehetséges másfélmillió hadsereget rejtetten és észrevétlenül összpontosítani a lengyel határon és a betöréshez szétbontakoztatni az arcvonal teljes szélességében.

Lényegében ebben semmi rejtett, semmi sajátos nem volt. A német erők hónapról-hónapra, hétről-hétre állandóan növekedtek. Összpontosításuk már 1938-ban megkezdődött, amikor Hitler elfoglalta Csehszlovákiát. Amikor az erőket fokozatosan összpontosítják a különböző körzetekben, ez a folyamat teljesen belevész a mindennapok eseményébe.

Ha ujjunkat először hideg, majd meleg vízbe dugjuk, azonnal megállapítható a hőmérsékleti különbség. Ha azonban olyan vízbe mártjuk, amelyet gyenge lánggal fokozatosan melegítenek fel, nagyon nehéz észrevenni a hőmérséklet fokozatos változását.

Igy vagyunk az összpontosítással is, amelyet ha rövid idő alatt hajtunk végre, a szállítás rendkívül feszítetté uralkodó jelenséggé válik az adott időszakban és könnyen felderíthető. Ha fokozatosan, részlegesen és időben tagolva hajtjuk végre, nagyon nehéz felderíteni mert megosztja és eltompítja a megfigyelést és felderítést. Pontosan így történt a német hadseregek összpontosítása.

Ez a folyamat többé már nem az az egységes, időben elhatárolt szakasz, amelynek időtartamát az ellenség általában kiszámíthatta.

Az összpontosítás is mély jelleget öltött. Kezdetét senki sem rögzítheti. Az ellenségben kétséget támaszt, mert nem tudja megállapítani, hogy valóban fegyveres betörés készül-e ellene, vagy pedig csak a diplomáciai fenyegetéseket akarják alátámasztani. Az ilyen összpontosítás végét csupán a fegyveres küzdelem kezdetével lehet megállapítani.

A küzdelem új formái a valóságban

A lengyel mezőkön 1939-ben olyan események játszódtak le, amelyek a hadművészet történetében teljesen szokatlanok.

Ha ezek az események a békeidőszak gyakorlatainak történetek volna, akkor is a katonai kutatás különös figyelmét vonták volna magukra.

E háború eseményei mellett nem mehetünk közönyösen el csak azért, hogy ne ijesztgessük a régebbi elképzeléseket a küzdelem klasszikus formáiról. Nem mondhatjuk, hogy ez egyedi eset és itt semmi új nem történt. Ez mind azt jelentené, hogy a történelmi fejlődés új jelenségeiből semmit nem értünk meg és olyan taktikát választunk, amely nagyon is kényelmes minden konzervativizmus szempontjából. Ilyen módon elveszíthetjük az új iránti fogékonyságot és azt állíthatjuk, hogy a történelemben semmi új nem történt.

A küzdelem mély formáinak elméletét először elítélték. Nem tartották másnak, mint a katonai teoretikusok romantikus elgondolásainak.

Gyakran megtörtént, hogy az új elméletet először elítélik, majd amikor mégis megvalósításra kerül, közönyösen azt kezdik állítani, hogy semmi új nem történt.

Magától értetődik, hogy a német—lengyel háború új típusú volt, jelenségei jellemzők és törvényszerűek a korszak háborúira.

Eseményei a korszerű háború formáival és módjaival kapcsolatban nagyon sok újat tártak fel.

Első és alapvető tényezőként a német—lengyel háború manőverező jellegével fordítja magára a történelmi és elméleti érdeklődést. Tapasztalatai még abban a viszonylatban is fontosak, hogy feltárták a korszerű manőverező háború jelentőségét.

Az arcvonal szélessége és a szétbontakozás sűrűsége szempontjából Lengyelországban jóval kisebb lehetőségei voltak a manőverezésnek, mint Spanyolországban. Ott az arcvonal stabilizálódott és állásháborúvá változott mintegy 1500 km kiterjedésben, amelyet kb. 500—600 ezer ember foglalt el. Lengyelországban sehol nem stabilizálódott az arcvonal, állandóan keskenyedett és a háború végére mindössze 400 km-re terjedt ki (Lvov, Brest-Litovszk, Belosztok), amelyen kb. 1 millió létszámú hadseregek voltak szétbontakozva.

Ez azt mutatja, hogy a manőverező és állásháború gyökerei a korszerű háborúban más körülmények, más feltételek között rejlenek; a küzdelem eszközeiben, valamint alkalmazásuk formáiban és módjaiban.

A német—lengyel háború feltárta a korszerű manőverező háború körülményeit és megmutatta az új viszonyok adta lehetőségeket, módokat és formákat.

Magától értetődik, hogy a manőverező háború lehetőségei között első helyen kell említeni, az olyan objektív feltételeket, mint az arcvonal földrajzi alakja, a terep jellege és a szétbontakozás tagozódása.

Ezek a körülmények azonban Spanyolországban is megvoltak talán még jobban mint Lengyelországban. Ettől függetlenül ott a háború nem volt manőverező jellegű.

Az objektív feltételeken túl, a manőverező háború lehetőségeit a küzdelem korszerű eszközei teremtik meg. A háború csak abban az esetben ölthet manőverező jelleget, ha az erős légi erő megeremtetten a légiuralmat, ha nagyerejű és nagymozgékonyaságú páncélos és gépesített maasabbegységek vannak, amelyek betörnek a mélységbe és rendelkezésre áll a mélységben lépcsőzött, különböző úrméretű tüzérséggel támogatott bátran rohamozó gyalogság, amely biztosítja a csapás áttörő erejét.

Természetesen ezek az eszközök még nem elegendők ahhoz, hogy a háború manőverező jellegűvé váljon. Arra is szükség van, hogy ezek a megfelelő módon kerüljenek alkalmazásra, hogy a magát túlélt korszak formái és módjai az új korszaknak megfelelően alakuljanak át.

Magától értetődik, hogy a helyzet, amelyben a manőverező háború feltételei és lehetőségei reális jelentőséget kaphatnak rendkívül különböző és sokféle lehet.

Ebben a viszonylatban a német—lengyel háború tapasztalatát sem lehet mechanikusan a jövőbe vetíteni annak ellenére, hogy ez a háború feltárta a manőverező küzdelem lefolytatásának új lehetőségeit és ezért igen nagy a jelentősége.

Ha a végrehajtott hadászati manővert vizsgáljuk, az első pillantásra semmi újat nem találunk a támadás ilyen formájában.

A német támadás, amely a lengyel hadsereg szétveréséhez vezetett, a történelemben nem új, mivel ilyen koncentrikus csapás a külső hadműveleti vonalakon már korábban is történt. A XIX. és a XX. század eddigi háborúiban többször megkíséreltek ilyen hadműveleteket, ha a szembenálló hadsereg megkerülésére lehetőség volt. A múlt században az 1866-os osztrák—porosz háborúban volt ilyen támadás, amikor a három porosz hadsereg három irányból rohamozta meg Benedek osztrák hadseregét.

Az 1914—18-as háborúban a különböző irányokból megkezdett koncentrikus támadás több különálló hadműveletben került lefolytatásra, különböző eredményekkel.

Ilyen volt az első és második orosz hadsereg támadása 1914-ben Kelet-Poroszország ellen, amely teljes pusztulásukkal fejeződött be, vagy a Mackensen tábornok vezetése alatt álló 11. német és az 1. bolgár hadsereg sikeres támadó hadművelete 1915-ben Szerbiában. Ugyanígy a 9. német és a Mackensen csoport együttes támadása 1916-ban Románia ellen a Kárpátokon és a Dunán keresztül északról és délről, amely a román hadsereg teljes vereségét eredményezte.

Az 1918—1921-ben lefolyt polgárháborúban több ilyen jellegű támadó hadművelet folyt. Így a 12. hadsereg és az 1. lovashadsereg támadása a 3. lengyel hadsereg ellen 1920 júniusában, valamint Frunze hadművelete Tauriában ugyanazon év őszén, Vrangel szétverésére.

1938-ban a japánok is folytattak ilyen hadműveletet Kína ellen, azonban bekeríteni nem tudták az ellenséget.

Ilyen jellegű volt a Vörös Hadsereg két alapvető csoportjának támadása is Mongóliában 1939 nyarán.

Figyelembe kell venni azonban, hogy az 1914—1918-as háborúban a külső hadműveleti vonalon folytatott támadás rendszerint megállt az egyes részletfeladatok végrehajtása után.

Hadászati méretekben a támadásnak ez a formája már nem vezethető nagyméretű sikerekhez.

A német elméletben már az 1. világháború előtt megjelent az a nézet, hogy többé nem előnyös erős ellenség ellen különböző irányokból támadni, olyan irányokból, amelyek jelentős távolságra vannak egymástól és kizárják a különböző csoportok együttműködését.

Az 1914—1918-as háborúban lefolytatott hadműveletek amelyekben a csapásokat a külső vonalakon mérték, valóban nem jártak eredménnyel, mert a csapatok különálló csoportosításai nem tudtak együttműködni és a belső vonalon levő fél előnyben volt, mivel külön-külön tudta a támadó csoportosításait szétverni.

Ennek alapján úgy tűnt, hogy a külső hadműveleti vonalakon végrehajtott koncentrikus csapásokat el kell hagyni, mert a támadás így nem vezetett eredményre.

A német—lengyel háború azonban megmutatta, hogy a helyzet alapvetően megváltozott. Ugyanazon a hadszíntéren, ahol 1915-ben a német és osztrák—magyar hadseregek koncentrikus támadása Kelet-Poroszország-

ból és Galiciából nem vezetett az orosz hadsereg bekerítésére, 1939 szeptemberében nagyjából ugyanolyan helyzetben, az új körülmények között, a küzdelem új eszközeivel, teljes mértékben sikeres volt.

A hadseregek gépesítése, a légierő és az összeköttetés új eszközei (rádió) újra lehetővé tették a különálló csoportosítások koncentrikus támadását és mint a német—lengyel háború eseményei bizonyítják, a végrehajtás jóval nagyobb ütemben folyt és döntőbb eredményekkel végződött, mint a múltban. A bekerítés a legteljesebb és a legdöntőbb formában megvalósult.

Ennek alapvető oka, hogy a küzdelem korszerű eszközeinek gyorsasága megváltoztatta a tér jelentőségét a hadműveletben.

Korábban a különálló csoportosításokban levő csapatok együttműködésének meghatározott határai voltak. Ezeket a gépesítés jelentősen kiszélesítette. Ezért ami régebben lehetetlen volt a korszerű körülmények között elérhetővé vált.

1866-ban a szétbontakozott porosz csapatok szárnyhadtestei 400 km távolságra voltak egymástól. A koncentrikus manőver során Königrätz-nél 4—5 km-re közelítették meg egymást, 12 nap alatt 125 km-t tettek meg, napi 10,5 km-es ütemmel.

1939-ben a szétbontakozott német csapatok szárnyai 800 km-re voltak egymástól.

A koncentrikus csapás végrehajtása során a két szárnyon levő csoportosítás (az egyik Pomerániából a másik Sziléziából támadott) a nyugati Bug vonalán 100 km-re közelítette meg egymást. A hadművelet 13 napja alatt összesen 600 km-t tettek meg, ami napi 50 km-es átlagos ütemet jelent.

Ugyanazon idő alatt tehát 1866-ban 125, 1939-ben pedig kb. 600 km-t tettek meg.

Így változott meg korszerű körülmények között a hadművelet kifejlésztésének üteme és ezt a motor széleskörű alkalmazása tette lehetővé.

A német—lengyel háború eseményei mutatták, hogy a korszerű páncélos és gépesített csapatok magasfokú mozgékonyasága lehetővé teszi a különálló csoportosítások rövid idő alatti egyesítését a döntő pontokon és ezzel elérhető azok legszorosabb együttműködése.

A háború bizonyította, hogy a légifölény lehetővé teszi a váratlan csapások végrehajtását. A híradás új eszközei biztosítják a szilárd vezetést és a különálló csoportok együttműködését. Ilyen körülmények között a külső vonalakon folyó hadművelet új lehetőséget kap gyors és határozott manőverek végrehajtására az ellenség szárnyára és hátába.

A légideszant az ellenség hátában a döntő helyeken kétoldalú átkarolást hajthat végre, amely döntő szerepet játszhat az arconal bezárásában és végeredményben az ellenség teljes bekerítéséhez vezet.

A belső vonalon levő fél elveszti mindazokat az előnyöket, melyek korábban helyzetéből eredtek. A szétbontakozás végrehajtásához szükséges tér kisebb lesz, hadműveleti bázisa szűkül, az utánszállítás lehetőségei korlátozódnak. Ez a korábbiaknál jelentősebb mértékben megnöveli részére a veszélyt — különösen a levegőből — leköti mozgékonyaságát és jelentős veszteségekhez vezet.

A belső vonalon ilymódon nagyon nehéz körülmények között kell küzdeni az időért és feltartani az ellenség különböző támadó csoportosításait. Összességében tehát a belső vonalon levő félnek hosszú és véres küzdelmet kell folytatnia a döntő győzelemért. A belső vonalon levő fél manőverezési lehetőségei rendkívül korlátozottak. Pontosan ez a tény teszi lehetővé a támadó részére, hogy a külső vonalakon mind közelebb hozza szárnyait és végül teljesen bezárja az ellenséget a bekerítés gyűrűjébe.

Természetesen a külső vonalakon történő tevékenységekhez erőkből és eszközökben megfelelő fölény szükséges. Lengyelországban ez volt az egyik döntő tényezője a fasiszta támadás sikerének.

Egy dolog világossá vált: a bekerítésre és megsemmisítésre irányuló határozott hadműveletek új lehetőséghez jutottak. A megsemmisítés hadászata új feltételeket kapott elképzeléseinek döntő határozott megvalósításához.

A német—lengyel háború jelentősége abban van, hogy ezt kézzelfoghatóan bebizonyította.

E háborúban a megsemmisítés hadászata olyan formákban nyilvánult meg, amelyek minőségi tartalmukat illetően jelentős mértékben különböznek az eddig ismertektől. Ez a jelenség beható vizsgálatokat követel.

A német támadás féllkör alakú arcvonalaról kezdődött, amelynek kiterjedése elérte a 800 km-t. Az egyes hadseregek között különböző nagyságú hézagok voltak: a 3. és 4. hadsereg között — 200 km, a 4. és 8. hadsereg között 300 km. A hadművelet koncentrikus kifejlődése során az arcvonal állandóan rövidült. A hadjárat a Lvov, Breszt-Litovsz, Belosztok vonalon fejeződött be, összesen 400 km-es arcvonalon, vagyis fele akkora, mint amilyenről a támadás elkezdődött.

Erre az arcvonalra a csapatok a hadművelet 16. napján érkeztek ki (bár ezen a vonalon néhány pontot már korábban elértek).

Ha Poznantól Varsón keresztül Breszt-Litovszkig húzunk egy képzeletbeli vonalat, mint hadászati tengelyt, akkor itt a hadművelet általános mélysége eléri az 500 km-t.

Összességében tehát szeptember elsején a lengyelek mindössze 150 km-re voltak Németország fővárosától (Poznan—Berlin vonal), és 16 nap múlva már 150 km-re voltak a saját fővárosuk mögött (Varsó—Breszt-Litovszk vonalán).

Ez azt jelenti, hogy az arcvonal 500 km-t mozdult el és egyben azt is jelenti, hogy a hadművelet kb. 30 km-es napi ütemben fejlődött ki.

Az alapvető irányokban az előretörés 25—30 km-t ért el. A gyorscsapatok a siker kifejlődése során napi 50 km-t is megtettek.

Amikor szeptember 16-án a hadművelet megállt a 400 km-es kiterjedésű arcvonalon, a mélysége már meghaladta a szélességét.

Ez a fegyveres küzdelem teljesen új jelenség volt és világosan kifejezte a korszerű tevékenységek mély jellegét.

Eddig a támadás mindig egyenletesen, a gyalogság összefüggő arcvonallal mozgott előre és a birtokba vett területeket teljesen megtisztították az ellenségtől. A gyalogság hátában csak a körülzárt erődök maradtak.

Jelenleg a támadás előremozgását különböző irányokban előretörő gyors csapatok ékei határozzák meg, amelyek az ellenálló támpontokat messze maguk mögött hagyják.

A lengyelországi hatalmas küzdelem ebben a viszonylatban is a mély hadművelet új jelenségét tárta fel.

Szeptember 16-án a küzdelem 185 000 m² nagyságú hatalmas területen folyt. Az ellenállás támpontjai 500 km mélységben kb. öt védelmi vonalon voltak lépcsőzve.

Az első vonal a tengerparttól Poznanig terjedt, amelyet a német csapatok gyorsan elfoglaltak.

A második Kutno körzetében volt, ezt a németek bekerítették.

A harmadik Varsó körül alakult ki.

A negyedik Lublin körzetében volt

Az ötödik, a hadművelet végső szakaszán, Lvov, Breszt-Litovszk—Belosztok vonala.

Rajtuk kívül különböző helyeken még nagyszámú, kisebb jelentőségű ellenállási góc alakult ki.

A háború a nagymélységű teljes („totális”) megsemmisítés hadműveletének képe volt és végeredményben a bekerítő ütközetek sorozatát foglalta magába.

A nagymélységű tér különböző helyein keletkezett bekerítésre és megsemmisítésre irányuló ütközetek rendszere igen jellemző a mély hadművelet új formáira. Ez ma már egyértelmű az ellenség részekre darabolásával, amely annak eredményeképpen jelentkezett, hogy az erők és eszközök lehetőségüknek és gyorsaságuknak megfelelően egyszerre a védelem teljes mélységében kerültek alkalmazásra, vagyis mély hadműveleti feladatokat kaptak.

Ez volt az új mély hadművelet első gyakorlati megvalósítása és ebben van a német—lengyel háború jelentősége a hadművészet története szempontjából.

De vajon helytállóak-e a német—lengyel háborúval kapcsolatos következtetések?

A győzelmet a németek olyan ellenséggel szemben érték el, amelynek ereje és technikája nem volt velük azonos szintű. A küzdelem olyan szinten folyt, amely nem volt korábban előkészítve megerősített vonalakkal és nagyon kevés lehetőség volt az állóháborúra.

Helytállóak lesznek-e a nagymélységű küzdelem új formái olyan körülmények között is, amikor egyenlő erejű és technikájú ellenfelek állnak szemben, a határokon megerősített körletek lesznek és a mélységben a megtámadott fél jelentős tartalékokkal rendelkezik? A történelem erre a kérdésre még nem adott választ. Ezért várjuk bizonyos türelmetlenséggel a már több mint féleve folyó nyugateurópai háború újabb eseményeinek kibontakozását, amelyek minden bizonnyal a hadművészet fejlődésének új útjait, az európai háború új magasabb lépcsőfokát fogják jelenteni.

TRIANDAFILLOV V. K.

Vlagyimir Kiriakovics Triandafillov (1894—1931) a polgárháború részvevője, a Szovjetunió Kommunista Pártjának 1919-től tagja. 1924-ben elvégezte a Vezérkari Akadémiát, 1926—1931-ig a Vezérkar Hadművelési Főnökségének vezetője. Közben 1928—1929-ig hadtestparancsnok. Légszerencsétlenség következtében halt meg.

Fő munkái: „A nyugati és délnyugati frontok együttműködése a Vörös Hadseregnek a Visztula irányában folytatott nyári támadása idején 1920-ban”, „Háború és forradalom” (1925), „A Vörös Hadsereg perekopi hadművelete”, „A polgárháború 1918—1921” (1928), „A korszerű hadseregek hadműveletének méretei” (1926), „A korszerű hadseregek hadműveleteinek jellege” (1929).

A korszerű hadseregek hadműveleteinek jellege

Triandafillov V. K. „A korszerű hadseregek hadműveleteinek jellege” c. munkája két részből áll. Az első részben a korszerű hadseregeket jellemzi, a másik részben ezek hadműveleteit tanulmányozza. Az alábbiakban a munka második részének főbb részleteit ismertetjük. Első kiadása 1929-ben jelent meg.

A szerző a haditechnika, a gazdaság és a korszerű hadseregek szervezése és állományának vizsgálata alapján ismerteti a jövő háborúja hadműveleteinek várható jellegét és méreteit, kifejlődésük jellemzőit, az anyagi bázistól és a küzdelem eszközeinek változásától függően. Figyelembe véve az iparnak az első 5 éves terv során történt fejlődését és ennek kihatásait a hadsereg fejlesztésére Triandafillov nemsokkal halála előtt megkezdte munkájának átdolgozását, azonban befejezni már nem tudta.

HADMŰVELET

Csapástmérő hadsereg

A főirányban támadó csapástmérő hadseregnek, mint például a németek jobbszárny hadseregei, amelyek 1914-ben Belgiumon keresztül a Marne irányába támadtak, vagy 1920-ban a Visztula irányába folyó támadásnál a Vörös Hadsereg jobbszárnyán támadó hadseregek, olyan szervezést kell kialakítani, amely lehetővé teszi, hogy saját erejükkel több egymásutáni hadműveletet hajtsanak végre. A hadseregnek olyan eszközökkel kell rendelkeznie, melyek lehetővé teszik részére az ellenség ellenállásának leküzdését a hadművelet kezdetén és további folyamán.

A lövészegek, a lefogás kiegészítő eszközei, a légierő és kiegészítő csapatok létszámának összhangban kell lennie a hadsereg előtt álló várható feladatokkal. A szervezetszerű állománynak minden körülmények között biztosítani kell a harcászati sikert, az adott hadműveletben.

A nagymélységű hadműveleteknél mindig számítani kell a helyzet gyors változására, az ellenség megerősödésére, arcvonalsűrűségének növekedésére és a támadás irányába több hevenyészett és előre elkészített megerősített állás megjelenésére. A csapástmérő hadseregnek már a kezdetétől rendelkeznie kell mindazokkal az eszközökkel, amelyek lehetővé teszik részére, hogy idővesztés nélkül megszervezze a csapást, a hadművelet folyamán kialakuló bármilyen lehetséges helyzetben. A határozott célú hadműveletekben mindig számítani kell az ellenség főerőivel való összeütközésre. Ezek az erők már a hadművelet kezdetén a támadó előtt lehetnek, de megjelenhetnek előtte a hadművelet folyamán is nagy átcsoportosítás eredményeként, melyet vasúton, gyalog, vagy gépkocsiszállításal hajthatnak végre.

A hadsereg lövészegeit olyan számításal kell szervezni, hogy harcban a hadsereg képes legyen elégséges sűrűségű támadó csoportosítást képezni.

A lövészadosztály és hadtest maximális gyalogsági lehetőségeiből kiindulva a lövészhadtest szélességi kiterjedése találkozóharcban és hevenyészett védelem elleni támadásnál nem lehet 10 km-nél több. Előkészített védelem ellen a szélesség 4,5—6 km lehet.

Ha az ellenség védelmének hadműveleti áttörése 25—30 km szélességben történik, a csapástmérő hadsereg első lépcsőjében rendszerint három—négy lövészhadtest helyezkedik el.

A gyalogság első lépcsője a korszerű harcban nagy veszteségeket szenvedhet és gyakori váltása, pihentetése válhat szükségessé. Emiatt a második és harmadik lépcsőben legalább az első lépcső felével, vagy egyharmadával egyenlő számú hadosztálynak kell lenni.

Ilyenformán a csapástmérő hadsereg lövész magasabbegységeinek száma 12—18 lövészadosztály lehet. A fennakadás nélküli vezetéshez ezért elkerülhetetlenül szükséges, hogy a hadsereg állományában (főleg az első lépcsőben) négy hadosztályos hadtest is legyen.

Számításaink szerint egy három hadosztályos hadtestnek, amely találkozó ütközetben csapástmérő feladatot hajt végre négy tüzér ezredre van szüksége. Az ellenség előkészített védelme elleni támadásnál ezt 6—7 ezredre kell növelni. Ezért minden első lépcső hadtestet meg kell erősíteni négy tüzérezreddel és ezenkívül a hadsereg eszközeinek lehetővé kell tenni, hogy előkészített védelem elleni támadásnál valamennyi, de legalább is a legfontosabb feladatot ellátó hadtestet 6—7 tüzérezreddel megerősítse. Ez a megerősítés harckocsi egység is lehet. Ebben az esetben egy harckocsizászlóaljzat vehetünk egy tüzérezred helyett.

Ilyenformán a négy-öt lövészhadtestből álló csapástmérő hadseregnek 4—5 tüzéradosztály (16—20 tüzérezred) és 8—12 harckocsi zászlóalj szükséges.

Figyelembe véve, hogy a hadseregnek az erők csoportosítására vonatkozó végső elhatározást az ellenségre való felzárkózás előtt két menetnap távolságra kell meghozni, olyan felderítő eszközökre van szüksége, amelyek időben képesek biztosítani az ellenségről a szükséges adatokat. A hadseregnek annyi felderítő repülő kell, amely lehetővé teszi legalább a napi háromszori felderítést, beleértve az éjszakai repüléseket is. Ennek alapján a csapástmérő hadseregnek legalább két felderítő repülő század kell.

De kizárólag a légi felderítésre nem lehet támaszkodni. Először is a repülés nagyon függ az időjárástól, másodsor a repülő sem lát mindent pontosan. Az angol és francia légierő pl. 1918-ban nem tudta felderíteni a márciusi támadás előtti nagy német csapatösszevonásokat annak ellenére, hogy a felderítő repüléseket kis kivétellel naponta rendszeresen végrehajtották. A hadsereg parancsnoka ezért a légifelderítés mellett megbízható földi felderítést is szervez.

A hadsereg sávjának szélessége kb. 50—100 km. A megbízható felderítéshez ilyen arcvonalon a hadseregnek rendelkeznie kell egy-két (repülőekkel és gyorsjáratú harckocsikkal megerősített) lovashadosztálynal.

A csapástmérő hadsereg légvédelme a csapat légvédelmi eszközök mellett még legalább négy-öt vadászipülő századot is követel. Ezenkívül a mélységben levő legfontosabb pontok védelmére (kirakódó állomások, repülőterek, hidak stb.) speciális légvédelmi eszközökre van szükség. Minimálisan egy-két légvédelmi osztályt kell számítani minden védendő pontra.

A lehetséges vízi akadályok leküzdése megköveteli, hogy a hadsereg állományába pontos egységeket is osszanak be, hadtestenként legalább egy nehéz híddal. Az összeköttetés biztosítása jelentős mennyiségű híradó csapatot is követel.

A csapástmérő hadsereget megerősíthetik könnyű és nehéz bombázó repülőekkel is. Létszámuk kettő-három légidandár lehet.

A csapástmérő hadsereg vegyi harceszközökből is kaphat megerősítést. Ezek általában a főparancsnokság kezében vannak és esetenként rendelik őket alá a szükségletnek megfelelően.

Az előbb említett számok természetesen nem abszolút jellegűek és nem vonatkoznak minden esetre. A hadsereg feladatainak jellege, a saját és ellenséges csapatok minősége, a terep körülményei és a helyzet más adatai minden esetben módosítják ezeket a számvetéseket. Egy azonban világos: a hadsereg állományát nem lehet egyik, vagy másik előljáró kívánalmi alapján megállapítani. Ez a munka gondos számítást követel.

Azok az országok, melyek nem rendelkeznek a szükséges technikai eszközökkel, a csapástmérő hadseregek szervezésének kialakításánál, korlátokba ütköznek. Az eszközök hiánya arra kényszeríti őket, hogy az arcvonal kilométerenkénti sűrűség normáját szállítsák le, illetve technikai eszközökkel csak a legfontosabb hadtesteket lássák el a második vonalbeli hadtestek és hadosztályok rovására. Az ilyen hadseregekben, a rendelkezésre álló harckocsikat tüzéséget és harci repülőket intenzívebben fogják alkalmazni, de ezek gyorsabban is fognak elhasználandni.

Ily módon a támadó gyalogság is nehezebb körülmények között lesz kénytelen harcolni. Jól kiképzett és magas erkölcsi fokú gyalogság még így is sikereket érhet el, különösen hevenyészett védelem és nem kellően harcképes ellenség ellen. Veszteségei természetesen nagyobbak lesznek, mint a technikailag jól ellátott hadseregekben. A sikertelen és elakadt rohamok arányszáma nagyobb lesz. Azok a hadműveletek, amelyekben nélkülözni fogják a technikát, véresebbek lesznek és az élőt elpazarolják.

Menet az ütközethez

Napjainkban már idejüket múlták azok a nagy gyalogmenetek, melyeket ez előtt a hadsereg a hadműveleti szétbontakozásáig végrehajtott. Ma a mozgásokat főleg vasúton hajtják végre. A hadművelet folyamán

azonban a hadsereg most is nagy mozgásokra kényszerül. Találkozó ütközet esetén például bármilyen közel választják is ki az ellenséghez a hadművelési szétbontakozás körzetét, az ellenség főerőivel való megütközésig mindig végre kell hajtani kisebb-nagyobb meneteket, különösen a háború kezdetén. Védelemben levő ellenségre való támadásnál, amikor a hadművelési szétbontakozás a védőállások közvetlen közelében történik, erre nincs szükség.

A következő hadműveletekhez azonban a hadművelési szétbontakozást menetekkel kell végrehajtani és a szünet nélküli csapás érdekében egyidejűleg kell végrehajtani a csapatok egész tömegével. Az ilyen hatalmas átcsoportosítások végrehajtása korszerű viszonyok között, a csapatok nehézkes szervezése és a megnövekedett légi veszély mellett, rendkívül megnehezedik.

Az átcsoportosítás amikor a hadsereg jelentős tüzérséggel és harcokocsikkal rendelkezik bonyolult folyamat. Fontos probléma a menetsáv szélességének meghatározása, ami több tényezőtől függ. A gyors és biztos mozgás, pihenőhelyek és a helyi beszerzési lehetőségek célszerű és helyes kihasználása, valamint a manőverezési szabadság megőrzése érdekében a menetsávot a lehető legszélesebbre kell kijelölni. Minél szélesebb lesz ez, annál kisebb menetszlopokat lehet szervezni, gyorsabb lesz a menetmanőver, könnyebb elrejtetni a csapatokat a légi figyelés elől, nyugodtabbak lesznek a pihenés körülményei, több élelmet és különösen takarmányt lehet a helyszínen találni — következésképpen kevesebb utánszállításra lesz szükség. A széles arcvonalon történő mozgás nagyobb lehetőségeket ad az ellenség szárnyainak átkarolásához és megkerüléséhez. A nagyon széles arcvonalra való törekvés azonban a csapatok támadó erejének teljes elvesztéséhez vezethet. A kedvező mozgási és nyugvási körülményekre való törekvés olyan hadművelési kordon kialakulásához vezethet, amely semmiféle támadó feladatot végrehajtani nem képes. A csapatok menetének megszervezésénél meg kell találni azt a sáv szélességet, melyből idővesztés és felesleges átcsoportosítások nélkül gyorsan és könnyen lehet a támadási sávba átmenni.

Az előzőekben már említettük, hogy előkészített védelem 25—30 km-es arcvonalon történő áttöréséhez 3—4 lövészhadtestre van szükség, 16—20 tüzérezreddel, és 8—12 harcokocsizászlóaljval. A csapatok ilyen tömegének előrevonása a hadművelet körzetébe stabil arcvonal mellett nem okoz különösebb nehézséget. Részenként lépcsőzve néhány nap alatt megtörténhet. Nehezebb megszervezni az előrevonást, találkozó ütközetkor, vagy az egymás utáni hadműveletek közötti időszakban, amikor a hadsereg arcvonala egyidejűleg mozgásban van.

Találkozó ütközet esetén, valamint az új hadművelési szétbontakozás körzetébe való menet folyamán, nemcsak a menetsáv, hanem az ütközet kibontakozásának arcvonala is jelentősen szélesebb lehet annál az arcvonalnál, amelyen a rohamra szétbontakozik a gyalogság és a tüzérség főereje a harcokocsikkal. A csapástmérő hadsereg állományába szélesebbkörű tevékenységek érdekében lehetséges öt-hat hadtestet is beosztani. Ebben az esetben a hadsereg a helyzettől függően 1—2 hadtest részére kisegítő feladatot adhat, míg a többiek a tüzérség és harcokocsik zömével a főirányban támadnak.

Tételezzük fel, hogy a fent feltüntetett számú tüzérséggel és harcokocsikkal rendelkező hadsereg 5 hadtestből áll. Találkozó ütközet esetén ez a hadsereg elegendő tüzérséget tud létrehozni, ha 50 km-nél szélesebb arcvonalon bontakozik szét (hadtestenként átlagosan 10 km.) De az ellenségtől 1—2 menetnap távolságra a menetsáv szélessége sem lehet 75 km-nél szélesebb. Ilyen körülmények között az előremozgás alatt a hadtestek sávhatárainak fokozott szűkítésével elérhető a szükséges norma (50 km) Az ellenségtől távol 3—4, vagy több menetnap távolságra a menetsáv szélessége már több lehet és elérheti a 90—100 km-t. Ennél szélesebben már nem célszerű meghatározni még az ellenségtől jelentős távolságra történő menet esetén sem. Az ilyen kiterjedésekben történő mozgás (90—100 km) a hadseregnek maximális lehetőségeket biztosít a menethez, a nyugváshoz és ugyanakkor lehetővé teszi a hadseregpáncsnok részére a sávon belül a manőver megszervezését és a megfelelő csoportosítás létrehozását.

Az ellenségtől 3—4, vagy több napi menettávolságra, szükségtelen egy útvonalon a csapatok nagy tömörülését létrehozni, hanem a hadsereg sávjában az összes megfelelő utat fel kell használni a mozgásra.

A hadsereg menetrendjének felépítése 100 km széles menetsávban történő mozgásnál még a mi nyugati hadszínterünk körülményei között sem jelent különösebb nehézséget. A Pripjatytól északra, vagy délre, de különösen a Nyeman, Rovno, Kamenyec—Podolszk vonalától nyugatra levő körletben az arcvonal minden 5—7 km-en található út, tehát 100 km szélességben minden hadosztály kaphat legalább egy utat. Igaz, hogy ezek jelentős része dűlőút (mezei út) lesz és a hidak javításra fognak szorulni, azonban a kelet-európai hadszíntéren más választás nincs és nehéz mozgási körülményekre kell számítani. A különösen kedvezőtlen körülmények között mozgó hadtestek esetleg kénytelenek lesznek már az ellenségtől jelentős távolságra csak két utat használni, vagyis egy úton két hadosztályal menetelni.

A lóvontatású tüzérséget a hadosztályokkal együtt kell meneteltetni. A hadseregpáncsnoknak a hadművelési felépítésre vonatkozó végső elhatározásig, a megerősítő tüzérséget a menet idejére a hadtestek között (4—5 tüzérezred egy hadtestre) szét kell osztani.

A hadtest három menetvonalon történő mozgása esetén mindhárom hadosztályal egy-egy tüzérezred menetel, míg a negyedik külön lépcsőben mozog a legjobb úton.

A harcokocsik mozgása önálló oszlopokban történik. A harcokocsikat a kirakó állomásig, vasúton szállítják, innen teherautókon, vagy lánctalpon (a gyorsjáratú harcokocsik) két-három napos ugrásokkal mozognak a csapatok után. A műszaki és pontonos egységek a hadtestpáncsnok alárendeltségében önálló lépcsőkben menetelnek. A hadtest hadtápot a hadtest összes útjára egyenlően szét kell osztani.

A hadtest három úton történő menete esetén minden oszlop hossza a biztosító csapatok élétől számítva elérheti az 50 km-t. (a lövészhadosztály harcoló egységeinek mélysége egy tüzérezreddel — a biztosító egységek élétől 25 km lehet. A hadtest, vagy a hadosztály 4 tüzérezrede — 3 km. A hadosztály hadtápok 11 km körül. A harcoló egységek és a hadosztály hadtáp össz mélysége kb. 38 km. A hadtest hadtáp kb. 35 km. Három hadosztály közötti elosztásnál minden útvonalra még 12 km-t kell számolni, így összesen eléri az 50 km-t. Az oszlopok egységei közötti távköz az álta-

lános számvetésbe be van számítva). Az ellenség közelében, amikor a hadtestek két útvonalon történő mozgásra kényszerülnek, két hadosztály menetrendje változatlan marad, a harmadik hadosztály tüzéség nélkül külön lépcsőbe kerül a hadtest hadtáp mögé és ott mindkét utat használhatja. Az eddig vele menetelő tüzéség az elöl levő egyik hadosztályhoz csatlakozik és a továbbiakban ott menetel.

A menetrend mélysége ilyen felépítésben elérheti a 65—70 km-t is. Természetesen szó sem lehet arról, hogy a csapatok éjjel és nappal mind egyidejűleg mozogjanak. A különböző lépcsőknek a nap különböző idejében kell mozogniuk. Az ellenséghez közel levő egységek (az élhadosztályok és a velük levő tüzéség) túlnyomóan éjszaka mozognak. A hadosztály és hadtest hadtápok a nap első felében. A második lépcső hadosztályok vagy a nap második felében, vagy éjszaka, egyidőben az élhadosztályokkal. Ilyenformán az 50—70 km mély menetrend nem azt jelenti, hogy a menetvonalon ilyen hosszúságú menetoszlopok fognak tartózkodni. Ez csak az egész hadtest lépcsőzésének mélységét jelenti. Az egyidejűleg mozgó oszlopok jóval kisebb mélységűek lesznek.

A csapatok mozgását elrejtetni az ellenség légi felderítése elől természetesen nehéz lesz. Különböző rendszabályokkal (a nap különböző időszakában folytatott mozgással, az éjszaka teljes felhasználással) elfedhetők ugyan a mozgás méretei, de mindemellett a csapatok mély oszlopai ki lesznek téve az ellenség bombázó repülői tevékenységének. Ezért különös figyelmet kell fordítani a nappal mozgó oszlopok és a pihenő körletek légvédelmére. A hadtest légvédelmi eszközei lehetővé teszik egy tíz kilométer széles és ugyanolyan mély körlet egyidejű oltalmazását.

Ha a csapatok légvédelmét (éjszakai menet után) a csapatlégvédelmi géppuskák és a különleges állványokra szerelt tábori ágyúk látják el, akkor csupán a hadosztály és hadtest szállító lépcsőket lehet oltalmazni (a fogatok legnagyobb nappali összpontosítási körletét). A második lépcső és ezek hadtápjai, valamint a hadsereg hadtápok oltalmazását kiegészítő légvédelmi tüzer eszközökkel kell végrehajtani. Ezeknek mennyisége minden esetben az oltalmazandó körlet jellegétől és az ellenség repülőinek aktivitásától függ. A legfontosabb és fedetlen utak oltalmazására rendszerint még egy légvédelmi tüzerosztály válhat szükségessé.

A kirakodó és elosztó állomások körletét mozgó légvédelmi tüzéséggel kell oltalmazni. A vadászipülők csak meghatározott időszakokra és korlátozott körletre kapnak oltalmazási feladatokat még abban az esetben is, ha a hadseregnél négy repülőszázad van.

A vadászipülőknek minden erejükkel a hadsereg közvetlen szétbontakozását kell oltalmazni, ami nagyobb részt nappal fog végrehajtásra kerülni.

A támadó hadsereg, melynek mindkét szárnya a szomszédok szárnyaihoz csatlakozik, rendszerint úgy fog mozogni, hogy oszlopainak élét egyvonalban lesz. Ez lehetővé teszi, hogy az egész arcvonal szélességében lekösse az ellenséget. A szárnyon támadó hadtestnél célszerű lesz az oszlopokat hátrafelé lépcsőzni (6—8 km-t számolva hadtestenként). Így lesz legjobban biztosítható a nyitott szárny lezárása és az ellenség lekötött egységeinek fokozatos megkerülése.

Az ellenség hadműveleti elhelyezkedésének mélyebb és határozottabb megkerüléséhez, a támadó hadsereg külső szárnya mögött néhány második lépcső hadtestre van szükség.

A hadsereg egészének napi menetteljesítménye 15—20 km körül van. Ezen belül az egyes oszlopok menetteljesítménye 25—30 km lehet.

Az arcvonal szükséges sűrűségéről és az ütközethez történő előrevonás rendjéről itt közölt adataink teljes mértékben indokoltak és a korszerű fegyverzetből, illetve a korszerű hadseregek sajátosságaiból adódnak.

Azok a hadseregek, melyek nem értik meg ezeket és nem készülnek fel a tömeges csoportosításban vívott küzdelemre, nem számíthatnak győzelemre a jövő háborújában. Sorsuk hasonló lesz a régi orosz hadsereg szomorú sorsához. Gyenge arcvonallal és üres kézzel lehetetlen legyőzni a géppuskákkal megtüzelt nagymélységű védelem ellenállását. A nem eléggé sűrű arcvonallal indított támadó hadművelet kifulladás és elakadás az ellenség új erőinek megjelenésekor.

Az ütközet kibontakozása és lefolyása

A hadseregarancsnoknak még jóval az elővéd harcbalépése előtt elhatározásra kell jutnia az erők és eszközök csoportosítására vonatkozóan. Ezt lényegében az ellenségtől már két napi menettávolságra meg kell határozni. Erre az időre a hadseregarancsnoknak elhatározásra kell jutni a főirányt illetően és ennek megfelelően kell szabályozni a menetrendet. Döntenie kell, hogy a hadtestek oszlopvonalban, éllel egy magasságban meneteljenek-e, vagy a menetrend valamelyik szárny irányába lépcsőzött lesz-e, vagy ék formájú? A hadtesteket annak megfelelően kell mozgatni, hogy arcból kíván-e csapást mérni, meg akarja-e kerülni az ellenséget? A későbbiek során semmiféle jelentékeny változtatást nem lesz képes eszközölni.

Magától értetődik, hogy az elhatározás alapvetően meghatározza a hadsereg csoportosítását és az ütközet kibontakozásának rendjét, ezért a hadseregarancsnoknak időben gondoskodnia kell a felderítésről. Ezt úgy kell megszervezni, hogy legalább két napi menettávolságra előre tudjon megbízható adatokat szerezni. A korszerű légierő természetesen gyorsan kaphat adatokat, de tiszta képet csak a földi felderítés tud adni. Hogy ez időben biztosítható legyen, a hadsereg lovasságot 3—4 napi menettávolságra előre kell dobni. (A szovjet „Harcászati Szabályzat a lovasság részére” III. rész. 1927., a hadsereg lovasság 100 km-ig történő előremozgásával számol.)

A hadseregarancsnok elhatározása az erők végleges csoportosítását, a fő és másodrendű csapások irányait, az első és második lépcsőben levő hadosztályok számát, tüzéség elosztását, a harcokci zászlóaljok körletének kijelölését foglalja magában. A főcsapás irányában az arcvonal minden két-három kilométerére egy hadosztály szükséges; a kisegítő irányokban a hadosztály 8—10 km-ig terjedhető szakaszt kaphat. Még abban az esetben is, ha a támadás sávja csak 25 km-es kiterjedésű lesz, nyolc hadosztály szükséges. A kisegítő irányba 20—25 km-es arcvonalra még két-három hadosztály kell, tehát összesen 10—11 gyaloghadosztály szükséges. A fennmaradó 4—5 gyaloghadosztályt várakozási körletben kell elhelyezni. A főcsapás irányában a harc első napján arcvonalkilométerenként legkevesebb 30 löveget kell alkalmazni. Ebben az irányban minden első lépcső

hadosztályt meg kell erősíteni egy tüzérezreddel. A kisegítő irányokba tevékenykedő hadosztályok tüzérségi megerősítést nem kapnak csak a saját rendszeresített tüzérséggel tevékenykednek. Legfeljebb néhány közülük esetleg megerősíthető a hadtest tüzérségének rovására. A többi tüzérség összevonásra kerül. A hadseregparancsnok a saját kezében tartott tüzérséggel, harcokocsikkal, vegyi eszközökkel, a második lépcső hadosztályokkal és a repülőekkel gyakorol befolyást a hadművelet menetére.

Az ütközet második és harmadik napján az ellenség több irányban védelembe mehet át. Találkozó ütközetben általában csak hevenyészett védelemmel találkozhatunk, azonban az egyszerű géppuskafészek is annyira megerősíthetik a védelmet, hogy újabb tüzérség alkalmazása válik szükségessé. Készen kell lennünk arra, hogy a tüzérségi tűz sűrűségét a csapástmérő hadtestek arcvonalán késedelem nélkül 45—60 lövegre emeljük egy arcvonal kilométeren, majd a csapástmérő hadtestek arcvonalán a harcokocsikat előrevonva a hadtesteket megerősítsük.

A harcokocsikat azoknak a hadtesteknek körzetébe kell irányítani, amelyek a harcokocsik számára kedvező terepen tevékenykednek. A harcokocsikkal megerősített hadtestek viszont tüzérségük egy részét átadhatják a harcocszi megerősítést nem kapott szomszédaiknak. A hadművelet időtartamát általában 5—10 napra tehetjük. A harcokocsik szünet nélkül csak két napig lesznek képesek tevékenykedni, ezután 2 nap pihenő szükséges a műszaki szemléhez, javításokhoz. Ezért ha a harcokocsikra nemcsak az áttörésnél van szükség, hanem a hadművelet további menetében is, a harcokocsizászlóaljkat úgy kell szétosztani, és előrevonni, hogy biztosítható legyen az első lépcső harcokocsizászlóaljok kétnaponkénti váltása.

Ami a hadseregparancsnoknál maradó 4—8, esetleg 10 tüzérezredet illeti, ezek helyes elosztásával a hadseregparancsnok mindig képes lesz a tüzérségi tűz sűrűségét a főcsapás irányában arcvonalkilométerenkénti 45—60 lövegre növelni. Az egyes hadtestek, illetve hadosztályok arcvonalán esetenként még magasabb sűrűséget is lehet létrehozni a tüzérség megfelelő csoportosításával. A repülőeknek a szétbontakozás kezdetéig készen kell állni az új repülőterekről való bevetésre. Ezek a repülőterek nem lehetnek távolabb az arcvonaltól 25 (csapatrepülő), illetve 30—35 km-nél (hadsereg repülő).

A felderítésről már korábban beszéltünk. A harcba kerülő csapatok érdeke az ütközet körzete felett részletes és rendszeres felderítést követel. Ezért a csapatlégierő az ütközet kibontakozásától annak befejezéséig az ellenség mélységében 15—25 km-nél mélyebben nem fog tevékenykedni. Ha az ellenség gépesített egységekkel és lovas magasabbegységekkel rendelkezik az adott szakaszon, akkor a csapatrepülőket célszerű 50—80 km mélységig alkalmazni (ez a gépesített csapatok és a lovasság egy papi menettávolsága). Az ütközet első napjától figyelmet kell fordítani mindazokra az utakra, amelyeken a hadászati tartalékok beérkezhetnek. Különösen fontosak a vasutak, csomópontok és állomások, jelentős műutak és olyan körzetek, ahol a tartalékok jelenlétét már korábban ügynöki felderítéssel, vagy más módon megállapították. Amíg a csapatparancsnokok figyelme teljes egészében az ütközet körzetében levő ellenségre irányul; addig a hadsereg — és a front vezetésének fő figyelmét az ellenség

hadtápterületére kell irányítani, hogy időben felfedezhesse az ellenség új erőinek megjelenését. Ez a felderítés a hadászati felderítők rendszeres repülését a maximális hatótávolság mélységéig megköveteli.

A vadászrepülők a harc kezdetétől erőkifejtésüket a csapástmérő csoportosítás és különösen ennek tüzérsége szétbontakozásának biztosítására helyezik. A csapástmérő csoportok mozgásának időszakában meg kell teremteni a feltétlen légi uralmat a kijelölt körletek felett. A légierő azonban nem tudja az állandó légi fölényt hosszú időn keresztül megtartani a széles arcvonalon. Ezért csak fontosabb pontok, vagy olyan magasabbegységek oltalmazására fog feladatot kapni, amelyek a harci követelmények miatt kénytelenek lesznek nagy oszlopokban nappal menetelni. (Pl. új megerősítő tüzérség szétbontakozása; megkerülő menetek; harcokocsik átdobása és szétbontakozása; a hadtápterület fontosabb pontjai és a saját repülők repülőterei stb.)

A hadművelet első napján a bombázó repülők erőkifejtését az arcvonal közvetlen közelében felderített csapatokra és ezek közeli hadtápjaira irányítják. A harci repülők feladata — támogatni saját csapataink csapástmérő csoportosítását, ezek szétzúzásában. Legfontosabb célpontok az ellenség csapatoszlopai, különösen tüzérsége, majd a további napokon a tartalékok és csapathadtáp lesznek. Attól kezdve, hogy sikerült felderíteni új ellenséges csapatok beérkezését a hadművelet körzetébe, a harci repülők erőkifejtésüket ezekre a csapatokra helyezik át és kirakodó állomásaikat, oszlopaikat támadják a vasutakon és műutakon egyaránt.

A hadművelet mint már említettük körülbelül 5—7—10 napig tart. Ha a légköri viszonyok nem hatnak zavaróan, akkor ebben az időszakban naponta szükségessé válik a repülők intenzív munkája. Éppen ezért még abban az esetben is, ha megfelelő mértékben biztosítva van a légierő minden fajtájának alkalmazhatósága, a repülők személyi állományának igen feszített munkája szükséges, mely feszítettebb lehet, mint amit a repülő megterhelés normáiban előírtak.

A hadművelet kifejlődése nem lesz egyenletes az egész arcvonalon. A siker elérése különböző időben fog történni, hol az egyik, hol a másik szakaszon. Az egységek a harcban olyan mértékben fognak oldalirányban mozogni, hogy lehetővé váljék az ellenség szárnyának átkarolása, vagy megkerülése. Mindez elkerülhetetlenül az arcvonal széthúzódásához és a kezdeti sűrűség csökkenéséhez, a csapástmérő csoportosítás meggyengüléséhez vezethet a harc folyamán.

A német jobbszárny két hadseregének arcvonalszélessége (1914-ben) a Maas-tól a francia—belga határ irányában való előretörés folyamán mindössze 60 km volt. A hadműveleti sűrűség rendkívül magas — 2,5 km-ként volt egy gyalog hadosztály. A határmenti ütközetekben az arcvonal már elérte a 100 km-t és a hadműveleti sűrűség az első hadseregnél 5—6, a második hadseregnél 2,5 km-ként egy gyaloghadosztály volt. Csak az ütközet befejezése után, amikor a hadseregek arcvonala kiegyenesedett, csökkent le a kiterjedés 70—80 km-re.

A hadseregparancsnoknak a második lépcső hadosztályok alkalmazásával és részleges átcsoportosításokkal a hadművelet folyamán meg kell őriznie a csapatok elégséges töménységét a hadművelet főirányában.

A hadművelet időtartama és mélysége

A korszerű hadműveletben a siker csak igen lassan, hatalmas erőki-fejtés és megismételt rohamok eredményeképpen érhető el. Amikor mindkét fél csapatai 70—75 km mélységben lépcsőzöttek, alkalmazásukra legalább 2—3 nap szükséges. Egy tüzérezreddel megerősített, egy menetvonalon mozgó lövészadosztály szétbontakozásához a csapatok kiképzettségétől függően 4—6 órai idő szükséges. Az oszlopok hossza tüzéséggel együtt 23—26 km. A szétbontakozás sebessége a csapatok kiváló minősége esetén óránként 5 km (1 km = 12 perc). A gyengén kiképzett csapatoknál ez a gyorsaság az óránkénti 3 km-re csökken. (1 km = 20 perc). Tehát abban az esetben is, ha a hadosztálynak sikerült 2 oszlopra tagozódnia, a szétbontakozáshoz 2,5—3 órára van szükség.

A végső kibontakozás csak akkor érhető el, ha az ellenség ereje kimerül és összes tartalékait felhasználta. Találkozó ütközetben ez annyi időt vesz igénybe, amennyi a második, vagy — ha van — a harmadik lépcső hadosztályok ütközetbe vetéséhez szükséges. Ha olyan túlerejű ellenséggel alakul ki a harc, amely ugyanolyan csapástmérő csoportosításban mozog, mint a támadó, a második lépcső hadosztályok alkalmazásához legalább kettő-három nap kell. A két hadosztályból alakított oszlopok mélysége egy útvonalon 60—70 km, így általában három nap szükséges ahhoz, hogy a második lépcső hadosztály kijusson az élmagasabbegységek vonalához. Fokozott erőfeszítéssel a szétbontakozás befejezhető esetleg a második napon is. A szétbontakozás tehát túlerejű ellenséggel való megütközés esetén még a legkedvezőbb körülmények között sem érhető el 4—5 napnál korábban. Ha a csapatok gyengén vannak felkészítve és mozgékonyaságuk gyenge, ez az időtartam 1,2—2-szeresére növekedhet még abban az esetben is, ha a megfelelő erőfölény megvan. Ha a csapatok feltöltöttsége — különösen tüzéséggel — hiányos — a szétbontakozás határideje még jobban elhúzódhat. Az erők általános elégtelensége esetén pedig esetleg meg sem történik — a hadművelet kifulladás.

A hadműveletek ilyen hosszú időtartama nemcsak a találkozó ütközetekre jellemző, amikor hosszabb idő kell az oszlopok szétbontakozásához, hanem más esetekben is, mert a korszerű frontok jelentős mélysége ezt indokoltá teszi.

A hadsereg védelmének mélysége legalább 20—35 km lehet. A hadosztály mélysége 4—6 km, a hadtest tartalékok kb. 8—10 km-re helyezkednek el az arcvonaltól. A hadsereg tartalékok távolsága a peremvonalától 20—35 km lehet. Ha a védelemnek nagymennyiségű gépkocsiszállító eszköz áll rendelkezésére, a hadsereg tartalékok egy részét hátra lehet vonni 80—100 km mélységre is.

A harc kezdetben 25—30 km mélységben bontakozik ki. A harcászati mélység (8—10 km) leküzdésére két nap (kedvező körülmények esetén esetleg egy nap) szükséges, beleszámítva a szétbontakozást is. Ezalatt beérkezhetnek az ellenségnek az áttöréstől 25—40 km-re elhelyezkedett tartalékai is. Gépkocsi szállítás esetén még a 100 km távolságra levő tartalékok beérkezésére is számítani lehet. Ezek az erők a kiszorult erőkkel együtt új 6—8 km mély védelmet szervezhetnek. Az ütközet körzete így átlagosan 25—35 km mélységű lehet. Ennek leküzdésére 5—6 nap szükséges (a háború tapasztalatai szerint harc közben a csapatok napi előnyomu-

lása 5—6 km-nél nem több). Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az egységek naponta csak 5—6 km tesznek meg. Ellenkezőleg a hadosztályok és hadtestek többsége kénytelen lesz 30—40 km-t is megtenni ahhoz, hogy elérje az ütközetbevetés terepszakaszát. Ne feledjük, hogy a hadsereg menetrendjének mélysége eléri a 60—70 km-t. Az említett 5—6 km napi előrenyomulás a hadművelet kifejlődése ütemére vonatkozik, általában arcból való összeütközésnél. Csak különlegesen kedvező körülmények (az ellenség kis ellenállása, az ellenség szárnyába, vagy hátába való gyors kijutás, az ellenség erkölcsi szétzüllése) eredményeztek nagyobb előretörési ütemet.

A védő már a harc kezdetén rendszabályokat fog hozni megrohmozott csapatainak megerősítésére. Legfontosabbak ebből a szempontból a már korábban említett közeli tartalékok, de ide tartoznak a mélyebb tartalékok, sőt a más arcvonalról elvont csapatok is.

A hadművelet időtartama szoros összefüggésben van a védelemben megjelent új erők mennyiségével és beérkezésük ütemével. Ha a tartalékok beérkezése rövid idő alatt megtörténik és elégséges mennyiségben állanak rendelkezésre, a hadművelet hosszabb ideig tarthat. Napjainkban minden feltétele megvan annak, hogy a jövőben a hadműveletek időtartama növekedjen. A géppuskák mennyiségének növekedése, a gyalogsági fegyverek automatizálására való törekvés a jövőben jelentős mértékben emeli a hadosztály ellenállóképességét, szilárdítja a védelmet és növeli leküzdésének időtartamát. Az ellenség védelmének áttörése a jövőben még inkább bonyolulttá válik miután mindezideig nem sikerült megnyugtatóan megoldani a roham idején a gyalogságot kísérő lövegek kérdését.

Mindösszességében a védelem eszközeinek megerősödése a gyalogságot kísérő eszközök elégtelensége arra mutatnak, hogy a jövő hadműveletei hosszabbak és nehezebbek lesznek. Jellegüket tekintve ezek a hadműveletek a kelet-európai hadseregek rendelkezésére álló harckocsik jelenlegi mennyiségéből és más anyagi eszközükből kiindulva jobban fognak hasonlítani az 1918-as év lassan kifejlődő tevékenységéhez, mint a németek 1914-es, vagy a Vörös Hadsereg 1920-as manőverezésére. A védelem és a lefogás eszközeinek jelenlegi aránya arra mutat, hogy a sikertelen rohamok, az elakadt támadások és az eredménytelen, nagy veszteségekkel járó hadműveletek száma több lesz, mint a régi cári hadsereg volt a világháború folyamán. Csak a lefogó eszközök növelése, nagymennyiségű harckocsik alkalmazása, a csapatok széleskörű gépesítése eredményeképpen emelkedhet fel a hadművelet kifejlődésének üteme az 1914-es színvonalra.

A támadás arcvonalának szélessége

A milliós hadseregek arcvonalának kiterjedése és a védelem jelenlegi szilárdsága mellett, az ellenséget nem lehet keskeny szakaszon történő áttörésekkel szétzúzni. Az ilyen csapás ha mindjárt a teljes mélységre terjed is ki csak jelentéktelen ellenséges erőt érint. Azok az erők, amelyek az őrjátsági arcvonal más szakaszain vannak, valamint a nagymennyiségű tartalékok, amelyek a közeli és mélyebb hadtápterületeken helyezkednek el, érintetlenül maradnak. Ezek az erők nemcsak arra képesek, hogy a támadó csapatok előtt új arcvonalat létesítsenek, hanem arra is, hogy ellen-csapást indítsanak.

Napjainkban, amikor a vasutak szerepe a háborúban erősen megnövekedett és amikor lehetőség van arra, hogy 3—5 nap alatt az arcvonal gyenge szakaszára tíz-tizenöt hadosztályt nagymennyiségű tüzérséggel és speciális géppuskás egységekkel átdobjanak, a nagy áttörések végrehajtása rendkívül bonyolulttá vált. Ma az áttörés csak akkor járhat eredménnyel, ha sikerült lekötni az ellenség erőinek jelentős részét, ha a csapás iránya az áttörő csapatokat kedvező hadműveleti helyzetbe hozza az ellenség más arcvonalához viszonyítva és ha a csapásmérő csoportosítás kijut azokra az utakra ahonnan ki lehet fejleszteni a csapást az ellenség szárnyába és hátába.

Annak érdekében, hogy az ellenséget megfosszuk a tartalékokkal való manőverezés lehetőségétől, elengedhetetlenül szükséges, hogy az első csapás az adott arcvonalon levő ellenséges erőknek legalább a felét, de legkevesebb egyharmadát érintse. A roham szélességének ezért olyannak kell lennie, hogy a keletkezett áttörés felszámolása az ellenség erőinek másik felét, vagy egyharmadát követelje meg.

Egy csapásmérő hadsereg csak 25—30 km-es szakaszon képes eredményesen támadni. Ez a 400 km-es arcvonal viszonylatában tűszúrásnak számít. Az ilyen hadművelet pusztán korlátozott helyi célú lehet.

Ha határozott sikert akarunk elérni, a támadást legalább 150—200 km-es szakaszon kell végrehajtani és ennek érdekében csak az első lépésben félszáz, vagy ennél több hadosztályt kell szétbontakoztatni. A 150—200 km-es arcvonalon mért csapás az ellenség főerőiből kb. 15—20 ellenséges gyalog hadosztályt érinthet. (Feltételezve, hogy a fő hadszíntéren legkevesebb 40—45 hadosztály lesz.)

Az első csapás irányának helyes meghatározásával ezeknek az erőknek jelentős része szétzúzható. Ahhoz, hogy valamennyire is jelentős ellencsapást hajthassanak végre a hadművelet körletébe nem kevesebb, mint 15—20 gyaloghadosztályt kell átdobniuk azon a nagymennyiségű feltöltésen kívül, amelyre az első 20 hadosztály rendbehozatalához szükség van. Az ilyen óriási átcsoportosítás egy mindössze 60—65 gyaloghadosztállyal rendelkező hadsereg részére igen nehéz. A hadműveleti tartalékok ehhez nem elegendők. A szükséges 15—20 hadosztályt így az arcvonal más szakaszairól kell elvonni.

A csapás formái

Az arcvonalak jelenlegi kiterjedése mellett, amikor a küzdő hadseregek szárnyait a szövetségesek biztosítják, vagy azok semleges országra, esetleg a tengerre támaszkodnak, az első hadműveletek arcból mért csapásokkal fognak kezdődni.

Az áttörés tiszta formája a korszerű védelem szilárdsága és ellenálló képessége következtében nagy hadműveleti sikert nem ígérhet, még abban az esetben sem, amikor óriási túlerővel kerül végrehajtásra. Korszerű körülmények között a védő képes kivonni csapatainak alapvető tömegét az ilyen csapás alól és ezért az arctámadás kis eredménnyel jár és valami rendkívül hatalmas győzelem ilyen hadműveletben nem lehetséges. A nagy mélységre tervezett hadműveletek megkövetelik, hogy már az első hadművelet folyamán olyan vereséget mérjenek a védő csapataira, amely a támadó kezét szabaddá teszi a későbbiekben. Ezért nagy jelentő-

ségű az ellenséges csoportosításra mért csapások kombinációja, amikor különböző oldalról egymást keresztező irányban mérünk csapásokat azzal a céllal, hogy az ellenség adott csoportosítását harapófögöbe fogjuk, bekerítsük, elfogjuk, megsemmisítsük.

A korszerű hadseregek védelmének mai mélysége mellett a megkerülést és az átkarolást olyan mélyre kell irányítani, hogy az ne csak a védelem szárnyának egyszerű visszaszorítására vezessen. A nagyméretű csapásnak nemcsak közvetlenül a harcászati mélységet kell hogy átfogja, hanem az egész arcvonalat, a hadsereg tartalékokkal együtt, hogy az adott arcvonalon lekösse az ellenség minden erejét. Ezért a megkerülő céllal végrehajtott szárnycsapás mélységének legalább 35—50 km-t kell elérni. Végrehajtására négy-öt hadtestet kell kijelölni, megfelelő mennyiségű lovassággal és gépesített csapatokkal.

Azonban az ilyen mély megkerülés esetén sem kerülhetik el a csapatok az ellenséggel való frontális összeütközést. Ezért az átkarolást végrehajtó csapatok csapásmérő erejének megfelelő szinten kell lennie. A tüzérség és harckocsik állományát úgy kell meghatározni, hogy az biztosítsa az ellenség új, megszilárduló arcvonalának gyors leküzdését. A hadtesteknek mindenestre olyan mennyiségű tüzérségi eszközzel kell rendelkezniük, amelyek lehetővé teszik az ellenség ellenállásának megtörését találkozó ütközetben, vagyis olyan mennyiségű tüzérséggel, amely lehetővé teszi arcvonal kilométerenként legalább 30 löveg szétbontakoztatását. A megkerülést végrehajtó hadtest 2—4 harckocsizászlóaljjal is rendelkezzen.

Támadás széles arcvonalon

A nagy kiterjedésű front hadműveletben a csapásmérő hadseregekkel egyidejűleg, több hadsereg kiegészítő feladatokat fog végrehajtani és ezek korlátozottabb számú eszközeikkel kénytelenek lesznek alacsonyabb sűrűségű arcvonalon, kisebb tüzérségi biztosítási normák mellett támadni. A kiegészítő irányokban tevékenykedő hadseregek rendszerint nem fognak sem tüzérségi, sem harckocsi megerősítést kapni csak saját rendszeresített eszközeikkel fognak tevékenykedni, figyelmen kívül hagyva az eszközök korlátozottságát. Ezek a hadseregek természetesen szélesebb sávban fognak támadni, mint a csapásmérő hadseregek.

Hiba lenne azonban ezeknek a hadseregeknek támadó tevékenységét egyszerű tüntetéssé változtatni a siker reménye nélkül. Emlékeztetünk arra, hogy a csapásmérő hadseregek csak abban az esetben számíthatnak nagy „hadműveleti termésre” ha az ellenséget a többi csapatok az arcvonal más szakaszain lekötik és az nem lesz képes tartalékaival manőverezni. A kiegészítő irányokban való támadást ezért úgy kell megszervezni, hogy a támadás pozitív eredményekkel járjon.

Természetes, hogy itt kevesebb erő és eszköz lesz, mint a főirányban. A lekötő feladatokat végrehajtó hadseregek ezért az esetek többségében nem számíthatnak gyors sikerre, különösen akkor, ha az ellenség összefüggő és előkészített jellegű védelmet tudott létrehozni. Ebben az esetben a hadseregek tevékenységének sikere a főirány sikerétől fog függeni, azonban attól kezdve, hogy az arcvonal mozgásnak indul, a kiegészítő irányokban tevékenykedő hadseregek is képesek (és kötelesek) önállóan is sikert ki-

vívni. Gyenge ellenség és hevenyészett védelem esetén a kíséző irányban támadó hadseregek is számíthatnak önálló sikerre már a hadművelet megindulásakor.

Mindkét esetben a kíséző irányban levő hadsereg részére is olyan mennyiségű erőt kell rendelkezésre bocsájtani, hogy képes legyen arcvonalának egyes szakaszain támadó csoportosításokat létrehozni.

A csapástmérő hadseregek sávjában a főirányban két kilométerenként egy gyaloghadosztályt és minden kilométeren 60 löveget kell szétbontakoztatni. A kíséző irányban ezeket a normákat jelentős mértékben csökkenthetjük. Részükre lehetőségeiknek megfelelő szakaszokat lehet kijelölni (3—4 kilométerig) és 21—24, illetve maximum 30 löveget számítani a roham egy arcvonal kilométerére.

A fő roham részére a helyzettől függően egy, vagy néhány szakasz választható ki. Ezek szélességének meghatározásakor az a fő követelmény, hogy a csapatok ne kerülhessenek az ellenség géppuskáinak kereszttüzebe. Emiatt ezeknek a szakaszoknak szélessége nem lehet 5—6 km-nél kevesebb.

A lövészhadtest képes ilyen roham végrehajtására. Még olyan körülmények között is, ha a fő rohamra csupán két hadosztályt képes kiküldeni és támogatására 120 löveget tud összpontosítani (arcvonal kilométerenként 20—24 löveg). A hadtest harmadik hadosztályának rovására létrehozható és bizonyos mértékben megerősíthető ez a tüzéség a második lépcső ezredeitől is. A lövészhadtest támadási sávjának átlagos szélessége elérheti a 12 km-t. Ebből 5—6 km az áttörés szakasza és 6—7 km a lekötő csoporté, (1—2 lövészrezd, 1—2 tüzerosztállal nem számítva az ezredtüzéséget).

A három-négy lövészhadtestből álló hadsereg 60—80 km-es sávban támadva, egy-két csapástmérő csoportot képes létrehozni, amelyek egymás mellett közvetlenül, vagy egymástól bizonyos távolságra hézagok kihagyásával tevékenykedhetnek. A csapástmérő feladatot végrehajtó hadtesteknek 10—12 km, míg a többieknek általában 20—25 km széles támadási sávot lehet kijelölni.

Az ilyen hadsereg mozgására 100 km-es szélességű menetsáv jelölhető ki. Ilyen körülmények között rendszerint csak a főirányban alkalmazni tervezett hadosztályok kerülnek egy útra, míg a többi hadosztályok kettő, esetleg három úton mozoghatnak előre. Természetesen megfelelő sűrűségű földúthálózat esetén, a főcsapásra előremozgó hadosztályok is kaphatnak két utat. Azonban még ebben az esetben is hasznos, ha a hadseregparancsnok egy-két hadosztályt a második lépcsőben tart a kíséző irányba tervezett csapatok állományából.

Védelmi hadműveletek

A jelen hadseregeinek korlátozott erői a háború egész időszaka alatt szükségessé teszik a védelmi tevékenység széleskörű alkalmazását. A korábbiakban már rámutattunk arra, hogy a nagy támadó hadműveletre fél-száz, vagy még ennél is több hadosztályra van szükség, csak az első lépcsőben és, hogy az ilyen hadművelet is csak 120—150 km-es arcvonalat képes átfogni. 1000 km és ennél szélesebb kiterjedésű arcvonal esetén amikor a korszerű hadseregekben 60—80 gyaloghadosztálnál nincs több, elkerülhetetlen az arcvonal fennmaradó hatalmas kiterjedésén a védelemben való időleges átmenet.

A jelen idők gyalogsági fegyverzetében a védelem nagyon hatásos eszközöket kapott. Az automata fegyverekkel telített arcvonal szilárdsága jelentős mértékben megnőtt. Ezért a védelem lehetőségeit általában mérlegelve megállapíthatjuk, hogy napjainkban könnyebb a szilárd arcvonal megteremtése a védelemben, mint korábban volt. Azonban a védelem legfőbb nehézsége ma is abban rejlik, hogy mindig csak korlátozott eszközökkel rendelkezik, hogy a védelem kis erőkkel kerül végrehajtásra és ezért nem képes mindig olyan sűrűséget létrehozni, amely biztosítaná a harcrendek elégséges ellenálló képességét.

A hadosztálnál meglevő tüzescsövek csak akkor biztosítják a védelem szilárd helyzetét, ha a hadosztály 4—8 km széles arcvonalon rendezkedik be védelemre (normál arcvonalon folytatott védelem). A terepszakasz szélességének 12 km-ig való növelése a védelem szilárdságát felére csökkenti. 20 km-es terepszakasz a védelem helyzetét már cseppfolyóssá teszi és ilyen esetben már viszonylag könnyű az áttörés. A nagy kiterjedésű védelem a legkülönbözőbb sűrűségű terepszakaszokkal fog rendelkezni, kezdve a legfontosabb irányokban kiépített normál hadosztály terepszakaszoktól egészen a másodrendű irányban létrehozott széles arcvonalú elhelyezésig. A jelen hadseregeinek korlátozott erői mellett a védelem mindinkább széles arcvonalú lesz. Csak azokban az időszakokban, amikor az egyik, vagy a másik fél kénytelen lesz hosszabb hadműveleti szünetet közbeiktatni, például az újabb erők és eszközök felhalmozására, emelkedhet meg az arcvonal sűrűsége a különböző irányok közötti egyenlő erő és eszköz elosztás eredményeképpen.

Ettől függetlenül a gyalogság nagymennyiségű automata fegyverei hosszú és makacs védelmet tesznek lehetővé még széttagolt elhelyezés, illetve széles arcvonalú védelem esetén is.

A hadosztály 20 kilométeres terepszakaszt elfoglalva lekötő csoportként ezredenként két zászlóaljat küldhet előre, tehát 6 zászlóaljig terjedő erőt. Ha az ezredek között 1,5—2 kilométeres, zászlóaljak között 1 kilométeres hézagot számítunk, még akkor is az egyes zászlóaljak körülbelül két kilométer szélességű terepszakaszt kapnak. Egy ilyen terepszakaszon a zászlóalj teljesen elegendő sűrűségű tüzet képes adni. Fennmarad a hézagok védelmének kérdése. Egy-két kilométeres kiterjedés esetén ezeket a hézagokat a géppuskák hatásos oldaltüzeivel és tüzéségi tüllel lezárhatjuk. A nagyobb megbízhatóság érdekében a hézagokat mesterséges akadályokkal is le kell zárni.

Általában a terep műszaki berendezésére fordított munka a jelen fegyverzet mellett sokkal nagyobb eredménnyel jár és harcászatiilag is nagyobb a hatás, mint a csapatok régi szervezése mellett. A hat golyószóróval rendelkező korszerű század részére semmivel sem nehezebb állást építeni, mint a régi szervezésű századnál, amely négy szakasszal, szakaszonként negyven-ötven harcossal rendelkezett. Emellett azoknak a tüzescsöveknek hatása, amelyek napjainkban a védelem rendelkezésére állanak kétszeresen erősebb, mint régebben. Zászlóalj méreteken a tüzerőnek ez a különbsége már háromszorosa a régieknek.

A jelenlegi védelem előnyei még a korszerű harcrendek sajátosságai következtében is növekedtek. Mivel ma a harcrend sokkal szétszórtabb,

könnyebben alkalmazkodik a terephez, az ellenséget arra kényszeríti, hogy külön belövést hajtson végre minden egyes géppuskára, minden egyes rajra.

Egyetlen működő géppuskát sem lehet megsemmisítés, vagy lefogás, tehát semlegesítés nélkül hagyni. Egy jól elrejtett és beásott géppuska lefogásához azonban 2,5—4 km távolságról 75 db 76 mm-es lövedék és 40—100 db tarack gránát szükséges. („Tüzérségi harcászati szabályzat” 1927. 72. old.) Egy jól beásott géppuska semlegesítése pusztán a támadó gyalogság eszközeivel, már kétszeres—háromszoros fölényt igényel, hogy lehetővé váljék állandó tűz alatt tartása, különböző irányokból. Ismeretes, hogy a védelem erejét a géppuskák tüze adja. Éppen ezért a parancsnok legfontosabb feladata védelemben nemcsak a védelem körletének helyes és célszerű kiválasztása, nemcsak a csapatok célszerű és helyes elosztása hanem az is, hogy biztosítsa részükre a gyors beásást, a mesterséges akadályok gyors kiépítését. Lehetővé kell tenni rövid idő alatt olyan fedezékek építését a géppuskák részére, melyeket a könnyű tüzérség (különösen az ágyús) nem képes szétrombolni és amelyek lefogására nehéz tarackos tüzérség szükséges. Mivel a tűz sűrűsége a peremvonal előtt még széles arcvonalú védelem esetén is elégséges, a védelem szilárdsága igen nagy mértékben a terep műszaki berendezésének ütemétől és méreteitől is függ.

A széleskörű műszaki erősítési munkák számvetéseit nem lehet kizárólag „a helyszíni anyagok”-ra vagy a szállított tartalékokra alapozni. A nagy védelmi hadművelet több tucat vasúti szerelvényt igénylő anyagszállítást követel a hátsó raktárakból. Nemcsak vasat, drótot és kész beton-elemeket, gyorsan szilárduló cementet és kavicsot kell szállítani, hanem gyakran faanyagot és főleg munkaerőt is a hátsószágból kell előre hozni. A tüzérségi lövegekkel megrakott szerelvények helyett, melyek rendszerint a csapástmérő hadseregek körleteibe irányulnak, a védelmi körletbe műszaki és építőanyagokkal megrakott vasúti szerelvények fognak haladni. Tévedés lenne azt gondolni, hogy a védelmi szakaszokon a vasutak tétlenkedni fognak.

Az állások műszaki berendezésénél, korszerű viszonyok között, különösen nagy jelentőséget kapnak a harckocsiakadályok. A harckocsiárkok kiágása azonban sok időt és főleg nagy földmunkát követel. Pusztán már ezért sem lehet a harckocsik elleni védelem alapvető eszközének tekinteni. Nagyban megnövekszik a természetes akadályok jelentősége. A védelem körletének harckocsik által járhatatlan természetes akadályai a mély és széles csatornák, vagy folyók stb. már pusztán ennek eredményeképpen is nagyobb jelentőségűek, mint a korábbi viszonyok között. A korszerű eszközök közül ki kell emelnünk a harckocsiaknát, amelynek tömeges alkalmazása sikeresnek ígérkezik. A védelem összes harckocsi veszélyes szakaszát haladéktalanul be kell rendezni harckocsi-aknamezőkkel.

Ha a harcászati mélységben az erők hiánya esetén csökkenteni is kell a második lépcsőket, a szilárd tűzrendszert mindig létre kell hozni és a lekötő csoportosításokba kijelölt erők előrevonásával kiegészíteni. A védőövek bármilyen erősek is legyenek, ha az ellenség elhatározta elfoglalásukat, leküzdésük pusztán csak idő kérdése. A hadseregparancsnok a továbbiakban a hadműveletet csak tartalékaira támaszkodva folytathatja.

A hadseregtartalékokat a veszélyeztetett arcvonal szakasztól egy napi menettávolságra kell elhelyezni (25—35 kilométer). Ez lehetővé teszi ré-

szükre a harcászati mélységben levő csapatok időbeni támogatását. Tömeges csapatszállításra berendezett gépkocsi szállító park megléte esetén a tartalékok körletét mélyebben, egy napi gépkocsi menettávolságnyra (80—100 km) lehet kijelölni. Ebben az esetben a tartalékok szélesebb arcvonalon kerülhetnek alkalmazásra. Óriási jelentőségű az összes utak előkészítése a tartalékok gyors átdobásához.

Ha az ellenségnek sikerült a védősávot áttörni, a csapatoknál el kell szakadniuk tőle és új körletben gyülekezni az ellenállás folytatására. Rendszerint nehéz lesz azonnal felmérni a vereség következményeit és ennek megfelelően azoknak a rendszabályoknak méreteit, amelyek a helyzet helyreállításához szükségesek. Igen gyakran, különösen azokban az esetekben, amikor az ellenség támadása nem különösképpen nagy erővel történt, az új szilárd védelem létrehozásához elegendő lesz a közeli tartalékok alkalmazása is.

Döntő jelentőségű lesz az áttörés körletébe irányított tartalékok összpontosulásának üteme. A hátravonás méretét éppen az az idő határozza meg, amelyet az áttörés felszámolásához szükséges egységek összpontosulása megkíván. Már rámutattunk arra, hogy a jövő hadműveleteiben a gépkocsi és vasúti szállító eszközök megnövekedett száma következtében, az új erők összpontosulásához szükséges idő jelentékenyen csökkent. Azok a tartalékok, melyek az áttörés pontjától átlagosan 50—100 kilométerre helyezkednek el 3—4 nap alatt előrevonhatók. Ennek figyelembevételével a visszavonulás első terepszakaszának nem kell 30—40 km-nél mélyebben lennie, vagyis félúton a védővonal peremvonala és a mélységben elhelyezett tartalékok körletei között. Figyelembe véve, hogy egyes hadosztályok az áttört terepszakaszon felváltásra is kerülhetnek, illetve támogatást kaphatnak olyan géppuskás egységek révén, melyeket gépkocsikon dobtak át, az ellenség nem lesz képes harcközben napi 8—10 kilométernél többet megtenni. A beérkező tartalékok zöme a betört ellenséges egységek szárnyai ellen kerül alkalmazásra, hogy az ellenséges megszervezhető legyen, illetve végső esetben az ellenséget irányváltoztatásra, vagy főcsoportosításának széttagolására kényszerítsék az új védelmi objektumok ellen.

Ha az áttörés méretei olyan nagyok, hogy a helyi tartalékokkal a helyzetet nem lehet rendbehozni, csak egy lehetőség marad — az erők és eszközök gyors átcsoportosítása. Említettük, hogy ennek lehetőségei a kelet-európai hadszíntéren, különösen annak lengyel szakaszán ma sokkal kedvezőbbek, mint 1914—1917-ben és 1920-ban voltak. A mai körülmények lehetővé teszik két hét lefolyása alatt egy olyan hadsereg erőkifejtésének központját egyik irányból a másik irányba áthelyezni, mint amilyen a lengyel hadsereg.

Óriási jelentőségű e kérdésben a vasutak szervezett előkészítése, irányítása, a katonai közlekedés vezetőinek munkamódszerei és a tömeges szállításokhoz szükséges számvetések és tervek gyors előkészítése. Döntő jelentőségű a vasutak munkáüteme is. Mindenesetre a korszerű vasúttal igen hatásos eszköz van birtokunkban a manőverek végrehajtásához.

Az erők gyors átcsoportosítására vonatkozó nagy elhatározás pillanatától a védelmi hadműveletben új tervezés indul. Az ennek végrehajtásához szükséges idő meghatározza az arcvonaltól visszavonuló csapatok tevékenységének jellegét és a visszavonulás sikerét. Ezeknek az adatoknak

alapján határozzák meg a visszavonulás körleteit és irányait. Ettől kezdve az új hadművelet megszervezése úgy történik, mint egy újabb támadó hadműveleté, amelyhez az erőket részben vasúton az arcvonalon más szakaszairól, részben a visszavonult és újjólag feltöltött hadosztályokból gyűjtik össze. Az ellentámadásba való átmenet időpontjának előrehozatala azonban, amikor a csapatok teljes összpontosítása, a tüzéség és harckocsik beérkezése nem történt meg teljesen, súlyos hiba lenne. A nem elegendő erőkkel végrehajtott ellentámadás csak kudarcra vezethet és az ellenségnek nyújt előnyöket.

Előfordulhat, hogy a védő nem mindig rendelkezik elegendő térséggel a visszavonuláshoz. Innen következik a gyors átcsoportosítás rendszabályai ütemének óriási jelentősége. Annak érdekében, hogy az ellenség a levegőből ne tudja megszakítani, vagy elnyújtani a tartalékok összpontosítását, a kezdet kezdetétől arra van szükség, hogy a légvédelmi eszközök is átcsoportosításra kerüljenek, biztosítva velük a vasúti csomópontokat és állomásokat azokban az irányokban, ahová a csapatok szállítása irányul. A harci repülők zömét el kell juttatni az új tartalékok összpontosítási és szétbontakozási körleteibe. A védelem részéről a levegőben korábban kezdődik az aktív tevékenység, mint ahogy a szárazföldi csapatok elérik az ellentámadáshoz való készenlétet.

A korszerű hadművelet anyagi szükségletei

Az automata fegyver kifejlődése, a tüzéség nagy hatótávolsága és tűzgyorsasága, a harc új eszközeinek (vegyi, repülő) megjelenése erősen megnövelték a harcok időtartamát és annak az erőket és a csapatok idegelt elcsigázó elhúzó jellegét adtak. A korszerű hadművelet nagy kiadásokkal jár mind az embertartalék, mind a különböző anyagi eszközök, felszerelés és különösképpen lőszer vonatkozásában.

A jövőben a veszteségek további növekedésére kell számítanunk. A világháború manőverező időszakát ilyen vonatkozásban már nem vehetjük jellemzőnek az elkövetkezendő hadműveletekre. Ellenkezőleg! A jövő harcainak jellege az automata fegyverek töménysége, a védelem és a támadás eszközeinek egymáshoz való viszonya, a repülők és a vegyi eszközök alkalmazásának gyakorisága következtében inkább hasonlítani fog azokra a harcokra, amelyekre 1918-ban a nyugati hadszíntér hadműveletei épültek. Több körülmény arra mutat, hogy a csapatok tevékenysége nehezebb lesz, mint volt az állásháború időszakában. A repülők eredményei a bombavetés pontossága és a géppuskával történő tüzelés terén, a vegyiharc eszközök szélesebbkörű alkalmazása — pl. ennek új formája a mérgező anyagok szabad permetezése, amely a terep igen nagy területeinek szennyezését teszi lehetővé viszonylag rövid idő alatt, a repülőgépekről való kiöntés, amely egész csapatoszlopok mérgező anyaggal történő pusztítását eredményezheti néhány perc alatt, mind erre mutatnak.

A harc és hadművelet végrehajtásának körülményei összehasonlíthatatlanul nehezebbé és bonyolultabbá váltak. Az ütközet keretei kitágultak a korszerű repülők hatósugarával egyenlő távolságra, megerősödött a gyalogság ellenállóképessége, megnövekedett a légierő tüzéség és bombavetésének pontossága, a támadó előtt az utakon új akadályok jelentek meg (a terep szennyezett sávjai). Mindez az óriási mennyiségű és minőségi növekedés képét mutatja. Mindemellett a lefogás eszközeinek fejlődése, a vé-

delem eszközei fejlődési üteméhez viszonyítva, szemmel láthatóan elmaradt. Ha még mindehhez számításba vesszük azt, hogy a vegyivédelem eszközei minőségileg és mennyiségileg elmaradnak a támadó eszközök fejlődésétől, akkor világos, hogy hiba lenne az 1914-es, vagy még inkább az 1918-as év tapasztalatát a jövő hadműveleteinek mintájául venni. Ugyanazok az eredmények, ugyanazok a célok a jövőben sokkal nagyobb anyagi erőfeszítést követelnek, elérésük sokkal nagyobb energia, eszköz és élőerő veszteséggel fog járni.

A főhadszíntéren, ahol az arcvonalak sűrűsége lövészerők és repülők vonatkozásában elég magas lesz, a hadműveletek vitathatatlanul nagyobb áldozatokat fognak követelni, mint a világháború alatt. Számítanunk kell arra, hogy egy öt-hat napos hadműveletben a tevékenység jellegétől függően (találkozó ütközet, vagy támadás az ellenség előkészített védelme ellen) az első lépcső hadosztály élőerőben 12—20%-os veszteséget szenvedhet. Minél hiányosabb lesz a roham biztosítása lefogó eszközökkel (tüzéség, harckocsi), annál magasabb lesz a veszteség százalékaránya.

A világháború idején különösen a háború első időszakában, a 20, de még a 30%-os veszteségek sem tették harcképtelenné az egységet: az ilyen veszteségek pusztán csak a szuronyok számának csökkenéséhez vezettek a században. A 200—250 rendszeresített ember helyett a századokban 130—150 ember maradt, de mi tudjuk, hogy ilyen és még ennél alacsonyabb állományú századokkal is harcoltak, és nem bolygatták meg a csapatok szervezetét.

A századok jelenlegi állománya az összes hadseregekben nem lépi túl a 150—180 főt. Ilyen állománnyal a század 9—17 golyószórót és 7 géppuskát szolgál ki. 50—60 ember harcképtelenné válása a században elkerülhetetlenül az automata fegyverek mennyiségének csökkenéséhez vezet, s mivel az automata fegyverek képezik a gyalogság szervezetének alapját, így ez a csapatok szervezetének jelentős töréséhez és következésképpen a harctevékenységek töréséhez is vezet. A csapatok jelenlegi szervezése jóval nehezebb és ugyanakkor sebezhetőbb, mint az 1914—1916-os szervezés volt. Az a veszteségszázalék, amely akkor viszonylag fájdalommentesen elviselhető volt, most felboríthatja a csapatok szervezetét és harcképtelenné teheti őket. A világháborúban az orosz hadsereg legtöbb egysége egyáltalán nem rendelkezett kézi automata fegyverekkel, a géppuskák mennyisége is korlátozott volt, a 20—25 százalékos veszteséget mégis igen könnyen elviselték. Ugyanakkor a német gyalogság 20 százalékos vesztesége az 1918-as támadásnál, a legtöbb hadosztály teljes felbomlásához vezetett. Ebben a kérdésben igen nagy jelentősége van annak, hogy a veszteség milyen körülmények között állt be? Ugyanolyan méretű veszteség — ha az rövid, de kemény összecsapás eredményeképpen keletkezett, — az egység teljes széthullását idézheti elő, viszont teljesen észrevétlen maradhat, ha a katonák harcképtelenné válása hosszú idő lefolyása alatt történt.

Eppen ezért a személyi veszteség feltöltésének kérdése a jövő hadműveleteiben sokkal élesebb problémát fog jelenteni, mint korábban.

A jövőben normális és szükséges lesz, hogy minden hadosztály, még a hadművelet kezdetén a közvetlenül rendszeresített állomány 15—20%-ának megfelelő személyi kiegészítő tartalékkal rendelkezzen. Vagyis legyen tartalék ezrede, amelynek állományába a kiképzett tartalékosok lesznek. Csakis abban az esetben lehetséges az első lépcső hadosztályok feltöltése

olyan idő alatt, amely lehetővé teszi további alkalmazásukat a hadművelet folyamán, ha közvetlenül a csapat hadtáp területén (hadosztály, vagy hadtest) rendelkezésre állnak a megfelelő tartalékok.

A csapatok anyagi szükségletei is nagy mértékben megnövekedtek.

Egy lövészhadtest napi élelme 280 tonna súlyú. Szállításához 22 zárt vagon szükséges. Ha a hadtestet egy tüzerhadosztállyal erősítik meg, a vagonok száma harmincra növekszik. Egy csapásmérő hadsereg számára, amelynek állományában öt lövészhadtest van, megerősítve 4—5 tüzerhadosztállyal (16—20 tüzezerred) és 16—20 harcokocsizászlóaljjal, a következő vasúti szállító eszköz szükséges: négy (egyenként 30 vagonos) szerelvény az élelem szállítására. Ezek közül három szerelvény a lövészhadtestek és a megerősítő tüzéréség, egy szerelvény a hadsereg közvetlen egységek és intézetek részére, 18 hasonló nagyságú szerelvény egy löszer javadalmazás szállítására és legkevesebb egy szerelvény a harcokocsik, repülő és gépkocsi szállítóeszközök üzemanyagának szállítására. Ilyenformán a hadsereg vasúti szállítóeszköz szükséglete, egy intenzív harci napon 23 szerelvény, nem számítva az egészségügyi vonatokat, a műszaki és híradó anyagokat, vonatokat, a katonai közlekedés szükségleteit, valamint magának a vasútnak a szükségleteit. Ezeknek a szükségleteknek kielégítésére még 3—5 vonat kell, tehát összességében a hadseregnek naponta 25—28 szerelvényre van szüksége.

Természetesen ezt a terhet teljes egészében nem kell minden nap kiszállítani az arcvonalra. Egyedül az élelem és a takarmány (lótáp) mindennapos azonos mennyiségű kiszállítása elengedhetetlen. A löszer, üzemanyag, egészségügyi vonat, vasútépítő anyagszükséglet nagysága a harctevékenységek jellegétől fog függeni. Korábban már megállapítottuk, hogy egy 30—50 kilométer mélységű hadművelet végrehajtásához 5—10 napra van szükség. Az egy fegyverre szükséges löszer mennyiség a hadművelet első napján nem sokkal több mint egy javadalmazás. A harcok jellegétől a hadművelet második napja sem fog sokban különbözni az első naptól, ezért egészében úgy számíthatunk, hogy a második nap szükséglete az elsőhöz hasonlóan egy javadalmazás lesz. Az első két nap erő kifejtései eredményeképpen leküzdésre kerülnek az ellenség első lépcsőben levő csapatai és közeli tartalékai. A harmadik naptól kezdve a hadművelet mozgékonyabb jellegűvé válik. Az egyidőben harctevékenységet folytató csapatok száma gyorsan csökken; megjelenik a mélyebben lépcsőzött elhelyezkedés.

A továbbiakban ezért a hadtest löszerfelhasználását vizsgáljuk, amely először a javadalmazás felére, majd egyharmadára csökken. Kerekken úgy is számíthatunk, hogy egy 30—50 kilométeres mélységű (5—7 napos) hadművelethez hadtestenként legalább négy javadalmazás löszerre van szükség. Ha a roham tüzéréségi biztosításának normája nem éri el a szabványt, az egy fegyverre eső löszer mennyisége megnövekszik. Ezt természetesen a harc képtelenné vált lövegek magas száma is okozhatja.

A harminc—ötven kilométerre tervezett hadművelet majdnem kizárólag a csapatszállító eszközökre alapozódik. Csak egyes — főleg a szárnyakon tevékenykedő — hadtestek lesznek olyan helyzetben, hogy utánszállító vonalaik hosszúak lesznek és így hadsereg szintű utánszállítás válik szükségessé.

Más lesz a helyzet akkor, amikor a csapatok elszakadnak a vasutaktól, amikor a helyreállított vasutak áteresztő képessége korlátozott és minden hadtest igényli a hadsereg utánszállító eszközeinek alkalmazását. Ebben az esetben az utánszállítás megszervezése bonyolultabb lesz. Ennek vizsgálatához a következő fejezetben még visszatérünk.

Egymás utáni (folyamatos) hadműveletek

A legnagyobb hadművelethez, melyet a korszerű hadseregek erejük-nél fogva végre tudnak hajtani, kb. félszáz hadosztály alkalmazása szükséges. Ezek az erők is mindössze 120—150 km-es arcvonalszakaszon folytatott támadásra elegendők. Ez a 120—150 kilométer például a szovjet—lengyel arcvonalon csak az arcvonal hosszának 1/6-részét képezi, tehát a fennmaradó 5/6 rész az összes ott elhelyezkedő erővel, ilyen méretű csapás esetén érintetlenül maradna. Az első csapás még abban az esetben is, ha abban az irányban kerül végrehajtásra, ahol az ellenség főerői helyezkednek el, — mindössze 12—15 gyaloghadosztályt érintene. Az első hadművelet folyamán a harc körzetébe még 3—5 hadosztály érkezik be. Ilyenformán a legkedvezőbb körülmények között is a hadművelet mindössze 15—20 ellenséges gyaloghadosztály ellen irányulna. Az esetek többségében azonban az ellenség erői sokkal kisebbek lesznek és így veszteségei az első hadműveletben, valamint a hadművelet kihatásai a háború menetére minden bizonnyal korlátozottak lesznek.

Ha a hadsereg elé állított feladat nem helyi jelentőségű, hanem határozott célt követ és az adott időben a harctevékenységekkel olyan eredményeket — az ellenség olyan szétzúzását kívánják elérni, amely hatást gyakorol a háború további menetére, ebben az esetben számba kell venni az ellenség elhelyezkedésének jelentős mélységébe történő betörést. Az első csapás után azonnal a másodiknak, harmadiknak és a még továbbiaknak kell következniük úgy, hogy ezzel az ellenség teljes veresége következzen be. Ideálisan így kellene a saját fegyveres erők tevékenységét tervezni, hogy ezek több egymás utáni szétzúzó csapással az ellenségre teljes vereséget mérjenek és feltétel nélküli kapitulációra kényszerítsék.

Sajnos a korszerű hadseregek lehetőségei a mély csapások sorozatos végrehajtása tekintetében ma még korlátozottak. Korábban már felsoroltuk azokat a számokat, melyek egy hadművelet végrehajtásának anyagi kihatásait jellemzik. Az anyag felhasználása mind emberanyag, mind hadianyag, de főleg löszer tekintetében igen nagy. A milliós hadseregek részére nemcsak tüzéréségi anyag, hanem élelem és takarmány utánszállítása is szükséges. A rendszeres utánszállítás viszont teljes mértékben a vasutak állapotától, ezek helyreállítási ütemétől, a helyreállított vasutak áteresztő képességétől, a hadsereg rendelkezésére álló gépkocsi szállítóeszközök mennyiségétől és a földutak állapotától függ.

Az aktív tevékenységet folytató hadsereg anyagi igényének nagyobb részét a löszer képezi. A löszer kb. 75%-a annak az anyagnak, amelyet egy intenzív harci nap során utánszállítanak. Mivel azonban nem lesz a hadművelet minden napján feszített harctevékenység, sőt hosszabb hadművelet alatt lesznek olyan napok is, amikor a harctevékenységek szinte teljesen szünetelni fognak, ezért löszerből az utánszállítási szükséglet általában kevesebb lesz, mint az a norma, ami egy intenzív harci napra van

megállapítva. A szükséges lőszer mennyiség a harcok jellegétől és gyakoriságától függ, illetve attól, hogy az ellenség milyen gyorsan fog rendszabályokat foganatosítani az arcvonal megbontott egyensúlyának helyreállítására, valamint attól is, hogy milyen gyorsan fog a hadművelet körletébe beérkezni az ellenség utánpótlása, új egységei a mélységből, új hadosztályai az arcvonal más szakaszairól. Főképpen ezek beérkezésének ütemétől fog függeni az arcvonal szilárdságának helyreállítása a védő által és ettől függ a kérdés megoldása — visszavonul-e az ellenség nagy mélységre nehéz harcok nélkül, vagy megkísérli megállítani a támadó előremozgását, megfordítani az események menetét, nagy visszavonulás nélkül.

A támadó hadseregek előretörésének üteme

Természetesen nehéz, sőt legtöbbször lehetetlen valamilyen konkrét számvetést végezni az előrenyomulás ütemére vonatkozóan a jövő háborújának egyik—másik várható arcvonalával kapcsolatban. Ehhez olyan konkrét adatokra lenne szükség az elkövetkezendő hadműveletek helyzetére vonatkozóan, melyek jelenleg nem állhatnak rendelkezésünkre. Azonban vitathatatlan, hogy több olyan adat van, amelyekkel meghatározható az egymás utáni hadművelet kifejlődésének általános jellege a jövőben.

A vasúti szállítás körülményeinek megjavulása az 1920-as helyzethez viszonyítva a nagyobb számú hadseregek, a védelem harcászati mélységének erősödése (a védelmi eszközök fölénye a támadó felett) lehetővé teszik a jövőben a védelem erőinek gyorsabb növekedését a hadművelet körzetében. Ez azt jelenti, hogy a védők gyakrabban fogják megkísérelni a támadó előremozgásának megállítását, illetve a hadműveletek közötti szünetek rövidebbek lehetnek és az átcsoportosítást befejezett ellenséggel való találkozás korábban történhet meg mint ez 1914-ben Franciaországban és 1920-ban Lengyelországban történt. A felsoroltak következtében a támadás kifejlődésének általános üteme az ellenség főerőivel való összeköttetésig lassúbb lesz, mint régebben. Csak különösen kedvező körülmények hozhatnak létre olyan lehetőségeket a támadó részére, amelyek megközelítik az 1914-es és 1920-as évek hadműveleteit. Például olyan túlerő megléte, amely lehetővé teszi az arcvonal különböző szakaszain az egyidejű támadást, hogy az ellenség minden erejét leköthessük és megnehezíthessük részére a gyors átcsoportosítás lehetőségét, esetleg a védelem erkölcsi állóképességének általános szétzúllása, amely csökkenti a csapatok szilárdságát, vagy a védő fél részéről elkövetett nagy hibák.

Helyesebb lesz, hogy a jövő hadműveletére vonatkozó számvetéseinkhez a csapatok előrenyomulási ütemét alacsonyabb szinten vegyük alapul, mint 1914-ben és 1920-ban. Arra kell számítanunk, hogy mindaddig, amíg az ellenségnek tartalékai lesznek, vagy lehetősége mutatkozik az arcvonal más szakaszairól az erők átdobására, tehát amíg nincs szétverve az ellenség főereje, a hadművelet napjainak egyharmadától legalább a feléig feszített harctevékenység fog folyni. Ilyen körülmények között a közepes napi előnyomulás nem lesz több 8—10 kilométernél. Határozott sikerek elérésére viszont az ilyen ütem teljesen elégtelen. Annak érdekében, hogy az ellenséget bekeríthessük és megakadályozzuk, hogy kivonja magát a csapás alól, elengedhetetlenül szükséges, hogy a támadás üteme magasabb legyen az ellenség visszavonulási üteménél. Ellenkező esetben bármilyen hadművelet — helyesebben több egymásutáni hadmű-

velet — mely az ellenség átkarolására, megkerülésére, vagy bekerítésére irányul, igen gyakran frontális csapáshoz vezet. A támadónak meg kell őriznie főerői részére a támadás olyan lehetőségét, hogy a lövészerők napi 20—25 kilométert, a lovasság és a gépesített csapatok 35—50 kilométert tegyenek meg, így megőrizhetik az ellenség átkarolásának, illetve a hadtápjá veszélyeztetésének lehetőségét, biztosíthatják az ellenség hátába való gyors kijutást és tervszerű visszavonulásának megakadályozását. Ezeknek a feladatoknak megoldása összefüggésben van a nagyhatótávolságú, gyorsjáratú harckocsik mennyiségi és minőségi jellemzőinek javításával és az elegendő számú nagy gépesített egységek létrehozásával. Ezekhez a rendszabályokhoz szorosan kapcsolódik a sereglovasság gépesítése.

A jelenlegi helyzetben gyors támadási ütem csak az átcsoportosítást befejezett ellenséggel való megütközés, illetve főerői szétzúzása után lehetséges. Csak az ily módon kivívott siker teszi lehetővé a további előrenyomulás ütemének meggyorsítását és hozza létre az üldözés lehetőségét a csapatok fizikai állapota által megengedett legnagyobb gyorsasággal és ütemmel. Ebben az időszakban a napi ütem várhatóan 20—25, esetleg 30 kilométerig terjedhet.

A csapástmérő csapatok anyagi szükségletei a hosszabb ideig tartó hadműveletek idején

A jelen korszak hadműveletei harcok, összecsapások vonatkozásában sokkal jobban telítettek lesznek, mint voltak 1914-ben, vagy 1920-ban. A támadás és védelem egyaránt nagy személyi és anyagi erőfeszítést követel. A csapatok szükségleteinek bármilyen csökkentése elkerülhetetlenül a csapatok gyors elhasználódásához és a tevékenység megszűnéséhez vezet. A feszített harctevékenységek gyors és nagymennyiségű személyi, anyagi (lőszer és üzemanyag) feltöltést követelnek. A csapatok fizikai erőnlétének a szükséges színvonalon való tartásához elengedhetetlen a személyi- és lóállomány rendszeres és fokozott ellátása az egész hadművelet folyamán.

Az élelem és takarmány vonatkozásában a szükségletek a hadművelet minden napján egyenlőek. Ez a szükséglet — mint korábban már foglalkoztunk vele — négy vasúti szerelvényt tesz ki egy öt hadtestből álló hadsereg részére. Ha a hadsereget sereglovassággal is megerősítik ez a szükséglet a napi 4,5—5 vasúti szerelvényt is elérheti. Az üzemanyag szükséglet viszonylag nem nagy: kielégíthető a repülő és a gépkocsi szállítóeszközök egyéb szükségleteivel egyetemben, napi egy szerelvényel.

Sokkal nehezebb megállapítani, a napi lőszer szükségletet, mivel lehetetlen előre látni a hadművelet minden napjára a harctevékenységek jellegét, tekintettel arra, hogy a hadművelet nagy mélységre és hosszú időtartamra van tervezve. Számvetéseinket ennek megfelelően kell végeznünk.

A hadsereg részére az intenzív harci napokra kiszámított lőszer javadalmazás valószínűleg csak a hadművelet első 5—6 napján kerül a számított mértékben alkalmazásra. A további napokon — még a közbeeső hadműveletek időszakában is — a lőszer szükséglet kisebb lesz, mint az intenzív harci napra megállapított norma. A harctevékenységek jellegétől, az ellenség védelmének szilárdságától, a védelem tartalékainak beérkezési

ütemétől függően ez a szükséglet az intenzív harci napokra megállapított norma felétől 2/3-ig terjedhet. A többi napokra az említett norma 1/8-ával esetleg 1/10-ével kell számolni.

Tételezzük fel, hogy a hadműveletek egy hónapra vannak tervezve, több egymásutáni hadművelettel. Ebben az esetben a korábban megállapított kiinduló adatok alapján a lőszer szükséglet (általános lőszer számvetés) a következő számokban fejezhető ki: A kezdeti és döntő hadműveletek 5—6 napi időtartamra 4—5 lőszerjavalmazást követelnek. A fennmaradó 18—20 nappól a továbbiakban csak 6—10 nap lesz harci nap. Ha erre az időre napi fél, illetve 2/3-ad javalmazást számítunk, három—hát lőszerjavalmazásig terjedő mennyiséget kapunk. A fennmaradó 10—12 csendes napra összesen egy-két javalmazást veszünk. Így összesen a hónap folyamán legkevesebb 12, legtöbb 18 és közepesen 15 lőszer javalmazás kell. A döntő hadművelet kezdetéig a csapatok közeli hadtápjában legalább 4—5 lőszerjavalmazásnak kell lennie. Ha figyelembe vesszük, hogy az első hadművelethez kb. szükséges öt lőszerjavalmazást, a hadműveletek kezdetéig kiszállíthatjuk, akkor ennek a hadműveletnek befejezésétől naponként kb. csak 1/3 javalmazás kiadása szükséges, ami napi hat lőszer-vonatot tesz ki. Ilyenformán a hadsereg élelmiszer, takarmány, üzemanyag és lőszer szükséglete napi 11 vasúti szerelvény lesz (4 élelmiszer, 6 lőszer és 1 üzemanyag, illetve egyéb anyag). Ehhez még egy-két kórházvonatot kell számítani a súlyos sebesültek részére (a könnyű sebesülteket a sebesültszállító lépcső járművei szállítják) és egy-két szerelvényt előre nem látható szállításokra. Így módon 13—16 szerelvényt kapunk naponta.

A harctevékenység korábban jellemzett jellege, a harci napok számának emelkedése, nagyobb lőszerfelhasználást, a támadó csapatok nagyobb igénybevételét követeli és a személyi állomány jelentős veszteségeit eredményezi. Az előző fejezetben már meghatároztuk, hogy a személyi veszteség a kezdeti hadműveletben elérheti az első lépcső hadosztály állományának 12—20%-át is.

A következő hadműveletekben, amelyekben esetleg még 11—16 harci nap lehetséges, általában a hadsereg egész állományának 20—30%-ával kell számolnunk, mint veszteséggel. Eszerint minden hadtest részére 10—15 ezer főnyi új feltöltés szükséges, beleértve a megerősítő tüzérség feltöltését is. A veszteségből kb. 50% a már átcsoportosított ellenséggel való döntő megütközésig áll be. Ilyenformán, ha a hadosztályoknak a kezdeti hadműveletben elszervezett veszteségeit a hadművelet végén nem pótolták azonnal, a döntő hadművelet kezdetére a csapatok hiánya elérheti a 10—15, sőt a 35%-ot is. Az ilyen feltöltetlenség a csapatok harcképességét oly mértékben csökkenti, hogy ezekkel a döntő ütközetbe lépni a legnagyobb fokú kockázattal jár. A hadosztályok jelentős százaléka teljesen harcképtelen lehet.

A folyamatos hadműveletek mélysége.

Az egymást követő (folyamatos) hadműveletek mélységét végső fokon a vasutak helyreállításának üteme és a szállítás jellege (gépkocsi, vagy lovas) határozza meg. A korábbiakban egy 5 hadtestből és megerősítő tüzérségből álló hadsereg napi normális utánszállításának mértékét 13—16 vasúti szerelvényben állapítottuk meg, teljesen figyelmen kívül hagyva a személyi feltöltés utánszállítását. Ha ehhez még hozzávesszük a helyre-

állító vonatokat, (legalább 3 naponta) az anyagszállítókat (egy szerelvény) és az időszakosan járatott szerelvényeket (3—4 pár), akkor egy csapástmérő hadsereg rendelkezésére bocsájtott vasútvonal maximális áteresztő képességének legalább napi 20—24 vonattal kell lennie. Ezzel szemben egy újonnan, helyreállított egyvágányos vonal maximális áteresztő képessége a jelenlegi reális körülmények között nem lépi túl a 15—17 szerelvényt. Emiatt jelenleg az egyvágányú vasútvonalra csak 3 hadtestnél nem magasabb állományú, vagy csak a kiegészítő feladatot végrehajtó hadsereg el-látását lehet alapozni. Ezeknek napi szükséglete hosszabb ideig tartó hadműveletben általában 10—13 szerelvényt terjed. Erősebb hadsereg (5 lövész hadtest, a megerősítő eszközökkel), vagy két egyvágányú vasútvonalat, vagy pedig egy kétvágányú vasútvonalat követel.

Egy hadsereg részére két vasútvonal biztosításának lehetőségét a kelet-európai hadszíntéren kizártnak kell tartanunk. (Ritka vasúthálózat). Ezért ha valamely irányban szükségessé válik öt lövészhadtestből álló hadsereg létrehozása és ha ebben az irányban a második és harmadik lépcsőben további lövészhadtestek helyezkednek el, az ilyen hadsereget kétvágányú vasútvonalra kell alapozni.

Ebből következik, hogy a támadó hadműveletekben a mi hadszínterünkön az összes kétvágányú vasútvonalon a helyreállítást rendszerint azonnal mindkét vágányon kell végezni és a helyreállítás körülbelül 5—6 kilométeres napi ütemével kell számolni.

A csapatok napi 8—12 kilométeres előnyomulása esetén (napi átlag 10 km), a vasútvonalak helyreállításának üteme kétszeresen elmarad a csapatok támadási ütemétől.

Az egy hónapra és 300—350 km mélységre tervezett egymásutáni hadműveletek ideje alatt a csapatok elszakadása a helyreállított vasútszakaszoktól eléri a 150 km-t. Miután azonban a helyreállított vasút az utolsó 50 kilométeren a jelenlegi vontató eszközök (gőzmozdonyok) és vízellátás teljesítményének korlátozottsága következtében mindössze 5 vasútpár áteresztő képességgel fog rendelkezni, az elszakadás a végső kirakodó állomásoktól a valóságban a 200 kilométert is elérheti. Ezen a távolságon csak gépkocsi és fogatolt szállító eszközök működhetnek. A csapatszállítás viszont csak 50—60 km-t tud átfogni, tehát a fennmaradó 140 km kiszolgálásához hadsereg szállítást kell bevezetni. Az utánszállítás mélysége azonban még abban az esetben sem lépheti túl a 80 kilométert, ha a hadsereg-szállítás kizárólag gépkocsi eszközökkel történik, (a gépkocsik hasznos üzemeltetésének határa), ezért úgy kell számítanunk, hogy az utánszállítás körülményei következtében a végső kirakodó állomások távolsága a csapatoktól — figyelembe véve a csapatszállító eszközöket is — nem lehet nagyobb mint 140 kilométer. A jelenlegi helyzetben tehát az egymásutáni hadműveletek 300 kilométeres mélységét az utánszállítás viszonyai nem biztosítják kellően. Így módon 200—250 kilométeres az a maximális mélység, amelyet a vasúthelyreállítás és az utánpótlás körülményei még lehetővé tesznek. Ebben az esetben a vasútvonalat 100—125 kilométer hosszan állítják helyre, de ebből csak 60—80 kilométer lesz maximális áteresztő képességű. A fennmaradó 140—165 kilométeren az utánszállítás közúton történik. A hadsereg részére szállított összmennyiségű teherből a csapatokhoz legkevesebb 13 szerelvényt kitevő anyag kerül kiszállításra. Ennek közúton

való szállításához vagy 2000 db három tonnás tehergépkocsi (100 gépkocsi szállító század), vagy 11 000 kétfogatú szekér szükséges (55 hadsereg szállító oszlop).

A gépkocsi szállító eszközök a mi utainkon naponta 80—100 kilométert tehetnek meg, vagyis a 100 teherszállító század körforgalommal csak 40—50 kilométerre (1,5—2 napi menettávolságra) képes szállítani. A következő 40—50 km-re ugyanannyi gépjármű szükséges. A fogatok napi menetteljesítménye 25—30 kilométer. Ilyenformán egy menettávolságra szükséges utánszállításhoz körforgalommal 130 hadsereg szállító oszlop szükséges a hadsereg részére.

A hadtestek utánszállításához, vagy 20 gépkocsi szállító század szükséges minden 40—50 kilométerre, vagy 22 hadsereg szállító oszlop minden 25—30 kilométerre.

Ha a hadtest két úton mozog, akkor ezek mindegyikére átlag 10 gépkocsi szállító század, vagy 11 hadsereg szállító oszlop szükséges. A gépkocsioszlop mélysége egy kilométer, a gépkocsik és az egyes osztagok közötti távközökkel az oszlop teljes hosszát átlag 3 kilométerrel számítjuk. A hadsereg szállítóoszlop hossza 2' kilométer. A távközöket figyelembe véve szintén 3 kilométert vehetünk. Ilyen számítással a hadsereg utánszállító eszközei oszlopainak mélysége 40 kilométer távolságra történő gépkocsi szállítás esetén 30 kilométer lesz, lóvontatású szállítás esetén, 25—30 kilométerre 33 kilométer lesz. Ilyenformán a csapatok kiszolgálása a közlekedési utak korlátozott száma miatt nehéz, azonban gépkocsi szállító eszközökkel megoldható, de teljességgel lehetetlen akkor, ha csak lóvontatású szállító eszközök állnak rendelkezésre. Az utóbbi esetben az utak szekerekkel túlterheltek lesznek, sőt igen sokszor torlódások és hosszabb ideig tartó forgalmi „dugók” is keletkezhetnek.

Ebből kifolyólag első alapvető következtetésünk, hogy a csapástmérő hadsereg nem alapozhatja a hadsereg szállító lépcső tevékenységét pusztán fogatolt járművekre. A szállításnak ezt a szintjét haladéktalanul át kell állítani teljes egészében gépkocsiszállításra. Mivel hasonló nehéz helyzet állhat elő lóvontatású szállítás esetén a hadtest szállító lépcsőben is, így mindenképpen indokolt, legalább a hadtest rendelkezésére álló tüzérség gépkocsiszállító eszközökkel való ellátása. Így módon a hadsereg részére biztosítva lesz a normális utánszállítás lehetősége és biztosítva lesznek a manőver szabadság minimális körülményei.

Itt jelentkezik a talajutak kérdésének fontossága, elsődlegesen a rajtuk való szállítás megszervezése. A talajutakon való forgalom megfelelő szervezettsége nélkül (körülbelül a vasúti forgalom szervezéséhez hasonlóan) a fennakadás nélküli munka a hadsereg hadtápterületén nem tekinthető biztosítottnak. Felvetődik a kérdés, hogy vajon a szállító eszközök korábban számított normái nem megalapozatlanok-e? Számvetéseinkben egy csapástmérő hadseregnél minden 40—50 kilométerre 2000 gépkocsit tartottunk szükségesnek. A hadsereg szállító lépcső 100 kilométeres távolságára (maximális körlet a gépkocsi munkájára) ez a mennyiség 4000 gépkocsira növekszik. Négy-öt csapástmérő hadsereg esetében a gépkocsi szükséglet már 20 000 darab. A francia hadsereg már 1918-ban 100 000 gépkocsival rendelkezett és ezek közül csak a főparancsnok tartalékában 24 000 darab volt. Tehát az általunk említett szükségletek nem túlzottak. Ez az a minimum, amely nélkül korszerű gépesített hadsereg nem képes határozott mély hadműveletet végrehajtani.

Ilyenformán az egymás utáni hadműveletek mélysége az utánszállítás körülményei következtében (a vasút helyreállításának ütemét figyelembe véve) a gépkocsiszállító eszközök kedvező hatótávolsága és a jelenlegi technikai lehetőségek mellett 250 km-re korlátozódik és ez is csak abban az esetben lehetséges, ha a hadsereg nem szűkölködik gépkocsikban és lehetősége van minden egyes hadtesthez negyven, egyenként 50 tonna teherbírású gépkocsi szállító századot kikülöníteni. A gépkocsik hiánya esetén a hadműveletek mélysége erősen csökken. Ha pusztán csak a fogatolt szállító eszközökre kell támaszkodni, semmiféle mély hadműveletről nem lehet szó. Lóvontatású szállítóeszközökre legfeljebb csak azok a széles arcvonalon tevékenykedő hadtestek alapozhatják utánszállításukat, amelyek legalább 3—4 úttal rendelkeznek és ebben az esetben is a végső kirakodó állomásoktól való távolság nem lehet több 75—100 kilométernél. (1—2 hadsereg szállító lépcső.) Az egymásutáni hadműveletek általános mélysége megfelelő teljesítőképességű szállítóeszközök esetén elérheti a 135—150 kilométert. A határozott és szétzúzó csapások szempontjából azonban ez a mélység nem elegendő. Ilyen mélységben csak olyan ellenség felett lehet győzelmet aratni, amelyik körülbelül ennek a mélységnek megfelelő széles arcvonalon helyezkedik el, vagyis 150—200 kilométeren. Ebben az esetben a támadónak lehetősége lesz olyan támadási ütem mellett, amely nem marad el különösképpen a visszavonulás ütemétől, megkerülni és elvágni az ellenség főerőinek visszavonulási útvonalait, bekeríteni és megsemmisíteni ezeket a csapatokat.

Olyan ellenség ellen, amely 150—250 km-nél szélesebb arcvonalat foglal el (pl. a szovjet—lengyel hadszíntér ukrán, vagy belorusz szakaszai) az ilyen mélység már nem elegendő. A védőnek ilyen körülmények között könnyebb a csapások alól erőit kivonni; a széles arcvonal biztosítja részére a nagyszámú visszavonulási útvonalat, a támadó előretörési üteme lassúbb lesz mint a védő visszavonulási üteme és ugyanakkor a nem elégséges utánszállítás következtében a támadás igen gyorsan megállásokra kényszerül.

Ha az ellenségre nagy szétzúzó csapást akarunk mérni, mindenképpen arra kell törekednünk, hogy a támadó előrenyomulási üteme ne maradjon el az ellenség főerői visszavonulásának ütemétől, illetve a támadó részére biztosítva legyen a lehetőség az ellenség területére való olyan mélységű betöréshez, amilyen szélességű a megtámadott arcvonal. Azok a hadműveletek, amelyek 350—400 kilométer arcvonalat elfoglaló ellenség ellen irányulnak, ugyanakkora, tehát 350—400 kilométer mélységű gyorsütemű előnyomulást követelnek.

A vasúti technika jelenlegi állapota ezt a követelményt nem tudja kielégíteni, azonban egyre több jel mutat arra, hogy a vasúti technika a közeli években már biztosítani tudja a hadműveleti művészet kívánalmait az ellenségre mért mély és szétzúzó csapáshoz.

A személyi állomány veszteségeinek feltöltése a 350—400 kilométer mélységű hadműveletekben nem jár különösebb nehézséggel. Ez csak a tartalék egységek különleges szervezési rendszerét követeli meg.

A kezdeti hadművelet lefolytatásával kapcsolatos veszteségek pótlása megtörténhet azonnal a hadművelet befejezése után. Ebből a célból minden hadtestnél a személyi állomány 20—25%-ával egyenlő állományú tartalékos egységet kell képezni. Ezt a tartalékos egységet (tartalékezed) a

hadművelet kezdetéig fel kell tölteni kiképzett vöröskatonákkal. A hadművelet folyamán ezek az egységek a hadtest után mozognak, a második lépcső hadosztályok és hadtestek előtt és a szükséges időben feltöltik a hadosztályokat. A további hadműveletekben beálló veszteségek feltöltésére a közeli hadtápterületen (a második lépcső hadtestek vonalában) létre kell hozni a hadsereg tartalék egységeit, ugyanilyen számvetésű összeállításban (a hadsereg harci egységei összállományának 20—25%-a.) Ezeknek előremozgása a csapatok támadásával egyidőben történik (1—2 naponkénti mozgás a támadás ütemétől függően kizárólag gyalogmenetben). Az arcvonalon való előremozgatásukhoz általában két-három napra van szükség. A hadosztályok feltöltése második lépcsőbe való kivonásukkor történik.

A csapástmérő csoportosítások tevékenységének jellege

Függetlenül a korszerű hadseregek jelentős nehézségétől, az egymásutáni hadműveletek viszonylagosan kis mélységétől és attól a hatalmas feszültségtől és anyagfelhasználástól, melyek az aktív, bátor csapásokkal kapcsolatosak — a hadászat legfontosabb eszközei a háborús célok elérésékor végsősoron a mély és az ellenség teljes szétzúzására irányuló csapások maradnak.

Helyrehozhatatlan hiba lenne, ha a haditechnika fejlődésével kapcsolatos nehézségek következtében valamiféle „hadműveleti opporionizmusba” esnénk, amely kizárja az aktív és mély csapásokat és a kismélységű csapásokat hirdeti — vagyis olyan tevékenységet, amelyet divatos műszóval „kifárasztásnak” hívnak. Az ilyen nézetek nem tanúskodnak a korszerű háború megértéséről, hanem inkább arra a pesszimista hangulatra vallanak, amelyet a lefogás eszközeinek, a gyalogság technikai eszközeinek, a vasúti- és gépkocsiszállító eszközöknek a követelményektől való elmárádása okoz.

Ezért nem lehet a hadműveleti művészet helyes útjának tartani azt a törekvést, amely „önkéntesen” korlátozza az egymásutáni hadműveletek mélységét és a harctevékenységek szervezésében az önkorlátozás tendenciáját hirdeti, azt a tendenciát, amely a hadügy legnagyobb eredményének a rövid csapások rendszerét tekinti, vagyis a „kifárasztást”. A hadműveleti művészet helyes fejlődésének azon az úton kell haladnia, amely az ellenség gyors és biztos pusztítása érdekében az összes lehetőségek felhasználását követeli a lehető legérzékenyebb csapások végrehajtására. A helyes döntés ebben a kérdésben elkerülhetetlenül a határozott csapások végrehajtására, a maximális mélységre irányul, amelyet a csapatok fizikai és morális állapota, az utak helyreállításának körülményei és az utánszállítás folyamatossága tesz lehetővé. Természetesen a csapatok erőinek teljes kihasználására való törekvést nem szabad túlfeszíteni, nehogy károsan befolyásolja a csapatok fizikai és morális helyzetét.

A hadászati és hadműveleti vezetés művészete abban áll, hogy helyesen érezze meg azt a határt, amelynél az emberi és anyagi eszközök további erőfeszítése törést eredményezne a csapatoknál és nem a győzelmet, hanem a vereséget vonná maga után. A hadműveleti művészet fejlődésének helyes és progresszív útjai megkövetelik, hogy már most felemeljék a haditechnika elmaradt szintjét, megszüntessék a hiányosságokat a fegyveres erők építésében, minőségileg és mennyiségileg megjavítsák a harci technikai eszközöket, a szükséges szintre emeljék a szállító technika telje-

sítőképességét, hogy mindezek eredményeképpen létrejőjenek azok a körülmények, amelyekben a hadműveleti művészet könnyebben és helyesebben éri el a háború követelte célokat.

Európa balkánizálása a versaillesi békekötés után, több kis ország létrejöttéhez vezetett, amelyek területének mélysége elmarad a korábbiakban általunk meghatározott 250 kilométeres távolságtól.

A nagyobb országok viszonylatában ez a távolság majdnem a felét teszi ki területük mélységének. Tehát még ilyen mélység esetén is a hadműveletek érinthetik a kisebb államok majdnem egész fegyveres erejét és a nagyobb országok fegyveres erőinek felét, vagy legalábbis egyharmadát. Ez azt jelenti, hogy a kis államok szétzúzhatók egyetlen csapással, míg a nagyobb államoknál — több egymásutáni hadművelettel — fegyveres erejük oly méretű szétzúzása érhető el, amely kedvező körülmények között létrehozhatja az előfeltételeket a mély üldözéshez, vagyis az ellenség lehetőségeinek jelentős korlátozásához.

A mély és az ellenséget szétzúzó csapások gyorsan kikapcsolhatják a kis államok egész államszervezetét. Nagy államok viszonylatában ezek a csapások a fegyveres erők nagy csoportonkénti szétzúzásához vezethetnek, és legbiztosabb eszközei az ellenség emberi és anyagi tartalékainak kimerítésének.

A mély és szétzúzó csapások megközelítőleg hasonló helyzetet eredményezhetnek, mint Lengyelországban volt 1920-ban, amikor — Pilsudszky beismerése szerint is — a vörös lovasság galíciai sikerei és a vörös hadsereg feltartóztathatatlan támadása nyomán Poleszjetől északra „megkezdődött a normális állami tevékenység szétesése, pánik keletkezett olyan területeken is, amelyek néhány száz kilométerre voltak az arcvonaltól és szervezkedni kezdett a legveszélyesebb — a belső arcvonal” (Pilsudszky „1920-as év”). A mély és szétzúzó csapások maradnak a legbiztosabb eszközei a háború polgárháborúvá való változtatásának is.

Ezért nem zárkozhat el a korszerű hadműveleti művészet a szétzúzásra irányuló mély csapásoktól. A fegyveres erők építése helyes és bölcs politikájának biztosítania kell a kedvező körülményeket a háború ilyen módon történő folytatásához. Nagy jelentőségű a hadműveletek végrehajtásánál a csapás formája is. A széles arcvonalat elfoglaló és teljesen nyílt hadtápterülettel rendelkező ellenség ellen (mint a franciák 1914-ben, vagy a lengyelek 1920-ban) egyetlen csapástól, mégha az valamelyik szárnyra irányul is, nem várhatunk nagy „hadműveleti aratást”. Az ilyen csapás, még abban az esetben is, ha helyesen kiválasztott hadműveleti irányba mérjük, nem adhat nagy eredményeket a harctevékenységek kifejlődésének olyan üteme mellett, mint amit a jelenlegi fegyverzet biztosít. Az ellenség főerői, ha a maguk részéről a harcot kedvezőtlennek tartják, az adott körülmények között mindig képesek lesznek azt elkerülni és magukat kivonni a csapás alól. Az egyik irányba mért csapás a nyílt hadtápterülettel rendelkező védőt nem kényszerítheti arra, hogy főerőivel ott bocsájtkozzon harcba, ahol ez a támadónak kedvező. A védőnek lehetősége van terület feladás árán kimenteni csapatait a csapás alól és a visszavonulás során 25—30 km-t megtenni naponta, esetleg vasút felhasználásával is ugyanakkor, amikor a támadó kénytelen harccal előretörni és előretörése ütemét napi 8—12 kilométerre korlátozni. Az egy irányba mért csapás ilyen sajátossága jelentős mértékben magyarázatot ad arra, hogy sem a né-

meteknek 1914-ben, sem a Vörös Hadseregnek 1920-ban nem sikerült elérnie az ellenség élőerőinek jelentős szétzúzását, függetlenül attól, hogy sikerült nagy mélységre betörni az ellenséges területre. Minden esetben amikor a támadó csapástmérő csoportosítása lendületet vett, hogy csapást mérjen az ellenség főerőire, az utóbbinak sikerült ezt elkerülni.

Tételezzünk fel egy 400 kilométer kiterjedésű arcvonalat, nyílt hadtápterülettel és ismételjük meg rajta a németek 1914-es, vagy a Vörös Hadsereg 1920-as csapását.

A kezdeti hadművelet után még akkor sem számíthatunk döntő eredményekre, ha a csapástmérő csoportosítás megkerüli az ellenség szárnyát, mert az ellenség szabad visszavonulási utakkal rendelkezik, tehát a bekerítés és az erők szétzúzásának feltételei nem lesznek meg. A csapás ilyen formája mellett csak kis ellenséges egységek bekerítése lehetséges szűk harcászati méretekből. Nagy sikert csak keskeny arcvonalat elfoglaló és kedvezőtlen visszavonulási útvonalakkal rendelkező ellenség ellen érhetünk el.

Széles arcvonal és nyílt hadtápterület esetén nagy eredményeket csak összetartó irányú (koncentrikus) tevékenységek eredményeképpen érhetünk el. A csapásnak ez a formája, ha elegendő erővel kerül végrehajtásra a lehető legnagyobb sikereket igéri és még korszerű körülmények között is az ellenség fegyveres erői jelentékeny részének teljes bekerítéséhez vezethet.

A csapásnak ez a formája természetesen több erőt követel. Itt valójában két csapásról van szó, amelyeknek mindegyikét meglehetősen széles arcvonalon kell megszervezni, hogy a csapást végrehajtó csapatokat ne lehessen a szárnyak irányából gyorsan megkerülni, illetve elvágni. Annak érdekében, hogy a csapástmérő csoportok feltartóztatás nélkül harapófogóba szoríthassák az ellenséget, elengedhetetlenül szükséges, hogy mindkét csapás elegendő erőkkel kerüljön végrehajtásra. A legtöbb esetben kedvezőbb lesz két olyan csapástmérő támadó csoportosítást alkalmazni, amelyek közül az egyik 80, (két csapástmérő hadsereg) a másik 40—50 kilométer széles arcvonalszakaszon (1 csapástmérő hadsereg) támad mint egy olyan csapástmérő csoportosítást, amely 120 kilométeres összefüggő arcvonalon támad. Csak azokban az esetekben célszerű egy irányba mérni a csapást, amikor lehetőség van arra, hogy az ellenséget ezzel járhatatlan körzetekhez (semleges határ, tenger, nehezen járható hegyláncok) szorítsuk hatjuk.

Az összetartó (koncentrikus) irányba való tevékenység nemcsak az ilyen hadművelet eredményei, hanem a hadművelet folytató hadsereg utánpótlása szempontjából is kedvező. A hadművelet ilyen formája lehetővé teszi a szélesebb úthálózatra való támaszkodást; szélesebb bázis lehetőséget biztosít az arcvonalnak, és a két csoporttal való manőverezés sokkal rugalmasabb és könnyebb, mint egy csapástmérő csoporttal.

A csapás mindkét formája esetén — akár egyirányú, vagy összetartó — a tevékenységek fő célpontja az ellenség élőereje marad. Nemcsak a csapás iránya és annak változtatása függ az ellenség főerejének elhelyezkedésétől, hanem a támadó előretörésének üteme is teljes mértékben az ellenséges főerő tevékenységétől függ. A korábban említett támadási ütemre vonatkozó normák nem utasítások a csapatok tevékenységére. Ezek a normák csak tájékoztató jellegűek a hadseregarancsnok részére a hadműve-

let tervezése és biztosítása rendszabályainak vonatkozásában. A csapatoknak a maximális sikerre és előretörésre kell törekedniük. Az ellenség különösen azokat a legfontosabb irányokat és pontokat fogja erősen védeni, amelyek visszavonulási útjait, vagy friss erőinek összpontosítását fedezik. A támadó művészete abban áll, hogy megállapítsa ezeket az irányokat és pontokat, a főerőkkel időben és gyorsan rátámadjon ezekre úgy, hogy kijusson az ellenség csapatainak szárnyába és hátába, elvágja visszavonulási útjaikat, megszakítsa az új csoportosítás létrehozására irányuló tevékenységét. A harctevékenységek ebben az időszakban rendkívül nagy ütemet, rugalmasságot és manőverezőképeséget követelnek.

A csapatok nehézsége mellett is az ilyen mozgékony, bizonyos hadműveleti normák keretein belül ma is teljes mértékben lehetséges. Ha a csapatok nincsenek összezsúfolva az egyes terepszakaszokon és a hadtáperendben működik, ha a csapatok, valamint szállítólépcsőik ki vannak képezve a gyors és mély előrenyomulásra és a vezetés a helyzet magaslatán áll, akkor a kellő harcászati mozgékony, lehetséges a csapatok jelenlegi szervezése mellett is.

Különösen nagyfokú mozgékony és manőverezőképeség szükséges a lovasság és a gépesített csapatok részéről. A lovasságnak jelenleg számolnia kell a védelem megnövekedett szilárdságával, számolnia kell a magasabb tűzsűrűséggel. Ez nem jelenti azonban azt, hogy a lovasság kiszorult a hadműveletekből és nem jelenti azt, hogy a lovasságnak rá kell szorulnia a gyalogságra, vagy annak fedezete mellett kell tevékenykednie. Ellenkezőleg! Ezek a körülmények megkövetelik, hogy a lovasság a korszerű hadműveletben új eszközökkel és a harc új módszereivel jelenjen meg. Rendelkeznie kell olyan eszközökkel, amelyek alkalmasak a hevenyészett védelembe átment gyalogság tüzésének lefogására és lóról szállva a gyalogsághoz hasonlóan kell tevékenykednie. A megfelelő mennyiségű tüzéséggel (ezen belül tarackos tüzéséggel) és könnyű, gyorsjáratú harcokocsikkal, géppuskás egységekkel megerősített lovasságnak, a csapástmérő csoportosítás előrenyúló nyílt szárnyain kell tevékenykednie, legtöbbször 75—100 kilométerig előretörve, egymás után elvágni az ellenség visszavonulási útvonalait és megvalósítani a főerők harcászati bekerítését. A sereglövasságnak ez az aktív tevékenysége egyben biztosítja egyidejűleg a front és hadseregarancsnokság földi felderítésének folytatását. Igen nagy feszítettséggel kell működnie a hadművelet időszakában a légierőnek is.

A kezdeti hadművelet után a légierőnek — amelynek nagy része az útközlet idején annak körzete felett tevékenykedett —, ki kell szélesítenie tevékenységi zónáját és felderítésének, valamint támadásának célpontjait azok az új ellenséges erők lesznek, amelyek vasúton, gyalogmenetben vagy gépkocsin érkeznek be a hadművelet körzetébe. A kirakási körletben és a menetvonalakon megjelenő új erőket rendszeres légi figyelés alatt kell tartani, hogy a légierő időben adhatson adatokat a parancsnokságnak az ellenség új erői gyülekezési körleteiről és új célpontokat jelölhessen meg a földi csapatok és a légierő további tevékenysége számára. Nem maradhatnak figyelmen kívül az ellenség visszavonuló csapatai sem. Az ellenséges elhatározás titka akkor válik világossá, ha két adatot összevetünk: egyrészt — hová mozognak az ellenség újonnan beérkező tartalékai, másrészt hová, milyen irányban és milyen rendben vonulnak vissza az arcvonalban levő csapatai. Ezek az adatok határozzák meg azokat a körleteket, amelyeket a légierő mindennapos figyelésének célpontjává kell tenni.

Az ellenség visszavonulásának kezdetével a légierő újólag széttagolja erőifejtését. A visszavonuló ellenség figyelése teljes mértékben a csapat repülőkre hárul, míg az újonnan beérkező ellenséges csapatok figyelését a hadsereg repülőik végzik.

A kezdeti hadművelet után a bombázó repülőik működésének központja fokozatosan áthelyeződik. Az üldözés első napjaiban az ellenség visszavonuló erői lesznek a bombázó repülőik célpontjai. A földi csapatokkal együtt befejezik a megrendült csapatok szétverését, támadva ezeket a menetvonalakon, átkelőhelyeken és a csapatok gyülekezési pontjain. Attól az időtől kezdve viszont, amint az új tartalékok beérkezését felderítették, a bombázó repülőik ezek ellen helyezik át tevékenységüket. Rendszeresen rombolják a vasutakat és vegyi mérgező anyaggal szennyezik a csapatok kirakási körzeteit. A légierő feladata — elpusztítani a tartalékok kirakó állomásait, meghosszabbítani összpontosításuk idejét és hatalmas erejű légitámadásokkal aláásni az újonnan beérkező egységek erkölcsi erejét.

A szárazföldi csapatokkal egyidejűleg a hadművelet körzetében az ellenség új légi magasabbegységei is megjelennek. Megerősödik vadász légierője, fokozatosan megjelennek új bombázó egységei. Természetes, hogy ezeknek repülőterei szintén a támadó bombázó légierőnek célpontjaivá lesznek. A támadó előtt újra felvetődik a saját hadtápterület legfontosabb objektumainak, különösen a vasút helyreállítási munkálatok körleteinek és a kirakódó állomásoknak oltalmazása. Ennek ellenére a vadászlégierő fő feladata továbbra is a támadó csapatok fősoportosításának és a saját repülőtereknek biztosítása marad. A hadtápjelölteket kizárólag földi, légvédelmi eszközökkel őrzik. Mindezeket a feladatokat a saját repülőterek rendszeres előretelepítésével egyidőben kell végrehajtani.

A légierő repülőtereinek a támadás általános ütemével összhangban kell előremozogniuk. Ha abból indulunk ki, hogy a törzsekkel való megbízható összeköttetés csak akkor lehetséges, ha a repülőterek az arcvonalától hadtest repülőik viszonylatában 2—30 kilométernél, hadseregrepülőik esetében 50—75 kilométernél nincsenek messzebb, akkor a hadtest légierő repülőtereit két naponként a 3. napra virradóra, míg a hadsereg légierőét négy naponként az 5. napra virradóra kell előretelepíteni. Lehetnek olyan időszakok is, amikor a hadsereg repülőterek rátelepülnek a csapat repülőterekre, majd fokozatosan elmaradnak tőlük. Az ilyen munkaütem óriási feszültséget követel az egész légierőtől. A hadművelet folyamán nem lehet semmiféle rendszeres pihenés még akkor sem, ha a hadműveletet egy hónappal tervezték. Az egyes repülőgépek, osztagok, századok nagy munkában lesznek a soronkövetkező feladat végrehajtására. Felderítenek, bombáznak, fedezik az egyes irányokat, vagy az új repülőterekre települnek át. A pihenőnapok rendszerint a repülésre alkalmatlan napok lesznek, vagy végső esetben a pihenés igen rövid idejű lesz a repülésre alkalmas napokon. Az egyhónapos megfeszített munka nagy ráfordítást követel a légierő részéről. A háború tapasztalata mutatja, hogy ez a ráfordítás elérheti a személyi állomány 20—30, míg a technika 30—40, sőt 60%-át is. Ezek a számok meghatározzák annak a személyi állománynak és technikának mennyiségét, amelynek tartalékban kell lennie, felkészülten a hadművelet kezdetére.

A már említett mélységre tervezett egymásutáni hadműveletek 250—400 kilométer kiterjedésű arcvonalat fognak át és nemcsak azokat

az ellenséges fegyveres erőket érintik, amelyek ezen az arcvonalon vannak, vagy amelyek beérkezhetnek az ütközet körzetébe, hanem érintik és elkerülhetetlenül mozgásba hozzák az ellenséges lakosság hatalmas tömegeit is. Ennél az oknál fogva eredményeik tisztán katonai tényezőkből, politikai jelentőségüekké nőnek át. Ebből következik a csapás irányában folytatott politikai munka jelentősége. A harctevékenység körzetében az érintett lakosság körében végzett helyes politikai munka jelentős fokon megkönnyítheti a harctevékenységek kimenetelét.

A hadművelet folyamán a támadó részére jelentős mértékben megnehezednek a nagyméretű átcsoportosítások. A támadó 100—150 kilométerre el fog szakadni azoktól a pontoktól, ahol megkezdheti a vasúti átcsoportosítást. A gépkocsi szállító eszközöket ebben az időszakban teljes mértékben leköti az utánszállítás.

Négy—hat napi menettávolságig terjedő sávban mindenféle átcsoportosítást kizárólag gyalogmenetben kell majd végrehajtani. Természetesen ez a körülmény csak az átcsoportosítás gyorsaságára fog hatást gyakorolni. Technikailag teljes mértékben lehetségesek lesznek olyan merész átcsoportosítások, mint amilyent Kluck hadserege hajtott végre négy hadtesttel 1914 szeptemberének első napjaiban a Marnenál. Magasfokú kiképzettségű csapatok jelenleg is végrehajthatnak olyan átcsoportosításokat, amelyek a hadsereg arcvonalának megváltoztatásával járnak és 50—70 kilométeres gyalogmenetet követelnek egy-két nap leforgása alatt.

Minden olyan hadműveleti átcsoportosítás, amely a csapatok más arcvonalra (arcvonalszakaszra) való útbaindításával kapcsolatos, a csapatoknak a 100—150 kilométerre levő vasútállomásokhoz történő hátravonását követeli, vagyis csak a vasútállomásoknál való összpontosításhoz legalábbis egy héttig terjedő idő szükséges. A vasút az ilyen szállításokra természetesen már korábban felkészülhet, mint ahogy a csapatok az állomásokhoz beérkeznek.

Az új hadművelet kezdete, az anyagi és élőerő veszteségek pótlásának, az új lőszeranyagok felhalmozásának és a vasutak, valamint földutak helyreállításának határidejétől függ.

A legnehezebb probléma, amely a legtöbb időt követeli, és amelytől az összes többi kérdés függ — a vasút.

A hadművelet megszakadásának pillanatáig a hadtápterületen a vasúti helyzet a következő lesz: a kétvágányú vonalakon, amelyeknek helyreállítása egyidejűleg történt, 90—155 kilométeres helyreállítatlan szakasz marad és még a továbbiakban is csak olyan 50 km hosszú helyreállított út lesz (az utolsó 50 km!) melynek áteresztő képessége nem lesz több, mint 4—5 vonatpár. Csak innen számítva érik el a mélységben a vasútvonalak a normális áteresztőképességet. Az utolsó 90—100 km vasútvonal helyreállításához 3 hét szükséges, és ezen kívül még egy hét kell ahhoz, hogy a vasútvonal teljes hosszában az áteresztő képesség a normális szintre emelkedjen. Emiatt összességében egy hónap szünet szükséges a vasút teljes helyreállítására és csak azután kezdődhetnek meg az új hadműveletek. Körülbelül ugyanilyen képet kapunk, ha a kétvágányú vonalakon először egy vonalat állítanak helyre és csak azután a másodikat. Ezen a vonalakon a harmadik hét végére 50 km helyreállítatlan út és 50

km 5 szerelvénypár áteresztő képességű útvonal lesz és még egy olyan 50 kilométeres egyvágányú vonal, melynek áteresztő képessége 17 vonatpár.

Az utolsó 50 kilométer rombolt út helyreállítására a legkedvezőbb körülmények között is egy hét szükséges. Áteresztő képességének 17 szerelvénypárra való növelése csak legkevesebb egy hét alatt történhet meg és még egy hét szükséges a második út helyreállítására. Ezalatt befejezhetőnek a helyreállító munkák, tehát ebben az esetben a vasút helyreállítására mindössze három hét szükséges.

Ez alatt az idő alatt természetesen befejezhetőnek a hadművelet előkészítő munkái, az utánpótlást előrevonhatták és feltölthették a csapatokat, a technikai eszközöket utánszállíthatták és kiegészíthették a lőszeret és más anyagokat. Ilyenformán az új hadművelet legkevesebb 2—3 hét múlva (ha a hadsereg szükségleteit egyvágányú vasúttal is biztosíthatják) és legtöbb egy hónap múlva kezdődhetnek, ha a második vágány helyreállítása is szükséges.

Természetesen ilyen szünet nem kívánatos. Ha egy sikeresen végrehajtott hadművelet után széles lehetőségek nyílnak az ellenség élőerőinek további szétzúzására, akkor ezek a lehetőségek több egymásutáni hadművelet után még szélesebbek lesznek. A kísértés, hogy ne szakítsuk meg a hadműveletet és azonnal menjünk át a következő csapások végrehajtására — a legtöbb esetben igen nagy. Azonban a számvetések azt mutatják, hogy a merész és aktív hadművelet elsősorban embert és lőszeret követelnek. Ha a vasúttal nem biztosítják a megfelelő mennyiségű lőszer rendszeres utánszállítását, az új hadművelet megkezdése legnagyobb mértékben kockázatos.

Célszerűbb ezért vagy bevárni a vasutak helyreállítását, vagy pedig más irányban kezdeni újabb hadműveletet. Mindkét esetben ezek a hadművelet új hadműveleti szétbontakozást követelnek.

A vezetés kérdései

Elhatározás. A haditevékenységeket megfelelő technikával ellátott fegyveres erők folytatják. Az elhatározást ezért a meghatározott anyagi eszközökre kell alapozni, mint ahogy Engels Frigyes meghatározta: „az anyagi eszközök lehetőséget adnak az erőnek a győzelemre.” Ha a harcászati művészetet befolyásolják a harcászati magasabbegységek szervezése és az ezekre kidolgozott szabályzat szerinti normák, úgy a hadműveleti művészet részére semmiféle norma és kiinduló adat nincs, amelyet a hadvezér az elhatározás meghozatalakor figyelembe vehetne. Ez a terület teljes mértékben ki van szolgáltatva a hadvezér „tehetségének” „belső sugallatának” „megérzésének”. A régi orosz hadsereg tapasztalatán láthatóak szomorú eredményei annak, ha a csapatok vezetésének legfontosabb kérdését, a vezér szeszélyétől „belső sugallatótól” és „megérzésétől” teszik függővé. Az orosz tábornokok tevékenységét sok megalapozatlan, anyagi szempontból nem kellően biztosított és sok yéráldozattal járó elhatározás jellemzi. Meghatározott harctevékenységek, amelyekből a hadművelet tevődnek össze, meghatározott anyagi eszközöket és emberi erő kifejtést követelnek. Ez az egész munka arra irányul, hogy megállapítsa azokat a kiinduló adatokat, amelyekre támaszkodik a hadműveleti gondolat, a hadművelet emberi és anyagi eszköz szükségleteinek megállapításakor.

Helytelen lenne azonban, ha a hadműveleti művészetet egy sajátos „könyvelési módnak” tekintenénk, ha a hadműveleti elhatározást egyszerű számtani műveletre változtatnánk. A szükséges anyagi eszközök nemcsak a fegyver tulajdonságaival és az arcvonal kiterjedését jellemző számokkal kapcsolatosak, hanem kapcsolatban vannak az ellenséges arcvonal hadműveleti és harcászati sűrűségével, az ellenség állásainak megerősítésével, a saját és az ellenséges csapatok vezető állományának minőségével. Ezek a legutolsó adatok igen változékonyak. A vezér művészetében abban áll, hogy helyesen vegye figyelembe a helyzet összes változékony elemének hadműveleti jelentőségét és helyesen határozza meg azokat az emberi és anyagi erőforrásokat, amelyek szükségesek az adott konkrét feladat megoldására.

A hadműveleti elhatározás nemcsak abban áll, hogy helyesen válassza ki a csapás irányát és formáját, hanem abban is, hogy helyesen szervezze meg a hadsereg magasabbegységeinek tevékenységét, amelyeknek segítségével a hadvezér eléri a feladat megoldását. Meg kell határozni a különböző fegyvernemek mennyiségét, különösképpen a tüzérséget, a harcokocsikat, légierőt, amelyeket be kell állítani a hadsereg állományába és szét kell osztani a lövészhadtestek között olyan számítással, hogy biztosítható legyen az akadály nélküli első csapás, valamint a csapatok szünet nélküli megerősítése azokban az irányokban, ahol a harctevékenységek folyamán ez szükségessé válik.

A vezetés centralizálásának oka. A 2—3 millió emberből álló fegyveres erők vezetése 1000—1500 km szélességű arcvonalon, a hadműveleti vezetés három lépcsős hierarchikus rendszerét követeli, főparancsnokság, front, hadsereg.

Még a világháború kezdetén, a németek tapasztalatában megmutatkozott, hogy a front vezetése nélkül lehetetlen irányítani a hadseregeket, amelyek összesen 70 gyaloghadosztályt foglaltak magukban és 340—400 km széles arcvonalon voltak szétbontakozva. A német vezérkar a Marne-hoz való támadás időszakában valójában elvesztette a hadművelet szilárd vezetését és a front szintű vezetés kényszeréhez folyamodott, amikor az egyik hadsereget a másik hadsereg parancsnoka alá rendelte és a döntő pillanatban arra kényszerült, hogy az elhatározás jogát, a hadművelet további vezetésére vonatkozóan, valójában egy felelősség nélküli vezérkari tisztnak Hentsch ezredesnek adja át. Az események további menete a német és a francia hadseregeket rákényszerítette a front szintű vezetésre (hadsereg csoportok). Az orosz hadsereg, amely előtt két különböző ellenség állt és két egymástól elválasztott hadszíntéren, Keletporoszországban és Galiciában működött, a kezdet kezdetétől, front szinten szervezte a vezérést.

Az olyan hadseregek részére, mint a francia, vagy a mi Vörös Hadseregünk és esetleg a lengyel hadsereg is, a jövőben elkerülhetetlen lesz a frontszintű vezetés létrehozása. A nagylétszámú hadseregek, a széles arcvonalak nem teszik lehetővé a közvetlen vezérést a főparancsnokság és a hadseregek között. A főparancsnokság ilyen körülmények között nem lesz képes megvalósítani azt a szilárd vezérést, amely nélkül nincs összhang a nagyszámú magasabbegységek tevékenységében. Az olyan viszonylag nem nagy létszámú hadseregek, mint például a román hadsereg, természetesen közvetlen vezéréssel fognak dolgozni, főparancsnokság — hadsereg.

Nagy hadműveletekben a főcsapást végrehajtó hadseregek vezetése egy frontparancsnokságnak adható át. (pl. akkor, amikor ezek a hadseregek egymás mellett viszonylag nem nagy arcvonalon bontakoztak szét). Ebben az esetben a főparancsnokság a fő hadműveletet vonatkozásában megállapítja ezek közeli és távolabbi feladatait, kijelöli a végrehajtáshoz szükséges erőket és eszközöket és a tulajdonképpeni hadműveleti vezetés a szó szoros értelmében teljesen az adott front parancsnokának kezébe kerül.

A főparancsnokság vezetése a fő hadműveletet vezetésével kisebbedik, ehelyett megmarad részére a különböző feladatokat végrehajtó frontok tevékenységének általános vezetése: pl. úgy, mint 1914-ben az északnyugati orosz front támadása Kelet-Poroszországban, és a délnyugati Fronttá Galiciában, vagy az 1920-as támadás, amelynek során két front támadott Varsóra és Lvovra.

Azonban a vezetés megszervezhető úgy is, hogy a főparancsnokságra nemcsak a frontok vezetésével kapcsolatos különböző feladatok hárulnak, hanem közvetlenül azoknak az erőknek vezetése is, amelyek az adott időben a fő hadműveletet folytatják. Például így volt megszervezve a német hadsereg vezetése az 1918-as tavaszi támadásnál, amikor a csapást két front csatlakozásán mérték és vezetésüket Ludendorff saját kezében tartotta.

A vezetés megszervezésének jellege, a fő hadműveletet végrehajtásában részt vevő erők mennyiségétől, az arcvonal szélességétől, az erők szétbontakozásától és a csapás formájától fog függeni. Abban az esetben, ha az aktív tevékenységre nem nagy erők vannak kikülönítve és ezek nem nagy kiterjedésű arcvonalon bontakoznak szét, a hadműveletet vezetését célszerű egy frontparancsnok kezébe adni és ellenkezőleg, ha az aktív tevékenységre nagy mennyiségű hadosztály van kijelölve, — amelyek széles arcvonalon bontakoztak szét és csapásuk összetartó (koncentrikus) irányú lesz, akkor célszerűbb két frontot szervezni és a hadműveleti vezetés a fő hadszíntéren közvetlenül a főparancsnok kezében összpontosítani.

Milyen gyakran szükséges az egyes vezetési fokozatok beavatkozása a harctevékenységek menetébe?

Ezt a kérdést attól függően lehet megoldani, hogy a jelenlegi fegyverzet mellett mennyi idő alatt oldhatók meg az egyes harcászati, vagy hadműveleti feladatok.

Már láttuk, hogy a normális harcászati feladat megoldása (a korszerű védővonal harcászati mélységének leküzdése) egy-két napot követel. Ez alatt a harcászati vezetés — a hadosztály és a hadtest intézkedik. A hadseregparancsnok beavatkozása ebben az időszakban csak abban az esetben szükséges, ha a harcászati tevékenységek elakadtak, az erők kevésnek mutatkoznak és szükségessé válik új tüzérségi, vagy lövész erők alkalmazása. A hadseregparancsnok munkája miután az ütközetre szétbontakoztatott csapatait és részükre harcászati feladatokat szabott, a továbbiakban általában csak a harctevékenységek menetének figyelésére korlátozódik és csak abban az esetben avatkozik bele a hadtestparancsnok intézkedéseibe, ha ezek eltérnek az ő utasításaitól, vagy pedig az események alakulása nem felel meg korábbi elképzeléseinek. Csak amikor a harcászati feladatok végrehajtása a végéhez közeledik, határozza meg a hadseregparancsnok az általános távolabbi célt és a hadtestek közelebbi feladatait.

A hadseregeknek olyan feladatokat kell szabni, melyek felölelik az ellenség egész hadműveleti mélységének leküzdését, vagyis 30—50 kilométer mélységet, ami még további öt napot követel. Ezen belül a hadseregparancsnok önmaga szabályozza a harctevékenységek menetét. Csak azokban az esetekben szükséges a frontparancsnok beavatkozása ez alatt az idő alatt, amikor a helyzet változása haladéktalanul megköveteli. Rendes körülmények között azonban a frontparancsnok kivárhatja a kezdeti hadművelet eredményeit. Ezután a frontparancsnok a hadsereg részére meghatározza a további célokat és azokat a közelebbi feladatokat, amelyek felölelik a hadsereg tevékenységét az új hadművelethez történő szétbontakozásig.

Nagyon fontos követelmény, hogy a nap végére a frontparancsnok (vagy a főparancsnokság) teljes mértékű adatokkal rendelkezzen az elmúlt nap harctevékenységének menetéről és valamennyi hadosztály által elért pontról, terepszakasról. Erre az időre a front törzsénél (vagy a főparancsnokságon) elő kell készíteni mindazokat az intézkedéseket, amelyek kiadásra kerülnek a hadseregeknek, a korábbi harctevékenységek és direktívák továbbfejlesztése, vagy megváltoztatása céljából. Az adatok feldolgozásának és a híradás körülményeinek figyelembevételével ez teljes mértékben lehetséges.

A saját csapatok tevékenységéről és következképpen az ellenségről való tájékoztatásnak ilyen rendszere teszi lehetővé az előjáró időben történő beavatkozását a harctevékenységek menetébe és ez biztosítja a vezetés megfelelő szilárdsági fokát. Csak ebben az esetben sikerül minimálisra csökkenteni a kihasználatlan lehetőségeket és a nem összehangolt tevékenységet.

A törzsek helye. A parancsnok helyét, akinek kezében a hadműveletet vezetése összpontosul (főparancsnok, vagy frontparancsnok) olyan helyen kell kiválasztani, amely lehetővé teszi, hogy a nap folyamán részletes adatokat kapjon a harctevékenységek menetéről, még abban az esetben is, ha a technikai összeköttetés különböző okok miatt nem működik. Ennek az arcvonaltól számított távolságát általában a korszerű gépkocsi egy feltöltéssel megtehető útjának fele határozza meg, de semmiféleképpen sem lehet több 100—150 kilométernél. Számítani kell arra is, hogy a parancsnoknak a vezetési pontról nemcsak a sáv közepére, hanem a szárnyakon tevékenykedő hadtestekhez is el kell jutnia. Kezdetben a törzs és a front egész vezetése a parancsnokkal együtt helyezkedik el. A híradás korszerű eszközei a távbeszélő, a távíró és gépkocsi azonban lehetővé teszik a front törzs tagolt elhelyezését. A törzs teljes állománnyal települjön át és legyenek ott a szakszolgálatok főnökei vagy felelős képviselőik is. Arra nincs szükség, hogy a vezetési szervek felépítésétől eltérő tábortörzseket hozzunk létre.

A hadseregtörzs elhelyezését alapvetően ugyanazok a szempontok határozzák meg, figyelembe véve a hadsereg alárendelt magasabbegységének helyzetét. 40—50 kilométer széles támadási sáv esetén a hadseregtörzs 20—50 kilométer távolságra helyezkedjen a mélységben. A hadsereg vezetési szerveit a hadseregtörzs mellett kell elhelyezni. Ilyen távolságok mellett szintén nincs szükség tábortörzsek kikülönítésére. Csak szélsőséges esetekben fordulhat elő, hogy a hadseregtörzs különváljon a szakszolgálatok törzseitől és azok nélkül mozog előre, de ebben az esetben is a törzs-

zsel együtt mennek a szolgálatok képviselői: a tüzérfőnök, a híradó főnök, a műszaki főnök, a vegyiszolgálat főnöke és a légierő főnöke. A felsoroltaknak megbízható összeköttetést kell létesíteni, saját egységeikhez. Különösen vonatkozik ez a légierő főnökére, akinek kapcsolatot kell tartania a repülőterekkel.

A 180—200 kilométer mélységre tervezett egymás után következő hadműveletek folyamán az álláspontot legalább kétszer meg kell változtatni. Abból a célból, hogy elkerüljük a gyakori áttelepülést, a hadművelet kezdetén célszerű a front törzsét 50—70 kilométerre közelíteni az arcvonalhoz. Ebben az esetben lehetséges lesz, hogy a törzs 7—10 napig egy helyben maradjon (70—100 kilométer előretörést feltételezve).

A hadsereg törzseknek gyakrabban kell áttelepülniök, körülbelül minden 25—30 kilométeres előretörés után, ami 3—4 naponkénti áttelepülést jelent. A híradás lehetőségei ezt teljes mértékben lehetővé teszik.

* * *

A harcászat, hadművelati művészet és hadászat egészében véve azokat az erőket és anyagi eszközöket veszik figyelembe, amelyeket az állam bocsát rendelkezésre a háború lefolytatásához. Az a hadművészet, amely elszakad ettől a bázistól elkerülhetetlenül kudarca vezet. A harcászat, hadművelati művészet és hadászat azonban nemcsak számításba veszik az anyagi bázist, hanem meg is határozzák további fejlődését és kiszélesítését. Olyan kérdéseket oldanak meg, mint például: Milyen katonai és általános polgári technikát kell továbbfejlesztetni, ezt a fejlődést milyen irányban kell megvalósítani, milyen fegyvernemeket kell továbbfejlesztetni, milyen javításokat és tökéletesítéseket kell végrehajtani a fegyveres erők rendszerében?

Kutatásaink alapvetően korszerű anyagi bázisra épülnek és számba veszik ennek lehetséges változásait. Emellett azonban több más probléma is jelentkezik a fegyveres erők további fejlődésének és építésének területén. A lehető legkategorikusabban vetődik fel a kérdés a legfogás eszközzel, valamint a gyalogságot kísérő eszközökkel (harckocsikkal) kapcsolatban. Nagyon komolyan jelentkezik a korszerű fegyveres erők szállítóeszközeinek, a vasúti technikának, valamint a hadsereg motorizálásának kérdése. Mindezek során a legfontosabb helyen a csapatok minőségi kérdése áll. Mindaz a technika, amely már megvan, vagy legyártásra kerül, az ellenség kezébe kerülhet, ha nem szervezzük meg kellően annak elsajátítását, ha nem lesz megfelelő a harckiképzés, ha hiányzik a megfelelő vezetés, a hadsereg szükséges erkölcsi-politikai állapota, a csapatok minősége.

SZVECSIN A. A.

Alekszander Andrejevics Szvecsin (1878—1938). A cári orosz hadsereg vezérkarának tisztje, az orosz—japán háború (1904—1905) és az első világháború résztvevője. A szovjet hadseregben 1918 márciusától az szmolenszki körzet katonai parancsnoka, majd 1918 augusztusától az orosz főparancsnokság főnöke volt; később tudományos pedagógiai munkát végzett a Frunze és a Vezérkari Akadémián. A törzsszolgálati, hadászati tanszékeken mint professzor működött és a hadművészet története tanszék vezetője volt.

Alapvető munkái: „Hadászat” 1923. II. kiadás, 1927; „Hadászat a katonai klasszikusok műveiben” Szvecsin szerkesztésében, 1925; „A hadművészet fejlődése” 1927; Clausewitz” 1935; „A XX. század hadászata az első szakaszban” 1937.

A hadászat

Szvecsin a „Hadászat” című munkája, melyből itt egy részt közlünk, másodszor 1927-ben került kiadásra. Ebben a munkájában a szerző összefoglalta és tovább fejlesztette azt az előadás sorozatát, melyet a vezérkari akadémián tartott a hadásatról. Azok közül a művek közül, melyek abban az időben a hadászat problémáival foglalkoztak, ez a mű a legteljesebb és legtudományosabban megalapozott.

Szvecsin A. A. munkája széles körben elterjedt és pozitívan befolyásolta a hadtudomány fejlődését. Gazdag hadtörténelmi anyag alapján, a szerző érdekes összegezéseket és következtetéseket vont le. Emellett ez a munkája koncepcióját tekintve alapjaiban konzervatív volt és súlyos módszertani jellegű hiányosságai is voltak. Szvecsin „Hadászat” című munkája széleskörű vitát váltott ki, amelynek során a fiatal tudományos munkások (Tuhacsevszkij, Triandafillov, Belickij és mások) rámutattak annak negatív oldalaira. A vita elősegítette a szovjet katonai elmélet kidolgozását.

Hadászat és hadművelati művészet

Hadművelati művészet. A harcászati alkotó tevékenységet a hadművelati művészet szabályozza. A harctevékenységek nem valamiféle önálló dolgok, hanem azok az alapvető anyagok, amelyekből összetevődik a hadművelet. Csak nagyon ritka esetben lehet számítani arra, hogy a haditevékenységek végső célját egy fogással (művelettel) elérhetjük. Rendes körülmények között a végső célhoz vezető út egy sor hadműveletre oszlik fel, melyeket jelentékeny, vagy jelentéktelen szünetek tagolnak és ezek a műveletek a hadszíntér különböző szakaszain nagymértékben különböznek egymástól annak következtében, mivel a közbeeső célok,

melyek érdekében történik a csapatok erő kifejtése, szintén különbözőek lesznek. Mi hadműveletnek a háború azon aktusát (mozzanatát) nevezzük, melynek során a csapatok erő kifejtése mindenféle szünet nélkül a hadszíntér bizonyos körletében valamely meghatározott közbeeső cél elérésére irányul. A hadművelet a legkülönbözőbb tevékenységek konglomerátuma: — ilyenek mint a hadművelet tervének összeállítása, az anyagi előkészítés, a csapatok megindulási helyzetben való összpontosítása, a védelmi berendezések kiépítése, menetek végrehajtása, harctevékenységek folytatása közvetlen átkarolás útján, vagy előzetes áttörés utáni bekerítéssel és az ellenség megsemmisítésével, bizonyos terepszakaszok, földrajzi körzetek elfoglalása és megtartása. A hadműveleti művészet anyagát a harcászat és az adminisztráció képezi; a hadművelet kifejlesztésének sikere egyaránt függ az egyes harcászati kérdések csapatok által történő sikeres megoldásától, valamint a csapatoknak a hadművelet szünet nélküli megoldásához szükséges anyagokkal történő ellátásától. A hadműveleti művészet, a hadművelet céljaiból kiindulva, egy sor harcászati feladatot vet fel és egy sor feladatot szab a hadtáp szervek részére. A hadműveleti művészet nem használhat fel válogatás nélkül bármilyen harcászati eszközt. A rendelkezésre álló anyagi eszközöktől, a különböző harcászati feladatok végrehajtására rendelkezésre álló időtől, az erőktől, melyek széthontakoztathatók a harchoz a megfelelő arcvonalon és végül a hadművelet jellegétől függően a hadműveleti művészet meghatározza a harcászat részére a tevékenység alapvető irányvonalát (a harcászat magatartásának alapvető vonalát). Nem fogadhatjuk el azt a nézetet, mely szerint a harctéren objektíve létező körülmények teljes mértékben uralkodnak akarattunk felett. A harctevékenységek csak részei az egésznek — a hadműveletnek és a harctevékenységek jellegét alá kell, hogy rendeljük a tervezett hadművelet jellegének.

A hadászat mint művészet. Az egyes hadműveletek megnyerése nem képezi a végső célt, de az utóbbi érdekében folynak a haditevékenységek. A németek a világháború alatt sok hadműveletet nyertek meg, azonban elvesztették az utolsót és ezzel az egész háborút. Lundenorff, aki kiváló eredményeket ért el a hadműveleti művészetben, nem volt képes haműveleti sikereinek sorát úgy kombinálni, hogy Németországgal való békekötéskor a kisebb pozitív eredményeket is biztosította volna; sikerei végsősorban semmilyen szolgálatot nem tettek Németországnak.

A hadászat — az a művészet, amely kombinálja (összehangolja) a háborúra való felkészülést és a hadműveletek által megszabott csoportosítást a fegyveres erők elé állított célok elérése érdekében. A hadászat a végső háborús cél elérése érdekében úgy a fegyveres erők alkalmazásával, mint az ország valamennyi forrásának felhasználásával egyaránt foglalkozik. Ha a hadműveleti művészetnek figyelembe kell venni a front hadtáp lehetőségeit, akkor a hadász köteles figyelembe venni a saját és az ellenséges hátszínét összes politikai és gazdasági lehetőségével együtt. A hadász akkor fog sikeresen tevékenykedni, ha helyesen értékeli a háború jellegét, amely a különféle gazdasági, társadalmi, földrajzi, közigazgatási és technikai adottságoktól függ.

A hadászat nem viszonyulhat közömbösen a hadműveleti művészethez. A háború jellegének, mellyel a hadász foglalkozik, nem szabad a csapatok tevékenységétől elszakított és elkülönített fogalomként elma-

radni. A hadásznak az általunk végrehajtásra kerülő hadműveletek reális formáit, méreteit és feszítettségét, az elérendő célokat, ezek sorrendjét és viszonylagos jelentőségüket a háború lehetséges jellege tisztánlátásának kell alárendelni. Innen következik annak szükségessége, hogy a hadász diktálja a hadműveleti művészet részére a fő irányvonalat és rendkívül jelentőséggel bíró hadművelet esetében a saját kezében összpontosítja a hadművelet vezetését.

Azonban hasonlóan a harcászhoz és a hadműveleti művészhez, a hadász sem teljesen független az ő területén. Mint ahogy a harcászat a hadműveleti tevékenység folytatása, a hadműveleti művészet pedig a hadászaté, úgy a hadászat a politika egy részének folytatása. A háború nem egy önmagából adódó mindenható jelenség, hanem a népek békés élete feletti felépítmény. A háborút meghatározott politikai célok érdekében alkalmazzák és mint a későbbiekben látni fogjuk, alapvető vonásait a politika határozza meg. A politika és a hadászat közötti kölcsönviszony kutatásunk különleges részét teszi ki.

Gyakran találkozunk olyan kifejezésekkel mint: a légi lottá hadászata, tengeri hadászat, gyarmati háborúk hadászata stb. Az ilyen kifejezések félreértéseken alapulnak. Beszélhetünk a tengeri hadműveleti művészetéről, mivel a fegyveres erők a tengeren önálló hadműveleti célt kapnak; ugyanezt mondhatjuk el a légi flottáról is, csak még több magyarázat hozzáfűzésével, mivel a légierő és a szárazföldi hadseregek tevékenysége közötti szoros kapcsolat következtében a hadműveleti művészet tárgyaként a légi flottának csak az önállóan végrehajtásra kerülő bombázó hadműveletei szerepelhetnek; mivel az ilyen tevékenységek jelenleg még önálló jelentőséggel nem bírnak, hanem csupán egy bár jelentős részét képezik az általános hadműveletnek, a légi flotta bombázó tevékenységét ugyan úgy, mint felderítő tevékenységét és harctevékenységet, csak mint az általános hadműveleti művészet részét kezelhetjük. Hadászatról nincs is mit beszélni itt, mivel világos, hogy ez helytelen terminológiai használat. Ugyan így nem beszélhetünk a gyarmati háborúk hadászatáról, — szó lehet itt csupán a hadászati művészet sajátosságairól az imperialista államok elleni harcban a nem egyenlő erejű, technikailag és kulturálisan elmaradott ellenséggel szemben, gyarmati harci viszonyok között.

Hadászat mint a művészet elmélete. A hadászat mint gyakorlati művészet, mely a hadvezéri tevékenység legfontosabb részét képezi, a történelem előtti korok óta létezik, azóta, mióta az emberi társadalmak háborúkat folytatnak. A hadászat elméletének kidolgozását azonban mindössze 150 évvel ezelőtt kezdték kidolgozni a politikai gazdaságtan tudományos kidolgozásával egyidőben. Smith Ádámmal egyidős és egyforma végzettséggel rendelkező Loyd, aki az osztrák-porosz és orosz hadseregekben szolgált, a 7 éves háború tapasztalatai alapján olyan kérdések kidolgozásához fogott hozzá, melyek kívül estek a szokásos harcászati látókörön. Munkái a katonai gondolkodás egy új szakaszát nyitják meg, egy sor hadászati jellegű kutatást tartalmaznak, melyekre azonban a befejezetlenség vagy a gondolkodás egyoldalúsága jellemző. Sok idő és figyelem lett ráfordítva arra a kérdésre, hogy a hadászat tudomány-e vagy a művészet elmélete. A válasz a fő vonásaiban a tudománnyal szemben támasztott követelmények méretétől, illetve az erről alkotott elképzeléseinktől függött. Clausewitz, Billizen, Blume, akik a hadászatot művészetnek

tekintették, a kanti „tudománnyal szembeni” apodiktikus (megcáfollhatatlan) pontosságból indultak ki. A katonai elmélet következtetései vitathatatlan pontosságot nem képeznek. Azonban már Kant is megengedhetőnek tartotta tudománynak nevezni bármilyen szisztematikus elméletet, amely valamely különleges területet ölel fel, melynek megismerése bizonyos alapok és elvek szerinti rendszert teremt. Az ilyen elméletek mintegy másodosztályú tudományként jelentek meg. Annak érdekében, hogy a hadászatot is ezekhez sorolhassák, sok kiváló hadászati író jelentős figyelmet fordított a hadászat örök megváltozhatatlan elveinek bizonyítására, melyekre építették munkájukat. Jelenleg nézeteink a tudományra vonatkozóan jelentősen szélesebbé váltak. Mi hajlamosak vagyunk tudományként elismerni minden olyan ismeretrendszert, amely megkönnyíti részünkre az élet és a gyakorlat megteremtését. Vitathatatlan, hogy a tudomány ilyen zárt meghatározásába a hadtudomány teljes mértékben és ezen belül a hadászat is belefér.

A haditevékenységek megvívásának formái

Kiindulási alapok. A hadászati művészetnek a haditevékenységek vezetésének egészét a háború céljának elérése érdekében felépített hadműveletek csoportosításának logikájára vezetjük vissza.

A haditevékenységek a legkülönbözőbb formákat ölthetik — szétzúzás és elvezetés, védelem és támadás, mozgékony és állásjelleg. Ezen formák mindegyike jelentős mértékben befolyást gyakorol a hadászati irányvonalra. Ezért fejtegetésünket ezen formák tanulmányozásával kezdjük. A továbbiakban megismerkedünk azzal az alapvető hatással, amely befolyást gyakorol a hadászati jellegű közlekedési tevékenységekre. Azután röviden megnézzük, hogy mik azok a korlátozott célú korszerű hadműveletek, melyek csoportosításában foglaltatik a hadászati tevékenység. És végül megvizsgáljuk azokat a kérdéseket, melyek magába a hadászati vonalvezetésbe tartoznak.

Szétzúzás. A háború politikai céljáról beszélve olyan következtetésre jutottunk, hogy a politikai vezetés feladata — a hadással való figyelmes megvitatás után — a fegyveres front tevékenységét a szétzúzásra vagy az elvezetésre irányítani. Ezen formák közötti ellentmondások mélyebbek, fontosabbak és jelentősebbek — a következményeit tekintve —, mint a védelem és a támadás közötti ellentmondások.

A hadászat feladata jelentős mértékben leegyszerűsödik, ha mi, vagy az ellenség Napóleon és Moltke példája szerint szétzúzó csapással törekszik a háborút befejezni. Azok a hadászati művek, amelyek kizárólag a szétzúzás hadászatával foglalkoztak, a hadművelati művészet vonatkozásában valójában utasításokká váltak. G. A. Leer teljes joggal írta munkájának fő címeént, hogy: „Hadászat”, s alcímeként „A hadszintér harcászata”. Természetesen érthető, hogy a régi iskola hadászati vonzódna a napóleoni hadjáratok analízise irányába: ezekben a hadjáratokban az egész tevékenység gyakran egy fő hadszíntéren lefolyt hadműveletre összpontosul; a hadászati kérdések nem okoztak nehézségeket és ezek mindössze a fő hadszíntér meghatározásába foglaltattak. Az erők elosztása a fő és másodrendű hadszínterek között a fő hadszíntér érdekeinek határozott figyelembevételének elvei alapján történt, a fő hadszíntéren lefolytatott egyetlen hadművelet elé állított cél meghatározása sem okozott kétségeket, mivel a hadművelet a szétzúzás hadászatában a hadszin-

téren szétbontakozott ellenséges erők megsemmisítésére irányul. Ilyen formán a napóleoni hadjáratok tanulmányozása többségében a hadművelati és nem a hadászati művészet tanulmányozásához vezetett. Természetes, hogy Jomini a hadászat kérdéseit egyszerűbbnek tartotta, mint a harcászati problémáit. Az elmondottakból egyáltalán nem következik, hogy mi nem ismerjük el Napóleon hadászati nagyságát, azonban ez a háború megvívásának korabeli módjai közepette elmerült a politikában: 1805, 1806, 1807, 1809-es háborúkat mi egy közös nézőpontról vizsgálhatjuk, mint egyes gigantikus hadműveleteket az Anglia által a kontinensen előtérbe tolt ellenség ellen és akkor bennünket meglep az egyes háborúk elé állított helyes cél, a háborús tevékenységek kezdetének helyes kiválasztása és a hadjáratok szükséges időben való művészi befejezése. Vitathatatlan, hogy a napóleoni időben sem vezetett mindig megoldáshoz a szétzúzó hadművelet. Pl. az 1796—1797-es, az 1812, 1813-as háborúkban, amikor is Napóleonnak is meg kellett oldania hadászati problémákat. Azonban a Napóleonnal foglalkozó hadtörténészek még napjainkban is az egyes napóleoni hadművelet történéseivel együtt el vannak maradva és csak a politikai történelem az, amely bizonyos mértékig perspektívát nyit előttünk a napóleoni hadászati művészet átfogásához.

A hadművelet három alapvető eleme — az erő, idő és tér — a szétzúzás hadászatában mindig úgy kombinálódik, hogy az idő és tér nyereség — az eszköz, viszont az ellenséges hadsereg tömegének szétzúzása — a cél. Minden a döntő hadművelet érdekének van alávetve és ebben a hadműveletben minden a határozott ponttól (kombinációs ponttól) függ. Ez a határozott pont a szétzúzás hadászatában olyan, mint az iránytű a tájolóban, mely meghatározza az egész manőverezést. A szétzúzásnak csupán egy tiszta vonala van; csupán egy helyes elhatározás létezik; a hadvezér valójában meg van fosztva a választás szabadságától, mivel az ő kötelessége — megérteni az elhatározást, melyet neki a helyzet diktál. A szétzúzás eszméje megköveteli, hogy a mellékes érdekeket és irányokat, valamint az összes földrajzi objektumokat jelentéktelenné tekintsük. A háborús tevékenységek kifejlődésében a szünetek ellentmondanak a szétzúzás eszméjének. És ha mi ilyen szünetet látunk, amely 6 hétig tartott az asperni és a wagrami ütközetek között, akkor ez a szünet Napóleon által elkövetett könnyelműségnek volt az eredménye, melyet az első dunai átkelés előkészítésénél és az ezt követő sikertelenség-nél követett el. A szétzúzás hadászatát a cél, idő, hely és a tevékenység egysége jellemzi. Példái — stílusukat, egyszerűségüket és formájukat tekintve — valóban klasszikusak. A szétzúzás teoretikusai mosolyogtak a XVII. század hadászatának ilyen vívódásain.

A szétzúzás hadászata még egy feltételt követel: különleges, rendkívüli győzelmet. Valamely földrajzi pont akkor lehet a szétzúzásra irányuló támadás célja, amikor az ellenség élőerői szellemekké váltak. Mind-ezideig a támadásnak az ellenség élőerői teljes dezorganizálására, szétverésére, megsemmisítésére, az egyes részek közötti összeköttetés elvágására, a fegyveres erők részére szükséges (és nem az egész ország részére) legfontosabb közlekedési vonalak birtokbavételére kell, hogy irányuljon.

A szétzúzásra irányuló hadjárat a támadó hadseregeket olyan előnytelen anyagi körülmények közé állítja, úgy meggyeníti őket a szárnyak és hadtápvonalak őrzése eredményeképpen, és olyan erőfeszítéseket kö-

vetel a hadsereg ellátása érdekében, hogy a végső sikertelenség elkerülése csakis egy sor kiemelkedő győzelem, hadművelet útján biztosítható. A szétzúzás sikere érdekében egész hadseregek szétverése, ezernyi ágyúk, raktárak, szállítólépcsők elfogása, százezernyi fogoly szükséges. Csakis az ilyen sikerek teszik lehetővé a végső egyenlőtlenség elkerülését. Ilyen győzelmek nem voltak sem Galiciában, sem a „határmenti ütközetekben”, sem a Vörös Hadsereg 1920-as támadása során. Mindenütt egyszerű győzelmeket arattunk az ellenség hátraszorításával, melynek valamivel nagyobb veszteségei voltak, mint a támadónak. Ez egyáltalán nem elégséges.

A rendkívüli győzelem szükségessége a szétzúzásnál különleges követelményeket támaszt a hadműveletek formáinak kiválasztásával szemben. Az ellenség főerőit be kell keríteni, vagy tengerhez, illetve semleges határhoz szorítani. Ilyen cél állítása természetes, hogy kockázattal jár. Ha rendelkezésre álló eszközök egyáltalán nem felelnek meg az ilyen cél felállításának, akkor teljes mértékben el kell tekinteni a szétzúzástól.

A szétzúzó támadás bonyolult esetben egy sor egymásutáni hadműveletből áll, melyek azonban olyan szoros belső kapcsolatban állnak egymással, hogy egy hatalmas gigantikus hadműveletben folynak össze. A következő hadművelet megindulási helyzete közvetlenül a befejezett hadművelet által elért célból adódik.

Mi jelenleg a szétzúzás hadászatához tartozónak valljuk egy sor egymás után következő hadműveletet, amelyeknek az iránya állandó és amelyeknek egy sor célja egy egyenes logikai vonalat képez.

Az a jelenség, melyet a szétzúzás hadászata tulajdonít a döntő ütközetnek, az ellenség megsemmisítése vonatkozásában komolyan szűkíti a hadászat gondolkodás perspektíváját. A hadművelet befejezése utáni napon mi egy teljesen új helyzetbe kerülünk; a hadművelet rendkívüli eseményei gyökerében megváltoztatják a helyzetet, az összes értékek átértékeléséhez vezetnek. A szétzúzás hadászata mellett, mely ilyen egyetlen és kizárólagos jelentőséget tulajdonít az ellenséggel való harci összütközés eredményének, a helyzet kaleidoszkopszerű látványt nyújt: a döntő hadművelet egy gombnyomású — és egészen, új váratlan kép tárul elénk, melyet előre megjósolni nincs lehetőség. A hadműveletnek ez a holnapi napja a szétzúzás hadászatában sűrű köddel van körülvéve. Csak ha olyan óriási erőfölénnyel rendelkezik a hadász, mint Napóleon 1806-ban, vagy Moltke 1870-ben, csak akkor képes tájékozódni az ő iránytűjével „a határozott ponttal” és szem elől el nem téveszteni a végső célt.

Napjaink igen súlyos körülményeket vetettek fel, melyek megnehezítik a szétzúzást. Ezek közül az első — a korszerű hadműveletek kis mélysége, az ötcsatornás rendszerhez való kényszerű visszatérés, amiről a későbbiek során beszélni fogunk. Részekre kell darabolni a hadműveletet, ideiglenesen meg kell állítani a front mozgását a mögöttes vasutak kijavítása miatt. Ezek a szünetek nagymértékben közrejátszanak a harc állásjellegűvé való megváltoztatásában. A második körülmény abban van, hogy a mi időnkben a háború kezdete nem tekinthető a hadászati feszültség kulminációs pontjának. A katonai és gazdasági mozgósítás felállítja a mozgósított és felszerelt előerők második és harmadik lépcsőjét. Az idősebb Moltke, amikor a Gambetta Leon belügyminiszter által rögtönzött hadseregekkel találkozott, akkor tulajdonképpen a francia második lépcsővel került kapcsolatba, melynek mozgósítása egyáltalán nem volt elő-

készítve (1870-ben). Franciaország állandó hadseregei egy hónap alatt megsemmisültek, azonban a második lépcsővel négy hónapig kellett bajlódni. Nekünk úgy tűnik, hogy éppen ez a tapasztalat képezte Moltke nézeteinek alapját Németország eljövendő kétfrontos háborújára, mint a kimerítés érdekében vívott küzdelemre vonatkozóan Napóleonnak 1800-ban az egyetlen marengói hadművelete kezébe juttatta egész Olaszországot és a jénai hadművelet 1806-ban lehetővé tette részére az egész Poroszország Visztuláig való likvidálását. A mi körülményeink között Napóleonnak egy sor egymás után következő hadműveletet kellett volna folytatni egyre növekvő nehézségek mellett azon új erőkkel szemben, melyeket az állam gyűjtött össze.

A hadművelet célszerűsége. A döntő hadművelet jelentősége a szétzúzás hadászatában oda vezet, hogy a hadművelet már nemcsak mint a háború egy eszköze mutatkozik meg, hanem elködösíti a végső háborús célt és öncélúvá válik. A hadműveletek célszerűségéről túlsó kérdés — másodrendű. A hadműveleti és harcászati elképzelések túlsúlyba kerülnek. Mindegy, hogy mikor és hol zúzzuk szét az ellenséget, a lényeg az, hogy a csapás megsemmisítő jellegű legyen. Fontos, hogy a csapatok harcászati tevékenysége a legkisebb ellenállás vonalának irányába fejlődjenek. Éppen ezért a szétzúzás hadászata szempontjából nem vádolható Ludendorff akkor, amikor a döntő csapás irányaként 1918 márciusában az Amiens-i, azaz hadászati szempontból a legkevésbé fontos irányt jelölte meg a francia és angol hadseregek csatlakozásán. A szétzúzásnál a csapás iránya a csapás lendületéhez viszonyítva másodlagos jelentőségű kérdés. A német hadvezetés hibája abban állt, hogy a kockázat mérvének csökkentésére, az összefüggő arcvonal megőrzésére törekedett, így kezelt elkerülni a saját és ellenséges csapatok arcvonalának összefonódását, mely az előnyomulás közben figyelmen kívül hagyott szakaszoknak az ellenség által történő megszállása eredményeképpen bekövetkezett volna; a németeknek törekedni kellett volna a hadművelet területének jelentős kiszélesítésére, figyelembe véve azt, hogy a hadműveletbe bevont egységek és eszközök mindkét fél részéről, végsősoron a győző fél hatalma alá kerülnek. Ellenkezőleg, a továbbiakban Ludendorff támadási kísérletei az újabb terepszakaszokon, melyek részben demonstratív jellegűek voltak, már élesen ellentmondtak a szétzúzás hadászatának. Ez már a kifárasztás vívása, vívás, mely már sokkal kevésbé köti le az ellenség akaratát; mivel a helyzet, melyben Németország 1918-ban volt, lehetővé tette volna a szétzúzó jellegű támadási kísérletet, a kifárasztás céljából kifejtett aktivitás helytelen volt.

Sehol sem mutatkozik meg olyan mértékben a határozott határvonal meghúzásának szükségessége a szétzúzás hadászata és a kifárasztás hadászata között, mint a hadművelet (régebben — döntő ütközet) célszerűségének kérdésében. G. A. Leer, akinek egész gondolkodása teljes mértékben a szétzúzás hadászatára volt építve, véleményünk szerint súlyos logikai hibát követ el, amikor megemlíti az ütközet szükségességét, amely szinte koronája a hadműveletnek: Napóleonnál természetesen nem vetődött fel ilyen kérdés, s nem volt vitás ez a probléma, mivel a döntő ütközet volt az ideál, a kívánt cél, melynek elérésére törekedett. És G. A. Leernek a szétzúzás elméletével ellentétes megerősítése megerősítés érdekében nyilvánvaló, hogy a kifárasztás teoretikusainak Szász Móríc francia marsall gondolataihoz kellett fordulnia, hogy az ütközet „a kép-

zetlenség sértett menedéke”, vagy Nagy Frigyes (porosz király) megjegyzése, miszerint „a harc a szegényes gondolkodású tábornokok eszköze” és amelybe akkor kell belekezdeni, ha a várható nyereség nagyobb, mint amit kockáztatunk. Leer még felemlíti a XVI. század hadvezérének, Alba hercegnek (spanyol hadvezérnek) beszédét, melynek célja az volt, hogy lehűtse segítőt, akik követelték a harcot a franciákkal szemben és ezek meggondoltságára, hidegvérűségére appellált: nem lehet a kártyára feltenni az egész királyságot egy francia hadvezér hímzett köpenyével szemben; ez utóbbi már úgy is visszavonult és a harcban pusztán a tervének elvesztését kockáztatja. A győzelem lehet vérnélküli is; ütközetbe lépni a következő esetekben érdemes: 1. fontos vár felszabadítása esetén; 2. ha az ellenséghez utánpótlás jön, amelynek a beérkezésével döntő fölényre tehet szert; 3. a háború kezdetén abból a célból, hogy politikai benyomást gyakoroljunk a szövetségesekre és a titkos ellenségekre; 4. az ellenség morális állapotának teljes lecsökkenésekor, amikor már nem képes ellenállni; 5. amikor annyira be vagyunk szorítva, hogy részünkre nem marad már más választás, mint meghalni vagy győzni.

Móricz, Frigyes és Alba gondolatai nagyon érdekesek, azonban egyáltalán nem kapcsolódnak a szétzúzás hadászatához. A hadászati elmélet csak akkor képes felfogni a hadművelet célszerűségét, ha megállapította a dialektikus különbséget a szétzúzás és a kifárasztás között.

Kifárasztás. A „kifárasztás” terminológia nagyon gyengén fejezi ki azokat a különböző hadászati rendszereket, melyek a szétzúzás hadászatának határain kívül esnek. Mind a „burgonyaháború”, mind az 1757-es hadjárat (a 7 éves háború második éve) — melyek Nagy Frigyes alkotásai voltak — a kifárasztás kategóriájához tartoznak, mivel nem foglaltak magukban határozott mozgást a végső háborús cél irányában; a Bécsre irányuló hadjárat nem kap helyet ezekben. Azonban az egyik hadjárat teljesen vértelen (összetűzés nélküli) manőverekből állt, míg a másikban négy nagy ütközet volt — Prága, Kolin, Rosbach, Leiten. A kifárasztásra az a változat jellemző, amelyben az jelentkezik. (Elismerjük, hogy az általunk megfogalmazott szétzúzás és kifárasztás kategóriák nem ellentétesek — nem fehér és nem fekete, hanem fehér és nem fehér. Azonban ennek ellenére nézetünk szerint nincs itt sem logikai, sem filozófiai botlás. A fegyveres küzdelem változó feszítettsége jellemzi a kifárasztás egy sor különböző fokozatát, míg a szétzúzásban éri el a felső határt. Csak erre a felső határra vonatkoznak abszolút értelemben a hadászat bizonyos alapelvei, a küzdelem más fokozatában ezek az alapelvek feltételesekké, néha pedig hamisakká válnak.)

A kifárasztás egyik fajtája egész közel esik a szétzúzás határához, ami lehetővé teszi a porosz vezérkarnak — igaz nem következetesen — azt állítani, hogy Nagy Frigyes túlszárnyalta a szétzúzás napóleoni módszereit; míg a másik fajta pusztán abból a képletből állhat, hogy „sem háború és sem béke” — vagyis a békekötés megtagadásából és annak állandó veszélyéből, hogy a fegyveres cselekmények bármikor megkezdődhetnek. Ezen szélsőséges esetek között egy egész sor közbeeső eset létezik. A szétzúzás stratégiája egyedülálló és minden esetben csak egyetlen helyes elhatározást tesz lehetővé. A kifárasztás hadászatában viszont a küzdelem feszítettsége különböző lehet és a feszítettség minden fokozatának megfelelően létezhet egy-egy helyes elhatározás. Annak a megállapítása,

hogy az adott helyzet milyen szintű felszültséget követel, csakis a gazdasági és politikai előfeltételek gondos tanulmányozása útján lehetséges. A politikai behatások részére széles lehetőségek nyílnak; a hadászatnak rendkívüli rugalmasságot kell tanúsítania.

A kifárasztás hadászata elvileg egyáltalán nem zárja ki az ellenség előerőinek a megsemmisítését, mint a hadművelet célját. Azonban a kifárasztás hadászata ebben a fegyveres front feladatainak csupán egy részét látja és nem az egész feladatát. A földrajzi objektumok és a másodrendű hadműveletek jelentősége — a szétzúzás mellőzése esetén — sokszorosára növekszik. Az erők elosztása a fő- és másodrendű hadműveletek között már igen bonyolult hadászati problémává válik; „a határozott pont” az az iránytű — amely a szétzúzás hadászatánál minden esetben lehetővé teszi az elhatározás könnyű indoklását — hiányzik a kifárasztás hadászatánál. (Ugyanakkor azonban, mint a továbbiakban ki is fejtjük, helytelen lenne a szétzúzástól a kifárasztáshoz való átmenetet úgy vizsgálni, mint a szükségszerűség birodalmából a véletlenek birodalmába való átmenetet.) Itt már mérlegelni kell nemcsak az erőkifejtés irányát, hanem annak adagolását is.

A francia hadászati gondolkodás a világháború alatt nagyon rosszul ismerte ki magát ezekben a kérdésekben. Abban a téves hitben maradtak, hogy a francia front Schlieffen tervének bukása után is ugyanolyan fontos és döntő jelentőségű maradt és, hogy hozzá kell igazítani mindent, figyelmen kívül hagyva, hogy a háború már átjutott a kifárasztás kerekeit.

A franciák bizonygatták, hogy Németország továbbra is a fő ellenség maradt, akire az erőkifejtést összpontosítani kell. Ugyanakkor, ha a szétzúzás hadászatának szemszögéből vizsgálva az Osztrák—Magyar Monarchia másodrendű ellenség volt, akkor a kifárasztás hadászatának szemszögéből vizsgálva Németországnál is fontosabb ellenséggé vált az Ausztria—Magyarország. Ha a szétzúzásnak azt a hadműveleti vonalat kellett keresnie, amelynek irányában a legkisebb az ellenállás, s amely lehetővé teszi Németország főerőinek szétverését, akkor a kifárasztás hadászatának keresnie kellett a hadászati vonalat a központi hatalmak szövetségében, ahol a legkisebb az ellenállás, és ez a vonal mindjárt az oroszoktól vereségeket szenvedett — Ausztria — Magyarországon keresztül vezetett. 1915-ben észrevehető volt, hogy a német aktivitás súlypontja áthelyeződik az orosz frontra, s Anglia és Franciaország köteles lett volna a közlekedési lehetőségeknek megfelelő mértékben támogatni Szerbiát; a félmillió angol—francia hadseregnek a Dunán való szétbontakoztatása rékényszerítette volna Bulgáriát, hogy őrizze meg semlegeségét, Romániát rávette volna a kilépésre, elvágta volna az összes közlekedési vonalat Németország és Törökország között, lehetővé tette volna az olaszoknak a határmenti hegyeken való átjutást, tehermentesítette volna az orosz frontot, amely megkapaszkodhatott volna Lengyelországban, nagymértékben gyorsította volna Ausztria—Magyarország szétesését. A világháború időtartama legalább két évvel csökkent volna.

A kifárasztás hadászata ugyanúgy, mint a szétzúzás hadászata, keresi az utakat anyagi fölény megteremtéséhez és harcol azért, azonban ezek az útkeresések már nem korlátozódnak arra, hogy a döntő szakaszon túlerőt bontakoztassanak szét. Létre kell hozni annak a feltételeit, hogy a „határozott” pont egyáltalán létezhesen. A kifárasztás hadászatának

nehéz az útja, sokkal több eszköz felhasználásával jár, mint az ellenség szívébe irányított rövid megsemmisítő csapás esetén és azt az utat csak abban az esetben választják, ha a háború nem fejezhető be egy csapással. A kifárasztás hadászatának hadműveletei nem is annyira a háború végső céljához vezető út egyes állomásai, mint amennyire az anyagi fölény kialakításának állomásai, melyek végsősoron megfosztják az ellenséget a sikeres ellenállás lehetőségétől.

Valóban, a kifárasztás hadászatának keretei között a hadműveleteket elsősorban az jellemzi, hogy korlátozott a céljuk: a háború nem a határozott csapásra épül, hanem a fegyveres, a politikai és gazdasági küzdelem arcvonalán, olyan pozíciókért folytatott küzdelem formáját ölti magára, mely pozíciók lehetővé teszik végsősoron a határozott csapás végrehajtását. Azonban e küzdelem során az összes értékek átértékelődnek. A fő hadszíntér — amelyen óriási erő- és eszközfelhasználással a küzdelem döntetlen eredményt hozott — fokozatosan elveszti uralkodó jelentőségét. A határozott cél, a szétzúzás hadászatának harci ménje átalakul drága, de értelmetlen csecsebecsévé. A földrajzi pontok, melyek a politikai és gazdasági érdekeket megtestesítik, ellenkezőleg döntő jelentőségűekké válnak. A hadműveleti és harcászati kérdések a hadászatban egyre inkább alárendelt, technikai szerepet játszanak. Párizs—Berlin szétzúzás logikája helyett előtérbe kerül Párizs—Szaloniki—Bécs—Berlin kifárasztás logikája. 1918. november 14-én az Antant nem a Lotharingia-⁴ arcvonalon foglalta volna el a döntő állást, ahogy Foch bizonygatta, hanem a Dunán.

A bokszoló az erő kifejtését az alsó állkapcsa védelmére összpontosítja, mivel az ezt érintő ütés az eszmélet elvesztésével és földreeséssel járhat; a döntő csapással szembeni védelem mindenféle küzdelem első szabálya. A szétzúzás hadászata, mely magába foglalja a minden pillanatban való törekvést az ellenfél kiütésére, leköti az ellenség mozgását és arra kényszeríti, hogy tevékenységét a mi tevékenységünkhöz igazítsa. Azok a korlátozott csapások, amelyeket a kifárasztás hadászata alkalmaz, összehasonlíthatatlanul kisebb mértékben korlátozzák az ellenséget. Az egyes hadműveletek nincsenek közvetlen kapcsolatban a végső céllal, ezek a hadműveletek rosszul kényszerítik az ellenségre akarataikat. Minden egyes ilyen hadművelet különleges hadműveleti szétbontakozási tájékokban törekszik céljai elérésére. Napóleon hadműveleti vonalvezetésű egységes tengelyt képezett és emellett a tengely mellett fejlődtek ki a háború eseményei és az ellenség hadműveleti vezetésének teljes egészében alá kellett rendelnie magát a hatalmas szétzúzó akaratainak. A kifárasztás hadászata mellett viszont teljes mértékben lehetséges az egyenlenség: 1915-ben elképzelhető volt az események olyan alakulása, hogy ha Németország főerőit lekötik a francia arcvonalon, akkor Ludendorff fokozatosan megkapaszkodott volna a Pribaltikumban és az orosz hadseregek elfoglalhatták volna a magyar Alföld felé vezető átjárókat a Kárpátokban.

A szétzúzás hadászatában teljes mértékben elengedhetetlen követelmény az egységes tevékenység; ha a világháború első heteiben Franciaország a németek szétzúzására irányuló erő kifejtéseinek színtere lett, akkor az oroszok vitathatatlanul kötelesek lettek volna (minden más elképzelést figyelmen kívül hagyva) betörni Kelet-Poroszországba, és ez

tehermentesítette volna Franciaországot. Ha azonban a szétzúzás eszméje nem jön számításba, akkor a hadműveleteknek az ilyen egymás alá rendelése csak feltételesen történhet.

Az egyes hadműveletek korlátozott céljai kitűzése bizonyos mértékben megőrzi önállóságát. Hogy az ellenség tartalékainak következetes alkalmazását megnehezítsük, a különböző hadszíntereken az aktivitás időszakait úgy kell összehangolni, hogy azok egybeessenek. Azonban semmi szükség nem volt arra, hogy a Verdun-i védelemmel összekapcsoljuk márciusi támadásunkat a Narocs tónál, vagy mivel, hogy a franciák elég sikeresen folytatták a Somme-i hadműveletet, mely a kifárasztást célozta, a Brusszilov-i hadműveletet végrehajtsuk. A kifárasztásnál a hadműveletek kölcsönös egymás alá rendelése helyett az szükséges, hogy minden egyes hadművelet bizonyos reális eredményhez vezessen bennünket.

A kifárasztás körülményei között a fő hadművelet nem képez olyan átláthatatlan függőnyt, amely eltakarná gondolkodásunk elől a háború további menetét. A katonai és gazdasági mozgósítás lépcsői teljes mértékben beletartoznak a kifáradás hadászatába és idegenek a szétzúzás hadászatától. A kifárasztást sokkal távolabbi célok vezérik, mint a közeli nagy hadművelet előkészítése. Ennek a hadműveletnek — mely a kifárasztás körülményei között semmilyen határozott eredményt nem képes adni — a vezetése, a kifárasztás körülményei között gyakran elfogult lesz, mivel a vezetés alá kell, hogy rendelje a hadműveletet a további megoldásra váró feladatoknak, illetve ezek figyelembevételével kell, hogy tevékenykedjen. A hadászati problémák a kifárasztás körülményei között rendkívül bonyolulttá válnak a méretük ilyen szélességi és mélységi növekedése következtében.

A hadásznak ahhoz, hogy helyes elhatározást hozzon, nem elegendő a hadműveletek legfontosabb irányainak értékelése, hanem vizsgálat tárgyává kell tennie a háború egészének perspektíváját. Az ilyen perspektívákból fakadó elhatározás példája lehet a kitcheneri terv az angol hadsereg új megszervezéséről és az angolok korlátozott segítségnyújtása Franciaországnak a háború első éveiben.

A szétzúzás hadászatában csak a hadműveleti tartaléknak tulajdonítható ésszerű szerepet, vagyis annak a tartaléknak, amely a hadművelet döntő szakaszára a döntő időben beérkezett. A szétzúzás, mely döntő jelentőséget tulajdonít a fő — döntő — hadműveletnek, nem ismerheti el a létjogosultságát valamiféle hadászati tartalékoknak, mely tartalékok nem férnek bele a fő hadművelet tervbeni és időbeni kereteibe. Ezzel szemben a kifárasztás hadászata elismerheti és el kell, hogy ismerje az ilyen tartalékok létjogosultságát (az ázsiai orosz hadtestek 1914-ben, a milícia rendszerű szervezés, a mozgósítás további lépcsői, a kolóniák kontingensei, a szövetségesek megkésett fellépése) és ezeknek megfelelően kell a tevékenység irányvonalát meghatározni.

A szétzúzás hadászata a hadműveletet a végső háborús cél elérésével fejezi be. A kifárasztás hadászatának körülményei között viszont előfordulhat olyan helyzet, hogy a támadó fél elérte ugyan az ő korlátozott végső háborús célját, s a háború ennek ellenére tovább folytatódik, mivel a politikai és gazdasági fronton a megoldás még nincs biztosítva. Így volt ez az orosz—japán háborúban, ahol a japánok végső háborús célja az orosz csendes-óceáni flotta megsemmisítése, bázisának Port Artur-nak

birtokbavétele és az orosz csapatoknak Dél-Mandzsuriából való kiszorítása volt. Az orosz hadseregek Mukden alatti vereségének pillanatában ez a cél el volt érve. Ennek ellenére a háború még fél évig folytatódott. Oroszország életfontosságú központjai a japánok behatásán kívül álltak és ezért Japánnak meg kellett várnia a forradalmi mozgalmak kifejlődését Oroszországban. Ugyanilyen helyzetben folyt le a keleti háború utolsó fél éve is: 1855. szeptember 9-én Szevasztopolt az oroszok megtisztították az ellenségtől és ekkor a szövetségesek elérték végső háborús céljukat — a Fekete-tengeri flottának és annak bázisainak megsemmisítését, ennek ellenére a párizsi konferencia csak 1856. február 13-án ült össze. A háború ezen időszakai nagyon tartalmasak a politikai és gazdasági küzdelem eseményeit illetően és ugyanakkor csendesek a fegyveres küzdelem vonalán, mely csendet legfeljebb az elkeseredettség (Csuzima), vagy igen kisméretű tevékenysége (Kinbrun-i roham 1855-ben; a Szahalini expedíció 1905 nyarán) törnek meg.

A hadászati védelem és támadás

Minden hadművelet magába foglalja az egymással elkerülhetetlenül összefüggő támadó és védelmi momentumokat. Ettől függetlenül mi támadó és védő hadműveleteket különböztetünk meg attól függően, hogy a hadászat pozitív vagy negatív célt szab a hadműveletnek. Egy sor pozitív cél megszabása jellemzi a hadászati támadást és egy sor negatív cél — a hadászati védelmet.

Nem értünk egyet azzal a nézettel, hogy a fegyveres küzdelemben mindenféle lassúság a pozitív célokat követő kárával jár. A politikai támadólagos cél összekapcsolódhat a hadászati védelemmel; a küzdelem egyidejűleg a politikai és gazdasági küzdőtéren is folyik és ha itt az idő nekünk dolgozik, akkor a fegyveres küzdelem, ha mindjárt egyhelyben is jár, képes elérni fokozatosan az erőviszonyok kedvező megváltozását. Ha a háború blokád jellegű — ahogy az oroszok blokározták Samil Dagisztánját, vagy az angolok I. Napóleon Franciaországát és II. Vilmos Németországát, akkor a fegyveres küzdelem sokat nyer az időn, amely neki dolgozik. A hadászati védelem, mely egy sor negatív célú hadműveletből tevődik össze, összességében pozitív végső cél elérését is célozhatja.

Olyan negatív célok követése, mint a kialakult helyzet részleges vagy teljes megtartásáért folytatott küzdelem, általában és egészében kevesebb erő és eszköz ráfordítással jár, mint a pozitív célok követése, vagyis a birtokbavételért és előremozgásért folytatott küzdelem. A meglevőt megtartani könnyebb, mint újat elfoglalni. A gyengébb fél természetesen a védelmet választja.

Ezek a megállapítások mind a politikában, mind a hadművészetben vitathatatlanok, de csak olyan esetben, ha a fennálló helyzetben levő fél bizonyos szilárdsággal és védőképességgel rendelkezik. Ahogy a tenger hullámai csiszolják a parti köveket, úgy kerekíti természetüknél fogva az alakatlan államképződményeket a történelmi küzdelem, elmossa a túlságosan tekervényes határokat, növeli a védőképességhez szükséges szilárdságot.

A védelmi tevékenységi forma rendszerint bizonyos terület-vesztéssel jár. Ez a tevékenységi forma a döntést további időpontra törekszik elhalasztani. Következésképpen a védelemhez az szükséges, hogy rendel-

kezésre álljon a területfeladás lehetősége és az, hogy az idő a mi javunkra dolgozzon. Ezek a feltételek leginkább egy nagy ország esetében lesznek meg, amely könnyebben elviseli néhány tíz vagy száz négyzetkilométeres terület ideiglenes elvesztését és amely a döntés elodázása árán lehetőséget kap arra, hogy a hatalmas területen levő erőinek és eszközeinek egy újabb adagját alkalmazhassa. A kis országok a védelem szempontjából önállótlannak és csak úgy létezhetnek, ha reményük van a külső segítségre. Azonban egyedül a terület nagy kiterjedése, még nem biztosítja a védelem sikerét: határozott kormány és szilárd belső helyzet kell ahhoz, hogy az ellenség támadása következtében keletkezett anyagi veszteségeket elviselhessük és hogy az időt a saját szolgálatunkba állíthassuk. Elengedhetetlenül szükséges, hogy a háború vezetése szilárd legyen és ne áldozza fel az élőerőt holmi földrajzi értékek megvédéséért, mely élőerőre a krízis pillanatában van szükség.

A hadászati támadás jelentős erőfelhasználással jár, eltávolít bennünket a bázisainktól és azokkal való összeköttetés megszervezésére és védelmére nagy erők kikülönítésére kényszerít. A hosszú támadás előfeltétele — a friss erők folyamatos özőnlése. A támadással járó elkerülhetetlen veszteségek oda vezetnek, hogy a támadás kifejlesztése normális körülmények között, amikor elől nincs bázis, legyengíti a támadót. Innen következik, hogy ha a támadást elméletileg úgy vizsgáljuk mint a végtelent, akkor be kell látnunk, hogy a támadás kifejlődésének egy legfelsőbb kulminációs pontjának kell lennie, ami után megkezdődik a hanyatlás, melyet az anyagi elgyengülés okoz. A legművészibb támadás is katasztrófához vezet, ha a rendelkezésre álló eszközök nem elegendőek a végső cél szerencsés eléréséhez.

A támadás ezen tulajdonsága folytán a támadó félnek úgy kell megválasztania a háború végső célját, hogy az ne essen túl azon a vonalon, mely után a sikerek is eredménytelenek maradnak. A politikus, amikor a háború végső politikai célját határozza meg, figyelmesen meg kell, hogy hallgassa a hadászt, mivel a politikai célból fog adódni a végső katonai cél.

A támadásnak erre a tulajdonságára kell, hogy épüljön a védelem alapvető hadászati elgondolása: hol van a határ (vonal), melyen véget lehet vetni a támadás kifejlesztése sikerének? Ez a gondolat uralkodik mind a hadászati, mind a hadművelti, mind a harcászati művészetben. Az ellenség felmorzsolta az előretolt vonalainkat és benyomult a védelmünk mélységébe: ha a harcász, hogy az erőket ne cseppenként használja fel, azonnal meg kell, hogy állapítsa hol és mikorra képes szétbontakoztatni tartalékait, megállítani az ellenséget és ellenlökésbe átmenni. Ha nem az előretolt vonalak vannak áttörve, hanem a szétbontakozás arcvonala van kitéve nagy veszélynek, akkor ugyanez az alapvető kérdés áll a hadművelet vezetése előtt. Ha védelmi háborút kell folytatni, akkor megint csak a hadász gondolatainak elsősorban azon a kérdésen kell időzni, melyik az a határ (vonal) időben és térben, amelyen számolni lehet a háború menetének megfordításával, a krízis létrehozásával és a negatív célokról a pozitív célokra való áttérés lehetőségével.

A kulminációs ponton túlhaladott támadás nagyon gyorsan kalandor jellegűvé válik és annak további fejlesztése — tulajdonképpen az ellenségnek a negatív célokról a pozitív cél kitűzésére való áttérésének előkészítésévé válik, ami rendkívül nagy lendületet nyerhet.

Ennek következtében érthető, hogy milyen fontos időben értékelni azt a hatást, mely után a támadás kalandorosságba csap át és az ellenséges ellencsapás előkészítésévé változik át. Ez rendkívül széles rétvű kérdés, melynek megoldásakor figyelembe kell venni a politikai és gazdasági ellenállóképességét az ellenségnek, azt a lehetőségét, amely képessé teszi hadserege harcképességének megőrzésére a hosszú védelmi hadműveletek és a visszavonulás után, az erők növelését, amelyet mind saját, mind az ellenség vonakozásában a katonai és gazdasági mozgósítás további lépcsői eredményeznek. A szétzúzásra irányuló háborúban mind a támadás kulminációs pontját, mind a védelem végső vonalát (terepszakaszt) főként térben határozzák meg: a napóleoni hadsereg megsemmisült. eljutva Moszkváig 2000 km távolságra Franciaország határára. A kifárasztásra irányuló háborúban ez a vonal (terepszakasz) bizonyos mértékig idő kategóriává válik; a háború 4 éve folyamán a központi hatalmak a fegyveres erők harcképessége hirtelen gyengülni kezdett.

A támadónak világosan kell látnia, hogy az egyszerű előremozgás csak őt gyengíti és igen feltételes plusszal jár: csökken a kulminációs ponthoz vezető távolság, mely távolságon belül lehetősége van a sikerei természetének begyűjtéséhez. Minden kilométer, amelyet a német csapatok a Marn-i határmenti ütközet után anélkül tettek meg, hogy észrevehető harcászati sikert értek volna el, — nyilvánvaló veszteség volt.

A hadászati védelemnek a krízis pillanatáig körültekintően kell adagolnia az erőkifejtéseit; elengedhetetlen egyrészt, hogy a lehetőséghez mértén korlátozza a területi veszteségeket és rákényszerítse az ellenséget arra, hogy ne ünnepi menettel, hanem egy sor hadműveleti munka elvégzése árán, átcsoportosítások végrehajtásával, százezernyi pud hadianyag előreszállításával, nehéz hadműveleti akadályok leküzdésével juthasson csak előre; másrészt viszont elengedhetetlenül szükséges a hadsereg harcképességének ismert szinten való megőrzése, mely szint alá súlyyedés esetén csak arról lehetne gondolkodni, hogy hogyan lehetne kijutni az ellenséggel közvetlen való harcérintkezésből; és biztosítani kell a végső fordulat lehetőségét. Nem távozni harc nélkül és nem belemerni a harcba — ez nehéz feladat és rendszerint csak magasan képzett hadseregek képesek ezt végrehajtani.

Allásrendszer és manőverezés

Ha mindkét fél a hadműveletei elé pozitív célokat állít, akkor rendkívül manőverező jellegű, gyakran találkozó hadműveletek alakulnak ki. Az 1918—1920-as honvédő háború igen kedvező volt a pozitív célok követése vonatkozásában, és szokatlanul manőverező háború volt. Azonban ha mindkét fél negatív célokat tűz ki, akkor a haditevékenységek állásjellegűt öltenek. Koalíciós háború esetén a negatív célok követése gyakoribb lesz, mivel az egyes szövetségesek saját egoista érdekeik követése érdekében átengedik a másik szövetségesnek a csapás mérését és önmaguk éberrel ügyelnek az általuk birtokoltak megtartására és az erők megőrzésére az utolsó óráig, abból a célból, hogy a békekötésnél kényeszerítsék a feleket saját érdekeik figyelembevételére. Ezért a koalíciós háborúk hamarabb válnak állás-jellegűvé, mint két ország közötti háború. Franciaország és Anglia ezt az egyszerű valóságot még 1914-ben megértette, azonban Oroszország erre csak 1916-ban kezdett rájönni és ennek következtében igen előnytelen helyzetbe került.

Amíg mind két fél negatív célokat követ, addig állás-jellegű csend uralkodik. Csökken az élőerő-veszteség és az anyagi eszköz-felhasználása az arcvonalon és ez legkedvezőbben érezteti hatását a mozgósítás következő lépcsőire. Éppen ezért, ha mindkét fél felkészületlen és különösen elégtelen náluk az anyagi tartalékok felhalmozása, igen valószínű lesz az, hogy a háború állás-jellegűvé válik.

A kis országok állásháborúra kevésbé képesek. Ténylegesen azok az arcvonalak, melyeket meg kellene szállniok, sokkal kisebb mértékben csökkennek, mint az a terület, amely saját eszközeivel kellene, hogy táplálja ellenállásukat; két hasonló ország esetében, ha az egyik arcvonala nyolcszor rövidebb lesz, akkor a terület 64-szer kisebb lesz; ugyanakkor 1000 km² alapterületű nyugodtan dolgozó háttérrel szükséges ahhoz, hogy 1 km²-es alapterületű állás arcvonalat fenntartsanak. Ez a matematika csak feltételes, mivel a terület gazdasági körülményeinek nagy jelentősége van; ugyanakkor vitathatatlan, hogy a nagy kínai fal létrehozásához hatalmas Kína szükséges és nem lehet páncélzattal ellátni az olyan hajót, melynek olyan a teherbíró képessége, mint egy torpedó naszád.

A visszavonulás rendkívül vonzó erejű a manőverező háborúban; a vezetés erős akarata és öntudata van szükség ahhoz, hogy a csapatok széjjel ne forgácsolódjanak az ellenség által megtisztított körletben. Az állásjellegű harcban mindkét fél arcvonala törekszik az ellenség arcvonalára támaszkodni. A valóság mintha nem tűrné a felek előretolt egységei közötti üres teret; terep jelentőségének túlértékelése, amely azokból a veszteségekből adódik, amelyekkel számolni kell néhány száz méteres előnyomulás esetén is, rákényszeríti az arcvonalakat az egymáshoz való közeledéshez. A negatív célt követő állásháború lényegében a támadás-hoz való előkészület kettős illúziója rejlik, ezért az arcvonal állásai harcászati vonatkozásban úgy jellemezhetők, mint a rohanáshoz való megindulási helyzet és nem úgy, mint a védelemre legkedvezőbb elhelyezkedés. A legjobb állások is elhagyásra kerülnek, hogy ha lehetőség mutatkozik néhány km-re való előnyomulásra. A csapatok évekig állnak vízzel teli árkokban az ellenség tüze alatt a síkságon, néha 2—4 km-re az egészséges, száraz, kiemelkedő magaslatról. Az állásküzdelem, ahol a technika széles mértékben kerül alkalmazásra, ahol a vezetés könnyvörtelenül centralizált, ahol a háború annyira anyagi jelentőségűvé válik és az első ránézésre tudományos módszerességgel terveződik, a valóságban széles lehetőséget biztosít a spontán jelenségeknek. Az illúzióktól mentes, józan belátású főparancsnokság legyőzheti a spontán folyamatokat és nagy eredményeket érhet el: saját csapataikat rendszeresen a kedvező terepszakaszokra vonva, rákényszerítheti az ellenséget arra, hogy 100 km-es arcvonalszakaszon a legkedvezőtlenebb körülmények között helyezkedjen el.

A manőverezésről való lemondáskor a különböző körletek átértékelése történik. Előtérbe kerül a fedező körlet földrajzi értéke. A gazdag ipari központ, fontos közlekedési csomópont szükségessé teszi a védőszakasz erősebb megszállását; a szegényebb terület, melyen nincsenek értékes földrajzi objektumok, gyengébben lesz fedezve; azonban ez a különbség nem lesz olyan jelentős, mint a manőverező háborúban; a másodrendű szakaszok, összességében nyernek a jelentőségük vonatkozásában. 1914-ben Franciaországban és Belgiumban a védelmi állások legfontosabb szakasza a La Manche csatorna melletti szakasz volt, mivel Franciaország északi partjainak birtokbavétele kedvező körülményeket teremtett

volna Németország részére Anglia elleni tengeralattjáró blokádjához. Lotaringiában és a Vogézekben az arcvonalt, melyet a francia vezérkar oly alaposan és részletesen tanulmányozott, másodrendűvé vált, mivel itt nem voltak Franciaország részére életfontosságú közlekedési vonalak, sem iparvárosok, Nancy kivételével.

Az állásharcba könnyű belekeveredni, még saját akaratunk ellenére is, azonban az ebből való kijutás jelentős nehézséggel jár egy világháborúban, s ez még senkinek sem sikerült. Ha az állás-arcvonal korlátozott méretű, akkor rendkívül kedvező eredményeket lehet elérni a nyitott szárny megkerülése útján. A franciák még a békében előkészítették az állás-arcvonalukhoz szükséges elemeket a francia—német határon; ennek az arcvonalnak Belgiumon keresztül történő megkerülése volt Schlieffen tervének alapja. Az orosz 10. hadsereg, amikor betört Poroszországba és 1915 elején állásvédelmet foglalt, nem nyújtotta el a jobbszárnyát a Balti-tengerig; innen vált lehetővé Ludendorff részére az orosz jobbszárny megkerülésére irányuló manőver, mely a 10. orosz hadsereg főerejének bekerítéséhez vezetett. Az egész állás-arcvonal katasztrófájának veszélye, amelyet a szárnyak mögül végrehajtott manőver veszélyeztetett, rákényszerítette az állás-arcvonalat a hadszíntér teljes szélességében való széthúzására és a szárnyak biztos akadályokhoz való kapcsolódására, mint amilyenek a tenger, vagy olyan semleges állam, mely képes fegyverrel is biztosítani semlegességét.

Ilyen volt lényegében a „futás a tengerhez” hadművelet, mely 1914-ben a Marne-i hadművelet után következett be. Mi ezekben mindkét fél részéről nem a pozitív célokat látjuk, mely az ellenség szárnyának megkerülésére irányul, hanem a negatív célok követését, az ellenmanővert, az ilyen irányú megkerüléssel szemben. „Futás a tengerhez” a hadászati védelem körébe tartozik és nem a támadáshoz.

Azok a pozitív célok, melyek elérésére az állás-arcvonal eredményeként történt megerősödés után térnek rá a felek, két fajtájúak lehetnek: vagy az ellenségre való nyomás fokozását célozzák anélkül, hogy az állásháború keretei közül kilépnének és akkor álláshadművelet keletkezik (a Verdun és a Somme-i hadműveletek 1916-ban, Flandria-i hadműveletek 1917-ben), vagy az állásháborúról a manőverező háborúra való áttérést célozzák. Az egész hadszínteret átfogó állásokból álló arcvonal esetén ez utóbbi három úton érhető el: áttöréssel (a világháború kísérletei — Brusilov támadása 1916-ban, Nivelle támadása 1917-ben), megkerüléssel, mely a semlegesség megsértése vagy újabb szövetségesnek a koalícióba való belépése esetén válik lehetségessé (Románia 1916 augusztusában) és végsősoron visszavonulással, melynek célja az általános előrehaladás megteremtése. Az utolsó módszer a visszavonulás csábító tulajdonságára alapozódik. Elégséges az is, ha pusztán néhány szakaszon vonulnak vissza és ezzel olyan törésű arcvonalat hozunk létre, mely egyik fél részére sem biztosítja a védelmet. Az egyes szakaszokat teljes mértékben meg lehet tisztítani, míg a többi szakaszok mögött erős tartalékokat lehet létrehozni, melyek készek a támadásba való átmenetre. Az ellenség előremozgásának az ilyen támadás előkészítése funkcióját kell betöltenie. Ilyen irányú javaslatok több ízben felmerültek a világháború folyamán, azonban ezeket a felelős hadászok nem fogadták el. Úgy látszik, hogy a gazdag, vasúthálózáttal átszeldelt terület rész vonatkozásában az ilyen gondolat csak pusztán elmélet marad, melyet az életben nem

lehet megvalósítani. A visszavonulás igen fontos gazdasági és közlekedési érdekek feláldozásához vezet. Azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a belorusz—lengyel hadszíntéren az ilyen manőverre kedvező perspektívák nyílnak.

A jövő háborújában számítani kell arra, hogy az állás-arcvonal egyes szakaszai ha mindjárt néhány irányban is, de meg lesznek tervezve a kezdet kezdetétől, a hadműveleti szétbontakozás időszakában. Ha a határ csak néhány 100 kilométer hosszú és jelentős földrajzi vonulatokra támaszkodik, akkor várható, hogy már a háború kezdetén összefüggő védelmi arcvonal alakul ki. A háború által követelt anyagi eszközök hatalmas mennyisége, az ipari és katonai mozgósítás eredményei bevételeinek szükségessége igen valószínűvé tehetik pl. a jövőben egy francia—német összeütközés esetén, a pozitív célok követéséről való időleges lemondást. A manőverező háború nem valószínű, hogy azonnal át tudja fogni a mi egész nyugati hadszínterünket. Természetesen az állásharc lágyabb formákat is ölthet, mint pl. azok, amelyek az orosz arcvonalra voltak jellemzőek az 1914—1915. években, melyek lehetővé tették a viszonylag jelentős manőverezést az állások közötti szakaszokon és megjegyzendő, hogy az állások arcvonala nem mindenütt vágott egybe (Narva és a porosz határ között jelentős tér volt). Azonban az állásháborúra felkészülni elengedhetetlenül szükséges. Bizonyos esetekben nem szabad megzavarni az állás-arcvonal kialakulását. A széleskörű manőverezésre való áttérés lehetőségét az ellenség állás-arcvonal létrehozására irányuló kísérleteinek leküzdésével elő kell készíteni.

A korlátozott célú hadművelet

A hadművelet fejlődése. A hadművelet végrehajtása módszerének tanulmányozása nem a hadászat, hanem a hadműveleti művészet feladata. Amikor jelen munkánkban néhány oldalt a hadművelet vázának szentelünk, nem az a célunk, hogy a hadműveleti művészet elméletében érezhető hézagot betöltsük: a hadászat, mely saját feladatát a háborús tevékenységek vezetésében a hadműveletek végső célja elérése érdekében legkedvezőbb csoportosítások létrehozásában látja, nemcsak a hadművelet céljának megszabásában érdekelt, hanem bizonyos követelményeket is támaszt a célok elérése módszereivel szemben. A hadművészet minden ága szorosan kapcsolódik egymáshoz: a harcászat lépéseket tesz, melyekből összetevődik a hadműveleti ugrás; a hadászat pedig meghatározza az utat.

Hadművelet alatt a hadművészetben a különböző fajta tevékenységek összességét értjük, mely tevékenységek a hadászat által előtérbe helyezett (kitűzött) célok egyikének elérését szolgálják. Néhány időben és célban egyesített hadművelet hadjáratot képez. Egy vagy néhány hadjárat elvezet ahhoz a végső helyzethez, amelyben mindkét fél elismeri, hogy az erőszak tevékenységének programja kimerült és megkötik a fegyverszünetet. A hadműveleti szétbontakozás nem képez önálló hadműveletet, hanem minden hadművelet lényeges eleme.

Ilyen formán mi nem ismerjük el a hadműveleteknek a fő és előkészítő hadműveletekre való felosztását. Előkészítő hadműveleten értették korábban a mozgósítást is. Azonban ez utóbbi nem képezi tárgyát a közvetlen haditevékenységnek, hanem a háttér munkájának egyik moz-

zanata. És így a hadműveleti terminológiának erre a mozzanatra való kiterjesztése véleményünk szerint nem helyes. A „menet — manőver” terminológiát mi régiesnek tartjuk és ezért elvetjük.

A XIX. század végéig a hadművelet világosan két részre oszthatott: a manőverre, mely azt célozta, hogy a csapatainkat a legkedvezőbb helyzetbe hozza a döntő összeütközés pillanatára és magára az ütközetre.

Természetes, hogy az általános szinten mozgó elméletek, melyek a napóleoni háborúk tapasztalatán nyugodtak, a hadműveletnek még egy harmadik részét is megkülönböztették — az üldözést. És mennyi szépet mondtak az elméletben a siker kifejtésének erről az elengedhetetlen mozzanatról. Nehéz megmaradni a szétzúzás logikájának határai között, elvetve az üldözés eszméjét — az elért sikerek kolosszális kifejtését. Azonban Napóleontól számolva a világháborúig bezárva, nem találunk a hadtörténelemben egyetlen egy olyan üldözést sem, amely túljutott volna a szűk harcászati kereteken. Az 1853—1856, 1859, 1861—1865, 1866, 1870, 1877—1878, 1899—1903, 1904—1905, 1914—1918-as évek háborúi egyetlen egy példáját sem adják az üldözésnek; és mivel mi csakis a-reálisan létező fogalmakkal kívánunk operálni, ezért tanulmányunkból ki is hagyjuk az üldözést. Ezzel mi egy sor értetlenséggel kerüünk szembe, mely abból fakad, hogy az elmélet gyakran nem a valósággal számolt, hanem ami neki kívánatos volt azt majdnem anyagivá változtatta, így történt ez a hadászati üldözésről alkotott elképzelésekkel is... Az üldözés csak az ellenséges állam teljes szétverésének atmoszférájában, politikájának teljes csődje esetén, fegyveres ellenállásának likvidálása előtti utolsó percekben válik lehetővé. A korszerű állam növekvő ereje, a hatalmas erőforrásai, új mozgósítási lépcsői, vasúti szállítás, a táviró — mindez egyaránt akadályozza az üldözést. A termés betakarítása a fegyveres küzdelemben mindaddig, amíg az ellenség politikailag még nincs dezorganizálva, csak önmagában a hadművelet folyamatában lehetséges: az üldözés jelenleg nem katonai, hanem politikai győzelmet feltételez.

Napoleon idejében a manőver elhúzódott néha néhány tíz, sőt több menetre is (1806). A napóleoni széles manőverezés elvezetett oda, hogy a franciák, akik saját terminológiát hoztak létre a napóleoni hadjáratok tanulmányozására, még jelenleg is „manővernek” nevezik a hadműveletet.

A vasút megjelenésével Moltke idején az első hadműveletek érdekében végrehajtott manőverek részben vasúton kerültek megvalósításra az elsődleges hadműveleti szétbontakozás formájában; mindkét fél viszonylag közel egymáshoz végezte el a kirakodást és a manőver egy része, amely gyalogmenetben került végrehajtásra, az első hadműveletnél lecsökkent. A további hadműveletek (Sedan-i) a napóleoni típusú hadműveletek szerint folytatódtak.

Jelenleg minden hadműveletet a különleges hadműveleti szétbontakozás előz meg, mely jelentős mértékben a vasútra támaszkodik. Annak következtében, hogy a hadsereget nehéz jelentős távolságra elszakítani a vasútállomásoktól, ezt a hadműveleti szétbontakozást a lehető legközelebb kell végrehajtani azokhoz a körzetekhez, ahol a hadművelet célja elérhető. Ilymódon a korszerű hadműveletek kiinduló részei Moltke első hadműveleteire emlékeztetnek. Azonban a hadműveletek befejező része jelentős mértékben különbözik a moltkei hadműveletektől, mivel döntő ütközetek, csaták, melyek a történelmi múlt konkrét jelenségei voltak — a jelen reális helyzetben már nincsenek és ha ezt a terminológiát hasz-

náljuk is, csupán feltételelesen, mint kifejezést vesszük, melyben érezhetően kifejezést nyer a forgalom formájának előtérbe helyezése a pontos meghatározással szemben. Napjainkban a döntő ütközet a hadművelet jelentős részére kiterjed.

A XIX. század ütközete egy sor harcból tevődött össze, mely harcok rövid idő alatt, kis területen, az ellenség közvetlen közelében folytak le; az ütközet időtartama nem sokkal volt nagyobb, mint az egyes harcok időtartama. Clausewitz hadászati szemszögből az ütközetet térben és időben egy pontnak tekinthette. Clausewitz hadászata attól a pillanattól, hogy az ágyúk tüzelni kezdtek, pihent, átadva helyét a harcászati vezetésnek egészen az ütközet végéig. A csapatok az ütközet folyamán kerültek felváltásra, nem csoportosultak át, nem egészültek ki és nem pihentek; rajtuk kívül csak a harcászati tartalékoknak volt lehetőségük az ütközet eldöntésében való részvételre. Mindezek a feltételek még megőrizték hatásosságukat Moltke idején is, azonban az orosz—japán háborútól a körülmények egyre inkább változtak.

Az összeütközés arcvonala nőni kezdett; a harcok gócai jelentős távolságra szóródtak szét egymástól. Ha a napóleoni időkben az ellenség harcrendjébe 2—3 km-re való betörés az ellenség teljes szétesését eredményezte, akkor jelen időben 60—70 km mélységű betörés sem ad minden esetben ilyen eredményt (a galíciai hadművelet 1914 augusztusában, a németek támadása 1918 márciusában stb.). A harcok egy sor kombinációja és megfelelő sorrendje szükséges és néhány sikeres menet harccal való végrehajtása ahhoz, hogy az ellenség ellenállását megtörjük. Ezen összeütközések időtartama már nem órákban, hanem hetekben mérendő. A döntő összeütközés időtartama már semmilyen kapcsolatban sincs az egyes harcászati összeütközések időtartamával, mely harcászati összeütközések kimerítik a csapat egész energiáját. A csapatok felváltása, pihentetése, emberrel és anyaggal való feltöltése válik szükségessé magának az összeütközésnek a folyamán; lehetővé válik a csapatok átcsoportosítása, új tartalékok utánszállítása nagy távolságokból, a kezdeti szétbontakozás megjavítása új vasúti manőver végrehajtása útján. Az egy csapás több csapásra osztható szét; az egyik harci összeütközést néha teljes menettávolságok választják el a másiktól, ilyen hatalmas mértékben megnövekedett a korszerű harcterület. Menetelés, harcok, nyugvás, támadás, védelem, felderítés, őrzés, utánpótlás, feltöltés — ezek az egyes tevékenységek váltogatják egymást, amely összességükben képezik a korszerű hadművelet tartalmát. Régebben mi világosan meghúzhattuk a határvonalat az ütközet, a pihenés és a menet között.

A mennyiség átváltozik minőséggé. Az ütközetben régen alig észrevehető hézagok voltak, melyek egyes harcokra választották szét. Az ütközet időben és térben való növekedése oda vezetett, hogy az ütközet szét hullott egyes részekre, melyek csupán az egész hadműveletben kapcsolódnak össze.

Ha korábban a hadművelet manőverre és ütközetre tagozódott, akkor jelenleg más határvonalat kell, hogy kijelöljünk; most manőverezés részben sineken, részben pedig magában a harccselekmények örvényében, törekedve a hadművelet céljának elérésére. A manőver részben a hadműveleti szétbontakozás részévé vált, részben pedig az egyes harcok közé ékelődött be.

A hadműveleti védelem és támadás. A pozitív célok hadműveletben való követése és a meglepetésre való törekvés az erőink és eszközeink szétbontakoztatásához vezet el bennünket. És ellenkezőleg, a negatív célok követése arra kényszerít bennünket, hogy halogassuk a szétbontakozás befejezését, mintegy megőrizzük a lehetőségét annak, hogy erő kifejtésünket azokba az irányokba összpontosítsuk, melyek a tevékenységek folyamán a legfontosabbakká válnak. Az első esetben a csoportosítás az arcvonal felé mozog, a másik esetben a csoportosítás nagyobb mértékben lépcsőzők a mélységben. Nem a támadó vagy védő harcok nagyobb vagy kisebb százaléka jellemzi a támadó és védelmi hadműveletet, hanem az ellenség megelőzése a szétbontakozásban (támadás), vagy késlekedés a szétbontakozással (védelem). A hadművelet mezején teljes fegyverzetben elsőként a támadó jelenik meg. A teljes szétbontakozás az azonnali alkalmazást követeli, ellenkező esetben várható, hogy az ellenség a csoportosításunk legérzékenyebb pontjaira fogja mérni csapásait (pl. a szárnyakra). A határozatlan, ingadozó támadás, mely a kritikus pillanatokban megáll, az ellenség részére a legkedvezőbb esélyeket biztosítja.

Ilyen formán megállapítjuk annak szükségességét — függetlenül attól, hogy a hadművelet a legfurcsább módon összekeveri a harcászati védelmet és támadást — a hadműveleti védelem és hadműveleti támadás között szigorú határvonalat kell húzni, hogy ne keverjük össze az egyik logikáját a másikéval. Nem szabad támadó pózt felvenni akkor, amikor nincs támadás, mivel ez nem felel meg a védelem legegyszerűbb követelményeinek sem és ez súlyos következményeket von maga után.

Innen ered az a következtetés, hogy a hadműveletek közötti szünetek, valamint a hadműveletekhez való felkészülés idején a védelmi logikát kell követni és ennek megfelelően kell az erőket csoportosítani. Mindenféle támadó szétbontakozás a hadművelet kifejlődésének pillanatáig meg kell, hogy feleljen a védelem követelményeinek. A meglévő csoportosításból a hadművelet által megkövetelt csoportosításba való fokozatos átmenetet minden részletében át kell gondolni. A hadműveleti szétbontakozás gyorsaságának, rejtettségének, sikerességének és kockázatmentességének lehetőségét figyelmesen kell mérlegelni az elhatározás meghozatalánál: a szétbontakozás fedezésével kapcsolatos azon gondolatok, melyeket a háború tervéről szóló fejezetünkben tárgyaltunk, nemcsak az első szétbontakozásra vonatkoznak, hanem kiterjednek minden egyes hadművelet előkészítő időszakára is.

Ahhoz, hogy ítéletet hozhassunk az arcvonal védőképességéről az előkészítés időszaka alatt, valamint ahhoz, hogy célszerűen határozhassuk meg a hadművelet kezdetének pillanatát, a hadásznak rendelkeznie kell egy tervtáblázattal, mely tartalmazza a csapatok és anyagi tartalékok fokozatos felhalmozásának tervét a hadműveleti szétbontakozás körletében. A csapatok és a hadtáp készenlétét célszerű százalékban kifejezni. Ezt az előkészítő munkálatot régebben főleg az elsődleges hadműveleti szétbontakozás tervében végezték. Vitathatatlan, hogy most ennek a szétbontakozás előkészítésének gyakorlatát ki kell terjeszteni ez utóbbi más fajtáira is.

A védelem harcászati értelmezése a passzivitáshoz vezet bennünket, ahhoz az elképzeléshez, hogy az ellenség visszaverése az elfoglalt terepszakaszon történik. A harcászatban a védelem aktivitását a támadó

tevékenységekre való áttérés jelenti, vagyis a védelem sajátos vonásainak elvesztése. A védelemről és a támadásról vallott ezen harcászati elképzeléseket egyáltalán nem szabad átvinni a hadműveleti művészetbe.

A hadműveleti támadás — a szétbontakozásban való megelőzést jelenti, mely szétbontakozás csapás mérését célozza, olyan csapását, mely a meghatározott irányba bármilyen ellenállás leküzdésére képes. A szétbontakozásával késlekedő védelem a legkevésbé gazdaságosan tevékenykedik akkor, ha csapatait a támadó fél főcsoportosítása előtt összpontosítja, vagy a csapás irányába egy sor egymásutáni terepszakaszt foglal el. Szomorúnak tűnnek azok a védelmi manőverek, melyek a fegyveres erőket részenként használják fel olyan körülmények között, amikor az ellenség a legjobban fel van készülve. Minden támadásnak van szárnya: a védelem erőinek csoportosítása, a műszaki berendezések, az erős és gyenge szakaszok kombinációja, a megkerülés vagy az áttérés kiprovokálása és egyes irányokba ki kell, hogy élezze a támadás szárnyaival kapcsolatos kérdést; csak a legritkább esetekben sikerül a támadónak szárnyait teljesen biztonságos módon fedezni. A védelem manőverének főleg a szárny irányába mért ellencsapásban kell megnyilvánulnia; az erő kifejtés ilyen irányba, még ha azok céljukat nem is éri el, akkor is kedvezőtlen irányba változtatják az ellenséges támadás kifejlődésének körülményeit: az utóbbi a támadás megállítására, vagy a nem kívánt, vagy nem előkészített irányba való folytatására kényszerül, s csakis akkor lehetséges a támadás tervezett irányba való folytatása, ha a védelem szárnyain tevékenykedő erőket a támadó teljes mértékben megsemmisítette. Az oroszok Sziléziába irányuló támadásának veszélyére Lundendorff Thorn—Kalis, Lodz irányú csapással válaszolt. Az oroszok védelembe átmenve, képek voltak válaszolni, ha mindjárt egy gyenge csapással is, Varsó—Lodz irányába mérve. Ezt a csapást úgyszintén a szárny irányába mérték és a németeket nehéz helyzetbe állították.

Ha a körülmények ideiglenesen meg is fosztják a védelmet az ellenmanőverrel történő válasz lehetőségétől, akkor is az ellenség támadása feltartóztatásának a leggazdaságosabb módja lehet a félreugrás, mely a jelenlegi harceljárás nehézségére és passzivitására alapozódik. Ez a mód nem vérezteti el az utolsó erőinket. A félreugrás végrehajtható harcászati és hadműveleti méretben egyaránt. A roham harcászati előkészítése, az elhelyezésünk és a megközelítési útvonalak felderítése, a tüzéség megszervezése és a megközelítés sok időt követel. Egy fél menet-távolságra való visszavonulással mi bizonyos időt nyerünk, rákényszerítve az ellenséget arra, hogy megismételje előlről a harcászati felkészülését. Azonban a megerősített arcvonal rohamának a hadműveleti előkészítése még több időt követel, mivel szükségessé válik a közlekedési vonalak kifejlesztése és a hadianyagnak a közeli hadtápmélységbe való kiszállítása, melynek mennyiségét egy tucat vasúti szerelvényvel mérhetjük. Kéthárom menettávolságra való visszavonulással rákényszeríthetjük az ellenséget arra, hogy megismételje a hadműveleti előkészítését. Kijavítsa az általunk tönretett utakat, előreszállítsa igás és gépkocsi szállítással a százezernyi tonna hadianyagot. Természetesen a hadműveleti és harcászati félreugrás csak abban az esetben éri el céljukat, ha még azelőtt végrehajtásra kerülnek mielőtt az ellenség realizálhatná a harchoz való anyagi felkészültségét.

A hadművelet terve. A jelentős erőfölény megkönnyíti a terv összeállítását; a terv részletezése ilyen erőfölény mellett szintén bizonyos mértékig tovább mehet. A tervnek, amelyben tisztázva van a hadművelet célja, meg van határozva annak formája és részleteiben át van gondolva a megindulási helyzet elfoglalása anélkül, hogy naptárszerűvé válna, figyelembe kell vennie bizonyos perspektívában a hadművelet kifejlődésének mozzanatait. Ez utóbbi különösképpen szükséges a különböző szolgálati ágak terveinek összeállításához; a hadtáp munkájának ésszerű megszervezése bizonyos normák meghatározását követeli meg, melyek az idő, tér és feszítettséget érintik, s amelyek meghatározzák a szükséges összekötő utak berendezését, a szállító eszközök szükséges mennyiségét, az utánpótlási és kiegészítési tartalékokat, a sebesültek hátraszállítását, a megszállt terület felépítését stb. Ha a hadművelet kifejlesztése különleges technikai eszközöket követel (pl. nagy folyón való átkelőhely berendezése, vagy megerősített körlet elfoglalására szükséges eszközök), vagy a csapatok különleges anyagokkal való ellátását teszi szükségessé (málhás nyerges szállító oszlopok részére, melyeknek hegyeken kell átkelnie), vagy nagyszámú specialista bevonását teszi szükségessé (szők télen nagy mélységű hóban, politikai munkások nagy központok megszervezésére), vagy különleges tartalékok létrehozását teszi szükségessé (nagy éhező város birtokbavétele), akkor a tervnek mindezeket a körülményeket előre figyelembe kell vennie és a lehetséges mértékben meg kell szerveznie ezek kielégítését.

A hadművelet közeli lépéseit a nagy összeütközésig sokkal pontosabban előre lehet látni, mint a további kifejlődését. Azonban tartózkodni kell attól, hogy túlságosan elmerüljünk ezeknek az első tevékenységeknek részleteiben. Még a módszeres tevékenység is csak bizonyos határokig javasolható, mivel ennek eltúlozása lefékezti a hadművelet előkészítését és a hadművelet kifejlesztését. Megnehezíti az áttörést és a kedvező körülmények felhasználását. A tapasztalat tanúsítja, hogy az előkészítő munkában való túlságos elmélyülés egybeesik rendszerint a tevékenységek lassú ütemben történő kifejlődésével.

A tervnek meg kell állapítania a hadművelet céljához való közeledés első mozzanatát és ennek elérésére vonatkozó általános feladatokat fel kell bontani egy sor részfeladatra a front (vagy hadsereg) hadműveletét végrehajtó alapvető alakulatok részére. Támadás esetén a tervnek világosan meg kell jelölnie azokat a döntő irányokat, amelyekbe a főerőkifejtést összpontosítani kell. Védelemben, ha a tevékenységek nemcsak az időnyerést célozzák, hanem arra való törekvést is magukba foglalják, hogy a küzdelmeket a kritikus pontig folytassák, a terv feladata ebben az esetben az, hogy meghatározza azt a vonalat (terepszakaszt), ahol döntő ellenállást kell kifejteni az ellenséggel szemben és ahol a terv a hadművelet döntő fordulatát a saját javunkra irányozza elő.

A hadművelet formái. A hadművelet formáit — a hadműveleti bekerítést, áttörést, átkarolást, szárny irányába mért csapást nem lehet önkényesen megválasztani, hanem ezeket az erők és eszközök viszonya, ezek csoportosítása, az útvonalak teljesítő képessége, a hadszíntér konfigurációja és legfontosabb terepszakaszai diktálják.

A hadművelet formáját össze kell hangolni a vezetés minőségével: önálló csoportok megosztott tevékenységére csak abban az esetben lehet alap-

vetően támaszkodni, ha fennáll annak a lehetősége, hogy ezen csoportok főnökeinek munkáját összehangolhatják (Zsilinszkij, Szamszonov és Rennekampf a Kelet-Poroszországba történő betörésnél, amikor két hadsereg különleges irányból tört be). A hadművelet formájának úgyszintén meg kell felelnie a csapatok sajátos adottságainak: ha a hadsereg (francia) fő ereje az általuk alkalmazott technikai eszközök maximumában foglaltatik, akkor helytelen, ha a hadművelet formája hosszadalmas menetelést követel és a döntő pontokat jelentős távolságra távolítja el a vasúti fő kivezető helyektől; ha a hadsereg tisztán állásjellegű (az angol hadsereg 1916—1918) és csak rövid egyenes támadások végrehajtására képes, akkor helytelen, ha a hadművelet bonyolult manőverezésekre épül, melyekben túlnyomóak a találkozó harcok; ha a túlerő a tüzéségben és a lovasságban van, akkor helytelen, ha a hadművelet a döntést erdős területre viszi stb.

A hadművelet formáját úgy kell megválasztani, hogy az csapatainkat a lehetőségekhez képest kedvező harcászati helyzetbe hozza; ha az ellenség egy egész előkészített állásrendszerrel és megerősített rendszerekkel rendelkezik, akkor előnyös, ha a hadművelet nem arcból való rohamhoz fordul, hanem a megkerüléshez és rákényszeríti az ellenséget arra, hogy átcsoportosítson és új nem előkészített arcvonalon bontakozzon szét és bocsátkozzon harcba a részére kedvezőtlen harcászati helyzetben.

Ugyanakkor a hadművelet formájának a maximális mértékben egyszerűnek kell lennie. Minden felesleges, szükségtelen harc és manőverező tevékenység elkerülendő nemcsak azért, mert ez nagymértékben bonyolítja a vezetés kérdését, hanem azért is, mert minden felesleges manőver és harc, amely nem elkerülhetetlenül szükséges a hadművelet célja érdekében, hatalmas veszélyt rejt magába — elvon bennünket a céltól a hamis útra. A nagy elővédek, az előretolt állásokban folytatott harcok, a demonstratív tevékenységek, helyi harcok még sikerük esetén is nagy kárt okozhatnak nekünk. A hadműveletben nem szabad semmi feleslegesnek lennie. A hadműveletnek a célratörés megtestesülésévé kell válnia. A hadművelet formája vonalainak világos arányossága nekünk nem a rokokó stílus cirádái kell, hogy emlékezetünkbe idézze, hanem a görög székesegyházak szigorú egyenesvonalúságát.

Ilyen vonatkozásban a védelem rendkívüli mértékben nyer, ha a végső terepszakasza, amely a határozott célok elérésére ki van jelölve, egybeesik az első vonallal. Ilyen formán elkerülhetünk egy sor utóvédharcot, amelyek teljes mértékben elvonhatnak bennünket a céltól. A hadműveleti védelem ideális formája az ellenség beérkezésének bevétele pusztán abból a célból, hogy utána rátörhessünk (Austerlitz).

A hadműveleti szétbontakozás. A hadműveleti szétbontakozás pontosan meg kell, hogy feleljen a hadművelet tervezett céljának és formájának. Ha a hadművelet támadó célt követ, akkor az erőket azoknak az utaknak megfelelően kell csoportosítani, melyek felhasználásra kerülnek a támadás folyamán. Az arcvonal szakaszainak készen kell lenniük arra, hogy elhatározásunk szerinti megfelelő erők oszlopává alakuljanak át. A korszerű hadműveletek rövid hatótávolsága szükségessé teszi azt, hogy a megindulási helyzetet a lehető legközelebb foglaljuk el az ellenséghez: ezért a támadó hadművelet előkészítésének időszakában a védő motívumok előtérbe kerülnek. Ha védelemről van szó, akkor az erők csoporto-

sítása olyan kell, hogy legyen, amely lehetővé teszi a főerőkifejtésnek a legfontosabb irányokba történő leggyorsabb összpontosítását az ellenség visszaverésére a lehető legkevesebb területvesztés árán; ugyanakkor a másodrendű irányokat olyan mértékben kell biztosítani, hogy ezekben az irányokban végbemenő események ne mutatkozzanak meg a legfontosabb irányokban folyó tevékenységekben. A védelemnek néhány napra van szüksége ahhoz, hogy befejezze a szétbontakozást, mely a megindulási helyzetben nem kerül teljes mértékben végrehajtásra, az irány kiválasztása nem tőle függ. Az ellenség körültekintő figyelése, az erődítés széleskörű alkalmazása, az erők csoportosításának mélységben való lépcsőzése, tekintélyes hadműveleti tartalékok, melyek egy része a vasúton van, az oszloputakra fordított nagy figyelem — ezek azok a természetes szerkezetek, amelyekhez a hadműveleti védelem fordul, mely mint láttuk, átítatja a támadás előkészítő fázisát is. Az ellenlökések megszervezésére irányuló törekvés kell, hogy a vezérgondolat legyen a hadműveleti védelmi szétbontakozás és előkészítő munkálatokban. Néha kedvező lehet kettő, vagy több olyan kompakt csoportosítás létrehozása, mely csoportosítások között csak egész gyenge összeköttetés van. A jól kifejlesztett oszloputak, a legjobb biztosítékai az időben történő szárny irányába mért ellencsapásnak.

A hadműveleti szétbontakozás sűrűsége a legkülönbözőbb lehet.

Természetesen a csoportosítások összpontosítása a legfontosabb irányokba, különösen ott, ahol mi pozitív eredmények elérését tervezzük, rendkívül fontos; azonban nem szabad elfeledni, hogy ehhez bizonyos előfeltételek szükségesek. Jelentős természetű akadályok, erődítési berendezések az erődítési arcvonalon, megkönnyítik a csapatok megritkításának lehetőségét. Az ellenség gyengítése és passzivitása úgyszintén megkönnyíti a tartalékok létrehozását.

A támadást főleg a párhuzamos úton hajtjuk végre. Ha lehetőség nyílik, akkor célszerű, hogy a hadműveleti szétbontakozás arcvonala szélesebb legyen annál az arcvonalnál, amelyen az ellenséggel megütköztünk. Függetlenül a megindulási helyzettől, az ellenséggel való összeütközésig végrehajtott menetek rövidegétől, ami a korszerű hadműveletet jellemzi, és az arcvonalak párhuzamossága mellett, előnyöket a csapásra kijelölt terpszakaszra gyakran csak úgy biztosíthatunk, hogy a sávhatárokat ferdén jelföljük ki úgy, hogy az ellenséghez való közeledés mérvében a szélessége csökkenjen, viszont a másodrendű irányokban megnövekedjen. Ilyen formán a csapás iránya maximális mennyiségű utakkal rendelkezhet és ezen felül az ellenség részére nehezebb lesz időben a csapásunk irányának felderítésére.

A hadművelet előkészítésének kezdete. A korszerű körülmények kényszere folytán kialakult hadműveleti szünetek egyáltalán nem a tétlenkedés időszakai. Ezalatt folyik az előkészület a következő hadművelethez és foglalják el a következő hadművelethez a megindulási helyzetet. Egy hadművelet befejezése után összegeznünk kell az eredményeket a következő hadművelet szempontjából. Csapataink sikeres hadművelet utáni előnyomulását és sikertelenség utáni visszavonulását a hadászatnak a következő hadművelethez szükséges erőcsoportosítás szempontjából kell vizs-

gálnia. Az új hadművelet célját természetesen összeegyeztetik a befejezett hadművelet eredményeivel. Üldözzük-e mi az ellenséget, vagy az ellenség üldöz bennünket — ezek a tevékenységek, mivel az egyik fél ellenállása nincs megtörve véglegesen, pusztán csak elemei az új hadműveleti szétbontakozásnak és fedezésnek. Ezért van az, hogy az új hadműveleti terv megvalósítása már megkezdődik az üldözésre vonatkozó parancsban, vagy a támadást beszüntető, illetve a visszavonulásra vonatkozó parancsban. Gyakran ebben az időben a következő hadművelet elgondolása még csak nagyvonalakban lesz rögzítve, ugyanakkor a következő hadművelet kidolgozását hosszú időre elhalasztani nem szabad, azért, hogy elkerülhető legyen a csapatok szükségtelen mozgatása következtében beálló idővesztés és a hadtáp elégtelen tájékoztatása. A francia hadseregek 1914-es visszavonulása a határmenti ütközet után, mely visszavonulás továbbra is a lotharingiai megerősített arcvonalra támaszkodott jobbszárnyával, a balszárnyát pedig Párizstól keletre fordította, már egy sor elemét magába foglalta a Marne-i hadműveletnek. A következő hadművelet megindulási helyzete a hadműveletet befejező csapatok gyülekezési vonala (a helyzet) szabályozza az összes tevékenységet és a hadásznak elsősorban ezt kell tisztáznia.

Ha lemondunk a pozitív fél követéséről, akkor azonnal hozzá kell látnunk a védelmi hadművelet előkészítéséhez: azonnal meg kell kezdeni a csapatok egy részének harcászati és hadműveleti tartalékba való kivonását és egyben mélyen lépcsőzött elhelyezését, megerősített állások rendszerének kiépítését és az ellenmanőver anyagi előkészítését.

A hadművelet időszakát az erők gyors ütemű felhasználása jellemzi; a szünet és előkészítés időszaka az erők felhalmozásának időszakává kell, hogy váljék. Nemcsak kiegészíteni és anyagi eszközökkel feltölteni kell a csapatokat, hanem kímélni is kell azok erejét. A meneteket a lehető legkisebb távolságokra kell végrehajtani, a szállító eszközöket nemcsak az időnyerésre kell felhasználni a csapatok átdobásánál, hanem a csapatok maximális kényelmének biztosítására is. A csapatok elhelyezési viszonyainak megjavítása gyakran szükségessé teszi a barak típusú vagy korszerűsített fedezék típusú táborok energikus építését.

A hadászati vezetés

A végső háborús cél és a hadműveletek céljai. A háború politikai céljából, melyet a háborút vezető szerv határoz meg, adódik a fegyveres arcvonal tevékenységének végső háborús célja, melynek elérésére kell, hogy irányuljon a hadsereg és a flotta erőikifejtése. Ha a küzdelem olyan különleges körülmények között alakult ki, hogy a végső háborús cél elérhetővé válik egyetlen ugrással, akkor a hadászat részére nem sok munka marad: ez az ugrás melyet hadműveletnek nevezünk — a hadműveleti művészet feladatkörébe tartozik. A hadászat szerepe élesen megnövekszik akkor, ha a végső cél elérése lehetetlen egy hadművelettel, és a végső célhoz vezető úton egy sor szakaszt kell kijelölni; amikor a háború határai szélesek és nem egy, hanem néhány hadszínteret képeznek, mely hadszíntereken önálló hadműveleteket kell végrehajtani. Ezeket az egyidőben végrehajtásra kerülő hadműveleteket, kell összehangolni, hogy az általuk elért részcélok ké-

pezzék az állomásokat a végső célhoz vezető legrövidebb úton. A hadászat utasításai — azok az útjelzők, melyek megmutatják a célt, melyek elérésére kell, hogy törekedjenek a hadműveletek. (A hadművelati művészet gyakran foglalkozik demonstratív jelenségekkel, melyek helye a hadművelati művészetben teljesen törvényszerű; azonban a hadászati demonstratív tevékenység alatt csak az olyan hibákat lehet értelmezni, amelyek gigantikus méretékben lettek elkövetve). A helyzet változásának megfelelően az egyes útjelzőket másikkal kell felváltani abban az esetben, ha a hadműveletben egy bizonyos célt elértünk, akkor előtérbe kell helyezni a következő célt, mely tájékoztatást nyújt először a hadművelati előkészítéshez, majd a hadművelati csapáshoz.

Nekünk természetesen nem szabad tévedésbe esnünk a hadász ilyen egyszerűnek látszó munkáját illetően. A háborúban számolni kell az ellenség ellentétes irányú akaratával, a különböző formában jelentkező surlódásokkal. Ilyen körülmények között megtalálni a legkényelmesebb, a legheylesebb és logikus utat a végső háborús célhoz, egyáltalán nem könnyű. Az egyik vagy másik cél előnye és célszerűsége egy sor egymásba fonódó feltételtől függ. Mindkét fél fegyveres erőinek kialakult csoportosítása a hadszíntéren csak egy részét képezi azoknak az elképzeléseknek, melyeknek vezetni kell a hadászt. Részére elengedhetetlenül szükséges, hogy legalább körülbelül eltalálja a háború perspektíváját, előre lássa a közeli jövő feladatait, hogy képes legyen a jelent irányítani. A hadász gondolatának el kell szakadnia a hadművelet részleteitől, s át kell fognia azokat a legfontosabb feladatokat, melyek nálunk a bázison és az ellenség mély hátszögében végbemennek; a hadász csak akkor tudja a jövő fátyolát fellebbenteni és viszonylag magabiztosan megszabni a frontjai és hadseregei részére a feladatokat, ha sikerül megértenie a küzdő országok életének evolúcióját egészében.

A hadásznak valamely rész cél előtérbe helyezésekor figyelembe kell venni annak minden következményét és minden kihatását a cselekmények további menetére.

A hadműveletek sorrendje. Németország a világháború első éve folyamán az orosz fronton nem kevesebb, mint kilenc hadművelati szétbontakozást hajtott végre.

Egy év leforgása alatt a németek kilencszer helyezték át hadművelati szétbontakozásuk súlypontját a Memel—Kalis—Csensztzohova—Kárpátok gerince által képezett széles ívben. Nyilvánvaló, hogy ezen szétbontakozások egyike sem volt elégséges a német fegyveres erők végső céljának eléréséhez az orosz fronton. Az egyes rész-célokat, melyek a végső célhoz vezető úton feküdtek egymás után, egyes hadműveletek útján kellett elérni, mely hadműveletek mindegyike önálló szétbontakozást követelt és ezért nem volt közvetlen geometriai folytatása térbelileg az egyik hadművelet a másiknak.

A szétzúzást annak elismerése jellemzi, hogy elegendő egyetlen megindulási helyzet a végső cél eléréséhez. A szétzúzás hadműveletei a térben folyamatosak és majdnem egymásba folynak a végső cél elérésében. Az ellenség által követett célok a szétzúzó csapásmérő fél céljainak vannak alárendelve. A logika és a sorrend teljesen világos.

Azonban a németek általunk felsorolt kilenc különböző hadművelati szétbontakozása az orosz fronton a háború első évében sem volt önkényes és kaotikus. Függetlenül attól, hogy ezek a „kifárasztás” síkjában vannak, mégis bizonyos belső kapcsolatok kötik össze őket. Ez a belső kapcsolat csak akkor válik világossá, ha összehasonlítjuk azokat a célokat, melyeket a háború első évében követtek az oroszokkal szemben. A hadműveletek sorrendiségének a kifárasztás korlátozott céljai között is megvan a jelentősége. Amikor a hadászatot úgy vizsgáltuk, mint a közlekedésről szóló tanítást, már akkor kijelentettük, hogy a saját és az ellenséges hadsereg közlekedésének tanulmányozása reális alapokat teremt és lehetővé teszi a különböző célok sorrendiségének helyes megállapítását.

Mennél mélyebben vizsgáljuk a helyzetet egészében, még a kifárasztás viszonyai között is, annál inkább leszűkül számunkra a fantázia határlalan mezeje; és választásunk a sok lehetséges cél közül analízisünk végére leszűkül az egyetlen célra, mely részünkre szükségszerűvé vált; gondolkodásunk feltárja a következő hadművelet előfeltételeit, melyeket el kell érni az első hadművelettel, melyek az első hadművelet célját képezik.

A hadászati feszültség görbéje. A hadművelet sorrendiségének megállapításánál a hadművelet soronkövetkező céljának, méreteinek meghatározásakor a hadász jelen körülmények között nem indulhat ki kizárólag a saját és ellenséges erők erőviszonyaiból; elengedhetetlenül szükséges az erőviszonyok lehetséges változásainak a figyelembevétele. Számításba kell venni az erőviszonyok megváltozásának lehetőségét, a feltöltés és utánpótlás, a mozgósítás új lépcsőinek és más arcvonalakról való átdobások lehetőségeit. A régen a hadászat pusztán az első mozgósítás számaiból és az összpontosuláshoz szükséges időből indult ki. Jelenleg figyelembe kell venni a saját és ellenséges fegyveres erők további növekedésének lehetséges görbáját, mely a gazdaság mozgósításával vagy a külső segítséggel kapcsolatos.

A háború első évében az orosz arcvonalon a tevékenységeknek ahhoz kellett elsősorban igazodniuk, hogy megelőzzük az osztrák-németeket a hadászati szétbontakozásban.

Mi különbséget teszünk a hadművelati szétbontakozás — a megindulási helyzetnek a rendelkezésre álló erőkkel való elfoglalásával — és a hadászati szétbontakozás között, mely a fegyveres erők ütőképessége kulminációs pontjának elérésével egyenlő. A hadművelati szétbontakozás néhány napot követel. A hadászati szétbontakozás — hónapokat.

Az erőviszonyok olyan változásai, amelyeket Oroszország kiesése, vagy Amerika háborúba lépése váltott ki, jelentősen befolyásolják a hadászati vonalvezetést. Világos, hogy Franciaországnak törekedni kellett a Németországgal való leszámolásra, még addig, amíg az orosz arcvonalat legyöngítette volna a forradalom, (Nivelle támadása) és ha ez lehetetlen volt, akkor meg kellett kapaszkodnia 14 hónapig, amíg Amerika felfegyverzése befejeződött (Petain terve). Németországban ezt az időt nem volt szabad az orosz forradalomra való harcra felcserélni, hanem a lehető legkorábban 1917 nyarának kezdetén meg kellett kezdeni a francia arcvonal szétzúzását. Ebben az esetben Lundenorff hatalmas hibát követett el.

A polgárháború körülményei között, amikor a fegyveres erők nem a harctevékenységekig, hanem azok folyamán kerülnek megszervezésre, a hadászati feszültség görbének folyamatos növekedését figyelhetjük meg. Azonban analógikus jelenségek figyelhetők meg most azokban a háborúkban, melyek előkészítésére sok év megfeszített munkája irányult, és ezen egyetlen körülmény miatt nem emelhetjük különleges helyre a polgárháború hadászatát.

Csak akkor, amikor mindkét fél erői fejlődésének görbét helyesen vizsgálja és megállapítja, hogy ezek mikor mozognak elfelé, és mikor érik el a kulminációs pontjaikat, képes a hadász megalapozottan kiválasztani a támadó vagy védő jellegű tevékenységet, adagolni a frontok energiáját, előtérbe tolni a hadműveletek céljait, melyek a háború céljaihoz viszonyítva közbeesőek.

A hadművelet kezdetének pillanata. A harctevékenységek folytatásával kapcsolatos kérdések a harcászati művészet tartalmát képezik. Azonban a harcbalépéssel és a harcból való kivonással kapcsolatos kérdések nem a harcászathoz, hanem a hadművelethez tartoznak. A hadművelet vezetésével kapcsolatos kérdések a hadműveleti művészethez tartoznak, azonban a hadművészet kezdetének és végső pontjának pillanatát a hadászati rendű elhatározás tartalmazza. Ugyan így a háborúba lépés, vagy abból való kiválás kérdése nem a hadászat, hanem a politika ügye.

Természetes, hogy a hadművelet kezdetének pillanatát elengedhetetlenül a politika követelményeivel kell összehangolni.

A hadművelet kezdetének pillanata összhangban kell, hogy legyen a saját szétbontkozás befejezésével. A hadművelet bizonyos szabályos formájú lesz és villámgyorssá válik, kevés veszteséggel hatalmas eredményekhez vezet, ha mindazok az eszközök, melyekre szükség van, kéznél lesznek, ha az összes szükséges átcsoportosítások a hadművelet kezdetén befejezést nyernek és a közlekedési vonalak a hadművelet folyamán felszabadulnak az előkészítő szállításoktól. Ilyen körülmények között a csapatok munkája a hadművelet folyamán olyan körülmények közé kerülhet, mint a gyári termelés, melynél szintén szükséges a nyersanyag összpontosítása, a munkaerő felhalmozása és előkészítése, valamint a gyári berendezés, hogy a gyár szünet nélkül megfelelő teljesítménnyel a lehető legkevesebb ráfordítással termelhessen.

Ezt a pillanatot azonban össze kell hangolni a legkedvezőbb erőviszonyok pillanatával. Abban az esetben, ha hadműveleti szétbontkozásunk végének bevétele az ellenségnek időt biztosít, mely lehetővé teszi részére a nálunk nagyobb méretű megerősödést, vagy pedig ha az általános hadihelyzet megköveteli, akkor szükségessé válhat a hadművelet megkezdése a szétbontkozás befejezése előtt.

Mi arról beszélünk, hogy a hadművelet megkezdése a szétbontkozás befejezése után célszerű. Azonban helytelenül értenének bennünket, ha ez alatt azt gondolnánk, hogy az ország összes erőinek összpontosítása szükséges; világos, hogy itt pusztán azokra az erőkre gondolunk, melyek az adott hadműveletek végrehajtására rendeltettek és nem az ország egész mozgó-

sítására hanem a mozgósítás bizonyos lépcsőjére. Azután természetesen arra nincs semmi szükség, hogy bevárjuk, hogy az összes erők és eszközök kirakódását a vagonokból. Ezen erők egy részét mint hadműveleti tartalékokat, vagy pedig manőver céljára a sineken lehet hagyni. Az ellenséges erő számbavételekor nem elégséges csak arra korlátozódni, amelyet az ellenség most fölvonultatott az arcvonalra, hanem figyelembe kell venni azt is, hogy mennyit szállítanak részére a vasutak a hadművelet folyamán.

A támadó hadművelet kezdete kedvező pillanatának kivárása természetesen a védelmi csoportosítás megőrzésével kapcsolatos. A támadáshoz a hadműveleti szétbontkozást a legutolsó pillanatban kell befejezni.

Különösen fontos a hadművelet kezdete pillanatának meghatározása akkor, ha a hadművelet jelentős törést mutat az eddigi vonalvezetésünkben, ha például a hadművelet a hadászati védelemből a támadásba való átmenetet célozza.

Foch 1918-ban előre látta az ilyen fordulatot, azonban nem volt képes ennek dátumát meghatározni; először májusra, majd júliusra számított. A németek aktivitása összekeverte az angol-francia felkészülést és szükségessé tette az ellentámadás júliusig történő elhalasztását. Még fontosabb a felkelés pillanatának kiválasztása, melyet mi úgy tekintünk, mint egy hatalmas első hadműveletet, amely megnyitja az ezideig földalatti jellegű polgárháborút. Gyakran idézik Lenin következő gondolatát: „A felkelésnek olyan fordulóra kell támaszkodnia, amikor a nép élenjáró sorainak aktivitása a legnagyobb, amikor az ellenség soraiban az ingadozás a legerősebb és legerősebb az ingadozás a forradalom félszeg és határozatlan barátai táborában.” Ebben az állításban bent foglaltatik a szétbontkozás befejezésének bevételeéről szóló gondolat és az, hogy a kedvező pillanatot össze kell hangolni az általános helyzettel, melyet az ellenség és az ingadozó erők rajzolnak ki.

A hadművelet megszakítása. A hadműveleti terveket energikus ellentevékenység, sok akadály és surlódás atmoszférájában kell megvalósítani. Az előre rögzített hadműveleti célokhoz való merev, könyörtelen törekvés nem helyénvaló a hadászatban. A hadművelet folytatása mindig kompromisszum jelleget kap. Az új adatok egészen új hadműveleti célok értelmezéséhez vezethetnek.

Minden jól előkészített hadművelet magában foglalja a csapást, mely kedvező körülmények között indul és az első lépéseiben nagy sikerrel jár. Mivel az ellenség még képes az ellenállásra, bizonyos idő után új erőket és eszközöket összpontosít; azokat az előnyöket, melyeket a váratlanság és előkészítés a támadó részére biztosított, a támadó fokozatosan elveszíti; az előnyomulás bonyolítja a támadó közlekedési viszonyait; a hadművelet lassabb lefolyású lesz az előnyomulás növekvő nehézségeibe fog ütközni, a védő veszteségei egyre kedvezőbb arányokat fognak mutatni a támadó veszteségeihez viszonyítva, az egyenlő erők arcból való tevékenysége (egymással szemben) a hadművelet lehető legkedvezőtlenebb rendszere és ha a hadművelet nem lesz időben megállítva, a támadó teljesen kilátástalan helyzetbe kerülhet és a védelem ellencsapása katasztrófális következményeket okozhat (támadásunk a Kárpátokban 1915 áprilisában és a verduni támadás utolsó hónapjai.)

A hadászat nem engedheti meg, hogy a támadó hadműveletek az utolsó lélegzetig elhúzódjának. A vezetés mesterei tulajdonsága szükséges ahhoz, hogy ne hajszolja azokat a rész sikereket, amelyek elérése ugyan még lehetséges, hanem időben szakítsa meg a támadást. Amint elérkezik a pillanat, amikor saját csapataink elvesztik harcászati előnyüket, a hadászat azonnal köteles felülvizsgálni a hadművelet folytatása célszerűségének kérdését és befejezni a hadműveletet a megfelelő terepszakaszon, néha lehetséges, hogy az elfoglalt terület egy részének feláldozásával is. Magától értetődik, hogy a kitűzött cél jelentősége szükségessé teheti a hadművelet folytatását még kedvezőtlen harcászati körülmények között is. Pusztán megjegyezzük, hogy a makacsságba átcsapó állhatatosság és a célratörés nem feltétlenül hasznos a hadművészetben; a hadműveleti rugalmasság szükséges ahhoz, hogy ne menjünk fejfel a falnak.

Ha az ellenségnek sikerült túlerőt szétbontakoztatni, és kénytelenek vagyunk kritikus körülmények között védelmet folytatni, a hadászat feladata abban áll, hogy időben feltárja azt a tényt, hogy részünkre lehetetlen a küzdelem kedvező kimenetele és abban, hogy a lehető leg hamarabb szüntesse be a küzdelmet a kibontakozásban levő krízis előtt. Itt a makacsság szintén nem helyénvaló.

A hadásznak mérlegelnie kell az egész hadművelet további perspektíváját, mielőtt kiadná az intézkedést a hadműveletből való kilépésre. Az általunk követelt rugalmasság természetesen semmiben sem azonosítható a krízis és a kockázatos helyzetek elvből történő kerülésével. Ezek nélkül elképzelhetetlenek a nagy sikerek. Ugyan az a bölcsesség, amely megköveteli a kilátástalan helyzetekből való kilépést, teljes mértékben elfogadja azt a kockázatot, amely arányban áll a nyereséggel.

Ha régen az üldözés azon harcok befejezése után folytatódott, melyekből ütközet tevődött össze, és az üldözés az ütközet színterének határain túl kezdődött, akkor jelenleg az üldözés magában a hadműveletben helyezkedik el. A csapatok, melyek elkerülték a bekerítést és a megsemmisítést a hadművelet folyamán, kisiklanak kezünk közül, s részeik a vasút segítségével gyorsan átcsoportosulnak, majd feltöltődnek, mivel az ellenséges állam ellenállása nincs végleg megtörve, ezért nem az üldözésre, hanem az új hadművelet előkészítésére van szükség.

A támadó hadművelet megszakítása a védelemben való átmenetet jelent. A védő fél miután szünetet teremt a hadműveletben, már sokat elért. Az orosz hadseregeknek 1915 nyarának elején nem egy ízben sikerült szünetet előidézni a német hadművelet kifejlesztésében, vagyis elérni a hadműveleti védelem céljait. Azonban fegyver, lőszer, anyagellátásunk kritikus helyzete és az ellenség hatalmas anyagi fölénye semmivé tették az erőfeszítéseinket; az ellenség könnyebben pótolta veszteségeit és töltötte fel raktárait és minden különösebb nehézség nélkül kezdte meg hadműveletét újra; tevékenységi módunk csapataink egyre erősebb elcsigázásához vezetett. Nekünk előnyösebb lett volna az időnyerés gazdaságosabb módját választani — a félreugrást.

A belső vonalakon való tevékenység. A hadműveleti művészetben a belső vonalakon való tevékenységen olyan tevékenységet értünk, melynek segítségével erő kifejtéseink súlypontját egymás után helyezzük át a kü-

lönböző irányba támadó ellenséges erőkre és egyenként verjük szét őket. Mivel ez a tevékenységi mód azzal jár, hogy az ezt alkalmazó fél kénytelen önmagát belső helyzetbe állítani, vagyis kitenni magát az ellenség különböző irányból jövő csapásainak, az ilyen tevékenység jelentős veszélyt rejt magában. A hadtáp szétbontakozásához rendelkezésre álló terület nagymértékben leszűkül. A hadtáp növekedése és a híradó eszközök tökélesedése mérvében, melyek lehetővé teszik a különböző hadműveleti irányokba támadó hadsereg tevékenységének összehangolását, a belső vonalakon való manőverezés megnehezedett és könnyen a hadműveleti bekerítéshez vezethet. Ez csak az ellenséges vezetés szervezetlensége esetén vezethet sikerre (Szamszonov, Rennenkampf és Zsilinszkij). Románia 1916 késő őszén Falkenhayn ÉNY-ről és Mackensen D-ről Valachia irányába mért csapása közben kipróbálta a hadműveleti tevékenységek összes kényelmetlenségét a belső vonalakon folytatott tevékenységek körülményei között. Vrangel a belső vonalakon folytatott hadműveleti tevékenységet csak addig gyakorolhatta sikerrel, míg a körülötte kialakult félkör a szovjet csapatokból nem szerveződött meg, mi után a vrangeli hadsereg katasztrófája be is következett.

Hadászati méretben a belső vonalakon való tevékenység az erő kifejtéseknek az egyik hadszínterről a másikra történő egymás utáni áthelyezéséből áll. Az ilyen fajta tevékenységek sikerének előfeltétele az ezeket a hadszíntereket összekötő vasúthálózat. Az ilyen tevékenységek feltételei néhány fronton folytatott küzdelem esetén keletkeznek. Ilyen körülmények között voltak a világháborúban a központi hatalmak, melyeknek lehetősége volt csapásaikat egymás után összpontosítani Franciaországra, Olaszországra, Szerbiára, Oroszországra. A belső vonalakon folytatott hadászati tevékenységek előnyös feltétele az állás-arcvonalak keletkezése (állásvédelem), mivel ez lehetővé teszi a védelemhez szükséges erő minimális szintre csökkentését és erős hadászati tartalék kikülönítését, melynek manővere valamennyi küzdőtéren kedvező fordulatot teremt a kialakult helyzetben.

A polgárháborúban Szovjet Oroszország kedvező belső helyzetbe került. Moszkva egy hatalmas vasúti csomópontot képez. Az ellenség minden irányból támadott. A támadási irányok között összekötő utak (harántutak) vagy nem voltak (Kolcsak, Denyikin és a fehérek Arhangelszk-i arcvonala), vagy pedig ezeket az utakat nem használták fel az összehangolt munkára (a lengyelek és Denyikin, a lengyelek és Jugyenic). Ezért a vörösök részére kedvező lehetőség mutatkozott egymás után a túlerő szembeállítására az egyes irányokban.

A belső vonalakon folyó tevékenység hadászati méretben nem eredményezi a hadműveleti hadtáp összeszorítását, az utak elvesztését és a hadműveleti bekerítést; ugyanakkor megőrzi a hadműveleti belső vonalak kedvező feltételeit. Néha a háború nagy kiterjedésű területen és két hadszíntéren is folyik, egy ellenséggel harcolva is alkalmazható a belső vonalak mentén a hadászati tevékenység. Így 1920-ban a lengyelek erő kifejtésük súlypontját Poleszjetől D-re irányították, majd annak következtében, hogy megragadtuk a kezdeményezést, Poleszjetől É-ra képtelenek voltak csapataink átdobását megkezdeni É-i irányba. A varsói hadművelet pillanatát az új lengyel erők délről történő beözönlése jellemzi, mely lehetővé tette a Lublin irányából mért csapás végrehajtását.

A belső vonalakon folytatott hadászati munka előtérbe helyezi a különböző ellenségre való csapásmérés rendjének kérdését; ez a kérdés rendkívüli nehézségeket okoz a hadászatnak. Ennek megoldásánál különleges jelentőséget kapnak a politikai követelmények, melyeket nem mindig vesznek figyelembe.

Ha bekerítésben vagyunk, és néhány arcvonalon harcolunk, akkor a szétbontakozás hadászata azt követeli, hogy a legfontosabb ellenséggel forduljunk szembe és ezzel a koalíció gyökereire támadunk. A kifárasztás hadászata pedig azt követeli, hogy először védjük meg (veszélytelenítsük) a hátunkat és szárnyainkat és ezzel létrehoztuk a kedvező feltételeket a két hadszíntéren a támadáshoz.

Néhány pozitív cél egyidejű kitűzése. Két pozitív célú egyidejű támadó hadművelet ritkán fordul elő.

Minden erőnek egy nagy hadműveletre való összpontosítása vitathatatlanul hatalmas erőmegtakarítást eredményezhet. Az ellenséges arcvonal, mely képes néhány kis csapás kivédésére, lehet hogy, egy hatalmas csapás alatt széttörik. Az ismert körülmények között, ahhoz, hogy legalább valamilyen minimális erőfölényt elérjünk, elengedhetetlenül szükséges a hadművelet bizonyos tömörítése, különben az arcvonalak rugalmassága, az ellenállás inerciája a megindulási helyzetbe való visszatérést eredményezi. A végső cél felé a lehető legnagyobb etáppokkal kell törekedni; a túlerőt mindig a lehető leghatározottabb módon célszerű alkalmazni. A főlöszleges szerénység nem hasznos sem a hadászatban, se a hadműveleti művészetben, továbbá a harcászatban sem.

Ugyanakkor esetenként a két pozitív cél egyidejű követését a politikai körülmények szükségessé tehetik.

Esetenként egy nagy hadművelet valójában nem valósítható meg: az egyes hadszínterek között vagy nincs közlekedési hálózat (a világháborúban — Oroszország, Szerbia és Franciaország, a polgárháborúban — a fehér frontok), vagy a haránt irányú közlekedési vonalak annyira gyengék, hogy az egy hadszíntéren szétbontakozott csapatok jelentős mértékben lekötdnek. (Franciaország és Olaszország, a szovjet hadszínterek Belorusziában és Ukrajnában). Ugyanakkor a koalíciós háborúkban a minden eszköznek egy hadműveletre történő összpontosítását gyakran nem a közlekedési hálózat gyengesége akadályozza, hanem a szövetségesek által követett saját különleges politikai célok. Éppen ezen az alapon keletkezett 1914 augusztusában a Németország és Ausztria—Magyarország által végrehajtott önálló hadművelet. A román csapatok 1916-ban Erdélyben román hadműveletet, az angolok 1917-ben Flandriában angol hadműveletet folytattak.

Ha az egyik fél részére a belső vonalakon folyó tevékenységre nyílik lehetőség, akkor a másik fél kénytelen a külső vonalakon tevékenykedni. Mennél szélesebb a hadászati bekerítés közege, annál kevesebb előnyt biztosít a bekerítő fél részére, mivel nincs kilátás arra, hogy a hadászati bekerítést ilyen körülmények között hadműveletivé változtassák át. Ha 1914-ben valaki is a franciák vagy az oroszok közül úgy képzelte volna, hogy a Németországba betört orosz és francia hadseregek valahol az Elba és a Rajna között egymásnak kezet nyújtanak, akkor ez gyerekes álomnak tűnt volna.

A bekerítés ezen hátrányait a fegyveres arcvonalon kiegyenlítik azok az előnyök, amelyeket a bekerítő fél birtokol gazdasági és politikai frontokon. Az említett körülmények között a különböző arcvonalokról induló szétzúzási kísérletek széthullásra vannak ítélve; a belső helyzetben levő fél erő kifejtését a legveszélyesebb hadművelettel szemben összpontosíthatja és ezzel megállíthatja ezt a hadműveletet. Ki kell használni azt a körülményt, hogy a bekerítésben levő fél politikailag és gazdaságilag hamarabb elvérzik; az összes határokon folytatott háború meggyorsítja a hadászati feszültség (kulminációs pontjának létrejöttét). Amikor a hadászati feszültség csökkenni kezd, amikor az ellenség nem fog rendelkezni nagy tartalékokkal, erőtlen lesz, elveszti képességét a komoly ellenlökések végrehajtására és általában az aktivitásra, passzív ellenállást lesz képes csak kifejteni, ilyen körülmények között a hadászati munka a külső arcvonalakon még előnyös is lesz és a határozott átmenetet a támadásba a helyzet fogja tisztázni.

A megosztott csapások gazdaságosabbak lehetnek, mint egy nagy hadművelet. Ezek lehetővé teszik az idő és erővesztés elkerülését, melyek mindig kísérő jelenégek a nagy összpontosításoknak, jelentős mértékben csökkentik a kiegészítő utak építésével, a raktárak és csapatok elhelyezéséhez szükséges helyiségek és ezek álcázásával kapcsolatos munkálatokat. Hónapok és millió munkásnapok takaríthatók meg és lehetőség nyílik a meglepetés széleskörű kihasználására. Minden támadó hadművelet az első felében kedvező, míg az ellenség ki nem egyensúlyozza a támadó azon előnyeit, melyek a szétbontakozásban való megelőzésből erednek. Ha az ellenség tartalékai felhasználására kerültek, akkor kis hadműveletek is képesek lehetnek megtartani azt az előnyt, melyet a váratlan roham biztosít számukra ugyanúgy, mint a nagy hadműveletek. 1918 második felében Foch támadása éppen ilyen tagolt jellegű volt. Az ellenség kimerülése esetén teljes mértékben megengedhető a hadműveletek elaprózása. Míg a belső vonalakon folytatott hadászati tevékenység előnye a stratégiai feszültség emelkedő görbéjén tapasztalható, addig a külső vonalakon folytatott tevékenység előnyei a hanyatló görbén mutatkoznak meg.

Ha a hadászati bekerítés, vagy az átkarolás mérsékelt átmérőjű (az orosz előretolt hadszíntér 1914-ben a Kelet-Poroszország és Galicia közötti lengyel görbe, melynek átmérője mindössze 300 km volt), és remény van arra, hogy a hadászati bekerítést hadműveletivé változtassuk, valamint akkor, ha az egy hadszíntér hadműveletileg túlságosan szűk a tömeg mozgósításához, ebben az esetben célszerű lehet az egyes hadműveletnek két-felé osztása, mivel ez lehetővé teszi a szélesebb eredmények elérését.

A nagyméretű bekerítés, ha csak a semleges határ, vagy a tengerpart nem nyújt különleges előnyöket, kettő vagy több egymással összehangolt hadműveletet követel meg. Az ilyen bekerítésnek nemcsak a szétzúzás, hanem a kifárasztás is célja lehet.

A hadművelet adagolása. Ha nem mindig van lehetőség arra, hogy egyidejűleg két pozitív célt kövessünk, úgy az egy pozitív cél elérése mellett majdnem mindig erőket és eszközöket kell felhasználni egy vagy néhány negatív cél eléréseért. Ebből kifolyólag a hadászatra rendkívül felelősségteljes feladat hárul — elosztani az erőket és eszközöket, valamint

azok feltöltési lehetőségeit a különböző hadműveletek között. A hadászatnak itt az összállam vagy méginkább az összközlés raktárkezelőjének szerepében kell fellépnie és végre kell hajtania az elosztó funkcióját.

A szétzúzás hadászata esetén lehetséges a másodrendű hadszíntereknek gyengébben történő ellátása a főbb hadszíntér javára, a kifárasztás hadászata esetén azonban ez néha pusztán negatív eredményhez — a tétlenkedő csapatok számának a tévékenykedők rovására való megnövekedéshez — vezet.

Minden hadműveletet, ezen belül a védelmi hadműveletet is — a hadművelet elé állított céloknak megfelelően — megfelelő eszközökkel kell biztosítani. A kifárasztás hadászatát az a körülmény jellemzi, hogy a hadászat nem téveszti szem elől a végső célt, kiválasztja a közbeeső pozitív célt, kiindulva azokból az eszközökből, melyek birtokában vannak és amelyeket részére a negatív célok biztosítottak.

Annak a nehéz feladatnak a helyes megoldása, melyet az egyes hadműveletek megfelelő biztosítása jelent a szükséges eszközökkel, megköveteli, hogy a hadászat uralja a hadműveleti művészetet, amennyiben a hadász dilettáns a hadműveleti művészetben, akkor aligha sikerül a kitűzött célokat a rendelkezésre álló eszközökkel összevetnie. A hadműveleti művészet műhelytitkainak ismerete különösen fontos annak a hadásznak, aki a kifárasztás vonalán kénytelen tévékenykedni.

Hadászati tartalék. A hadász az erőket és eszközöket a hadműveletek között nemcsak térben, hanem időben is elosztja. Minden hadművelet, még a sikeres is, különösen ha rossz közlekedési viszonyok között kell tévékenykedni, elnyeli a hadműveletre szétbontakozó erőket és eszközöket egy részét és bizonyos idő és energia veszteséggel jár. Az egyik hadműveletnek ez a passzív kihatása megmutatkozik a következőknél.

Az állami tartalék mindig olyan egységek formájában jelentkezik, melyek még nem fejezték be megalakulásukat, nem érték el teljes harc-képességüket és ennek megfelelő anyagi tartalékokkal, illetve feltöltéssel rendelkeznek. Az állami tartalék kimerítése szükségessé teszi a fegyveres arcvonal leszűkítését és meggyorsítja a végső kibontakozást; így Németország 1917-ben kimerítette az állami tartalékát emberanyag vonatkozásában, és ez meg is határozta a háború utolsó hónapjai eseményeit.

Azonban az állami tartalékok mellett a háború politikai jellege teret biztosít a hadászati tartalék részére is, vagyis a kész mozgósított egységek részére, melyek még hadműveleti céllal nincsenek lekötve. Hadműveleti tartaléknak nevezünk mi bármely olyan hadosztályt, melyet az általunk kitűzött hadműveleti célnak az elérésére kívánunk alkalmazni, azonban amely még nincs szétbontakoztatva és nincs lekötve valamely terepszakaszon. A hadműveleti tartalékok főleg vasúton fognak manőverezni. Hadászati tartalékot azokban az esetekben képezünk, amikor olyan hadműveleti célokat állítunk, melyek szerényebbek, mint amelyeket lehetővé tenne a fegyveres erő állománya, a hadászati tartalék természetes úton rakódik le akkor, amikor a fegyveres küzdelem nem a legnagyobb feszítettségű. A hadászati tartalékok megjelenési formája lehet hadtest, valahol a távoli hadtáp-területen, vagy hadsereg a semleges határokon, de lehetnek olyan egységek, melyekkel sűrűbbé tettük

csoportosításunkat a másodrendű szakaszokon abból a célból, hogy ezeknek megfelelő harcedzettséget biztosítsunk, azonban amelyeket bármikor kivonhatunk és más irányban alkalmazhatunk.

Természetesen, a hadászati tartalék fogalma gyökerében ellentmond a szétzúzás elvének, mely az erők végső megfeszítését követeli a döntő ponton, a siker elérése érdekében. Azonban ez a fogalom logikusan illeszkedik bele a kifárasztásra irányuló háború kereteibe. Hosszú küzdelem általában lehetetlen hadászati tartalék nélkül. A hadászati tartalék hiánya a maximális hadműveleti feszültségre mutat, mely természetesen nem lehet permanens.

Az ország általános maximális erő kifejtésének pillanatáig, amelyet a gazdasági mozgósítás és a katonai mozgósítás soronkövetkező lépcsőjének befejezése jellemez, — a fegyveres arcvonal tévékenységét olyan szempontból vizsgálhatjuk, mint ennek a hosszú mozgósításnak a fedezése nálunk és zavarása az ellenségénél. A háború folyamán törvényszerűek lehetnek az erődítés időszakai, melyek során ez az erődítés fontosabb lesz, mint valamely másodrendű általunk elérhető közbeeső cél. Ha az erőgyűjtés érdekeit feláldozzuk a másodrendű hadműveletek megvalósítására, akkor cseppenként használjuk fel mindazt, amit az állam a háborúnak ad és le kell mondanunk a nagy eredmények eléréséről.

Természetesen, néha a hadászati tartalék visszatartása — durva hiba.

Az a hadászati tartalék, melyet a szükséges percben nem alkalmaztak, az pusztán a bátortalanság, a tehetetlenség és a passzivitás formája, arra a fölösleges időre utal, amelyet az ország a fegyveres küzdelemre fordít, és a hadvezér alkotókészségének szerénységéről, a háború felesleges elhúzásáról és a kedvező pillanatok elhalasztásáról tanuskodik. Azonban a hadászati tartalék kellő pillanatban a hadász általi háborúba történő vezetése a legnehezebb feladat sikeres megoldásról tanuskodik, arról, hogy a hadász uralkodik az események fölött és nem merül el a részére értelmetlen viharban és folyamatokban.

Az állás-arcvonal létrehozása, a negatív célok kisebb erővel történő elérésének megengedése, jelentős mértékben megkönnyíti a hadászati tartalék létrehozását.

A hadászati vezetés. Mi a hadászati logika néhány legfontosabb kérdésével foglalkoztunk. A hadász felismerve a hadügy evolúciójának követelményeit, megértve az adott pillanatban szükséges eszközöket, számoltatva mindkét fél erőivel, lehetőségeivel és a jövő háború jellegével, megáll a hadászati kérdések megoldásának bizonyos útján, mely okvetlenül elvezeti a fegyveres front megértésének végső céljához; meghatároz egy sor közbeeső célt és elérésük sorrendjét; szabályozza a hadászati igénybevételt és minden pillanatban törekszik a pillanatnyi helyzet érdekeit, ha nem is alárendelni, de összehangolni a hadászati „holnap” eljövendő érdekeivel. A hadász az elhatározásaiban nem független. Össze kell hangolnia a háború katonai feladatainak megoldását a politikai és gazdasági küzdelem eseményeinek menetével. Minden kérdés, melyet a hadásznak meg kell oldania, rendkívül egyszerű, azonban az ezekre adandó helyes válasz a harc-helyzet egészének rendkívül mélységben való megértését követeli meg; az elmélet csak aláhúzhatja a lehetséges elhatározások sokféleségét a különböző előfeltételektől függően. A hadász tévékenységét nem korlátozhatja

a kérdések egyenkénti helyes megválaszolása. Egy hadászati kérdés helyes megoldása csak abban az esetben lehetséges, ha ez a megoldás harmonikus összhangban van más hadászati kérdés megoldásával. Mi az összhangot az állam háborúhoz való felkészítésének kérdésével kapcsolatban helyeztük előtérbe; nem kisebb helyet foglal el az összhang a háború vezetésében, csak itt az összehangolás jelei összehasonlíthatatlanul tinomabbak. Ez az összehangolás, az összhang elérése — a hadászat lényege és ez készít bennünket arra, hogy a hadászat gyakorlati munkáját feltétlenül a művészet szférájába helyezzük.

A fegyveres arcvonal hadászati vezetésének szemszögéből, mely alatt a háború végső célja elérése érdekében folyó hadműveletek csoportosítását értjük, a művészet, legfontosabb feladata — olyan hadászati vonalvezetés kiválasztása, mely a megkövetelt összehangolás harmóniáját képezi; ebben a vonalban kell, hogy elhelyezkedjen az állandóan változó helyzet követelményeinek megoldásához a kulcs; ez a vonalvezetés nem biztosíthatja a fegyveres küzdelem eseményeinek pontos előrelátását, azonban minden adott pillanatban lehetővé teszi a háborús eseményekre való reagálást, azaz a logikával összhangban, mellyel az adott háborúban mindent alá kell rendelni a győzelem elérésének.

Különösen aláhúzzuk a hadiesemények tényleges menetének előrelátása lehetetlenségét, mivel a tömegekben a zsenialitás úgy értékelődik, mint a jövő pontos előrelátása. Minél zseniálisabb a hadvezér, annál inkább úgy tekint rá a tömeg, mint a prófétára. Ezek az elképzelések nagyon elterjedtek és azt a tudatlan kritikák is támogatják. Valójában, a hadvezértől elfogultságot, a jövőbelátást, az emberi gondolkodás határán való túljutást követel. Ezeket a tévedéseket néha hajlamos volt Napóleon is támogatni és mindazok, akik a zseni szerepében tetszelegnek. A reális lét nem ösztönzi sem a prófétaságot, sem az elfogultságot. A hadászatban a prófétaság csak sarlatánság lehet; a zseni sem képes előrelátni, hogy valójában hogy fog kibontakozni a háború. Ő azonban köteles összeállítani magának a perspektívát, amelyben értékelné fogja a háború jelenségeit. A hadvezérnek feltételezésekre van szüksége, természetesen nem minden hadvezér részére válik elérhetővé a jövő háborúja jellegébe való behatolás. Hadászati közepszerűség azonban lehetséges, amely előnyben részesíti a sablonokból és receptekből való kiindulást. A valóság keményen kiábrándítja az ilyen gyász-hadvezért; a hadászati művészet elmélete ezt nem ismerheti el.

Állításaink lehet, hogy légüres térben függő absztrakt állításoknak tűnnek, mivel a háborúkat figyelemmel kísérik gyakran távol állnak attól, hogy a sok kötetes munkáikban legalább néhány oldalt szentelnének a felek hadászati vonalvezetésének jellemzésére az adott háborúban. A hadászati vonalvezetés azonban — realitás és még a nem bölcs, de valamennyire is következetes és becsületes hadász is birtokában van saját vonalvezetésének és a helyzetértékelés saját megközelítési módjának. A jelen hadtörténelem, amely az egyetlen abszolút, helyes hadászati vonalvezetésből törekszik kiindulni, képtelen valamennyire is tisztázni a hadiesemények elgondolását és azok közötti kapcsolatokat, mert ezeket az eseményeket úgy vizsgálja, mint valamilyen káoszt. Durva bitorlásként, hamistásként tűnnek az egyes hadjáratok „hadászati leírásainak” fejezetei. A hadművészet egyelőre pusztán hadműveleti jegyzőkönyv.

A politikai vonalvezetés — elterjedt fogalom. Mindenki részére érthető, hogy a hadikommunizmusnak, vagy az új gazdasági politikának (NEP) saját különleges logikája van. Annak a logikai vonalnak a megtalálása, mely megfelel az adott pillanatban a gazdasági bázis körülményeinek, — a politikai művészet leghatalmasabb feladata. A hadászatban úgyszintén minden fegyveres arcvonalnak saját bázisa van és a fegyveres arcvonalon folyó tevékenység a felek bázisától függ. Ezeknek a bázisoknak a mély analizisében rejlik a megfelelő hadászati vonalvezetés kiválasztásának a megoldása. A hadászat a politika része az ismert leegyszerűsítéssel és ugyanarra a bázisra épül. Végsősoron innen következik a hadászat alárendelése a politikának. A hadászati vonalvezetés az általános politikai vonalvezetésnek a vetülete kell, hogy legyen a fegyveres arcvonalon.

Lényegét tekintve az egész munkánk a hadászati vonalvezetéssel kapcsolatos kérdésekkel foglalkozott. Ezt különböző oldalról törekedtünk elméletileg körülhatárolni. Ennél konkrétabb jelleget tanulmányunknak csak valamely hadjárat hadászati elemzésének formájában adhattunk volna.

KÁMENYEV, SZ. SZ.

Szergej Szergejevics Kámenyev (1881—1936) a régi orosz hadsereg vezérkari ezredese. A Vörös Hadseregbe 1918-ban lépett be. A Keleti Front csapatainak parancsnoka volt. 1919 júliustól 1924-ig a Szovjet Köztársaság Fegyveres Erőinek Főparancsnoka, majd a Vörös Hadsereg főfelügyelője, a katonai és tengerészeti ügyek népbiztosának helyettese, a Szovjetunió Forradalmi Katonai Tanács Elnökének helyettese és a Vörös Hadsereg Légvédelmi Csoportfőnökének helyettese volt.

Főbb munkái. „Soron következő katonai feladatok.” Előadások és cikkek, a Magasabb Katonai Szerkesztőségi Tanács kiadványa, Moszkva, 1922; „A korszerű harcászat főbb kérdései.” (R. Cifferrel közösen készült.) Moszkva, 1925; „Gyalogsági kiképzés a külföldi hadseregekben.” Moszkva, 1927; „A lakosság katonai felkészítése.” (K. A. Mechanosinnal közösen készült.) Moszkva, 1926.

A hadművelet

Döntő harcok a Vörös Hadsereg hadműveleteiben

Döntő ütközet az, amelyben a küzdő felek egyike elveszíti az egész hadjáratot. A tömeghadseregek küzdelmében ez a harcok egész időszakát felölelte. Ez az időszak a közvetlen harcban álló egységek számára gyakran teljesen észrevétlenül folyik le és csak később válik világossá, hogy melyek voltak azok az összecsapások, amelyek eldöntötték a hadjárat sorsát.

Azonban jelenleg sincsen kizárva a hadműveletek olyan lefolytatása, amelyben világosan látható, hogy az adott összeütközés döntő jelentőségű és függetlenül a korábban megnyert ütközetektől a hadjárat sorsa pontosan ebben az utolsóban került eldöntésre.

A hadművelet ilyen lefolyását azonban úgy kell értelmezni, mint az egyik legnevezetesebb és legkockázatosabb formát, amely a parancsnokságtól és a csapatoktól nagymérvű feszítettséget és figyelmet követel.

Ha összehasonlítjuk a Keleti, a Déli és a Krími Frontok hadműveleteit, nagyon világosan megláthatjuk mindkét változatot.

A keleti fronton a küzdelem döntő időszaka azokkal a harcokkal fejeződött be, amelyek során a déli csapástmérő csoportosításunk kijutott a Jekatyerinburghoz vezető utakhoz. E harcok után az ellenség már nem volt képes összegyűjteni északi erőit, amelyekben legjobb csapatai voltak és ami a leglényegesebb ezekben a harcokban, elveszítette a lehetőségét arra, hogy megállítsa csapataink előremozgását Cseljabinszk irányába. Ugyanakkor az ellenség hátában a vörös partizánok tevékenysége jelentős mértékben lekötötte az ellenség csapatait.

Ezek a lényegében döntő harcok semmiben nem különböztek azoktól, amelyek előttük és utánuk kerültek lefolytatásra.

Miért fordult elő az, hogy ezeket a harcokat a Vörös Hadsereg nem vette észre és csak most, a későbbiekben lehet úgy beszélni róluk, mint a hadművelet sorsát eldöntő nagy jelentőségű harcokról?

Ha a hadművelet általános menetében a küzdelemnek ezt az időszakát értékeljük, mint döntő időszakot, amely után a Keleti Front erői meggyengültek, mivel azok egy részét átdobták az arcvonal más szakaszára, nem lepődnek meg, ha valaki azt mondaná, hogy nem ennek, hanem egy másik időszaknak volt nagy jelentősége.

A döntő időszak meghatározásának vitathatósága megegyezően megerősíti azt, hogy a tömeghadseregek küzdelmeiben a döntő ütközetek, mint általános szabály, elvesztették éles jellegüket.

Bizonyos fokig másképp alakult a helyzet a déli fronton. Itt a döntő időszak a hadművelet végén következett be, ezért ez nem maradhatott észrevétlen sem a parancsnokság, sem a csapatok számára és mint egyedi eset, megérdemel bizonyos figyelmet.

Ahhoz, hogy értékelni tudjuk ezen döntő időszak kezdetére kialakult általános helyzetet, még kell említeni, hogy az Orel és Kasztonaja körzetében végrehajtott csapásaink nyomán Denyikin önkéntes hadserege összeomlott, és megkezdte visszavonulását a déli irányban.

Ezután vált lehetővé az, hogy Denyikin szétvert önkéntes hadseregét nyugati irányba visszavessük, elválasszuk azt a kozák hadseregtől és megkezdjük az utóbbi szétverését.

Ebből a célból Bugyonnij lovasságának és a 8. hadseregnek nagyerejű csapást kellett mérnie déli irányba, miáltal elvágták az említett csoportosítások összekötő útjait.

Ezzel egyidejűleg a Dél-Nyugati Front két csapásmérő csoporttal általános támadást indított. Jobbszárnyán a 9. HDS., amely szorosan együttműködött a szomszédos 8. HDS-gel, balszárnyán a 10. HDS., amelyet a 11. HDS. támogatott.

A 10. hadsereg első feladata az volt, hogy szétverje az ellenséget Cáricin térségében, ami után a 10. és 11. HDS-nek meg kellett kerülni az ellenséget és kijutni annak jobbszárnyára.

Ezek a feladatok végrehajtásra is kerültek.

Nekünk azonban nem sikerült teljes mértékben elvágni az önkénteseket a kozákoktól és az önkéntes erők legjobb része — a Kornyilov hadosztály — vissza tudott vonulni a Kaukázushoz és ott egyesült a kozákokkal.

Ami a kozákokat illeti, doni egységeiknek sikerült visszavonulni és megőrizni harcképességüket és fő erejüket. A kubáni egységeket szétvertük, amelyek feloszlottak és reális erőt a továbbiakban nem jelentettek.

A küzdelemnek ez a győzelmes időszaka a Vörös Hadsereget erősen kifárasztotta és legyengítette. Mindehhez hozzá kell még adni azokat a kellemetlen egészségügyi körülményeket, amelyeket Denyikin visszahagyott. Egységeink teljes egészében tifuszos megbetegedésbe estek és más járványos betegségekkel szemben sem tudtak védekezni.

Az ellenség a vasutat teljesen lerombolta, így az nem működött. A Vörös Hadsereg és a központ között 400 versztányi szakadék keletkezett, amely lehetetlenné tette mind a csapatok feltöltését, mind a hátra szállítást és az egészségügyi biztosítás megszervezését.

Ilyen körülmények között a győztesek, és a legyőzöttek egyenértékűvé váltak.

A legyőzött fél a legkisebb lélekzetvételnél szünet esetén, miután rendelkezésére álltak a mélységben működő vasútvonalak, teljes lehetőségeket nyert arra, hogy rendezze erőit, megerősítse őket és a győzteseknél erősebbé váljon.

Ezt a pillanatnyi szünetet, amely az ellenségnek jelentős előnyöket biztosított, részünkre pedig katasztrófát jelentett, Denyikin szerezte meg. A Vörös Hadsereg egységei, miután elérték a Dont, a rendkívüli fáradtság következtében még csak átkelőhelyeket sem biztosítottak maguknak a folyón. Felületességüket az ellenség gyorsan kihasználta és miután rendezte egységeit, megkapaszkodott a Don ellenkező partján és sikeresen elhárította a túlsó partra történő átkelési kísérleteinket. A beköszöntött olvadás és a Don közeli jégzajlása a helyzetet még bonyolultabbá tette.

Az ellenség a kialakult helyzetet és védelmi sikereit kihasználva, passzív védelemből áttért az aktív tevékenységekre, és február 21-én birtokba vette Rosztovot, amelyet azonban megtartani nem volt képes. Ezután a kozákok Novocserkaszk elfoglalására indultak támadásba, azonban ebben az irányban csupán jelentéktelen sikert értek el.

Ily módon a Vörös Hadsereg előtt egy sor hátrányos vonás jelentkezik, amelyek megvalósulása semmivé tette a korábban elért ragyogó sikereket.

A helyzet komolyságát mindkét fél egyformán értékelte és valószínű, hogy az esélyek a kedvező alakuláshoz egyformák voltak. A szemben álló parancsnokságok között azonban lényeges különbségek voltak. Denyikin habozott a döntő elhatározás meghozatalában, a kozákok viszont határozottan tevékenykedtek. A Vörös Hadsereg február 14-én megkezdte a döntő időszakot, ami Novorosszijszk birtokbavételével és a Denyikin hadsereg teljes szétverésével március 27-én fejeződött be.

A leírt események a legfelsőbb vezetés részére még egy fontos következtetés levonását teszik lehetővé. Az ellenség alsóbb fokozatai készek voltak a döntő harcra, a felsőbbek pedig határozatlanok voltak. A mi alsó vezetési fokozataink hajlamosak voltak a helyzet túlértékelésére, a felső vezetés azonban szilárd maradt. Ez kézzelfogható példa arra, hogy a vereséggel kapcsolatos gondolatok elsősorban a főparancsnokságok szervezetében jelennek meg.

A Vörös Hadsereg példa nélküli kitartása, a kaukázusi frontparancsnokság erős idegei és határozottsága becsülettel túljuttatták a Vörös Hadsereget a legnehezebb időszakon, amikor a körülmények részünkre kellemetlenül alakultak. Ha a Vörös Hadsereg ebben az időszakban vereséget szenved, akkor az egész hadjáratot elvesztettük volna, különösen azt figyelembe véve, hogy az új veszély jelei mutatkoztak nyugatról.

Befejezve a Vörös Hadsereg küzdelme legnehezebb időszakának értékelését, néhány vonásban még érinteni akarom a döntő harcok időszakát a vrangeli arcvonal felszámolásával kapcsolatos hadműveletekben.

Ebben a hadműveletben a kidolgozott terv szerint szét kellett venni Vrangelt és a szétvert ellenség nyomában be kellett törni Krimbe. Világos volt, hogy a döntő harcok időszakának a hadművelet kezdetére kellett esnie, mivel a Vörös Hadsereg érdekelt volt abban, hogy Vrangel ne tudja harc nélkül hátravonni csapatait a félsziget bejáratához.

Hadműveletünket azonban Vrangel megelőzte, aki csapást mért reánk Alekszandrovszk és Nikopol körletében, valószínű azzal a céllal, hogy megghiúsítsa csapataink becsoportosítását Kahovka térségébe. A támadást azonban sikerült visszaverni, erőit lekötöttük, amivel megfosztottuk annak lehetőségétől, hogy csapatait harc nélkül hátravonja. Közvetlenül ezután megkezdtük a hadműveletet, amelyben a főcsapást Kahovka Perekop irányban mértük. Bugyonnij lovas serege Kahovkától az ellenség hátába került, ami biztosította a vrangeli főerők szétverését a félsziget bejárata előtt.

Úgy gondolom, hogy Vrangel a hadjáratot azokban a harcokban vesztette el, amelyek Nikopol körletében folytak le, mert ezek a harcok biztosították a továbbiakban a Vörös Hadsereg akarat-szabadágát.

Itt még az is jellemző sajátosság, hogy ezek a harcok a Vörös Hadsereg terveiben és számításaiban egyáltalán nem szerepeltek és a parancsnokság egyáltalán nem is számolt velük. Valójában tehát úgy néz ki, hogy a döntő időszak terven kívül alakult ki, ami miatt nem nevezhetjük észrevehető időszaknak.

Részleges vereségek

A tömeghadseregek időszakában a háborúk jellemző vonása az volt, hogy jelentős mennyiségű csapatok kerülnek szétverésre (hadtestek, hadseregek és frontok), azonban ezek a vereségek még ha néha katasztrófális méreteket öltenek is, korántsem jelentenek döntő vereséget, vagy döntő győzelmet a küzdő felek részére. Az ilyen szétverések után a küzdelem ugyan olyan kitartással és feszítettséggel folyik, magukat a szétveréseket bármilyen komolyak is azok, a továbbiakban úgy tekintjük, mint „egyedi eseteket”. Hogy elképzelést alakíthassunk ki ezekről az „egyedi esetekről”, elegendő megemlíteni, hogy a németek 1914-ben a mi 2. hadseregünket teljesen harcképtelenné tették. Ugyanabban az évben pedig mi mértünk hasonló vereséget az osztrákokra. Ugyan ez lett a sorsuk a franciáknak, amikor a németek közvetlen Páris alá értek. Ettől függetlenül a háború folytatódott és az említett nagy vereségek egyetlen esetben sem döntötték el a győzelem vagy a vereség kérdését.

Úgy néz ki, hogy bizonyos mértékben eltérünk „a részleges győzelem” elvétől. Ez az eltérés azzal magyarázható, hogy a tömeghadseregeknek sajátos vonásai vannak, s a „részleges győzelem” elve a csapatok tömegei, a hosszan elhúzódó arcvonalak és a fejlett hadiipar következtében más jelleget ölt.

Jelenleg a döntő győzelemhez már egyáltalán nem elegendő, hogy valahol a kolosszális méretű arcvonal bizonyos szakaszán részleges győzelmet érjünk el. Ez a győzelem egyáltalán nem lesz kihatással az arcvonal többi szakaszára. A szétvert csapatok helyébe viszont új hadseregek, új anyagi bázis kerül, ami után a játék újra kezdődik. A korszerű nagy hadseregek háborújában az ellenség valóságos szétveréséhez a győzelmek tervszerű és szakadtalan sorozatára van szükség a küzdelem egész arcvonalán oly módon, hogy ezek a győzelmek kiegészítsék egymást és időben összehangolásra kerüljenek. Csak a győzelmek ilyen sorozata közben lehet számítani az ellenség feletti teljes győzelemre, arra, hogy az képtelen lesz felhasználni a rendelkezésre álló emberi és anyagi eszközöket részleges győzelmeink eredményeinek felszámolására. A részleges győzelmek

összege egyenes arányban áll az arcvonal nagyságával, az ellenséges erők és eszközök mennyiségével és erkölcsi kitartásával. Ezért mondhatjuk ki egyértelműen, hogy a korábban említett részleges győzelmek nem vezethetnek döntő eredményekre és valóban egyedi esetek maradtak a küzdelem általános menetében.

Ugyanezt a képet figyelhetjük meg a polgárháború időszakában is. Itt ugyanúgy mint az utolsó imperialista háborúban a részleges vereségek katasztrófális méreteket értek el. 5. hadseregünket Kolcsak majdnem teljesen harcképtelenné tette. Denyikin majdnem teljesen szétverte déli frontunk jobbszárnyát. Vrangel teljesen elvéreztette 13. hadseregünket, és a győzelmet mégsem Kolcsak, Denyikin vagy Vrangel harcolta ki. Az a fél győzött, amelyiknek a csapásokat oly módon sikerült egymás után mérni, hogy a csapások között az ellenség nem tudta veszteségeit pótolni.

Itt mi nem foglalkozunk annak a kérdésnek tárgyalásával, hogy a mi munkás-paraszt hatalmunk a Vörös Hadseregével miért volt erkölcsileg erősebb szűkös anyagi viszonyok között is, amikor olyan ellenség ellen harcoltunk, amelynek az Antant kimeríthetetlen anyagi gazdasága állt a háta mögött. Az erkölcsi fölényünk okait az utóbbi időkben a legmegátalkodottabb ellenségeink is megértették. Azonban túlélnénk a jelen cikk keretein, ha mi megpróbálnánk részleteiben megtárgyalni azt a kérdést, hogy a Vörös Hadseregnek mi módon sikerült koncentrálni csapásait és biztosítani a hadműveletek folyamatoságát. Így csak azokra a rendszabályokra térünk ki, amelyeket a Vörös Hadseregnek a tömeghadseregek hadműveleteiben polgárjogot nyert részleges vereségek következményeinek felszámolására kellett fogantatnia.

Az első és ami legfontosabb, a legrövidebb idő alatt helyre kellett állítani a szétvert szakaszokat. Ezt a kérdést azonban hagyományos menet-szakadatoknak feltöltésként való kiküldésével annál az egyszerű oknál fogva sem lehetett megoldani, mert az ilyen részleges vereségek után az egységekben rendszerint a törzsek, a hadtápiintézetek és hihetetlen gyenge anyagi ellátottságú jelentéktelen harcoló rész maradt meg. A feltöltés hagyományos módszere ezekben az esetekben nem elégítette volna ki a gyorsaság követelményét, amely a további küzdelem sikerének legfontosabb feltételét képezte. Nem mehettünk azon az úton sem, hogy a betöréseket az arcvonal mentén végrehajtott csoportosításokkal számoljuk fel, mivel általában kevés volt az erő. Mindehhez hozzá jön még az, hogy az ilyen átcsoportosításokat a Vörös Hadsereg elvileg elvetette, mivel kerültük azt, hogy a tartalékokat a keletkezett hézagok betömésére használjuk fel. Részünkre egyetlen megoldás maradt: olyan rendszert kellett létrehozunk, amelyek kész egységeket szolgáltatnak és amelyeket egészében alkalmazni lehetett az arcvonalban. Ebből a célból tartalék hadseregeket képeztünk, amelyekben egész harci egységeket (zászlóaljokat, útegeket, ezredeket, dandárokat és hadosztályokat) hoztunk létre. A feltöltésnek ez az új módszere biztosította részünkre, hogy a minimális idő alatt pótoljuk az arcvonalban elszennvedett veszteségeket.

A feltöltések ilyen módja felé vitt bennünket még az is, hogy anyagiilag szegények voltunk, ugyanakkor világosan láttuk azt is, hogy az apró menetszakadatoktól el kell térni és csak a jelentősebb méretű egységekkel való feltöltés előnyös részünkre. A tartalék hadseregeknél különös figyelmet fordítottunk ruházattal, élelemmel, fegyverzetrel való ellátásukra, valamint kiképzésükre és nevelésükre.

A tartalék hadseregek ilyen irányú munkája azonban korántsem merítette ki mindazokat a rendszabályokat, amelyeket a részleges vereségek következményeinek felszámolására foganatosítottunk. Ilyen rendszabályokhoz lehetne még sorolni a forradalmi politikai munkát, a munkások és kommunisták mozgósítását. A frontra irányított kommunisták és munkások, akik a legveszélyesebb szakaszra kerültek, képezték azt az erkölcsi erőket, amelynek segítségével helyreállították a szétvert csapatok erkölcsi és fizikai állapotát és amelynek segítségével feszített tevékenységet lehetett követelni a csapatoktól. A fenti támogatás hatékonyságát számokban nem lehet kifejezni, de kifejezhető a harcok eredményével — a győzelemmel.

A hadművelet folyamatossága

A hadművelet folyamatossága — a győzelem legfőbb feltétele. Annak a régi elvnek, hogy a szünetekre megy el az idő jelentősebb része — „hetekig verekednek, hónapokat kívárnak” — már alapjaiban meg kell változnia már csak abból az egy gondolatból is kiindulva, hogy a szüneteket követelő okok felszámolhatók, és fel is kell azokat számolni.

Nem tekinthetjük normálisnak a hadművelet megállítását azért sem, mert az arcvonal bizonyos szakaszán meghatározott veszteségeket szenvedtünk.

Az is világos, hogy a kifáradt egységeket, ha részleteiben is, de fel lehet váltani friss egységekkel. Ha a megerősítés vagy felváltás nehézségekbe ütközik, a megkezdett hadműveletet ki lehet fejleszteni a szomszédos csatlakozó szakaszokon. Még rosszabb az az eset, ha a hadműveletet lőszer, vagy anyagi tartalékok hiánya miatt állítjuk meg. Ilyen esetek voltak, azonban ezekből szabályt képezni — enyhén szólva helytelen. A bázisok berendezése, az utánszállítás megszervezése, a közlekedés biztosítása és egyéb gazdasági feltételek nem egyszer képezték a huzamosabb hadműveleti szünetek alapjait. Ezek az okok azonban felszámolhatók, ha a hadműveletet olyan méretekben készítjük elő, amely biztosítja annak teljes egészét és nem csak valamilyen időszakát.

Az új tapasztalatok figyelembevételével feltételezem, hogy a korábbi imperialista háborúkból merített példák semmiképpen nem szolgálhatnak alapul a mi új nézeteinkhez. Ezeket a tetteket különösen most kell megváltoztatnunk, amikor új körülmények közötti háborúk időszaka előtt állunk. Ha csupán a bázist ember és anyag tartalékaival együtt mozgatjuk előre a mély hadtápterületről a hadműveleti területre, úgy már ez az egy rendszabály is a szüneteket követelő okokat a minimumra csökkenti. A Vörös Hadsereg hadműveletei ebben a viszonylatban egész érdekes képet mutatnak.

A döntő hadműveletek előkészítésének időszaka elég hosszú volt és közepesen kettő-három hónapot foglalt magába. Azonban ezek az előkészületek már jóval azelőtt megkezdődtek, mielőtt a korábbi hadműveletet befejeztük volna, ami egyben biztosította a szünet nélküli hadműveletek lefolytatását. A szünetek jelentéktelenek voltak és általános elvi tételként rögzíthetjük, hogy „verekedtek hónapokat és heteket pihentek.” Kivételt csupán a déli front hadműveletei képeznek, amikor a Krim birtokbavételéért harcoltak és ahol még a régi elmélet és gyakorlat hatott:

Vitathatatlan, hogy a hadműveletek szünet nélküli folytatását jelentős mértékben elősegítették a polgárháború folytatásának általános körülményei. Elegendő rámutatni arra, hogy a keleti fronton Ufa körzetének birtokbavétele után a Vörös Hadseregnek általában nem volt szüksége hadtápbázisra, mivel az élelmezés, az ellátás és a feltöltés a helyi eszközök segítségével történt. Sőt mi több, a győzelem után szövetségeseket talál a vörös partizánok személyében, akik Kolcsak hátában fejtették ki tevékenységüket. Bár kisebb mértékben, de ugyanilyen képet figyelhetünk meg a többi frontokon is. Egyértelműen kijelenthetjük, hogy a Vörös Hadsereg kolosszális segítséget kapott a helyi lakosságtól a győzelmes előrenyomulása során.

A polgárháború sajátos körülményein túl még egyéb körülményekre is fel kell hívni figyelmüket, amelyek nem kis mértékben segítették elő a hadműveletek szünet nélküli folytatását. Itt elsősorban kell megemlíteni a kommunisták és munkások forradalmi lelkesedését, amely egy pillanatra sem csökkent a polgárháború egész folyamán.

Ezután kell említeni a Köztársaság vasútjainak munkáját. Az a munka, amelyet a főparancsnokság a hadászati átcsoportosítások megvalósítása érdekében a vasutak részére kiszabott, olyan körülmények között, amikor a különböző arcvonalakat időben egymás után kellett létrehozni, a vasutakat nehéz helyzetbe hozta.

Ha elemezzük a vasutak számszerű mutatóit, akkor meg kell állapítanunk, hogy a polgárháború időszakában a vasúti szállítások intenzitása nem csökkent, hanem állandóan növekedett, valamint, hogy a vasutak munkája a folyamatos hadműveleteknek megfelelően szintén szünet nélkül folyt.

A vasutak hasonló szünet nélküli munkája a tömeghadseregek küzdelmének időszakában méginkább követelmény. Arról van szó, hogy a tömeghadseregek küzdelmében nem elégedhetünk meg egy alapvető csoportosítással, amelynek segítségével minden feladatunkat végrehajthatjuk. A hadművelet folyamán nem egyszer kell létrehozni csapásmérő csoportosításokat, amiből kifolyólag már a hadművelet kifejlődése során számításokat kell végezni a következő csoportosítás létrehozásához. Az ilyen csoportosítások létrehozásában történő késlekedés súlyos következményekkel járhat és rendszerint a hadműveleti szünetek fő okozója.

A vasutak munkájával kapcsolatban két fontos következtetést vonhatunk le.

1. A vasutak munkájának vázolt képe tanulságos abból a szempontból, hogy egyértelműen bizonyítja a hadászati szállítások folyamatosságának szükségességét. Ha a hadászati tevékenységekben jelentős szünetek vannak, akkor a vasutak hadászati munkája rendszerint epizód jellegű. Ha viszont a szüneteket felszámoljuk, akkor a vasutak hadászati munkája automatikusan folyamatossá kell, hogy váljon, amit világosan bizonyít a Vörös Hadsereg küzdelmének időszaka.

2. Rendkívül nagy figyelmet érdemel a szállítások intenzitásának állandó emelkedése, amit a Vörös Hadsereg küzdelmének fokozott feszített-sége követelt meg. Ez azt bizonyítja, hogy a hadsereg rendkívül szoros kapcsolatban áll a háttérrel és az összekötő kapocs közöttük a vasút.

A manőver, mint harceljárás

A polgárháború tapasztalata a hadászati méretű manőverek széleskörű értelmezését szolgáltatta a Vörös Hadsereg számára. Az ilyen manőverekre rendszerint az elgondolás egyszerűsége jellemző: kijutás az ellenség szárnyába, vagy hátába, vagy annak bekerítése, amiután az ellenség kénytelen feladni az általa elfoglalt körzetet vagy pedig elismerni a vereséget. Természetes, hogy az ilyen manőverek esetében még akkor is, ha azok sikeresen folynak, nem tekinthető kizártnak a nagy ütközetek keletkezése. Azonban ezek az ütközetek rendszerint a kitűzött cél elérésének csak egy szakaszát képezik és ebben a kérdésben nem az ütközet a fontos, hanem magának a manőver megvalósításának a ténye.

Az ilyen manőverek jelentőségét, mint a győzelem tényezőjét, a hadsereg széles tömegei teljes mértékben megértették. Különösen megértették ezt a Vörös Hadseregben, amelynek történetéből tucatjával lehet hozni az ilyen példákat. Nevezzünk meg néhányat közülük.

1. A keleti fronton — Frunze elvtárs csoportjának csapása Szamara irányából, amely a Kolcsak hadsereg szétverésének kezdetét jelentette; 2. A déli fronton — a) a 8. és 9. hadseregek, valamint Bugyonnij lovas hadtestének csapása Voronyezs irányából; b) a 14. hadsereg csapása Orel körzetében; c) a 10. és 11. hadseregek csapása Cárícinből; d) az 1. lovas és a 10. hadsereg csapása Velikoknyazseszkaja térségében. Még világosabban látható a manőver a vrangeli fronton lefolytatott utolsó hadműveletünkben, amelynek célja az ellenség teljes bekerítése volt. A Vörös Hadsereg manőverező hadműveleteinek jelentős mennyisége azt mutatja, hogy széleskörűen alkalmazták azt, mint az egyik legjelentősebb eszközt a győzelem eléréséhez vezető úton.

Természetesen nem tekinthetjük véletlennek, hogy a Vörös Hadsereg széleskörűen alkalmazta a manővert. Ennek magyarázatát elsősorban abban a helyzetben találjuk, amelyben a polgárháború folyt: a küzdelem hatalmas térbeli méretei, a felek arcvonalának „folyékonyága”, annak lehetősége, hogy csapásokat mérjünk az ellenség közlekedésére. Mindehhez hozzá kell még tenni, a parancsnoki állomány határozottságát és a hadsereg forradalmi lendületét. Röviden összegezve, magának a polgárháborúnak a körülményei hozták létre a lehetőséget az ilyen jellegű hadműveletek lefolytatásához, fiatal parancsnoki állományunk pedig képes volt sikerrel megvalósítani azokat.

Ugyanakkor, nincs alapunk olyan következtetés levonására, hogy ilyen lehetőséggel mindig rendelkezni fogunk, ellenkezőleg, elegendő adat áll rendelkezésre ahhoz, hogy feltételezzük: a polgárháború körülményei nem fognak megismétlődni, vagy ha megismétlődnek, akkor azok egyedül esetek lesznek. Ezért éppen ideje arra gondolni, hogy más körülmények között a manőver a küzdelemnek mindössze csak egy harceljársát fogja képezni. Ebből a célból már most meg kell próbálnunk számbavenni azokat az új követelményeket, amelyeket az összefüggő arcvonal létrehozására képes, és technikával megerősített tömeghadseregek állítanak. A széleskörűen fejlett technika elősegíti az összefüggő arcvonalak létrehozását és mély felépítését. Külön ki kell hangsúlyozni, hogy a vonalak mélyítése a parancsnokság fő feladata lesz. Másodrendű kérdés az, hogy lesznek-e megerősített körletek, mint ahogy az utolsó német háborúban ez előfordult. Úgy gondolom, hogy a Vörös Hadseregnek ilyen megerősített körle-

tekkel nem lesz dolga. Azonban az összefüggő arcvonalak és a jelentős mélységek elkerülhetetlenek. A Vörös Hadsereg részére ezen szokatlan körülmények között a manőver bizonyos vonatkozásban más tartalmat ad, de rendkívül nagy jelentőségét továbbra is megőrzi.

Az összefüggő és nagy mélységű arcvonalak jelentős mértékben korlátozzák a manőver szabadságot. Az összefüggő arcvonal első helyre teszi az áttörés szükségességét, ami után lehetségessé válik ezen áttörés jelentős kimélyítése. Az áttörés feladata főképpen a technikára hárul. A kimélyítés másik aktusa viszont a manőver, amely döntő mértékben kihat az arcvonal sorsára az adott szakaszon.

Végrehajtását illetően a kimélyítést célzó manőver a kifejlődésének első stádiumában valószínű rendkívül durva, sőt sablonos lesz. Kezdetben hiányozni fog a rugalmassága. A manőver a rugalmas formákat, amelyek rá jellemzőek hadászati/méretekben, csak azután fogja felvenni, miután a kimélyítés megfelelő mélységű lett. Ilyen helyzetben a manőver első stádiuma nem képezheti a győzelem döntő eszközét. Sokkal inkább tekinthetjük azt harceljárásnak (küzdelem egyik fogása).

Sajnálatos, hogy a manőver mint harceljárás, korántsem érthető mindenki számára. Valószínű, hogy ebben a kérdésben még sok vita születik. Ugyanakkor egy rendkívül fontos feladattal van dolgunk, amelynek lényege abban van, hogy a manővert, mint harceljárást századtól kezdve, minden szervezeti szinten el kell sajátítani. Az ilyen jellegű manőverekre utaló példákkal már találkozhatunk a német egységek támadó tevékenysége folyamán. Gyakran megfigyelhető a kis egységek támadásában bizonyos módszer, amelyet kitartóan és rendszeresen valósítanak meg.

Századaink, zászlóaljaink és ezredeink szárnyainak állandó átkarolása ilyen jellegű manőver eredménye volt. Ezeknek a fogásoknak a lényege abban volt, hogy az ellenség egészen apró részekkel, rajokkal, szakaszokkal elég gyakran századokkal, különösen kedvező körülmények között pedig zászlóaljakkal is átszivárgott az arcvonal szabadon hagyott szakaszain. Ezt a tevékenységet az ellenség mindaddig folytatta, amíg nem sikerült kijutnia az első vonalban levő egységeink szárnyaira. Sok századunk nem tudott ellenállni az átkarolásnak és nemcsak feladták elfoglalt helyzetüket, hanem gyakran fogságba is estek. Az egészen természetes volt, hogy a kezdetben egészen kis réseket a továbbiakban kiszélesítették. A kiszélesítés után az ellenség már jóval nagyobb egységeket mozgatott előre, amelyeknek a feladata már könnyebb volt: ki kellett használni részleges sikertelenségeinket, amelynek eredményképpen elég gyakran képződtek nálunk kisebb áttörések, ahol az ellenség a kezdeti siker kifejlésére komolyabb erőket tudott már alkalmazni.

Az átszivárgás a manővernek — mint a küzdelem fogásának — első stádiuma. A tevékenységek ilyen módjára feltétlenül szükség lesz abban az esetben, amikor viszonylag összefüggő és sűrű arcvonallal találkozunk. E manőver főképpen az alsó parancsnoki állomány kezdeményezésére épült, mivel csak annak van lehetősége felderíteni a hézagokat, amelyeken keresztül az átszivárgást meg tudja valósítani. A közvetlen előjáró alparancsnokok kötelesek azonnal kihasználni a kis alegységek átszivárgásának eredményeit a manőver kimélyítése érdekében. Nem lehet kétségünk afelől, hogy az ilyen jellegű átszivárgás a kis alegységek tevékenységében rendkívül nagy rugalmasságot követel meg.

A Vörös Hadseregnek a fent leírt manőverfogásokat a polgárháborúban nem sikerült alkalmaznia. Ez teljesen érthető is, mivel az a helyzet, amelyben a küzdelem lefolyt, nem vetette fel annak szükségességét. Nekünk azonban nemcsak a múltat kell ismerni, hanem a jövő megértésére is törekedni kell. A várható összeütközések új helyzetei megkövetelik tőlünk, hogy a manővert, mint a küzdelem módját hozzáértően alkalmazzuk. Erre viszont kellő időben fel kell készülni.

Az erők csoportosítása és átcsoportosítása

A régi elmélet a hadművelet időszakabani csoportosítások és átcsoportosítások menetének kérdésével különösebben nem foglalkozott. Mindössze az erők összpontosítása elvének elméleti kutatására terjedt ki. Közben ez a kérdés jelentős helyet foglal el a csapatok vezetésének és irányításának gyakorlati munkájában, ami megköveteli, hogy részletesebben foglalkozzunk vele, különösen most, amikor különös figyelmet fordítunk a kiképzés gyakorlati oldalára. Nagyon egyértelmű és világos annak szükségessége, hogy az erőket összpontosítani kell a csapások végrehajtásához, azonban az a kérdés, hogy a korszerű harc vonalak esetén hogyan összpontosítsunk, már kissé bonyolultabb. Nem kevésbé bonyolult az a kérdés, hogy miképpen hajtsuk végre a csapást ezekkel az erőkkel, hogy biztosítani tudjuk a lehetőségeik maximális kihasználását.

A csapástmérő csoportosítás az arcvonalra merőlegesen, vagy ferdén mérhet csapást. Nem okoz problémát bebizonyítani, hogy az első módszerrel végrehajtott csapás nagyon gyorsan kimerül, mivel a csoportosítás erői a napról-napra hosszabbodó arcvonalon szétfolynak. A második esetben a csapástmérő csoportosítás hosszabb időre megőrizhető, mivel a megnyúlt arcvonal feltöltésére felhasznált erők helyett mindig újabb erőket lehet bekapcsolni az új csapások szakaszain. Ez az utóbbi módszert alkalmazták a németek 1915-ben, amikor Varsó birtokbavétele céljából támadást folytattak ellenünk.

Ha tovább haladunk e terület kutatásában, könnyen meggyőződhetünk arról, hogy a jelenlegi arcvonalak esetében a csapástmérő csoportosítás egy körletben történő összpontosítása kevesebb eredménnyel jár, mintha néhány, kisebb erejű csapástmérő csoportosítást hozunk létre. Az utóbbi esetben könnyebben darabokra szaggathatjuk az ellenséges arcvonalat, amelyek a továbbiakban már lehetővé teszik, hogy hadászati terveket készítsünk az ellenség ismert részének megsemmisítése végett. Ezt a kérdést különös figyelemmel kell tanulmányozni és bonyolultsága miatt jelenleg csak az erők csoportosításával foglalkozom.

A gyakorlatban a csoportosítások létrehozásának három alapvető módját figyelhetjük meg: 1. az erők csoportosítását a hadművelet megvalósítása időszakában; 2. az erők összpontosítását mélységből történő előrevonással és végül 3. a spontán összpontosulás, amely a parancsnokság akaratán kívül a kialakuló helyzet hatására valósul meg.

A csoportosítás első fajtája legnehezebb, mert csak abban az esetben valósítható meg, ha a hadművelet valóban a kidolgozott terveknek megfelelően folyik. Figyelembe véve azt, hogy a hadműveletek abszolút, vagy ehhez közeli tervszerű lefolyása nagyon ritka jelenség, a valóságban a tervszerűség gyakran felborul, egyértelműen kimondhatjuk, hogy a csapástmérő csoportosítás létrehozásának ez a módszere rendkívül ritka jelen-

ség lesz. Az ilyen csoportosítás létrehozásának lényege abban van, hogy a hadművelet minden szakaszán az előre kiszámított összpontosítás valósul meg, tehát a hadművelet folyamán semmilyen kiegészítő átcsoportosításra nincs szükség. Ilyen körülmények között a soron következő csapások előkészítéséhez nem kell külön idő, ami lehetővé teszi a hadművelet szünet nélküli kifejtését.

Az első csapástmérő szakaszon összpontosított erők a feladatuk sikeres végrehajtása esetén automatikusan létrehozzák az erők csoportosítását a 2. és további szakaszokon, ami lehetővé teszi, hogy azonnal megkezdjék a következő csapást és egyben lehetővé teszik azt is, hogy a bal szomszéd kellő időben megkezdje tevékenységét. Ezen erők csapása és a manőver kifejlődése újból létrehozzák a csapástmérő csoportosítást anélkül, hogy a hadműveletben szünet állna be. A csapástmérő csoportosítás létrehozásának ezt a módszerét különösen a keleti fronton figyelhetjük meg.

A csapástmérő csoportosítás létrehozásának második fajtája — az erők összpontosítása mélységből történő előrevonással. Ez a módszer nem bonyolult abban az esetben, ha megvannak a szükséges erők, és lehetőség van azok előrevonására. Ha a csapástmérő csoportosítást ezzel a módszerrel hozzuk létre, akkor nem tekinthető veszélyesnek a hadművelet általános tervszerűségének bizonyos mérvű felborulása a tevékenységek folyamán, mivel a tervszerűséget az adott időszakban helyre lehet állítani a mélységből előrevont erők összpontosításával. Ebben az esetben a hadművelet elgondolása csak általános vonásaiban marad meg. A csapástmérő csoportosítások létrehozásának fenti példáját a déli fronton figyelhetjük meg, ahol az általános elgondolást sikerült megőrizni, azonban a hadművelet folyamán sok és jelentős eltérés fordult elő.

A csapástmérő csoportosítás spontán létrejötté alatt a hadműveletnek azt a részünkre kedvezőtlen alakulását kell érteni, amikor a kezdeményezés az ellenség kezében van és a parancsnok a kialakult helyzet kényszerítő hatására igyekszik kihasználni minden kedvező momentumot, vagy az ellenség felületességét, hogy a helyzetet megjavítsa. A csapástmérő csoportosítás létrehozásának ilyen módszere a találekonytságtól és a határozottságtól függ.

A csapástmérő csoportosítás létrehozásának ez a módszere minden vezetési fokozat részére megfelel, azonban mindig úgy kell rátapintani, hogy az új eszközök és erők keresése során foganatosított rendszabályok sohasem elegendők. Különösen veszélyesnek kell tekinteni az olyan gondolatokat, hogy bizonyos rendszabályokat nem érdemes foganatosítani, mert elkésnek, s így szükségtelenné válnak. Még súlyosabb következményekkel járhat, ha az adott vezetési fokozat, bizonyos mennyiségű rendszabályról feltételezi, hogy az elegendő, többet nem kell tennie. Bátran mondhatom, hogy elegendő erő és eszköz a harc megvívásához soha nem lesz, valami mindig hiányozni fog, ami miatt a foganatosítandó rendszabályok soha nem tekinthetők elegendőnek. A spontán jellegű csapástmérő csoportosítások létrejöttében feltételezi, hogy a parancsnok határozottan von ki a harcból csapatokat tartalékképzés céljából, amelyek segítségével alapjaiban meg lehet változtatni az általános helyzetet. A helyzet jobbátételére a mélységből is lehet előrevonni csapatokat.

A polgárháború gazdag ilyen tapasztalatokban. Magától értetődik, hogy a csapástmérő csoportosítások spontán létrejöttét nem lehet előre kiszámítani, ezért ilyen fajta tervezést lehetetlen megvalósítani. Ezt a kérdést azonban tanulmányozni kell, mivel igen gyakori jelenség lesz.

KRASZILNYIKOV SZ. N.

Szergej Nyikolajevics Kraszilnyikov altábornagy professzor, a hadtudományok doktora 1893-ban született. A polgárháborúban lövészdandár parancsnok volt. 1920 óta párttag. A Katonai Akadémiát 1923-ban, a Vezérkari Akadémiát 1939-ben végezte. Volt hadtestparancsnok és a vezérkar, valamint a szovjet honvédelmi minisztérium osztályvezetője, illetve csoportfőnöke, majd a Vezérkari Akadémia hadászati tanszéke vezetőjének nevezték ki.

Jelentősebb munkái: „Lovas és gépesített magasabbegységek szervezése (1931) „Seregtestek szervezése” (1939), „A burzsoá hadseregek korszerű szervezése” (1932) „A párizsi kommün harcai” (1935) „A hadtest tállkozó harca” (1939) „Hadsereg támadó hadművelete” (1940) „Hadsereg hadművelet” (1940).

A hadsereg összpontosítása és szétbontakozása támadó hadműveletben

A korszerű háború kezdeti időszaka

A korszerű háború kezdeti időszaka nem azonos az előkészítő időszakokkal, mivel az utóbbi hosszabb-rövidebb békeidőszakot jelent, amely alatt mindazok a rendszabályok végrehajthatók, amelyek korábban a háború kezdeti időszakának tartalmát képezték.

A háború kezdeti időszakán jelenleg a légi és tengeri erők valamint a már békében fegyverben levő szárazföldi erők első intenzív hadműveleteinek időszakát értjük.

A kezdeti időszak a továbbiakban közvetlenül és fokozatosan átnő a döntő hadműveletek időszakába, a határ közöttük teljesen elmosódik.

Miben áll a háború kezdeti időszakának sajátos, jellemző vonása, amelyben eltér a további időszaktól? Elsősorban abban, hogy a politikai helyzettől függően az olyan rendszabályok, amelyeknek rendkívül fontos szerepük van a határozott katonai tevékenységek megkezdésében és lefolytatásában, jelentős mértékben ebben az időszakban kerülnek megvalósításra.

Az első világháború és az utána következő háborúk tapasztalatai azt mutatják, hogy a fegyveres erők kezdeti hadászati összpontosítása és szétbontakozása — különösen a váratlan agresszióknak kitett ország vonatkozásában — a legélesebb problémát képezik. 1939—40-ben az ellenség megelőzése az összpontosításban és a szétbontakozásban sokszorosan nagyobb hadászati jelentőségű volt, mint 1914-ben. Akkor a szétbontakozás késését

ki lehetett javítani az összpontosulás és szétbontakozás arcvonalának hátravitelével. Ha a hátramoogatás 20—25 km távolságra történt a mélységbe, ez kb. 1 napi nyereséget jelentett.

Korszerű viszonyok között az összpontosítás nagyobb mélységben való hátravitele, nem biztosítja a szétbontakozás sikerét. A szétbontakozás hátramoogatása jelenleg nem mentheti meg a helyzetet, mivel a gépesített hadseregek 1939—40-ben hatalmas távolságok megtételére képesek, így aki a szétbontakozás hátravitelére számít az rövid idő alatt hatalmas területeket veszíthet el. Vörös Hadseregünk pl. Nyugat-Beloruszria és Nyugat-Ukrajna felszabadításakor 1939-ben négy nap alatt 200—250 km-t, 6 nap alatt pedig 300 km-t tett meg.

Következésképpen ahhoz, hogy biztosítsuk magunknak a szétbontakozás lehetőségét, nem kerülhetjük el az ütközetbelépést. Állandóan készen kell lennünk a küzdelemre, mind a levegőben, mind a földön. Ehhez kellő időben több fontos rendszabályt kell foganatosítani. Az ellenség megelőzése a szétbontakozásban mindig lehetőséget ad a főparancsnokság részére, hogy a háború kezdetén megragadjja a hadműveleti-hadászati kezdeményezést. Mindkét fél ezért küzd, emiatt az összpontosulás és szétbontakozás időszakát elkeseredett harctevékenység fogja jellemezni.

Ezt annak a félnek légierje fogja megkezdeni, amelyik fél magára veszi a felelősséget a háború megindításáért.

Igy pl. a német-fasiszta légierő 1939. szeptember 1-én több mint kétszeres fölényét kihasználva azzal kezdte a német—lengyel háborút, hogy repülő tömegeivel betört Lengyelországba, csapásait főképpen a lengyel légitámpontokra, repülőterekre, vasúti központokra mérte, hogy teljes mértékben megbénítsa a lengyel csapat- és anyagszállításokat.

Ezután a motorizált és könnyű hadosztályokkal megerősített nagyméretű páncélos magasabbegységek, a lövész magasabbegységek támogatása mellett, gyors ütemben betörnek az ország mélységébe és arra törekednek, hogy teljes mértékben szétzilálják az ellenség szétbontakozását.

Természetes, hogy a gyorscsapatok betörése a hadműveleti mélységbe és a hátsó hadtáp területre csak abban az esetben lesz lehetséges, ha a támadó erő fölényben van. Így volt ez a német—lengyel háborúban is, ahol Guderian és Hoth harcokcsi hadtestei gyors ütemben be tudtak törni lengyel területre. Egyforma erejű hadseregek szembenállása esetén azonban ilyen változattal nem számolhatunk.

Figyelembe kell venni azt is, hogy a gyors magasabbegységek magukhoz vonzzák az ellenség hasonló csapatait. Ennek következtében a határ mentén nagyfeszítettségű harcok és ütközetek bontakozhatnak ki, amelyben jelentős páncélos és gépesített magasabbegységek vesznek részt a légierő támogatása mellett. A harcokcsiütközet fokozatosan átnőhet a front első lépcső csapatainak ütközetévé.

Nem szabad azonban elfelejteni, hogy azokkal a hadseregekkel, amelyek még nem fejezték be az összpontosulást, nagyon kockázatos a támadás. 1914-ben az orosz északnyugati front első és második hadseregének tevékenysége azért fulkadt kudarcba, mert a felső vezetés kierőszakolta a támadást a felkészületlen hadseregekkel. Viszont a már összpontosított hadseregek visszatartása az összpontosítási körletekben teljes mértékben célszerűtlen.

A hadsereg hadműveleti összpontosítása és szétbontakozása a támadó hadművelethez

A hadsereg hadműveleti összpontosítása nem más, mint új erők összegyűjtése valamilyen kiválasztott hadműveleti irányba a főparancsnokság által meghatározott hadműveleti-hadászati manővernek megfelelően.

Az összpontosítás elszakíthatatlan kapcsolatban van a hadműveleti szállításokkal, amelyeknek befejező szakaszát is képezi.

Másfelől az összpontosítás és a hadsereg további hadműveleti szétbontakozása az új hadsereg hadművelet első szakaszát jelenti. Ha a hadsereg hadműveletet ugyanabban a hadműveleti irányban, ugyanazok az erők hajtják végre, a hadsereg összpontosítása elkerülhető, mivel erre semmi szükség nincs. Nem lesz összpontosítás abban az esetben sem, ha a hadsereg kénytelen megváltoztatni a hadműveleti irányt, azonban semmiféle kiegészítést nem kap. Ezekben az esetekben hadműveleti átcsoportosításra kerül sor és a hadsereg új hadműveleti szétbontakozást hajt végre, amelynek során az összefegyvernemi magasabbegységek rendszerint a hadműveleti összpontosítás szakaszát átlépve foglalják el helyüket a hadsereg új hadműveleti felépítésében, a támadás új megindulási szakaszán.

A hadsereg csoportosítása az új körletben jelentős mértékben meghatározza a további hadműveleti szétbontakozást, vagyis azt a hadműveleti csoportosítást, amellyel a hadsereg megkezdi a támadást, illetve a manővert. Ebből kiindulva a hadsereg csoportosítását a hadműveleti összpontosítás időszakában nem lehet a véletlenre bízni, azt tervszerűen kell kialakítani. Ebben a csoportosításban meg kell mutatkozni a meghatározott hadműveleti elgondolásnak. A hadsereg hadműveleti összpontosítása olyan körülmények között is történhet, amikor az összpontosítási körlet előtt már tevékenykednek fedező csapatok, de úgy is, amikor azok még nincsenek kiküldve.

A hadsereg legbonyolultabb és legkritikusabb időszaka, amikor az összpontosítási körlet előtt nincs meg a fedező csapatok összefüggő arcvonala. Ilyenkor az összpontosításra kerülő hadsereg erői hosszabb ideig széttagolt helyzetben vannak. Egy részük elől van, végrehajtja az összpontosítási körlet fedezésével kapcsolatos feladatokat, egyes magasabbegységek kirakást hajtának végre, a többiek esetleg vasúton, vagy gépkocsi menetoszlopokban mozoghatnak az összpontosítási körlet felé, a korábbi elhelyezési vagy kirakó körletekből. A hadsereg ebben az időszakban egészében még nem kész ütközetre annak ellenére, hogy a harchoz feltétlenül szükséges erőkkel és eszközökkel már rendelkezik.

A hadsereg összpontosítása gyorsaságának és rejtettségének nagy jelentősége van, mivel ez a két tényező megnehezíti az ellenség részére a hadműveleti ellenmanőverek végrehajtását, biztosítva a hadműveleti-hadászati kezdeményezés megragadását.

Ez a két követelmény azonban kölcsönös ellentmondásban is lesz. A gyorsaság megköveteli a fokozott vasúti szállításokat és a hadsereg nap-pali menetét, ez viszont ellentétben van az összpontosítás rejtettségével. Amikor a hadsereg összpontosítási rendjét meghatározzuk, mindig mérlegelnünk kell, hogy a gyorsaság, vagy a rejtettség lesz-e a döntő az adott hadműveleti körülmények között.

A hadsereg a hadműveleti összpontosítás befejező időszakában még nem kész az ütközet megkezdésére, tekintettel arra, hogy még nem foglalta el a megindulási helyzetet és nem vette fel hadműveleti felépítését a hadművelet tervében kidolgozott hadműveleti manővernek megfelelően. Azt a tevékenységet, amelyet a hadsereg az összpontosítási körletéből ki-mozogva hajt végre abból a célból, hogy felvegye a hadműveleti felépítést és elfoglalja a megindulási helyzetet — a hadsereg hadműveleti szétbontakozásának nevezzük. A szétbontakozás folyamatának lényege az, hogy a lövészhadtestek, harckocsidandárok, a hadsereg megerősítő egységei, repülői stb. elfoglalják helyüket a hadműveleti felépítésben. Azt a terepszakaszt, amelyen a hadsereg főerői szétbontakoznak, a hadsereg hadműveleti szétbontakozása terepszakaszának nevezzük.

A hadsereg csak azután kész az ütközetbelépésre, miután teljesen befejezte a hadműveleti szétbontakozást. Ezért rendkívül nagy jelentősége van annak, hogy azt akadálytalanul tudja végrehajtani az ellenség szárazföldi csapatainak hatásán kívül.

A hadsereg hadműveleti összpontosításának kérdése rendszerint érinti a szállító eszközök (vasút, gépkocsiszállítás) problémáját is. Ez azonban nem zárja ki, hogy a hadsereg a hadműveleti összpontosítást esetleg gyalogmenetben hajtsa végre. (Így tett például 1914-ben az 5. és 9. orosz hadsereg a Visztula középső folyásánál.) Az összpontosítás folyamán a hadműveleti szállítások az alábbiak szerint kerülhetnek végrehajtásra:

- a) vasutakon, amely a hadműveleti szállítások alapvető eszköze;
- b) gépkocsiszállítással és
- c) kombinált módszerrel, vagyis vasúton a végső vasútállomásokig és onnan gépkocsiszállítással.

A világháború, (az első. — Szerk.) a spanyol és a kínai háború kézzelfoghatóan bizonyítják a hadműveleti szállítások valamennyi eszközének életképességét.

A hadműveleti szállítások megszervezése nem technikai, hanem szigorúan hadműveleti kérdés, mivel ily módon lehet szabályozni az erők és eszközök felhalmozásának egymásutániságát a hadsereg hadműveleti összpontosításának időszakában.

Ha a hadsereg összpontosítása olyan körülmények között történik, amikor nincs összefüggő arcvonal, vagy az csak gyengén van biztosítva, akkor elsősorban azokat a csapatokat kell az összpontosítási körletbe szállítani, amelyeknek elsőrendű feladata a főerők összpontosításának biztosítása.

A hadsereg összpontosításának sávjában a szélesség jóval nagyobb lehet, mint a hadműveleti szétbontakozás szélessége. Ez azzal magyarázható, hogy az összpontosítás időszakában a hadseregnek igyekeznek minél több vasutat és közutat rendelkezésére bocsájtani, ami az összpontosítás sávjának kiszélesítését eredményezi. Így pl. a sűrű vasúthálózatú nyugat-európai hadszíntéren egy nyolc—kilenc hadosztályból és megfelelő megerősítő eszközökből álló hadsereg — az egyik francia szerző szerint — olyan méretű összpontosítási körletet foglalhat el, amelynek az arcvonallal párhuzamos kiterjedése 60—80 km.

A kirakó állomásokhoz viszonyítva a hadsereg összpontosítási körlete a kirakó állomások előtt, vagy azoktól oldalt is lehet. A manőverező háborúban a hadsereg szétbontakozásának meggyorsítása céljából olyan

eset is előfordulhat, hogy az egységek a gyülekezési körletből egyenesen a hadsereg szétbontakozási terepszakaszára mennek előre, ahol lényegében megtörténik a hadsereg hadműveleti összpontosítása.

Ebben az esetben a hadsereg hadműveleti összpontosítása és szétbontakozása egy viszonylag hosszabb időszakban folyik össze és az összpontosítás befejezésének pillanata egybeesik a hadsereg hadműveleti szétbontakozásának befejezésével. A hadműveleti összpontosítás és szétbontakozás ilyen példáját mutatja a 9. német hadsereg, amely 1914. szeptemberében Felső-Sziléziában ilyen módon kezdte meg tevékenységét.

A hadsereg hadműveleti szétbontakozása magában az összpontosítási körletben is megtörténhet (de ez valószínűen csak ritka jelenség lesz).

Az elmúlt háborúk tapasztalata alapján e kérdés megoldása alapvetően abban van, hogy biztosítani kell az összpontosításra került hadsereg főerőinek hadműveleti szétbontakozását, valamint elkerülni az idő előtti ütközetbe lépést.

Olyan körülmények között, amikor az arcvonal szilárd (megerősített körletekkel, vagy összefüggő arcvonallal rendelkezünk), vagy a hadsereg gyorsan összpontosul (a hadműveleti szállítások gyors ütemben történnek), esetleg az ellenség még nem kész aktív tevékenységre, a hadsereg összpontosítási körletét és szétbontakozási terepszakaszát a határhoz egészen közel is ki lehet jelölni. Fordított helyzetben a hadműveleti összpontosítási körletet olyan távolságra kell hátravinni, hogy az ellenség főerői azt ne tudják veszélyeztetni mindaddig, amíg a hadsereg az összpontosítást be nem fejezte.

A hadsereg összpontosításának és szétbontakozásának sajátosságai korszerű viszonyok között

Az 1914—18-as világháború manőverező időszakában és az oroszországi polgárháborúban (1918—20-ban) a hadsereg új körletben való összpontosítása és hadműveleti szétbontakozása gyakori jelenség volt.

Ezekre az összpontosításokra az volt jellemző, hogy majdnem teljesen akadálytalanul és tervszerűen kerültek végrehajtásra, hacsak az összpontosítási körletet nem olyan szerencsétlenül választották ki, hogy a hadsereg már az összpontosítás időszakában az ellenség csapása alá került, ahogy ez a 6. francia hadsereggel történt a Somme folyónál 1914 augusztusában.

Az ellenfelek ekkor még nem rendelkeztek olyan eszközökkel, amelyekkel képesek lettek volna hatni az összpontosítást végrehajtó hadseregre. A német légielő megpróbálta ugyan megállítani, illetve lelassítani a francia hadseregek összpontosítását az 1918-ik évi tavaszi támadás idején, de nem sok sikerrel. A bombázó légielő minőségileg még gyenge volt és mennyisége sem volt kielégítő. A nagylétszámú és mozgékony lovasság már 1914—15-ben sem tudta megakadályozni az ellenséges hadseregek hadműveleti összpontosítását, mivel tűzereje rendkívül gyenge volt, ezért az összpontosítást fedező csapatok könnyen fel tudták tartóztatni.

Másképpen áll a helyzet ezzel kapcsolatban 1940-ben.

A légielő döntő módon tud hatni az összpontosításra és jelentős időre fel tudja borítani a hadműveleti számításokat. Ehhez nem is kell túl nagy erővel rendelkeznie. Bőven elegendő, ha vasúti és közúti irányonként 2—3 bombázó vagy csatarepülő ezreddel rendelkezik a hadműveleti szállítások megszakítása céljából.

Ma egyik elsőrendű és alapvető feladatunk, hogy erős vadászpilóták kötelékekkel biztosítsuk a hadműveleti szállításokat és a hadsereg kirakási körleteit. Másik megbízható eszköz az ellenséges légi erők lefogása a repülőtereken és a levegőben. Ez azt követeli, hogy a főparancsnokság előzetesen megszervezze azt a légi hadműveletet, amelynek célja, hogy legalább időlegesen biztosítsa a légiuralmat az adott körletben.

A hadműveleti összpontosítás és a csapatok kirakási körleteinek légvédelmét hadsereg szinten alaposan meg kell szervezni.

A korszerű páncélos és gépesített csapatok, valamint a korszerű lovasság hadműveleti vonatkozásban más tulajdonságokkal rendelkeznek, mint az 1914-es háború előtti lovasság, amely akkor az ilyen magasabb egységek egyedüli képviselője volt. A nagy mozgékonyaság mellett ezeknek az erőknek hatalmas csapástmérő és áttörő képességük is van. Tömegesen alkalmazva képesek megsemmisíteni az összpontosítást végrehajtó hadsereg gyenge fedező csapatait, be tudnak törni az összpontosítási körletbe is, sőt egyes esetekben egészen a kirakó körletekig juthatnak.

Ezért ha a hadsereg összpontosítása és szétbontakozása nem szilárd arcvonal fedezete mellett történik, ezt a tevékenységet természetes harcokcsinálvány mögött kell végrehajtania. A szétbontakozás biztosítására erős fedező csapatokat kell kiküldeni, amelyeket légvédelmi eszközökkel, valamint műszaki csapatokkal kell megerősíteni. Az összpontosításra kerülő csapatokat be kell ásni és harcokcsinálvány által megközelíthetetlen körletekben kell őket elhelyezni és a páncélelhárítást azonnal meg kell szervezni.

A magasfokú gépesítés realissá teszi annak veszélyét, hogy a hadsereg összpontosítási körletében váratlanul megjelenhetnek az ellenség jelentős összefegyvernemi magasabbegységei. Ezért, amikor a hadsereg összpontosítását olyan irányban rendelik el, amely arcból nincs megfelelően biztosítva, állandóan figyelni kell az ellenség minden mozgását, ami az összpontosítási körlet felé irányul és megfelelő mennyiségű repülő erőt kell tartalékolni, hogy kedvező esetben csapásokat mérhessünk az ellenség összpontosítási körleteink felé mozgó oszlopaira.

A csapatmozgások hadműveleti álcázása céljából a mozgásokat lehetőség szerint csak éjszaka szabad végrehajtani, nappal pedig az elhelyezési körletekben a legszigorúbb álcázási szabályokat kell életbe léptetni.

Az első világháború és a polgárháború tapasztalatai alapján az összefegyvernemi hadsereg hadműveleti szétbontakozása a következőképpen történhet:

a) **A hadsereg a nyitott hadászati szárnyon összpontosul.** Az összpontosítás és szétbontakozás olyan körülmények között történik, amikor az arcvonal csak gyengén van biztosítva fedező erőkkel.

A hadműveleti szétbontakozás ilyen formája különösen korszerű körülmények között bonyolult. Megköveteli az összpontosításra kerülő erők rendkívül nagy mozgékonyaságát és állhatatosságát;

b) **A hadsereg összpontosítása az első lépcső hadseregek közötti hézagokban.** Ez a hézag különböző okokból kifolyólag keletkezhet: lehetséges, hogy az első lépcső szomszédos hadseregei széttartó irányban támadnak, de megtörténhet, hogy a hadművelet folyamán az ellenség hadműveleti méreteken áttöri arcvonalunkat. Ilyen körülmények között a

hadsereg összpontosításának sok általános jellemzője megegyezik az a) alpontban említettekkel. A különbség az lesz, hogy ebben az esetben a hadsereg szárnyait a szomszédos hadseregek fogják biztosítani, a hadsereg előtt pedig az első lépcső hadseregekből kiküldött fedező erők tevékenykednek. Ha a hadsereg olyan körülmények között összpontosul, amikor az ellenségnek sikerült áttörni az arcvonalat, akkor előtte a szétvert első lépcső maradványai igyekeznek majd feltartóztatni az ellenséget;

c) **A hadsereg összpontosítása többé-kevésbé szilárd összefüggő arcvonal fedezete alatt.** Ez a hadműveleti összpontosítás legegyszerűbb formája, különösen az állásháború időszakában, vagy amikor az arcvonal ideiglenesen megmerevedett. Bonyolultabbá az teszi, hogy az ellenség már nagyrészt ismeri helyzetünket és rendkívül nagy probléma az összpontosítás rejtése, mivel a csoportosításban történő változások, valamint a hadtápterületen lefolytatott mozgások jelzést adhatnak az ellenségnek az összpontosításról. Ha az ellenség tevékenységünket időben felfedezi, azonnal ellenrendszabályokat foganatosít és ahogy a gyakorlat mutatja, az összpontosítás esetleg meg is hiúsulhat.

TARTALOMJEGYZEK

Tuhacsevszkij M. N.: A háború új kérdései	5
— Ütközet	5
— Hadműveleti bénítás	8
— Hadművelet	13
— Vezetés	22
Isszerszon G. Sz.: A hadműveleti művészet fejlődése	29
— A szerző előszava a második kiadáshoz	29
— A hadműveleti művészet fejlődése a világháború előtt	32
— A hadműveleti művészet fejlődése a világháborúban	39
— A támadás és a védelem eszközeinek viszonya fejlődésünk jelenlegi szakaszában	51
— A hadműveleti művészet fejlődésének útjai	55
— A korszerű hadművelet mélységi tagozódása	60
— A mély áttörés és az arcvonal felgöngyölítése	63
— A küzdelem új formái	68
Triandofilov, V. K.: A korszerű hadseregek hadműveleteinek jellege	81
Szvecsin, A. A.: A hadászat	119
Kamanyev, Sz. Sz.: A hadművelet	157
Kraszilnyikov, Sz. N.: A hadsereg összpontosítása és szétbontakozása támadó hadműveletre	169

